

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

UMPIMÄHKÄINEN TAPPAJA VAI TEHOKAS ASEELLISEN VOIMANKÄYTÖN VÄLINE? – VALTIOSOPIMUSVELVOITTEET JA RYPÄLEASEIDEN KÄYTTÖPERIAATTEET SUOMESSA

Pro gradu -tutkielma

Yliluutnantti
Tommi Halonen

Maisterikurssi 2
Maasotalinja

Huhtikuu 2013

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi	Linja
Sotatieteiden maisterikurssi 2	Maasotalinja
Tekijä	
Yliluutnantti Tommi Janne Juhani HALONEN	
Tutkielman nimi	
UMPIMÄHKÄINEN TAPPAJA VAI TEHOKAS ASEELLISEN VOIMANKÄYTÖN VÄLINE? – VALTIOSOPIMUSVELVOITTEET JA RYPÄLEASEIDEN KÄYTTÖPERIAATTEET SUOMESSA	
Oppiaine johon työ liittyy	Säilytyspaikka
Johtaminen	Kurssikirjasto (MPKK:n kirjasto)
Aika	
Huhtikuu 2013	Tekstisivuja 124 kpl Liitesivuja 26 kpl
TIIVISTELMÄ	
<p>Ihmisoikeusjärjestöt väittävät rypäleaseiden olevan umpimähkäisiä aseita ja kykenemättömiä erottamaan taistelijoita siviileistä. Aseellisen vaikuttamisen kohdistaminen vain taistelijoihin liittyy kansainväliseen humanitaarisen oikeuden sisältämän erotteluperiaatteen noudattamiseen. Tämä tapaoikeuteenkin kuuluva periaate velvoittaa kaikkia taistelijoita niin kansainvälisissä kuin valtioiden sisäisissäkin aseellisissa selkkauksissa. Kaikkia aseita voidaan käyttää umpimähkäisesti, mutta aseet eivät välttämättä ole lähtökohdiltaan umpimähkäisiä. Tässä yhteydessä tarkastelu tulee siis kohdistaa siihen, voidaanko rypäleaseiden vaikutukset kohdistaa tiettyyn tunnistettuun sotilaskohteeseen?</p> <p>Tässä tutkimuksessa tutkittiin Geneven vuoden 1949 yleissopimusten I lisäpöytäkirjan sekä CCW-puitesopimukseen kuuluvien II ja V pöytäkirjojen sisältämiä keskeisiä velvoitteita ja rajoitteita rypäleaseiden käyttämiseen sekä sodan räjähtämättömien jäänteiden raivausvastuuseen liittyen. Lisäksi tutkimuksessa tutkittiin rypäleaseiden käyttöperiaatteita, sodan räjähtämättömien jäänteiden raivausperiaatteita sekä asejärjestelmien ja ampumatarvikkeiden kunnossapitoon ja turvallisuuteen liittyviä tekijöitä Suomessa ja sitä, miten valtiosopimusvelvoitteet heijastuvat näihin periaatteisiin. Tutkimus on ajankohtainen valtioiden ja useiden ihmisoikeusjärjestöjen jatkaessa rypäleaseiden käytön estämispyrkimyksiä. Rypäleaseiden vastainen poliittinen kenttä luo painetta rypäleaseita varastoiville ja mahdollisesti käytäville valtioille. Suomi on valmistautunut käyttämään rypäleaseita Suomen valtioon kohdistuvassa aseellisessa selkkauksessa.</p> <p>Tutkimuksessa havaittiin, että useat ihmisoikeusjärjestöjen väittämät rypäleaseiden käyttämiseen liittyvistä oikeudellisista asioista ovat virheellisiä. Väitteet perustuvat aseellisista selkkauksista tuotettuun informaatioon, josta esille nostetut havainnot on usein yhdistetty virheellisesti kansainvälisen humanitaarisen oikeuden periaatteisiin. Näin ollen ihmisoikeusjärjestöt ovat julkistaneet valikoivaa, tarkoitushakuista ja osin virheellistä informaatiota rypäleaseista. Tämä on tehty vahvistamaan heidän rypäleaseiden vastaisen strategiansa mukaista sanomaa. Tällaisen tarkoitushakuisen oikeudellisen argumentaation tarkoituksena on tiettyyn kohdeyleisöön vaikuttaminen. Tässä yhteydessä kohdeyleisön voidaan katsoa olleen valtioiden poliittinen johto. Ihmisoikeusjärjestöt ovat tällä tavoin pyrkineet edistämään omia tavoitteitaan rypäleaseiden vastaisessa kampanjoinnissa, tässä myös onnistuen.</p>	

Tutkimuksen tuloksina esitetään, että kansainvälisen humanitaarisen oikeuden keskeiset periaatteet luovat selkeät raamit rypäleaseiden vastuulliselle käyttämiselle. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sisältämät säännöt mahdollistavat tehokkaan aseellisen voimankäytön samalla luoden velvollisuuksia kaikille aseellisen selkkauksen osapuolille siviilien ja siviilikohteiden suojelemiseen liittyen. Sivullisten siviiliuhrien syntyminen aseellisen selkkauksen seurauksena ei ole sotarikos, kun se on tasapainossa sotilaallisen hyödyn kanssa suhteellisuusperiaatteen mukaisesti. Lisäksi on huomioitava vapaaehtoisten ihmiskilpien ja siviilien, jotka suoraan osallistuvat taisteluihin, oikeudellinen asema.

CCW-puitesopimuksen II ja V pöytäkirja asettavat velvollisuuksia aseiden käyttämiselle sekä siviilien suojelemiselle. Nämä velvollisuudet täydentävät sodan oikeussääntöjen periaatteita siviilien suojelemisesta aseellisen selkkauksen vaikutuksilta. CCW-puitesopimuksen V pöytäkirjan vapaaehtoiset käytännöt, niitä huolellisesti toteutettaessa, parantavat kuorma-ammusten käsittelijöiden ja käyttäjien sekä myös taistelualueille palaa-vien siviilien turvallisuutta. Suomessa nämä vapaaehtoiset käytännöt on otettu huomioon laajasti rypäleaseiden sekä muun räjähtävän materiaalin hankinnan, kuljetuksen, varastoinnin sekä käyttämisen yhteydessä. Lisäksi asejärjestelmien huolto ja kunnossapito on ohjeistettu tarkasti ja niitä toteutetaan myös Puolustusvoimien strategisen kumppanin kanssa. Kumppanin toimintaa valvotaan tarkastuksien sekä laatuauditointien avulla.

Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden koulutusjärjestelyt ja -suunnitelmat sekä rypäleaseiden käyttämiseen liittyvien toimintojen ohjaustoiminta ja selvitetty toimintatavat luovat hyvän perustan rypäleaseiden vastuulliselle käyttämiselle Suomessa. Kuorma-ammusten käytön koulutusjärjestelyjä tulisi kehittää. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden periaatteet ja asesopimusten velvoitteet on ohjeistettu Maavoimissa hyvin. CCW-puitesopimuksen V pöytäkirjan velvoitteet on ohjeistettu selkeästi ja vastuuta valtiosopimusvelvollisuuksien toteuttamisesta normaali- ja poikkeusoloissa on jaettu läpi Puolustusvoimien organisaation. Näiden velvoitteiden kouluttaminen on kuitenkin osittain laiminlyöty Maavoimissa.

AVAINSANAT

Rypäleaseet, sodan oikeussäännöt, kansainvälinen humanitaarinen oikeus, CCW-puitesopimus, CCW-puitesopimuksen II pöytäkirja, CCW-puitesopimuksen V pöytäkirja, CCW-puitesopimuksen VI pöytäkirjaluonnos, CCM-sopimus

TUTKIMUKSEN SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDATUS TUTKIMUKSEN TAUSTAAN	1
1.1. Näkemyksiä rypäleaseiden laillisuudesta	1
1.2. Rypäleaseiden tehokkuudesta	4
1.3. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden säännöistä ja asesopimuksista	6
1.4. Ihmisoikeusjärjestöjen kampanjoinnista	9
1.5. Lopuksi	12
2. TUTKIMUSASETELMA	13
2.1. Tutkimuskysymykset ja rajaukset	15
2.2. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys ja päättelyketju	16
2.3. Aikaisemmasta tutkimuksesta	18
2.4. Keskeisten peruskäsitteiden määrittely	20
3. TUTKIMUKSEN TIETEELLISET PERUSTEET	22
3.1. Kansallisen oikeuden taustateoriasta	22
3.2. Suomen oikeusjärjestys	23
3.3. Suomen oikeusjärjestelmän oikeuslähteet ja tulkintasäännöt	25
3.4. Kansainvälisen oikeuden taustateoriasta	26
3.5. Kansainvälisen oikeuden oikeusjärjestys	27
3.6. Kansainvälisen oikeusjärjestelmän oikeuslähteet ja tulkintasäännöt	30
3.7. Kansainvälinen humanitaarinen oikeus ja asesopimukset kansainvälisen ja kansallisen oikeusjärjestelmän osana	33
3.8. Asiakirja- ja kirjallisuustutkimus	38
3.9. Keskeiset havainnot	38
4. RYPÄLEASEIDEN KÄYTTÄMISEEN LIITTYVÄN VALTIOSOPIMUS-OIKEUDEN VELVOITTEET SUOMESSA	43
4.1. Geneven vuoden 1949 yleissopimusten I lisäpöytäkirja	44
4.1.1. Voimankäyttö ja sodankäyntimenetelmät	45
4.1.2. Erotteluperiaate	48
4.1.3. Umpimähkäisyyden kielto ja suhteellisuusperiaate	55
4.1.4. Sotilaallinen välttämättömyys ja -hyöty sekä päätöksenteko	57
4.1.5. Aseellisesta toiminnasta varoittaminen	61
4.1.6. Esimiehen ja taistelijan vastuut sekä niihin liittyvät sotarikokset	62
4.2. CCW-puitesopimus	65
4.2.1. II pöytäkirja	66
4.2.2. V pöytäkirja	69
4.3. Valtiosopimusvelvoitteiden kouluttaminen Puolustusvoimissa	74

4.4. Suomea velvoittamattomat kansainväliset rypäleasehankkeet	76
4.4.1. CCW-puitesopimuksen VI pöytäkirjaluonnos	76
4.4.2. CCM-sopimus	80
4.5. Keskeiset havainnot	83
4.5.1. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden keskeisistä periaatteista.....	83
4.5.2. CCW-puitesopimuksen pöytäkirjoista	86
4.5.3. Valtiosopimusvelvollisuuksien kouluttamisjärjestelyistä	88
4.5.4. Rypäleasesopimuksista	89
5. RYPÄLEASEIDEN KÄYTTÄMISEEN LIITTYVÄT TOIMINNOT SUOMESSA.	91
5.1. Rypäleaseiden yleiset käyttöperiaatteet	91
5.2. Rypäleaseiden käyttöperiaatteiden kouluttaminen Puolustusvoimissa.....	93
5.3. Rypäleaseiden käytön johtaminen	94
5.4. Maalittaminen	97
5.5. ERW-tietojen tallentaminen, säilyttäminen ja jakaminen	98
5.6. Käyttöalueiden merkitseminen ja raivaaminen sekä raivaamisen tukena käytettävät tietojärjestelmät	100
5.7. Asejärjestelmien ja ampumatarvikkeiden hankinta, turvallisuus ja kunnonvalvonta	102
5.8. Keskeiset havainnot	105
6. TUTKIMUKSEN TULOKSET	108
7. POHDINTAA	117
7.1. Tutkimuksen tuloksista ja rypäleasesopimusten vaikutuksista.....	117
7.2. Tutkimuksen tekemisestä, lähdemateriaalista ja jatkotutkimustarpeista	122

LÄHTEET

LIITTEET

KUVA- JA LIITELUETTELO

KUVA 1:	TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS	s. 16
KUVA 2:	TUTKIMUKSEN PÄÄTTELYKETJU	s. 17
LIITE 1:	KANSAINVÄLISHUMANITAARISOIKEUDELLINEN TOIMINTA MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULUSSA VUOSINA 2008–2009	
LIITE 2:	HUMANITAARISEN OIKEUDEN KOULUTUS VARUSMIES- KOULUTUKSEN AIKANA	
LIITE 3:	TYKISTÖASELAJIN KESKEISIÄ ERITYISPIIRTEITÄ ERW-TOIMINNASSA	
LIITE 4:	CCW-PUITESOPIMUKSEN VI PÖYTÄKIRJALUONNOKSEN TEKNINEN LIITE B	

LYHENNELUETTELO

AECTP-230 Ed1	Allied Environmental Conditions and Test Publication-230 Edition1
AHJO	Ammunnanhallinta- ja johtamisjärjestelmä
AWP	Alternative Warhead Program
AQAP	Allied Quality Assurance Publication
CBRN	Chemical, Biological, Radiological, and Nuclear
CCM	Convention on Cluster Munitions
CCW	Convention on Conventional Weapons
CMC	Cluster Munition Coalition
DPICM	Dual-Purpose Improved Conventional Munition
ENGIS	Engineer Information System
EOD	Explosive Ordnance Disposal
EOD IS FIN	Explosive Ordnance Disposal International System Finland
ETYJ	Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö
GGE	Group of Governmental Experts
GICHD	Geneva International Centre for Humanitarian Demining
GQA	Government Quality Assurance
HPT	High Payoff Targets
HRW	Human Rights Watch
HVT	High Value Targets
ICRC	International Committee of the Red Cross
IMAS	International Mine Action Standards
IMSMA	Information Management System for Mine Action
KOSU	Kohdesuunnittelujärjestelmä
MAAVE	Maavoimien Esikunta
MAAVHSMK	Maavoimien hallinnollisten sisäisten määräysten kokoelma
MLRS	Multiple Launch Rocket System
MOTAPM	Mines Other Than Anti-Personnel Mines
NGO	Non-Governmental Organization
NSAG	Non-State Armed Group
OPALA	Operatiivinen ala
PEHENKOS	Pääesikunnan henkilöstöosasto

PETEKNTARKOS	Pääesikunnan tekninen tarkastusosasto
PLMa	Puolustusministeriön asetus
PVHSM	Puolustusvoimien hallinnollinen sisäinen määräys
PVHSMK	Puolustusvoimien hallinnollisten sisäisten määräysten kokoelma
PVOHJE	Puolustusvoimien ohje
PVOPO	Puolustusvoimien operatiivinen ohje
PVTOK	Puolustusvoimien tekninen ohjekokoelma
PVTOK AT	Puolustusvoimien tekninen ohjekokoelma ampumatarvikeala
PVTOK YL	Puolustusvoimien tekninen ohjekokoelma yleinen
SALSY	Sallitut laukausyhdistelmät
SAP	Systems, Applications and Products in Data Processing
SFW	Sensor Fused Weapon
SOI	Standard Operating Instruction
SOP	Standard Operating Procedures
SopS	Sopimussarja
TIPA	Vaarallisten aineiden tietopankki
UNMAS	United Nations Mine Action Centre

UMPIMÄHKÄINEN TAPPAJA VAI TEHOKAS ASEELLISEN VOIMANKÄYTÖN VÄLINE? – VALTIOSOPIMUSVELVOITTEET JA RYPÄLEASEIDEN KÄYTTÖPERIAATTEET SUOMESSA

1. JOHDATUS TUTKIMUKSEN TAUSTAAN

”Empirically, the salient factor is not the arbitrary nature of a weapon but the particular use to which it is put in given circumstances by one or another Belligerent Party. The indiscriminate effects caused by a weapon are thus determined less by the scientist in the lab or the engineer in the workshop and more by the individual...artillery commander...who ultimately employs the weapon in a singular setting”.¹

Professor Yoram Dinstein

1.1. Näkemyksiä rypäleaseiden laillisuudesta

Rypäleaseiden käyttötavat aseellisissa selkkauksissa ovat olleet kansainvälisen yhteisön huolena jo 1960-luvulta alkaen². Erityisesti Cluster Munition Coalition -verkostoon (CMC)³ kuuluvat ihmisoikeusjärjestöt (Non-Governmental Organization, NGO) pitävät rypäleaseita epätarkkana ja umpimähkäisesti vaikuttavana asejärjestelmänä. Rypäleaseet on kehitetty tarpeeseen hajottaa ja lamauttaa panssari- ja panssarijalkaväkikeskittymiä, mutta niitä arvostetaan yleisesti sotavoimissa muidenkin ominaisuuksien vuoksi. Monet tytärammukset ovat monivaikutteisia (Dual-Purpose Improved Conventional Munition, DPICM) ja niiden vaikutus muodostuu panssarinläpäisevästä ontelopanoksesta sekä jalkaväen lamauttavasta sirpalevaikutuksesta. Rypäleaseet ovat näin ollen tehokkaita pehmeitä ja puolikovia kohteita vastaan.⁴

¹ Dinstein, Yoram alkusanat (*foreword*), teoksessa Boothby, William H. *Weapons and the Law of Armed Conflict*, First published 2009, Oxford University Press, Oxford 2011, s.viii

² Human Rights Watch, Landmine Action, Landmine Monitor, International Campaign to Ban Landmines & Cluster Munition Coalition *Banning Cluster Munitions: Government Policy and Practice*, Canada 2009, s.2

³ CMC on kansainvälinen ihmisoikeusjärjestöjen verkosto, jonka yhtenä tavoitteena on hävittää kaikki maailman rypäleaseet. <http://www.stopclustermunitions.org/the-coalition/>. Viitattu 29.3.2012

⁴ Docherty, Bonnie ”Breaking New Ground: The Convention on Cluster Munitions and the Evolution of International Humanitarian Law”, *Human Rights Quarterly* 31, s.937; Hiznay, Mark. *Operational and technical aspects of cluster munitions*, UNIDIR Disarmament forum 2006, s.16; Feickert, Andrew & Kerr, Paul K. *Cluster Munitions: Background and Issues for Congress*, Congressional Research Service, 27 June 2012, s.7; Wiebe, Virgil, *Footprints of Death: Cluster Bombs as Indiscriminate Weapons Under International Humanitarian Law*, s.1

Edellä kuvattujen tytärammusten väitetään aiheuttavan ihmisille vaikeasti määriteltävissä olevia liiallisia vammoja ja tarpeetonta kärsimystä niiden synnyttämän suuren sirpalemäärän vuoksi. Näiden vaikutusten ei kuitenkaan voida katsoa olevan merkittävämpiä kuin muiden tavanomaisten sirpaloituvien aseiden aiheuttamat vammat. Esiin on tuotu myös näkemys, jonka mukaan rypäleaseiden käytöstä seuraavat taistelukyvyttömyyden aiheuttamat vammat olisivat paremmin linjassa tarpeettoman kärsimyksen kieltävän säännön kanssa kuin esimerkiksi voimakkaiden täsmäpommien aiheuttamat vammat. Täsmäpommien räjähdyksestä muodostuvat suuremmat sirpaleet tai painevaikutus voivat aiheuttaa herkemmin kuolettavan vaikutuksen. Muun muassa tämän näkemyksen vuoksi katsotaan, että rypäleaseiden käyttäminen aluemaaleja vastaan voisi aiheuttaa vähemmän ihmishenkien menetyksiä.⁵

Rypäleaseiden väitetään olevan epätarkkoja, koska ihmisoikeusjärjestöt katsovat niiden vaikutusalueen olevan suurempi kuin niiden ”maalialueen”, jolloin ne uhkaavat siviilikohteita⁶. Epätarkkuus ei kuitenkaan ole rypäleaseiden luontainen ominaisuus, ja usein se yhdistetään totuutta vääristellen niiden aluevaikutukseen. Rypäleaseet on suunniteltu aluevaikutteisiksi aseiksi, jolloin niiden syvimmän olemuksen ja tarkoituksen mukaista ominaisuutta ei tulisi käyttää analyysin perusteena keskusteltaessa niiden tarkkuudesta.⁷ Punaisen Ristin kansainvälinen komitea (International Committee of the Red Cross, ICRC) on myös väittänyt, että tuulen vaikutus tytärammusten vapaapudotusvaiheessa aiheuttaa suuria virheitä edellä kuvattujen tytärammusten osumatarkkuuteen⁸. Norjan puolustusministeriön asiantuntija Ove Dullum tuo kuitenkin kattavassa rypäleaseiden ominaisuuksia ja käytettävyyttä koskevassa tutkimuksessaan esiin, että tuulen vaikutus tytärammukseen niiden vapaapudotuksen aikana on lähes merkityksetön (*insignificant*).⁹

tarian Law, Michigan Journal of International Law, Vol. 22:85, 2000, s.86; Dullum, Ove *Cluster weapons – military utility and alternatives*, Forsvarets forskningsinstitutt/Norwegian Defence Research Establishment (FFI), FFI-rapport/2007/02345, 1 February 2008, s.3, 12–13, 143–144; Kostiaisen, Keijo. ATK-erikois-asiantuntija, Tykistökoulu. Asiantuntijahaastattelu 20.12.2012. Pehmeät kohteet ovat taistelijoita ja puolikovat kohteet kevyesti panssaroituja ajoneuvoja sekä kevyitä panssarivaunuja.

⁵ Hulme, Karen ”Of Questionable Legality: The Military Use of Cluster Bombs in Iraq in 2003”, *The Canadian Yearbook of International Law* 2004, s.158, 167–168

⁶ Mines Action Canada, Action on Armed Violence, Hadicap International, Human Rights Watch & Norwegian People’s Aid *Cluster Munition Monitor 2011*, Canada 2011, s.17; Sadankomitea, <http://www.sadankomitea.fi/toiminta/rypalepommit>. Viitattu 17.1.2013.

⁷ Boothby, William H. *Weapons and the Law of Armed Conflict*, First published 2009, Oxford University Press, Oxford 2011, s.81; Dullum 2008, s.15, 18

⁸ ICRC. *Cluster munitions*, 29.10.2010 Overview. <http://www.icrc.org/eng/war-and-law/weapons/cluster-munitions/overview-cluster-munitions.htm>. Viimeisin päivitys 3.11.2010. Viitattu 15.1.2013

⁹ Dullum 2008, s.18. Ove Dullum laati rypäleaseisiin liittyvän tutkimuksensa rypäleaseiden täyskieltosopimusneuvottelujen varten. Tutkimuksen tarkoituksena oli laatia yleiskuvaus rypäleaseiden sotilaallisesta käytettävyydestä sekä tutkia, miten niiden sotilaallinen kapasiteetti voidaan korvata jo olemassa olevilla tai juuri käyttöön tulevilla tavanomaisilla aseilla.

Kuten aiemmin tuotiin esiin, rypäleaseiden aluevaikutteisuus yhdistetään usein myös aseiden umpimähkäisen käytön periaatteeseen. Umpimähkäisyydestä on rypäleaseiden yhteydessä käytetty kahta eri termiä, väliaikaisesti umpimähkäinen ja alueellisesti umpimähkäinen. Ensimmäisellä viitataan mahdollisiin räjähtämättömiin tytärammuksiin. Tämä väite sisältää kuitenkin käsityksen siitä, että rypäleaseet eivät ole lähtökohtaisesti umpimähkäisiä, ollen täten turha väite. Jälkimmäinen väite on perusteeton, koska rypäleaseet on nimenomaan suunniteltu aluevaikutteiseksi aseeksi vastaamaan sotilaallisiin tarpeisiin.¹⁰ Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden periaatteiden mukaan asevaikutus tulee kohdistaa sotilaskohteeseen ja vaikutukset pitää myös pystyä rajaamaan tähän kohteeseen¹¹. Nämä periaatteet velvoittavat myös kaikkia rypäleaseiden käyttäjiä.

Niiden asejärjestelmien välille, jotka ovat luonteeltaan umpimähkäisiä, ja niiden, joilla voi käyttäjästä riippuen olla umpimähkäisiä vaikutuksia, on myös tehtävä selvä ero. Ensimmäiset ovat kansainvälisen humanitaarisen oikeuden vastaisia ja jälkimmäiset, joihin rypäleaseet kuuluvat, eivät ole. Jos rypäleaseet olisivat umpimähkäinen asejärjestelmän osa, voitaisiin sanoa, että niitä koskeva valtiosopimus (Convention on Cluster Munitions, CCM¹²) olisi täysin turha.¹³ Aseen ja taisteluvälineen lainmukaisuuden arvion tulee keskittyä itse aseeseen tai taisteluvälineeseen ja menetelmän lainmukaisuuden arvio tulee kohdistaa välineen käyttötapaan¹⁴. Nähdäänkin, että nimenomaan aseiden käyttäminen kansainvälisen humanitaarisen oikeuden mukaisesti pysyy keskeisenä tarkastelun kohteena aseellisissa selkkauksissa¹⁵.

Ihmisoikeusjärjestöt näkevät yhtenä suurena ongelmana tavat, joilla rypäleaseita käytetään. Järjestöt raportoivat rypäleaseiden käyttämisestä alueilla, joilla ei paikallisväestön mukaan ole havaittu sotilaallisia kohteita iskujen aikana. Samalla järjestöt toteavat, ettei heillä ole kattavia havaintoja näistä hyökkäyksistä, jolloin heillä ei ole mitään perusteita leimata hyökkäyksiä kansainvälisen oikeuden vastaisiksi. Erityisen ongelmalliseksi ihmisoikeusjärjestöt näkevät rypäleaseiden käyttämisen asutetuilla alueilla olevia sotilaskohteita vastaan, koska rypäleaseet eivät pysty erottelemaan sotilaskohteita siviilikohteista.¹⁶ Erotteluperiaatteen noudattaminen

¹⁰ Wiebe 2000, s.87–88; Boothby 2011, s.81; Dullum 2008, s.18

¹¹ Katso sivu 57

¹² Tunnetaan myös Oslon prosessin tuloksena syntyneenä Oslon sopimuksena (*Oslo Declaration on Cluster Munitions*).

¹³ Dullum 2008, s.18; Boothby 2011, s.81, 253 alaviite 9

¹⁴ Rosén, Gunnar & Parkkari, Juhani. *Sodan lait -käsikirja*, Edita Prima Oy, Helsinki 2004, s.184

¹⁵ UNGA. *Report of the Commission of Inquiry on Lebanon pursuant to Human Rights Council resolution S-2/1*, 23. Nov 2006, s.60

¹⁶ Whitson, Sarah Leah (ed.)/Human Rights Watch *Fatal Strikes: Israel's Indiscriminate Attacks Against Civilians in Lebanon*. Human Rights Watch, New York 2006, s.3–4; Denber, Rachel (ed.)/ Human Rights Watch *Up In Flames: Humanitarian Law Violations and Civilian Victims in the Conflict over South Ossetia*, Human Rights Watch, New York 2009, s.3

on kuitenkin ymmärrettävästi aseellisen voiman käyttäjien vastuulla, ja mahdolliset ei-toivotut seuraukset käytettäessä näitä aluevaikutteisia aseita asutetuille alueille on huomioitava kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sisältämän suhteellisuusperiaatteen mukaisesti. On myös huomioitava, etteivät ihmisoikeusjärjestöjen hyvin yleiset johtopäätökset kahden faktan – aseita on käytetty, siviilejä on loukkaantunut – kautta yksistään muodosta minkäänlaista kantavaa perustetta tuomita aseita tai niiden käyttötapaa laittomaksi. Tilanteiden analysointi edellyttää tarkempia tietoja tapahtumista.

Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden keskeisen suhteellisuusperiaatteen soveltamisesta rypäleaseiden käyttöön liittyen on myös esitetty vaatimus, jonka mukaan arvioon sivullisista uhreista tulisi sisällyttää myös ne uhrit, joita räjähtämättömät tytärammukset voivat aiheuttaa aseellisen selkkauksen jälkeen¹⁷. Tämä vaatimus on kuitenkin kyseenalainen otettaessa huomioon kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjen asettama vaatimus siitä, että aseellisen voiman käyttäminen sotilaskohteisiin on liityttävä välittömään sotilaalliseen hyötyyn, jolloin myös arvio aseellisen voimankäytön vaikutuksista tulee rajata näihin aseellisen voimankäytön tilanteisiin. Sodan räjähtämättömien jäänteiden vaikutuksia luonnolliselle ympäristölle, ja tätä kautta myös siviiliväestöön, tulee puolestaan pohtia Geneven vuoden 1949 yleissopimusten I lisäpöytäkirjan 35(3) artiklan,¹⁸ jossa käsitellään sodankäyntitapoja, mukaisesti. Tämän artiklan soveltaminen ei kuitenkaan liity suhteellisuusperiaatteeseen.

1.2. Rypäleaseiden tehokkuudesta

Maavoimat on ilmoittanut, että tykistön kuorma-ammukset ovat kolme kertaa tavallista sirpalekranaattia tehokkaampia puolikovia maaleja vastaan keskipitkällä ja pitkällä kantamalla, minkä myös Dullum osoittaa tutkimuksessaan. Suomella käytössä olevien kuorma-ammusten tehon pehmeitä kohteita vastaan ilmoitetaan olevan puolestaan jopa 10–30 kertaa suurempi tavallisiin tykistön sirpalekranaatteihin verrattuna. Kovia maaleja vastaan tehokkaimpia tykistön ampumatarvikkeita ovat erilaiset ohjautuvat ja hakeutuvat ampumatarvikkeet.¹⁹

¹⁶ Docherty, Bonnie/Human Rights Watch *A Dying Practice: Use of Cluster Munitions by Russia and Georgia in August 2008*, New York 2009, s.15

¹⁶ Puolustusministeriö. *Ehdotus puolustusvoimalaiksi, Puolustusvoimalkitoimikunnan mietintö 2006:3*, s. 22.

¹⁶ *The Joint Service Manual of the Law of Armed Conflict*, Joint Service Publication 383, 2004 Edition, The Joint Doctrine & Concepts Centre, Ministry of Defence, Shrivenham, Swindon 2004, s.21

¹⁶ Mikkonen, Riku *Sotilaan eettinen toimintakyky ja päätöksenteko*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Yleisesikuntaupseerikurssi 53 diplomityö 2007, s.11; Denber 2009, s.3

¹⁷ Docherty 2009, s.15

¹⁸ Artikla käsitellään luvussa 4.1.1.

¹⁹ Dullum 2008, s.3, 76–77, 143–144; Tauru, Mika. Maavoimien Esikunta. Asiantuntijalausunto. ”Kuorma-ammuksista ja käyttöperiaatteista”, teoksessa *Tykkimies 2008*, s.68–69

Dullumin tutkimuksen mukaan asutetuilla alueilla olevat talot ja muut rakennelmat heikentävät rypäleaseiden tehoa. Tavallisten tykistön sirpalekranaattien käyttäminen asutetulle alueelle aiheuttaa huomattavaa tuhoa infrastruktuurille, kun tytärammukset antavat puolestaan infrastruktuurin säilymisen kannalta suotuisamman vaikutuksen. Tykistön sirpalekranaatit voivat näissä tilanteissa myös aiheuttaa enemmän sivullisia uhreja kuin rypäleaseet. Sodan räjähtämättömien jäänteiden kannalta sirpalekranaatit aiheuttaisivat kuitenkin pienemmän vaaran.²⁰

Nähdään, että rypäleaseista luopuminen voisi aiheuttaa sirpalekranaattien ja voimakkaiden tulimuotojen käytön lisääntymistä, koska tällä keinolla pyrittäisiin korvaamaan rypäleammusten tehokkuus tiettyjä maalityyppejä vastaan. Tämä tulisi puolestaan lisäämään infrastruktuurille syntyviä tuhoja huomattavasti.²¹ Vaikka Dullum tuotti tutkimuksensa juuri Oslon prosessia varten,²² ihmisoikeusjärjestöt eivät ole tuoneet näitä edellä mainittuja tutkimuksen näkökulmia esille, vaan ovat hyödyntäneet tutkimusta valikoiden.

Edelleen on esitetty näkemys, jonka mukaan ohjattavien ja hakeutuvien täsmäammusten (*precision weapons*) käytön lisääntyessä rypäleaseet menettäisivät sotilaallisen ajanmukaisuutensa ja merkityksensä²³. Tässä näkemyksessä ei kuitenkaan huomioida näiden aseiden eroavaisuuksien vaikutusta käyttömahdollisuuksiin tai valtioiden uhkakuvia, joita vastaan ne varustautuvat. Aseellisissa selkkauksissa, joissa armeija taistelee sissisodankäyntiin turvautuvaa esimerkiksi ei-valtiollista aseellista järjestöä (Non-State Armed Group, NSAG) vastaan, ei rypäleaseiden käyttämiselle armeijan osalta välttämättä löydy perustetta maalityyppien puolesta²⁴. Tällöin voi olla edullisempaa suosia edellä mainittuja täsmäaseita, mikäli niitä on käytössä ja mahdollista käyttää näissä tilanteissa.

Niiden valtioiden kohdalla, jotka varustautuvat aseelliseen selkkauksen varalta toisen valtion armeijaa vastaan, maalityypit ovat erilaisia²⁵. Suomenkaan kohdalla laajamittaisen hyökkäyksen mahdollisuutta ei ole suljettu pois²⁶. Tällöin Suomen puolustusvoimien aseellisessa selkkauksessa kohtaamat maalityypit voivat edelleen olla sellaisia, joita vastaan nykyisen teknologian mukaiset rypäleaseet ovat tehokkaimpia ampumatarvikkeita²⁷.

²⁰ Dullum 2008, s.79

²¹ Feickert & Kerr 2012, s.7

²² ”The purpose of this report is to contribute to the Oslo process...” Dullum 2008, s.10.

²³ Feickert & Kerr 2012, s.6

²⁴ Dullum 2008, s.77

²⁵ Kostiainen 2012

²⁶ *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012*, Valtioneuvoston selonteko, Valtion kanslian julkaisusarja 5/2012, s.12

²⁷ Kostiainen 2012

1.3. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden säännöistä ja asesopimuksista

Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden säännöt tuovat aseellisen selkkauksen aikana normaalin lainsäädännön ja kansainvälisten sitoumusten lisäksi sovellettavaksi näitä häiriötiloja varten laaditut erityissäännöt²⁸. Nämä erityissäännöt velvoittavat valtioita ja muita aseellisen selkkauksen osapuolia suojelemaan siviilejä kaikilta aseellisten selkkausten vaikutuksilta. Säännöt asettavat kieltoja ja rajoituksia sodankäyntitavoille sekä kaikille aseille ja niiden käyttötavoille. Sääntöjen tarkoituksena ei kuitenkaan ole estää tai haitata tehokasta sotilaallista toimintaa, vaan rajoittaa aseellisesta konfliktista seuraavaa kärsimystä²⁹. Nähdään, että kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjen ymmärtäminen ja toteuttaminen onkin yksi keskeinen haaste tulevaisuuden sotilaallisissa kriiseissä ja aseellisissa selkkauksissa³⁰.

Asesopimukset asettavat puolestaan rajoituksia tiettyjen aseiden ominaisuuksille sekä hyväksytyjen ominaisuuksien muokkaamiselle. Merkittäviä tavanomaisia aseita koskevia asesopimuksia ovat CCW-puitesopimukseen kuuluvat viisi pöytäkirjaa. Suomi esitti Euroopan unionin puheenjohtajakaudellaan vuonna 2006 sellaisen asiantuntijajärjestön perustamista (Group of Governmental Experts, GGE), joka vastaisi rypäleaseiden humanitaarisiin haittoihin ja laatisi ehdotuksia lisätoimille CCW-sopimusten kehittämiseksi. CCW-puitesopimus on tarkoitusterältään humanitaarinen ja Suomi onkin tuonut esiin mielipiteensä siitä, että CCW-sopimusalueista olisi oikea kehitysfoorumi myös rypäleaseiden käytön rajoittamisyhtymyksille.³¹

CCW-sopimuskehityksessä rypäleaseita koskevan keskustelun ja neuvottelujen hitauteen pettyneet valtiot sekä ihmisoikeusjärjestöt käynnistivät Norjan johdolla neuvottelut Oslon sopimuksesta (Convention on Cluster Munitions, CCM) vuonna 2007. Sopimus hyväksyttiin vuonna 2008 ja se astui voimaan vuonna 2010.³² Ihmisoikeusjärjestöjen tavoitteena oli saada aikaan kattava rypäleasekielto sekä sopimukseen liittymiseen painostava ilmapiiri, aivan kuten Ottawan sopimuksenkin kohdalla³³.

²⁸ Puolustusvoimalakitoimikunnan mietintö 2006:3, s. 22

²⁹ *The Joint Service Manual of the Law of Armed Conflict* 2004, s.21

³⁰ Mikkonen 2007, s.11

³¹ *Banning Cluster Munitions: Government Policy and Practice* 2009, s.202: Olin, Pentti. Erikoisasiantuntija, Puolustusministeriö. Asiantuntijalausunto. ”Rypäleaseet kansainvälisissä neuvotteluprosesseissa”, teoksessa *Tykkimies* 2008, s.56

³² Feickert & Kerr 2012, s.3–4

³³ Vlaskamp, Martijn *The Role of the European Union in the Process to Ban Cluster Munitions*, School on Management and Governance, University of Twente, The Netherlands and Institute of Political Sciences, Westphalian Wilhelm’s University of Münster, Germany. Written in Barcelona, Spain 2009, s.36

CCM-sopimusneuvottelujen viimeisenä käynnistävänä voimana toimi Israelin ja Hizbollahin välinen aseellinen selkkaus vuonna 2006, sekä ihmisoikeusjärjestöjen tuottama informaatio rypäleaseiden käyttämisestä aseellisen selkkauksen aikana. Israelin puolustusvoimien aseiden käytön raportoidaan olleen siviileihin kohdistuvaa, umpimähkäistä ja liiallista uhkaan suhteutettuna. Myös rypäleaseiden käyttöä tämän aseellisen selkkauksen aikana on kuvattu liialliseksi ja umpimähkäiseksi.³⁴ Nämä näkemykset heijastunevat Israelin puolustusvoimien käyttämästä *Dahiya* -doktriinista, jonka mukaisesti Israelin oli määrä vastata kaikkeen Hizbollahin toimintaan paljon suuremmalla voimalla kuin mitä Hizbollah oli tilanteessa käyttänyt. Tämän doktriinin mukaisesti kylät, joista Hizbollah ampui raketteja Israeliin, pyrittiin tuhoamaan täysin. Väitetään, että tarkoituksena oli aiheuttaa suhteetonta vahinkoa ja tappioita myös siviiliväestölle, minkä Israel näki keinona rajoittaa Hizbollahin toimintaa.³⁵ Hizbollah nähdään sotatieteellisessä tutkimuksessa puolestaan sellaisen toimijana, joka hylkää omaa toimintaansa haittaavat sodankäynnin säännöt, arvot ja normit, ja käyttää kaikkia mahdollisia keinoja tappioiden tuottamiseen vastustajalle.³⁶ Molempien osapuolten toimintatavat ovat omiaan jatkuvan kostokierteen syntymiselle, jolloin aseellisen selkkauksen vaikutukset ulottuvat enemmässä määrin siviiliväestöön, mikäli heitä ei valtion toimesta tehokkaasti evakuoida.

Edellä mainitusta aseellisesta selkkauksesta tuotettu informaatio on ollut keskeisessä roolissa rypäleaseiden täyskieltoon pyrittäessä ja siitä keskusteltaessa. Tapahtumien oikeudellisessa tarkastelussa Israelin puolustusvoimien todelliset teot on kuitenkin eroteltava tekojen perusteista sekä niistä väitteistä, joita ihmisoikeusjärjestöt esittävät. Osapuolten oikeudelliset perustelut voidaan nähdä vaikutuskeinona valittuun kohdeyleisöön. Tällaisen oikeudellisen argumentaation katsotaan olevan nykyisin kiinteä osa informaatio-operaatioita ja -sodankäyntiä sekä erityisesti osa psykologista vaikuttamista.³⁷

Petrova kirjoittaa, että Kongstadin mukaan rypäleaseiden täyskieltoa koskevassa Oslon prosessissa ei ollut kyse vanhentuneen ja hyödyttömän aseiden kieltämisestä, vaan poliittisesta prosessista, jota humanitaariset huolet³⁸ sekä edellä kuvatut ihmisoikeusjärjestöjen oikeudelliset väittämät ohjasivat. Nähdäänkin, että valtiot ovat hyvin vastaanottavaisia käsityksille siitä, mikä on soveliaista tai käytännöllistä. Nykyään hyvin yleinen aseellisten selkkausten luonne

³⁴ Docherty 2009, s.939–940; *Banning Cluster Munitions: Government Policy and Practice* 2009, s.3

³⁵ Ovaska, Olli *Israelin tykistön käyttöperiaatteet vuoden 2006 Libanonin sodassa*, Esiupseerikurssi 64 tutkimusraportti, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2012, s.29

³⁶ Vaara, Ilkka *Hybridisodankäynti Libanonin sodassa 2006*, Yleisesikuntaupseerikurssi 55 diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2011, s.33, 46. **Käyttö rajoitettu: ST IV**

³⁷ Takamaa, Kari T. ”Taistelukenttä, toimintaympäristö ja sodan oikeussäännöt”, teoksessa Raitasalo, Jyrki & Sipilä, Joonas (toim.) *Sota – Teoria ja todellisuus, näkökulmia sodan muutokseen*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 24. Edita Prima Oy, Helsinki 2008, s.217

³⁸ Petrova 2011, s.22

armeijan ja aseellisen ryhmän välillä sekä siviilien läsnä ollessa, luo viralliselle valtio-organisaatiolle suuren poliittisen paineen asetettujen tavoitteiden saavuttamisesta mahdollisimman pienin uhrauksin. Siviilien loukkaantumiset eivät edistä näitä poliittisia tavoitteita minkäänlaisissa aseellisissa selkkauksissa.³⁹

Rypäleaseisiin liittyvää keskustelua käydään edelleen ja CCM-sopimukseen on liittynyt jo 112 valtiota⁴⁰. Keskustelujen aktiivisuus johtune siitä, että CCM-sopimusvaltiot ovat joutuneet toteamaan todeksi myös Suomen esiin tuoman ennustuksen siitä, etteivät monet rypäleaseiden valmistaja- ja käyttäjävaltiot tule liittymään täyskieltosopimukseen. Cluster Munition Coalition tuokin raportissaan esille, että suurimmat rypäleaseita valmistavat ja varastoivat valtiot, kuten USA, Venäjä ja Kiina, eivät ole liittyneet CCM-sopimukseen sen liiallisen rajoittavuuden vuoksi⁴¹. Tähän on keskeisesti vaikuttanut se, ettei valtiosopimusneuvotteluissa otettu riittävästi huomioon valtioiden erilaisia turvallisuustarpeita⁴². On myös esitetty arvioita, joiden mukaan CCM-sopimuksen voimaan astumisen jälkeen vain noin kymmenen prosenttia maailman rypäleaseista on tuhottu sopimuksen vaikutuksesta tai saatu CCM-sopimuksen piiriin^{43, 44}.

CCW-puitesopimuksen VI pöytäkirjan laatimista koskevat neuvottelut, joiden tavoitteena on ollut saada poistettua käytöstä vanhat ja epäluotettavat rypäleaseet, käynnistyivät vuonna 2008 CCM-sopimusneuvottelujen rinnakkaisprosessiksi. Neuvottelujen käynnistävänä voimana katsotaan olleen CCM-sopimusneuvottelujen nopea ja tuloksellinen edistyminen. CCW-puitesopimuksen VI pöytäkirjaneuvotteluissa ei kuitenkaan onnistuttu saavuttamaan konsensusta vuoden 2011 loppuun mennessä. Tämän vuoksi päätös pöytäkirjan hyväksymisestä siirtyi vähintään viiden vuoden päähän, jolloin seuraava CCW-puitesopimuksen tarkastamiskonferenssi järjestetään. Tätä pöytäkirjaa vastustivat voimakkaimmin CCM-sopimusvaltiot sekä ICRC. Neuvottelujen jälkeen on esitetty kannanotto siitä, että ihmisoikeusjärjestöjen osallistuminen aseriisuntaneuvotteluihin tulisi olla rajoitettua tai se tulisi jopa estää.⁴⁵

³⁹ Price, Richard "Gun Sighs: Transitional Civil Society Targets Land Mines", *International Organization Foundation, International Organization*, vol.52, No 3, MIT Press 1998, s.621; Petrova 2011, s.16–17; Kostinen 2012

⁴⁰ <http://www.stopclustermunitions.org/>. Viitattu 10.4.2013

⁴¹ *Banning Cluster Munitions: Government Policy and Practice* 2009, s.195, 202, 230, 251

⁴² Takamaa, Kari. Ohjauskeskustelu 21.1.2013 Otto Hjelt -Instituutissa.

⁴³ http://www.the-monitor.org/index.php/cp/display/region_profiles/theme/1795. Viimeksi päivitetty 16.8.2012. Viitattu 16.10.2012

⁴⁴ Heikka, Riina-Riikka *Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden työryhmä: toimintakertomus vuodelta 2009*, Ulkoasiainministeriö, Oikeuspalvelu 21.6.2010, s.4

⁴⁵ Grip, Lina "Limiting conventional arms for humanitarian reasons: the case of cluster munitions", teoksessa *SIPRI yearbook 2012*, s.418, 421–422

Koska uusia valtiosopimusjärjestelyjä ei saatu aikaan, CCM-sopimusvaltiot jatkavat edelleen CCW-puitesopimuksen VI pöytäkirjaneuvottelujen tavoitteiden vastaista toimintaa,⁴⁶ vaikka VI pöytäkirja voisi edelleen vähentää huomattavasti vanhentuneiden ja ilman itsetuhotoimintoa olevien, epäluotettavien tytärammusten määrää⁴⁷. VI pöytäkirjaneuvotteluiden tavoitteista on lausuttu seuraavaa: ”*tämä olisi ensimmäinen kerta kun valtiot hyväksyisivät kansainvälisen humanitaarisen oikeuden alaan kuuluvan valtiosopimuksen, joka tarjoaa siviileille heikomman suojan kuin jo olemassa oleva valtiosopimus*”.⁴⁸ Eri näkökulmasta katsottuna CCW-puitesopimuksen VI pöytäkirjalla voisi olla hyvin positiivinen vaikutus, koska se toisi jotakin lisää jo olemassa olevaan humanitaariseen oikeuteen vanhoihin ja epävarmasti toimiviin rypäleaseisiin liittyvien kieltojen, rajoitusten tai vaatimusten muodossa⁴⁹. Sama asetelma on nähty CCW-puitesopimuksen II muutetun pöytäkirjan ja Ottawan sopimuksen vastakkainasettelussa. Vaikka II muutettu pöytäkirja loi selkeät säännöt jalkaväkimiinojen aiheuttamien humanitaaristen ongelmien käsittelyyn kansalliset turvallisuusintressit huomioiden, ei tämä riittänyt ihmisoikeusjärjestöille.⁵⁰

1.4. Ihmisoikeusjärjestöjen kampanjoinnista

Monet ihmisoikeusjärjestöt ovat tarkoituksellisesti sopimusneuvotteluiden yhteydessä pyrkineet heikentämään argumentteja rypäleaseiden merkityksestä armeijoille. Ihmisoikeusjärjestöt ovat huomanneet, etteivät valtioiden armeijat keskustele heidän kanssaan tai vastaa heidän tunneperäisiin argumentteihinsa. Tämän myötä rypäleaseiden ympärille on muodostunut ihmisoikeusjärjestöjen muovaama ”totuus”, joka korostaa rypäleaseiden olevan esimerkiksi ”*de facto* – jalkaväkimiinoja”, ”umpimähkäisiä tappajia” ja ”kylmän sodan jäänteitä”.⁵¹ Aseellisista selkkauksista tuotettu informaatio rypäleaseiden käyttämisestä on rakennettu vahvistamaan ihmisoikeusjärjestöjen strategian mukaista sanomaa, jonka mukaan kaikki rypäleaseet olisivat epäinhimillisiä eikä niillä olisi mitään sotilaallista arvoa⁵². ICRC on kuitenkin ilmaissut ym-

⁴⁶ *Joint motion for a resolution on banning cluster munitions* 16.11.2011 <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=P7-RC-2011-0588&format=XML&language=EN>. Viitattu 17.9.2012.

⁴⁷ *Draft Protocol on cluster munitions*, 18 November 2011, CCW/CONF.IV/9, Article 4(1), Technical Annex B; Filipinno, Eric (Project manager) *Guide to Cluster Munitions*, Second Edition, GICHD, Geneva, June 2009, s.49–50

⁴⁸ Action on Armed Violence, Handicap International, Human Rights Watch, Mines Action Canada & Norwegian People’s Aid *Cluster Munition Monitor 2012*, s.11. [Käännös kirjoittajan]

⁴⁹ Parliamentary Assembly. *Ban on cluster munitions*, Report by Political Affairs Committee, Document 11909, 7. May 2009, C/IV/45. <http://www.assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewHTML.asp?FileID=12188&Language=EN>. Viitattu 18.9.2012

⁵⁰ Takamaa 2013, Ohjauskeskustelu 21.1.2013 Otto Hjelt -Instituutissa.

⁵¹ Petrova 2011, s.11–13, 18; Wiebe 2000, s.87; Docherty 2007, s.67

⁵² Vlaskamp 2009, s.49–50; Petrova, Margarita H. *Banning Obsolete Weapons or Reshaping Perceptions of Military Utility: Discursive Dynamics in Weapons Prohibitions*, Institut Barcelona d’Estudis Internacionals (IBEI), CiDOP edicions, Barcelona 2010, s.11, 17

määräyksensä siitä, että kansainvälisen humanitaarisen oikeuden rakenteissa ja armeijoiden doktriineissa on selvät säännöt ja menettelytavat, jotka luovat kehyksen rypäleaseiden vastuulliselle käyttämiselle⁵³. ICRC katsoo myös, että ongelman luovat vain tietyt rypäleasetyyppit, joista tulisi päästä eroon⁵⁴.

Onnistuneen raportoinnin ja kampanjoinnin myötä ihmisoikeusjärjestöt ovat onnistuneet muuttamaan rypäleaseiden kohdalla laajasti hyväksytyn mielipiteen sotilaallisten ja humanitaaristen tarpeiden tasapainosta täydelliseksi epätasapainoksi, vaikka todellisuudessa rypäleaseiden sotilaallinen merkitys ei tänä aikana ole millään tavalla muuttunut. Myös ICRC tuo esille, että rypäleaseiden sotilaallinen merkitys tulee selvittää tarkkaan sotilasdoktriinien ja rypäleaseiden tehokkuutta tukevan teoriapohjan sekä todellisen tehokkuuden ja rypäleaseiden käytöstä aiheutuneiden seuraamusten kautta.⁵⁵ Tämän lausunnon sanomaan voidaan liittää myös aiemmin useasti mainittu Dullumin tutkimus, jossa tuodaan esille, että rypäleaseilla on riittävä ja tarkoituksenmukainen vaikutus suurimpaan osaa maalityypeistä, vaikka ne eivät olekaan korvaamattomia⁵⁶. Dullumin tutkimuksesta on kuitenkin tuotu valikoiden esille havaitut tulokset siitä, etteivät rypäleaseet ole ”korvaamattomia” tai ”ainutlaatuisia”⁵⁷. Mitkä aseet olisivat?

Rypäleaseita on käytetty suuria määriä aseellisissa selkkauksissa, ja ne ovat aiheuttaneet uhan siviileille alueilla, joilla räjähtämättömät tytärammukset ovat jääneet sodan räjähtämättömiksi jäänteiksi⁵⁸. Suomella käytössä olevien tykistön kuorma-ammusten tytärammustyypin osalta tämä uhka on ihmisoikeusjärjestöjen mukaan konkretisoitunut aiemmin mainituissa aseellisissa selkkauksessa Libanonin alueella vuoden 2006 aikana ja sen jälkeen. Israelin puolustusvoimien on arvioitu käyttäneen aseellisen selkkauksen aikana noin 2500 kappaletta tykistön kuorma-ammuksia M395 ja M396, jotka sisälsivät itsetuhotoiminnolla varustettuja M85-tytärammoja⁵⁹. Ihmisoikeusjärjestöjen johtopäätökset näiden tytärammusten toimintavar-

⁵³ Bjorseth, Annette *The case For a New Treaty*. Expert Meeting on Humanitarian, Military, Technical and Legal Challenges of Cluster Munitions, Montreux, Switzerland 18 to 20 April 2007, s.58

⁵⁴ *Closing Comments by the ICRC*. Expert Meeting on Humanitarian, Military, Technical and Legal Challenges of Cluster Munitions, Montreux, Switzerland 18 to 20 April 2007, s.81–82

⁵⁵ Petrova 2011, s.12; ICRC 2007, s.81–82

⁵⁶ Dullum 2008, s.3, 143.

⁵⁷ Petrova 2011, s.19

⁵⁸ Docherty, Bonnie ”The Time Is Now: A Historical Argument for a Cluster Munition Convention”, *Harvard Human Rights Journal*, Vol.20, 2007, s.62; Katso myös: *Cluster Munition Monitor 2012*.

⁵⁹ Docherty, Bonnie; Garlasco, Marc; Goose, Steve; Hiznay, Mark; Becker, Thomas & Humes-Schulz, Stacy *Flooding South Lebanon: Israeli’s Use of Cluster Munitions in Lebanon in July and August 2006*, Human Rights Watch, New York 2008, s.30; Barak, Eltan ”None to be Trusted: Israeli’s Use of Cluster Munitions in the Second Lebanon War and the Case for Convention on Cluster Munitions 2010”, *American University International Law Review*, Volume 25, Issue 3, 2010, s.438 alaviite 68

muudesta tehtiin kuitenkin vain kahdeksan kuorma-ammuksen perusteella⁶⁰. Näitä kyseenalaisia havaintoja ei muutenkaan voida yhdistää Suomella käytössä olevaan tytärammustyypin, koska ne ovat valmistuserältään noin kymmenen vuotta uudempia, tuotantolinjojen laadunvarmistus on uusittu sekä itsetuhoelementin valmistusprosessia on kehitetty ennen kuin ampumatarviketta on alettu valmistamaan Suomelle.⁶¹

Suomella käytössä olevan panssariimiinaraketin katsotaan tässä tutkimuksessa myös kuuluvan ”rypäleaseperheeseen” sen levitystavan vuoksi. Lisäksi miinojen sisältämä käsittelynestelaitteisto on herättänyt keskustelua näiden miinojen umpimähkäisistä vaikutuksista⁶². Panssariimiinaraketin käyttäminen on tämän vuoksi liitettävissä väitteisiin rypäleaseiden umpimähkäisyydestä ja on siksi sisällytetty tähän tutkimukseen. Miinaraketin sisältämien miinojen katsotaan tarjoavan tehokkaan vastatoimen yhtenä suurimmista uhista joukoille tavanomaisella taistelukentällä olevia taistelupanssarivaunuja vastaan. Myös muiden ajoneuvomiinojen humanitaarisista haitoista on käyty keskustelua CCW-kehyksessä jo vuodesta 2001. Näihin muihin kuin jalkaväkimiinoihin, viitataan lyhenteellä MOTAPM (Mines other than Anti-Personnel Mines).⁶³

Ihmisoikeusjärjestöt ovat kampanjoinnillaan onnistuneet korostamaan valtioiden todistamisvastuuta siitä, että tietyt asejärjestelmät ja niiden osat toimivat⁶⁴. Rypäleaseiden luotettavuudesta onkin lausuttu, että tytärammukset voivat jäädä räjähtämättä jos niiden valmistuksessa on käytetty viallisia osia, rypäleaseet ovat pitkiä aikoja varastoituina, rypäleaseiden kuljetuksen aikana ei ole otettu huomioon kaikkia tarpeellisia varotoimenpiteitä tai jos rypäleaseita kuljetusta varten lastannut henkilöstö on tehnyt virheitä lastauksen ja kuljetuksen aikana.⁶⁵ Millaisten räjähteiden ja ampumatarvikkeiden luotettavuuteen virheelliset osat ja huolimaton käsittely eivät vaikuttaisi? Rypäleaseiden katsotaan myös olevan erityisen alttiita toimintahäiriöille pitkän varastointiajan ja kuljetuksessa puutteellisesti huomioitujen varotoimien vuoksi, koska rypäleaseet toimitetaan usein käyttövalmiina tilaajalle⁶⁶. Tämä yleistys on kuitenkin täysin tarpeeton. Suomessa tähän huoleen vastataan noudattamalla esimerkiksi CCW-puitesopimuksen V pöytäkirjan vapaaehtoisia toimia sodan räjähtämättömien jäänteiden vähentämiseksi, kuten myöhemmin tuodaan esille.

⁶⁰ King, Colin; Dullum, Ove & Oster, Grethe *M85 An analysis of reliability* 2007, s.18–20

⁶¹ Tauru 2008, s. 66–68

⁶² Kostiainen 2012; Finley, Robbin & Sanders, Jeff *Future Ground Targets: 2012 and Beyond*, US Army, Targets Management Office, Redstone Arsenal, AL 2012, s.18

⁶³ <http://www.gichd.org/international-conventions/convention-on-certain-conventional-weapons-ccw/motapm/>. Viitattu 13.1.2013

⁶⁴ Petrova 2011, s.12–13

⁶⁵ Hulme 2004, s.151

⁶⁶ Ibid., s.151

1.5. Lopuksi

Sodan räjähtämättömien jäänteiden luomaan uhkaan vastataan useiden kansainvälisten järjestöjen avustusjärjestelmien avulla. Suomi ottaa osaa aktiivisesti tähän kansainväliseen avustustyöhön osallistumalla humanitaariseen raivaustoimintaan maissa, joissa tapahtuu eniten jalkaväkimiinojen ja räjähtämättömien jäänteiden aiheuttamia onnettomuuksia. Suomi tukee esimerkiksi United Nations Mine Action Centre (UNMAS) ja Geneva International Centre for Humanitarian Demining (GICHD) -järjestöjä sekä Euroopan unionin humanitaarista miina-toimintaa.⁶⁷

Suomi on raportoinut Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestölle (ETYJ) osallistuvansa edelleen kansainvälisiin toimiin vastatakseen rypäleaseiden käytöstä johtuviin haittoihin sekä tekevänsä edelleen työtä CCW-kehityksessä. Sen yhteydessä Suomi arvioi ja edelleen kehittää puolustusjärjestelmäänsä sekä seuraa rypäleaseiden osalta kansainvälistä kehitystyötä kustannustehokkuuden ja toimitusvarmuuden osalta.⁶⁸ Vuoden 2012 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa todetaan, ettei Suomen turvallisuuspoliittisissa olosuhteissa ole tapahtunut sellaisia muutoksia, jotka mahdollistaisivat rypäleaseet kieltävään CCM-sopimukseen liittymisen⁶⁹.

Tässä tutkimuksessa tutkitaan kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja asesopimusten asettamia velvoitteita Suomelle, rypäleaseiden suunniteltuja käyttötapoja Suomessa sekä näiden välistä yhteyttä. Lisäksi tutkimuksella otetaan kantaa siihen, miten Suomi kantaa oikeudelliset velvoitteensa rypäleaseiden mahdollisena käyttäjävaltiona. Tässä yhteydessä on kuitenkin huomioitava, että vaikka Suomi hoitaisi CCW-puitesopimuksen II ja V pöytäkirjan mukaiset velvoitteensa rypäleaseiden käyttöalueiden tallentamisesta, mikään ei takaa sitä, että aseelliseen selkkaukseen osallistuva vastapuolen armeija niin tekisi. Vaikka Suomessa hoidettaisiin kaikki rypäleaseisiin liittyvät velvoitteet täsmällisesti sopimusvelvoitteiden mukaisesti, Puolustusvoimat ei välttämättä voisi taata sopimusten hengen mukaista turvallisuutta siviileille niillä alueilla, joille vastapuoli on rypäleaseitaan käyttänyt, joista vastapuoli ei ole luovuttanut tietoja ja joista Puolustusvoimilla ei ole tarkkaa tietoa.⁷⁰

⁶⁷ Ministry for Foreign Affairs of Finland, Political Department, Unit for Arms Control, 31.3.2011. *CCW Protocol V reporting form 2011*, form F; Hallituksen esitys Eduskunnalle miinojen, ansojen ja muiden taisteluvälineiden käyttöä koskevista kielloista ja rajoituksista tehdyn muutetun pöytäkirjan hyväksymisestä, HE 205/1997, luku 2, nykytila.

⁶⁸ Unit for Security Policy and Crisis Management, Political Department, Ministry for Foreign Affairs. *Annual Information Exchange on the Implementation of the Code of Conduct*. Section 3.2, 13.huhtikuuta 2011.

⁶⁹ *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012*, Valtioneuvoston selonteko, s.84

⁷⁰ Kostiainen 2012

2. TUTKIMUSASETELMA

Taustan tutkimuksen tekemiselle luovat johdannossa esiin tuodut laajan rypäleaseiden käyttöä vastustavan rintaman väitteet rypäleaseiden laittomuudesta umpimähkäisenä asejärjestelmänä ja humanitaarisena uhkana, sekä painostava poliittinen ilmapiiri, jonka nämä väitteet ja niistä seurannut keskustelu ovat aiheuttaneet. Tutkimuksen tarkoitus ja merkitys perustuvat näihin asioihin, koska Suomi on valmistautunut käyttämään rypäleaseiksi luokiteltuja tykistöaseiden ampumatarvikkeita aseellisen selkkauksen aikana puolustaessaan valtakunnan itsenäisyyttä. Tällöin on tärkeää tutkia, ovatko edellä mainitut väitteet perusteltuja ja mikä niiden merkitys on Suomelle. Tutkimustehtävänä on selvittää, miten kansainvälisen humanitaarisen oikeuden säännöt ja asesopimukset säätelevät rypäleaseiden käyttämistä Suomessa, miten rypäleaseita on suunniteltu käytettävän Suomen puolustamiseen ja miten valtiosopimusvelvoitteet heijastuvat käyttötapoihin sekä muihin rypäleaseiden käyttämiseen liittyviin toimintoihin.

Perusteena tutkimusaiheelle toimivat edellä esitetyt väitteet rypäleaseiden laittomuudesta sekä Maanpuolustuskorkeakoulun oikeudellisen sektorin tunnistama tarve rypäleaseiden käytön oikeudellisten perusteiden tutkimiselle Puolustusvoimissa. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten Geneven vuoden 1949 sopimuksen I lisäpöytäkirjan ja CCW-puitesopimukseen liittyvien II ja V pöytäkirjan asettamat velvollisuudet vastaavat väitteisiin rypäleaseiden umpimähkäisyydestä ja niiden luomasta humanitaarisesta uhasta sekä sen torjunnasta tai ennaltaehkäisemisestä. Lisäksi tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten edellä mainittujen valtiosopimusten asettamiin velvollisuuksiin vastataan rypäleaseiden käyttämiseen ja kunnossapitoon liittyvällä ohjeistuksella. Tutkimuksessa ei oteta tarkemmin kantaa tytärammusten toimintavarmuuteen testitulosten tai havaintojen perusteella, koska johdannossa on jo esitetty kannanotto kansainvälisen humanitaarisen oikeuden suhteellisuusperiaatteen, räjähtämättömien tytärammusten ja aseellisen selkkauksen jälkeisten siviiliuhrien yhteydestä.⁷¹

Tutkimuksen johdannolla lukija saatetaan sisään tutkimuksen aihepiiriin ja tutkimuksen ongelmalliseen taustatilanteeseen. Johdanto toimii yhtä lailla tutkimuksen perustana kuin myös kolmas luku, jossa käsitellään tutkimuksen tieteelliset perusteet. Tutkimus on luonteeltaan sotatieteellinen, mutta tutkimusaihetta lähestytään oikeustieteellisestä näkökulmasta. Tutki-

⁷¹ ”Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden keskeisen suhteellisuusperiaatteen soveltamisesta rypäleaseiden käyttöön liittyen on myös esitetty vaatimus, jonka mukaan arvioon sivullisista uhreista tulisi sisällyttää myös ne uhrit, joita räjähtämättömät tytärammukset voivat aiheuttaa aseellisen selkkauksen jälkeen. Tämä vaatimus on kuitenkin kyseenalainen otettaessa huomioon kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjen sisältämä vaatimus siitä, että aseellisen voiman käyttäminen sotilaskohteisiin on liityttävä välittömään sotilaalliseen hyötyyn, jolloin myös arvio aseellisen voimankäytön vaikutuksista tulee rajata näihin aseellisen voimankäytön tilanteisiin”. Luku 1.1

muksen keskiössä ovat valtiosopimusten sääntöjen merkityksen ja tarkoituksen tulkitseminen oikeudellisten tulkintasääntöjen ja auktoriteettien avulla. Lisäksi tärkeää on tutkia sääntöjen asettamien velvoitteiden toteuttamista. Näin saavutetaan ymmärrys sopimusten sisällöstä, tarkoituksesta ja toteuttamisesta Suomessa. Tutkimuksen kolmas ja neljäs luku toimivat perustana tälle tutkimustyölle.

Neljännän luvun tarkoituksena on tuoda yksityiskohtaisesti esille käsiteltävien valtiosopimusten sisältö tutkimuksen viitekehyksessä ja tutkimuksen tavoitteiden mukaisesti. Neljännän luvun sisältö auttaa lähemmin käsittelemään johdannossa esille tulleita kansainväliseen humanitaariseen oikeuteen kohdistuvia viittauksia, joita pohditaan myös luvun keskeisissä havainnoissa.

Viidennessä luvussa käsitellään rypäleasideen käyttämiseen liittyviä vaatimuksia, suunnittelua, johtamista, järjestelmän ylläpitoa sekä rypäleasideiden suunniteltuja käyttötapoja Maavoimissa. Luvun tarkoituksena on avata lukijalle rypäleasideiden käyttämiseen liittyvä kokonaisuus sekä luoda perusta valtiosopimusvelvoitteiden käsittelylle tutkimuksen tuloksia käsittelevässä luvussa. Viidennessä luvussa käytettävän turvaluokitellun materiaalin käsittely rajataan tiettyjen asiakirjojen merkityksen tai tarkoituksen esille tuomiseen eikä materiaalista tuoda esille rajoitettua sisältöä.

Kuudennen luvun tarkoituksena on yhdistää tutkimuksen kokonaisuus ja vastata tutkimuksen pääkysymykseen. Luvussa tarkastellaan erityisesti kansainvälisen humanitaarisen oikeuden soveltamista tutkittuihin rypäleasideiden käyttötapoihin sekä suunnitellun ERW-toiminnan yhteyttä sopimusvelvoitteisiin.

Seitsemännen luvun tarkoituksena on tuoda esiin tutkimuksen aihealueen merkityksiä Suomelle tutkimuksen viitekehystä laajemmin. Lisäksi luvussa tuodaan esille tutkimuksen tuloksista ja pohdinnasta johdetut lisätutkimustarpeet.

Päälukujen lopussa luvun keskeiset asiat pyritään sitomaan aiempien päälukujen tai johdannon keskeisiin havaintoihin. Tämä käsittelytapa mahdollistaa lukujen yhteensovittamisen sekä paremman kerronnallisuuden, koska jokainen pääluku on sidoksissa edelliseen päälukuun sekä tutkimuksen kokonaisuuteen.

2.1. Tutkimuskysymykset ja rajaukset

Tutkimuksen pääkysymys rakentui tutkimustehtävän ja tutkimuksen tavoitteiden kautta seuraavaksi:

- Miten rypäleasideen käyttämiseen liittyvien valtiosopimusten keskeisiä velvoittavia periaatteita tulisi tulkita ja soveltaa käytettäessä rypäleaseita sekä miten nykyiset ja kehitteillä olevat suomalaiset toimintatavat vastaavat näitä keskeisten periaatteiden velvoitteita?

Tutkimuksen pääkysymyksestä on johdettu seuraavat alakysymykset:

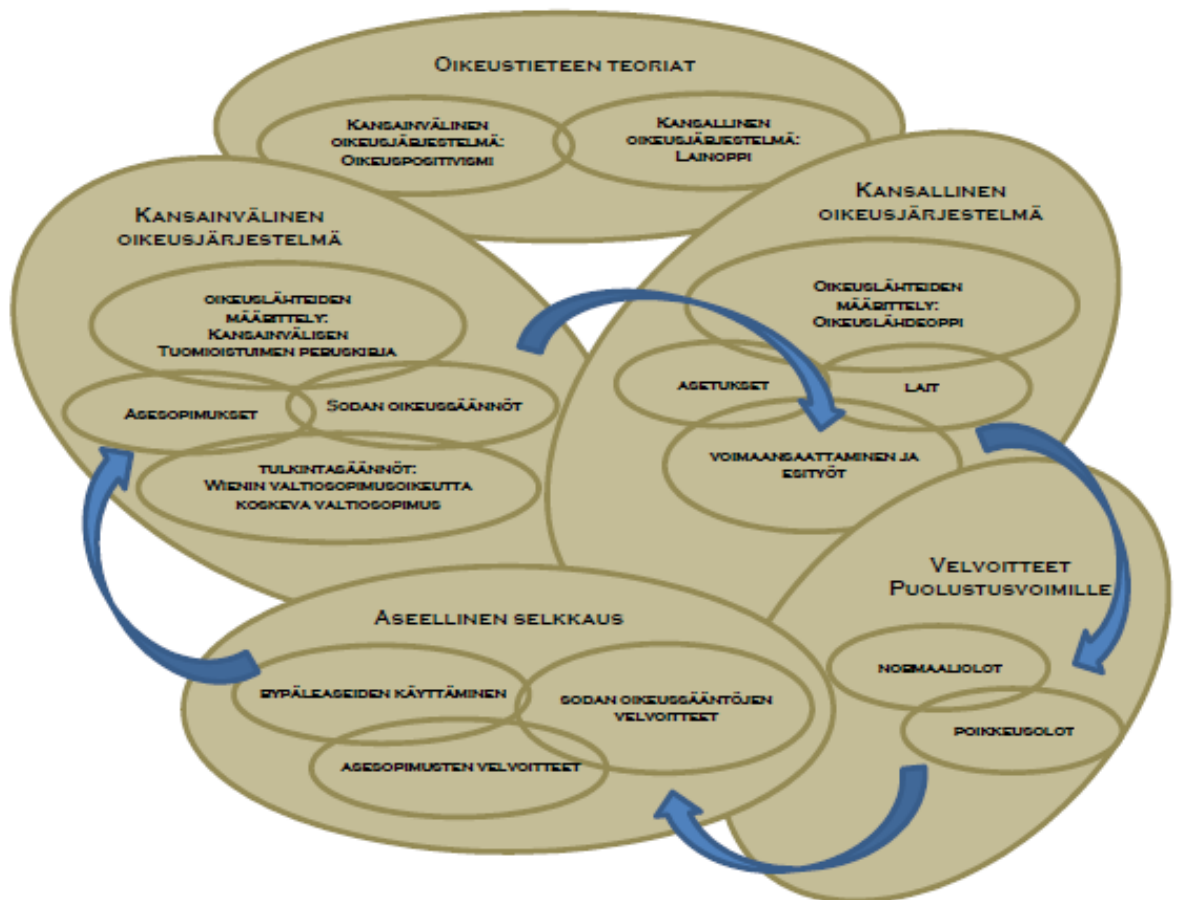
- Millaisia ovat kansainvälinen ja kansallinen oikeusjärjestelmä, miten valtiosopimukset saatetaan voimaan kansalliseen oikeusjärjestelmään sekä millainen on kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sisältämien sääntöjen asema näissä oikeusjärjestelmissä?
- Miten Suomea velvoittavat kansainväliset valtiosopimukset säätelevät ja rajoittavat rypäleasideen käyttämistä?
- Miten rypäleaseita on suunniteltu käytettävän ja miten niiden käyttämistä ohjataan Puolustusvoimissa?
- Miten rypäleasideen käyttämiseen liittyviä keskeisiä toimintoja ohjataan Puolustusvoimissa?

Valtiosopimuksista tutkimukseen sisällytetään erityisesti Geneven vuoden 1949 yleissopimuksen I lisäpöytäkirja, joka käsittelee keskeisiä sodankäynnin periaatteita. Lisäksi tutkimukseen sisällytetään CCW-puitesopimukseen kuuluvat II ja V pöytäkirja sekä VI pöytäkirjaluonnos. Tutkimuksessa käsitellään myös CCM-sopimuksen keskeisiä sääntöjä. Valtiosopimusten tulkitsemisen apuna ja tulkintojen täydentämiseen käytetään kansallisen ja kansainvälisen oikeuden tunnustamia oikeuslähteitä. Oikeuslähteiden jako sekä valtiosopimusten kansainvälisoikeudelliset tulkintasäännöt, sellaisena kuin ne on kodifioitu Wienin valtiosopimusoikeutta käsittelevään yleissopimukseen (SopS 33/1980, artikkelit 31–33), esitellään luvussa 3.6. Rypäleasideen käyttötapoja Suomessa koskeva tutkimus rajataan Maavoimien rypäleaseisiin. Tutkimusaineisto rajataan julkiseen materiaaliin⁷² ja käsittely pidetään periaatetasolla, koska operaatiotaidon ja taktiikan syvälinen käsittely ei kuulu tämän tutkimuksen aihepiiriin. Tutkimukseen sisällytetään kuvaukset niistä toiminnoista, jotka liittyvät rypäleasideen käytön valmisteluun, käyttämiseen sekä jälkitoimiin eli mahdollisten sodan räjähtämättömien jäänteiden merkitsemiseen, raivaamiseen ja vaarattomaksi saattamiseen.

⁷² Huomioiden muutama poikkeus johdannon ja kuudennen luvun materiaalissa. Vaikka asiakirjat ovat suojaustasoltaan luokkaa IV, ei niiden viranomaiskäyttöön kuuluvaa sisältöä tuoda esille.

2.2. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys ja päättelyketju

Tutkimuksen taustalla vaikuttavat kahden eri oikeusjärjestyksen taustateoriat, joilla on myös yhteys toisiinsa. Teoriat ohjaavat oikeuslähteiden jakoa ja tulkintaa, sekä oikeusjärjestyksen ja sille rakentuvien oikeusjärjestelmien tutkimista. Valtiosopimukset saatetaan voimaan kansalliseen oikeusjärjestykseen erityisin voimaansaattamistoimin, jotka ovat myös yksi oikeuslähteistä kansallisessa oikeusjärjestyksessä. Valtiosopimusten voimaansaattaminen kansalliseen oikeusjärjestykseen tuo toimivaltuuksia ja luo velvoitteita myös Puolustusvoimille, joka soveltaa näitä toimivaltuuksia ja oikeudellisia velvoitteita normaali- ja poikkeusolojen aikana sekä häiriötilanteissa. Havainnot sotilaallisen voiman käytöstä aseellisten selkkausten aikana saattavat muovata kansainvälisen tapaoikeuden säännöstöä, mikä voi puolestaan johtaa näiden uusien sääntöjen kodifointiin uusien sopimusten muodossa. Alla oleva tutkimuksen viitekehys kuvaa tätä jatkuvaa vuorovaikutussuhdetta. Jäljempänä esiteltävässä kuvassa esitetään tutkimuksen rakentuminen ja päättelyketju.

Kuva 1. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Kuva 2. Tutkimuksen päättelyketju

2.3. Aikaisemmasta tutkimuksesta

Rypäleaseiden käyttämistä, tulen tehoa ja räjähtämättömien tytärammusten vaikutuksia koskevia tutkimuksia ja raportteja on useita. Eniten julkisuutta saaneet ulkomaiset tutkimukset ja julkaisut ovat pääasiassa ihmisoikeusjärjestöjen raportointia. Näissä julkaisuissa keskitytään usein kuvaamaan tilanteita, joissa siviilit ovat loukkaantuneet rypäleaseiskujen välittömänä tai välillisenä seurauksena. Yksi keskeisimmistä ja arvostetuimmista raporttien laatijoista on kansainvälinen ihmisoikeusjärjestö Human Rights Watch (HRW), jonka tuottamat raportit ovat keskeisessä roolissa informaation levittämisessä aseellisista selkkauksista. Lisäksi esiin on nostettava jo johdannossa mainitun Norjalaisen tutkijan ja asiantuntijan Ove Dullumin Oslon sopimuksen neuvotteluita varten laatima laaja tutkimus, joka koskee rypäleaseiden tehokkuutta, sotilaallista käytettävyyttä ja ominaisuuksia. Rypäleaseiden käyttötapoja, tulentehoa sekä rypäleaseita kohteeseen toimittavia asejärjestelmiä koskevia opinnäytteitä on laadittu Maanpuolustuskorkeakoululla useita. Tutkielmat painottuvat operaatiotaidon ja taktiikan sekä tekniikan näkökulmiin.

Kansainvälistä humanitaarista oikeutta koskevaa ulkomaista oikeustieteellistä kirjallisuutta, artikkeleita sekä raportteja on löydettävissä lähes rajattomasti. Tämän tutkimuksen kannalta keskeisin kansainvälistä humanitaarista oikeutta koskeva tieteisoppi muodostuu pääosin arvostettujen Oxfordin ja Cambridgen yliopistojen julkaisemasta oikeustieteellisestä tutkimuskirjallisuudesta. Tämän tutkimuksen keskeisimpiä teoksia ovat William H. Boothby *Weapons and the Law of Armed Conflict*; Dieter Fleck (ed.) *The Handbook of International Humanitarian Law*; Terry D. Gill & Dieter Fleck (eds.) *The Handbook of the International Law of Military Operations*; Howard M. Hensel (ed.) *The Legitimate Use of Military Force: The Just War Tradition and the Customary Law of Armed Conflict* sekä Gary D. Solis *The Law of Armed Conflict – International Humanitarian Law in War*. Tieteellisiä artikkeleita, joita tässä tutkimuksessa käytetään, ovat julkaisseet muun muassa *Harvard Human Rights Journal*, *Michigan Journal of International Law*, *Virginia Journal of International Law* ja *American University International Law Review ja Human Rights Quarterly*.

Maanpuolustuskorkeakoululla on laadittu useita kansainvälistä humanitaarista oikeutta käsitteleviä tutkimustöitä. Yksi keskeisimmistä on kapteeniluutnantti Juhani Lehtimäen tutkielma, jossa hän on tutkinut yleisesikuntaupseerikurssi 55:n diplomityössään merimiinasodankäynnin oikeudellista sääntelyä ja sen vaikutuksia Suomen merivoimissa. Toinen keskeinen työ on majuri Pasi Tammen yleisesikuntaupseerikurssi 55 diplomityö, jossa hän on tutkinut kansain-

välisen humanitaarisen oikeuden sääntöjä liittyen ilmavoimien maalittamisprosessiin ilmasta maahan -toiminnassa. Tammi käsittelee ilmasta maahan -toimintaan liittyviä valtiosopimuksia tuomalla esiin niiden ydinkohdat tutkimuksen viitekehykseen liittyen, mutta ei syvenny sopimusten artiklojen tulkitsemiseen. Kolmas työ on kapteeni Tero Palokankaan yleisesikuntaupseerikurssi 55:n diplomityö, jonka aiheena on tietoverkkovaikuttaminen osana tietoverkko-operaatioita. Hän on käsitellyt aihetta myös oikeudellisesta näkökulmasta. Kapteeni Palokangas esittää, että tietoverkkovaikuttaminen tulee rinnastaa aseelliseen voimankäyttöön, jolloin kansainvälisen humanitaarisen oikeuden yleisperiaatteita tulisi soveltaa myös tietoverkko-operaatioissa. Vaikka tutkielmissa käsitellään kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sisältöä, ovat niiden näkökulmat ja tutkimusasetelmat täysin erilaisia tämän tutkimuksen näkökulmaan ja tavoitteisiin verrattuna, eivätkä ne liity tämän tutkimuksen rajattuun aihepiiriin merkittävällä tavalla.

Yksi uusimmista kotimaisista Maanpuolustuskorkeakoulun ulkopuolella tuotetuista kotimaisista tutkimuksista, jossa käsitellään kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjä, on Pia Palojärven tutkimus *A Battle in Bits and Bytes: Computer Network Attacks and the Law of Armed Conflict* (2010). Palojärvi pohtii tutkimuksessaan kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjen soveltuvuutta tietoverkkohyökkäyksiin ja aseellisen selkkauksen rajan ylitymistä tietoverkkohyökkäyksien osalta. Palojärvi esittää, että kansainvälisen humanitaarisen oikeuden periaatteiden sovellettavuus ei rajoitu vain kineettisen vaikuttamisen keinojen rajoittamiseen ja sääntelyyn, vaan sovellettavuuden tulisi ulottua myös tietoverkkohyökkäyksiin, joiden vaikutukset voivat olla verrattavissa ”tavanomaisen sodankäynnin” vaikutuksiin. Hänen haasteenaan kuitenkin ajatus siitä, mitkä toiminnot tekevät tietoverkkohyökkäyksestä aseellisen selkkauksen, sillä jokainen tilanne pitää arvioida kokonaiskontekstissa. Tämä problematiikka on tuotu esille myös aiemmassa tietoverkkoja käsittelevässä tutkimuksessa⁷³.

Aikaisemman tutkimuksen kartoittamisen perusteella tämä tutkimus on ensimmäinen laatuaan Puolustusvoimissa. Tutkimus liittyy ajankohtaiseen aiheeseen rypäleaseiden käytön estämispyrkimysten ollessa edelleen käynnissä ja Puolustusvoimien kehittäessä uutta taistelutapaa, johon Maavoimien rypäleaseet, osana operatiivista tulenkäyttöä, olennaisesti liittyvät. Lisäksi tutkimuksessa suoritettava syvälinen asesopimusten ja kansainvälisen humanitaarisen oikeuden periaatteiden käsittely mahdollistaa näiden sääntöjen syvemmän merkityksen ymmärtämisen niin tutkijalle kuin toivottavasti myös monille tutkimuksen lukijoillekin.

⁷³ Takamaa, Kari. Ohjauskeskustelu 21.1.2013 Otto Hjelt -Instituutissa.

2.4. Keskeisten peruskäsitteiden määrittely

Suomessa viranomaisten toimivaltuuksia säädellään vallitsevan turvallisuustilanteen edellyttämällä tavalla. **Normaalioloissa** kukin viranomainen soveltaa voimassa olevan lainsäädännön mukaisia toimivaltuusmääräyksiä. **Häiriötilanteilla** tarkoitetaan uhkaa tai tapahtumaa, joka vaarantaa ainakin hetkellisesti tai alueellisesti rajattuna yhteiskunnan turvallisuutta, toimintakykyä tai elinmahdollisuuksia. Näiden tilanteiden hallinta edellyttää viranomaisten ja muiden toimijoiden laajempaa tai tiiviimpää yhteistoimintaa ja viestintää. Häiriötilanteita voi esiintyä sekä normaali- että poikkeusoloissa. Normaalioloissa esiintyvät häiriötilanteet hallitaan viranomaisten tavanomaisin toimivaltuuksin ja voimavaroin. Poikkeusoloissa häiriötilanteen hallitseminen voi edellyttää lisätoimivaltuuksia tai -voimavaroja.⁷⁴ **Poikkeusoloja** ovat Suomeen kohdistuva aseellinen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettava hyökkäys tai näiden uhka, jonka vaikutusten torjuminen vaatii Valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien välitöntä käyttöön ottamista⁷⁵.

Aseellinen selkkaus on sotaa laajempi käsite ja se pitää sisällään niin kansainväliset kuin valtioiden sisäiset aseellisen voimankäyttöön liittyvät tilanteet, joiden yhteydessä kansainvälisten sopimusten soveltamiseen ei tarvita varsinaista sodan julistamista⁷⁶. *Kaikki aseelliset selkkaukset eivät ole sotia, mutta kaikki sodat ovat aseellisia selkkauksia*⁷⁷. Aseellisen voiman käyttämistä ja sodankäyntitapoja säädellään **kansainvälisen humanitaarisen oikeuden** (International humanitarian Law, IHL) säännöksillä, jotka tunnetaan myös sodan oikeussääntöinä. Keskeisiä kineettisen vaikuttamisen välineitä aseellisissa selkkauksissa ovat **tavanomaiset aseet** (*conventional weapons*). Käsitteellä tarkoitetaan aseita, joiden käyttö aseellisissa selkkauksissa on vakiintunutta ja tavanomaista. Näiden aseiden vaikutus perustuu pääasiassa kohteeseen toimitetun esineen tunkeutumiseen ja sen räjähdyksestä aiheutuneeseen paineeseen tai polttoon⁷⁸.

Maalittamisella tarkoitetaan tietynlaisten maalityyppien taistelukentällä esiintymisen arviointia sekä ennalta suunniteltua tulenkäyttöä näitä maalityyppejä kohtaan. **Maalityypillä** puolestaan tarkoitetaan tietyille aseille tai asejärjestelmille sopivia aseellisen vaikuttamisen kohteita.

⁷⁴ Puolustusministeriö, *Yhteiskunnan turvallisuusstrategia*, Valtioneuvoston periaatepäätös 16.12.2010, s.14

⁷⁵ Valmiuslaki (29.12.2011/1552) I osa - Yleiset säännökset, 1. luku, 3§.

⁷⁶ Hallituksen esitys eduskunnalle Kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta tehdyn, vuonna 1949 tehtyjen Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä, HE 14/1980 vp, 1.2 artiklat, s.6

⁷⁷ Solis, Gary D. *The Law of Armed Conflict – International Humanitarian Law In War*, Cambridge University Press, Cambridge 2010, s.21. [Käännös kirjoittajan]

⁷⁸ Rosén & Parkkari 2004, s.184

Tutkimuksessa käytettävillä termeillä **pehmeä maali**, **puolikova maali** sekä **kova maali** tarkoitetaan maalitettujen kohteiden jakamista elävän voiman, ajoneuvojen, kevyesti panssaroitujen kuljetus- tai rynnäkköpanssarivaunujen ja raskaammin panssaroitujen taistelupanssarivaunujen välillä.

Tässä tutkimuksessa **Maavoimien rypäleaseella** tarkoitetaan raskaan tykistön **kuormamusta** ja raskaan raketinheittimen **kuormarakettia**, jotka ammutaan aselavetilta maan tasalta ja jotka on suunniteltu levittämään tai vapauttamaan räjähtäviä tai muilla tavoilla toimivia tytärammuksia. **Tytärammus** on tavanomainen ammus, joka vapautuu sitä kuljettavasta ammuksesta tai raketista ja sisältää räjähdepanoksen tai muuhun tarkoitukseen tarkoitettua esineen. **Aluevaikutteisella aseella** tarkoitetaan asejärjestelmän luonnetta tai sellaista ampumatarviketta, jota ei ole ensisijaisesti tarkoitettu yksittäisen aseeseen, ajoneuvon tai ampumalaitteen, eli pistemaalien tuhoamiseen. **Täsmäaseet** on puolestaan suunniteltu toimimaan yksittäisiä kohteita vastaan.

Raskailla raketinheittimillä suoritetaan operatiivisen tulenkäytön tehtäviä sekä kaukomiinoittamisen tehtäviä. **Operatiivinen tulenkäyttö** tarkoittaa joukkojen välillistä tukemista. Operatiivisella tulenkäytöllä tuetaan joukkoja ja järjestelmiä operaation päämäärien ja halutun loppuasetelman mukaisesti.⁷⁹ **Kaukomiinoittamisella** tarkoitetaan miinoittamista, joka suoritetaan miinoja levittävällä laitteella kauemmaksi kuin 500 metrin päähän miinoituslaitteesta⁸⁰. Raskaalla raketinheittimellä ammuttaviin panssarimiinaraketin sisältämiin miinoihin viitataan käsitteellä **kaukolevitteinen miina**. Tämä tarkoittaa miinaa, jota ei ole suoraan asennettu vaan levitetään tykistöllä, ohjuksella, raketilla, kranaatinheittimellä tai muilla keinoin yli 500 metrin päähän levitykseen käytettävästä laitteesta.

Rypäleaseiden kontekstissa **osumatarkkuudella** tarkoitetaan kykyä suunnata tytärammusten asevaikutus tarkoitettulla kohdealueella olevaan sotilaskohteeseen. Näille alueille voi aseellisen voimankäytön seurauksena jäädä räjähtämättömiä ampumatarvikkeita. Näihin sodan räjähtämättömiin jäänteisiin viitataan käsitteellä **ERW** (Explosive Remnants of War). Käsite pitää sisällään kaiken hylätyn, ammuttavaksi valmistellun ja ammutun, mutta räjähtämättömäksi jääneen ampumatarvike- ja räjähdemateriaalin⁸¹.

⁷⁹ Leppänen, Marko. Tykistökoulu. Asiantuntijalausunto. ”Ajatuksia ja käsitteitä kaukovaikuttamisen ja operatiivisen tulenkäytön kriittisistä maaleista”, teoksessa *Tykkimies 2012*, s.55

⁸⁰ Tiettyjen sellaisten tavanomaisten aseiden käytön kiellosta tai rajoituksista, joiden voidaan katsoa aiheuttavan tarpeettoman vakavia vammoja tai olevan vaikutuksiltaan umpimähkäisiä, tehtyyn yleissopimukseen liittyvä muutettu pöytäkirja miinojen, ansojen ja muiden taisteluvälineiden käyttöä koskevista kielloista tai rajoituksista (II pöytäkirja niin kuin se on muutettu 3. päivänä toukokuuta 1996), SopS 91/1998, artikla 2(2)

⁸¹ Pöytäkirja sodan räjähtämättömistä jäänteistä, SopS 85/2006, artikla 2(2)

3. TUTKIMUKSEN TIETEELLISET PERUSTEET

Samalla kun tässä tutkimuksen pääluvussa tuodaan esille tutkimuksen teoria- ja metodiperusta, vastataan myös tutkimuskysymykseen: *Millaisia ovat kansainvälinen ja kansallinen oikeusjärjestelmä, miten valtiosopimukset saatetaan voimaan kansalliseen oikeusjärjestelmään sekä millainen on kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sisältämien sääntöjen asema näissä oikeusjärjestelmissä?*

Tässä tutkimuksessa selvitetään, miten rypäleaseiden käyttämistä rajoitetaan ja säädellään Suomessa, miten rypäleaseita on suunniteltu käytettävän aseellisissa selkkauksissa ja miten valtiosopimusvelvoitteet heijastuvat käyttötapoihin ja muihin rypäleaseiden käyttämiseen liittyviin toimintoihin. Tutkimuksen oikeustieteelliset tulokset johdetaan kansainvälisen ja kansallisen oikeuslähdeopin mukaisen materiaalin asiakirjatutkimuksesta ja sen analyysistä tutkimuksen viitekehyksen mukaisesti. Tämän tutkimuksen oikeustieteellinen osuus rakentuu oikeuspositivistiselle ja lainopilliselle teoriapohjalle. Tämän teoriapohjan valinnan perusteet sekä tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät esitetään seuraavissa alaluvuissa.

3.1. Kansallisen oikeuden taustateoriasta

Katsotaan, että oikeustiede on tieteenala, jonka sisällä tutkitaan oikeutta. Oikeustieteen voidaan sanoa perinteisesti kuuluvan yhteiskuntatieteisiin, mutta sen voidaan katsoa kuuluvan myös humanististen tieteiden alueelle. Tällöin oikeustieteelle on ominaista metodien avoimuus yhteiskuntatieteiden tavoin.⁸² Oikeustiede kuuluu oikeusjärjestyksen tuottamiseen ja uusintamiseen erikoistuneisiin oikeuskäytäntöihin, koska se tuottaa oikeustieteelle ominaisia ja sen tarkoituksenmukaisia tulkintasuosituksia sekä systematisointiehdotuksia. Oikeustiede on tällöin samanaikaisesti oikeudellinen sekä tieteellinen käytäntö.⁸³

Tämä tutkimus on lähestymistavaltaan oikeustieteellinen. Oikeustieteen kansalliseen soveltamiseen kuuluu lainopin teoria. Kansainvälisen oikeuden oikeusjärjestelmässä hallitseva taustateoria on oikeuspositivismi. Lainoppi, toisin sanoen oikeusdogmatiikka, on yksi oikeusteorian osa-alue, jonka tiedonintressi on praktista tiedonintressiä. Tämä *tuottaa merkityksiä ja lisää ymmärrystä* voimassaolevasta oikeudesta⁸⁴. Muita oikeustieteen osa-alueita ovat oikeus-

⁸² Hirvonen, Ari *Mitkä menetit? Opas oikeustieteen metodologiaan*, Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17, Helsinki 2011, s.7, 21

⁸³ Tuori, Kaarlo *Oikeusjärjestys ja oikeudelliset käytännöt*, Hakapaino Oy, Helsinki 2003, s.22–24

⁸⁴ Hirvonen 2011, s.34

sosiologia, oikeushistoria ja oikeusvertailu eli vertaileva oikeustiede. Näiden tieteenalojen nähdään olevan lainopin näkökulmasta niin sanottuja aputieteitä, vaikka niillä onkin oma tiedonintressi.⁸⁵ Tämän listauksen katsotaan kuitenkin olevan rajoittunut ja nähdään, etteivät oikeustieteellisen tutkimuksen mahdolliset näkökulmat tai lähestymistavat rajoitu tähän listaukseen, vaan ne ovat monipuolisemmat.⁸⁶

Lainoppi tutkii kansallisen oikeuden oikeusnormeja ja niiden ajatussisältöjä, joista oikeusnormilauseet antavat informaatiota. Luonnollisen tai oikeudellisen kielen termeillä ei ole yhtä ainoaa merkitystä. Tämä huomioiden lakitekstissä oleville ilmauksille ei saa antaa eri yhteyksissä eri merkityksiä. Lakitekstiä ei myöskään saa tulkita niin, että jokin sen osa jäisi merkityksettömäksi. Oikeusnormilause antaa informaatiota oikeusnormin ajatussisällöstä, jota lainoppi tulkinnallaan pyrkii selvittämään, selventämään, täsmentämään ja ilmaisemaan. Toisin sanoen lainoppi tuottaa tulkinnan menetelmillä oikeusnormeille niiden ilmeisen merkityssisällön.⁸⁷ Tässä tehtävässään se esittää kahdenlaisia väitteitä oikeusnormeista: normikannanottoja ja tulkintakannanottoja. Normikannanotot ovat väitteitä siitä, mitkä oikeusnormit kuuluvat voimassaolevaan oikeuteen. Tulkintakannanotolla väitetään jotakin oikeusnormin sisällöstä. Oikeusnormien tulkintaa pidetään lainopin praktisena ulottuvuutena.⁸⁸ Lainoppi voi kuitenkin jakaantua useampiin osa-alueisiin riippuen siitä, miten sen kohde ymmärretään. Perinteisimmin lainoppi on sääntökeskeistä, jolloin sen lähtökohtana ovat oikeusjärjestelmään sisältyvät säädökset.⁸⁹

3.2. Suomen oikeusjärjestys

Suomen oikeusjärjestelmässä vallanjaon periaate perustuu Ranskalaisen valistusfilosofi C.-L. Montesquieun käsitykseen valtion tehtävistä erityisenä vallanjako-oppina, jossa valtiovalta jaetaan lainsäädäntö-, toimeenpano- ja tuomiovaltaan. Näiden vallan osa-alueiden riippuvuussuhde estää vallan keskittymisen ja turvaa tasapainon säilymisen näiden kolmen vallankäyttötavan ja vallankäyttöelinten kesken. Suomalainen oikeusjärjestelmä kuuluu luonteeltaan ro-

⁸⁵ Aarnio, Aulis *Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta*, Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Helsinki 2011, s.2, 6

⁸⁶ Sutela, Marja; Määttä, Tapio & Myrsky, Matti *Ohjeita oikeustieteellisen tutkielman laatimiseen*, Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja, Publications in Law / N:o 5, Joensuu 2003, s.9 Verkkojulkaisu: www.joensuu.fi/oikeustieteet/alku/graduopas.pdf

⁸⁷ Hirvonen 2011, s.36–39

⁸⁸ Ibid., s.22–25

⁸⁹ Aarnio 2011, s.13

maanis-germaaniseen järjestelmään, jossa oikeus perustuu kirjoitettuun lakiin⁹⁰. Kirjoitettu laki käsittää perustuslain, tavalliset lait eli eduskuntalait, tasavallan presidentin, valtioneuvoston ja ministeriön asetukset sekä alempien viranomaisten antamat oikeussäännöt⁹¹.

Kansallisessa lainsäädännössä etusija muihin lakeihin nähden on perustuslailla, jonka perusoikeudet ovat tavallisia lakeja ylemmällä tasolla. Euroopan unionin oikeudella on unionin oikeuden ensisijaisuutta koskevan opin mukaisesti etusija kansalliseen oikeuteen nähden, jolloin Euroopan unionin oikeus saattaa periaatteessa mennä tietyissä tapauksissa myös perustuslain perusoikeuksien edelle. Euroopan unionin lainsäädäntövalta ei kuitenkaan ulotu kaikille oikeuden alueille, vaan on keskittynyt lähinnä jäsenvaltioiden välisten yhteismarkkinoiden järjestämiseen ja säätelyyn.⁹²

Suomessa valtiosopimuksen ja muun kansainvälisen velvoitteen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset saatetaan voimaan lailla ja muut määräykset saatetaan voimaan asetuksella. Näin ollen kansainväliset sopimukset ovat Suomen sisäisessä oikeusjärjestyksessä voimassa sen tasoisina säädöksinä kuin ne on valtiosisäisesti saatettu voimaan. Oikeuslähteiden arvojärjestyksen määrittelemiseksi oikeudenkäytön keskiöön kuuluvat normiristiriitojen ratkaisusäännöt, jotka ovat *lex superior*-, *lex specialis*- ja *lex posterior* -säännöt. Oikeuslähteiden normihierarkia on siis kolmijakoinen: yleensä normihierarkiassa ylemmäntasoinen säännös syrjäyttää alemmantasoisien, erityislaki syrjäyttää yleislain sekä myöhempi laki syrjäyttää varhaisemman lain⁹³. Perustuslain ja muiden lakien ristiriitatilanteissa lakeja pyritään tulkitsemaan siten, että ristiriita perustuslain kanssa poistuisi. Esimerkiksi kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden käsittelyssä tulkintavaihtoehtoista on pyrittävä omaksumaan vaihtoehto, joka edistää eniten ihmisoikeusmääräysten toteutumista.⁹⁴ Lakia alemman asteisilla säädöksillä on perustuslain 107 §:ään kirjattu soveltamisrajoitus. Asetuksen tai muun lakia alemman asteisen säädöksen ollessa ristiriidassa perustuslain tai muun lain kanssa, ei sitä saa soveltaa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa.⁹⁵

⁹⁰ Karttunen Timo; Koivunen Kari; Laasanen Hanna; Sippel Liisa; Uitto Tero & Valtonen, Marjo *Juridiikan perusteet*, 1. painos, WSOY Oppimateriaalit Oy 2009, s.26, 29–30; Salminen, Ari *Julkisen toiminnan johtaminen: Hallintotieteen perusteet*, Edita Publishing Oy, Edita Prima Oy, Helsinki 2004, s.20

⁹¹ Euroopan komissio, Euroopan oikeudellinen verkosto, Oikeusjärjestys, Suomi.

http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_order/legal_order_fin_fi.htm. Uusin päivitys 19.8.2004. Viitattu 28.8.2012. Myöhemmin tähän lähteeseen viitataan: Oikeusjärjestys, Suomi 2004.

⁹² Ojanen, Tuomas *Suomen valtiosäännön perusteita*, Hakapaino Oy, Helsinki 2001, s.17; Oikeusjärjestys, Suomi 2004; Kivelä, Heikki & Nordell, Reijo, Jokaisen *oikeustiede*, 21. uudistettu painos, WS Bookwell Oy, Porvoo 2003

⁹³ Suomen perustuslaki (11.6.1999/731), 95 §; Oikeusjärjestys, Suomi 2004; Ojanen 2001, s.18, 20–21 Normihierarkian poikkeustapauksia kts. Ojanen 2001, s.19–20

⁹⁴ Oikeusjärjestys, Suomi 2004

⁹⁵ Perustuslaki (11.6.1999/731), 107 §

3.3. Suomen oikeusjärjestelmän oikeuslähteet ja tulkintasäännöt

Suomalaisessa oikeusjärjestelmässä lainoppiin kuuluva oikeuslähdeoppi määrittää sen oikeudellisen materiaalin, jota lainopin tulkinta- ja systematisointitiede voi käyttää. Oikeuslähdeoppi on osa oikeusjärjestystä säännellessään oikeuslähteitä ja niiden käytön keskinäistä järjestystä. Oikeuslähteet ovat perusteita, joista tulkinnan on lähdettävä liikkeelle.⁹⁶

Vahvasti velvoittavia oikeuslähteitä ovat kirjoitettu lainsäädäntö ja niin sanottu maan tapa, johon tavanomainen oikeus perustuu. Heikosti velvoittavia oikeuslähteitä ovat oikeuskäytännön ennakkopäätökset sekä lainsäädännön esityöt. Lisäksi lähteenä voidaan käyttää sallittuja oikeuslähteitä, jotka ovat muu kuin ennakkopäätösten kaltainen oikeuskäytäntö ja oikeustieteellinen kirjallisuus. Edelleen lähteenä voidaan käyttää yleisiä oikeusperiaatteita. Tuorin mukaan käsitteellä oikeusperiaate on kaksinaismerkitys. Käsite viittaa oikeusjärjestyksen pintatasolla sijaitseviin normeihin sekä oikeuden syvärakenteen ja oikeuskulttuurin normatiivisiin ainesosiin.⁹⁷

Nähdään, että nykyaikainen valtion sisäinen oikeus on positiivista, eli nimenomaisesti asetettua oikeutta, jolloin yhden tulkinnan mukaan tapaoikeus menettää jatkuvasti merkitystään. Se, mitä on ollut tapana kutsua tapaoikeudeksi, vaikuttaa lähinnä kirjallisten lähteiden kuten oikeuskäytännön sekä oikeuskirjallisuuden välityksellä ja sillä nähdään olevan lähinnä vain nostalgia-arvoa.⁹⁸

Kansallisen oikeuden päätöksillä on ennakkopäätösvaikutus, jolloin niitä voidaan käyttää vahvasti velvoittavia oikeuslähteitä täydentävänä lähteenä. Suomessa Korkeimman oikeuden tärkein tehtävä onkin juuri ennakkopäätösten antaminen⁹⁹. Ennakkopäätöksiä annetaan yleensä sellaisissa asioissa, joissa lait ja asetukset eivät anna selvää vastausta oikeuskysymykseen tai joissa ne ovat sisällöltään tulkinnanvaraisia¹⁰⁰. Nähdään kuitenkin, että lainsäädännön esityöillä, kuten eduskunnan valiokuntien lausunnoilla ja mietinnöillä, on ollut suurempi merkitys oikeuslähteenä kuin ennakkopäätöksillä¹⁰¹. Sallittuihin oikeuslähteisiin kuuluvat lainopillinen kirjallisuus, oikeusjärjestelmäämme lähellä olevat oikeusjärjestykset ja historiallinen oikeus. Näitä sallittuja lähteitä voidaan käyttää silloin kun velvoittavista oikeuslähteistä saadun in-

⁹⁶ Hirvonen 2011, s.41

⁹⁷ Tuori 2003, s.44–47

⁹⁸ Tuori 2003, s.45; Shaw 2003, s.69; Ojanen 2001, s.18

⁹⁹ Korkein oikeus, tehtävät. <http://www.kko.fi/27078.htm>. Viitattu 30.8.2012

¹⁰⁰ Korkein oikeus, ennakkopäätökset. <http://www.kko.fi/27083.htm>. Viitattu 30.8.2012

¹⁰¹ Ojanen 2001, s.18

formaation avulla ei voida päätyä tulkintaratkaisuun.¹⁰² Yleiset oikeusperiaatteet voidaan käsitellä säännöiksi, jotka ovat vakiinnuttaneet paikkansa oikeudellisessa ajattelussa, mutta joita ei ole normein säädelty¹⁰³.

Tulkintanormit ovat tulkintatavan määrittäviä periaatteita. Hirvosen mukaan näitä ovat sanamuodon mukainen tulkinta, jonka mukaan lakikielen ilmaisulle ei tule antaa yleisestä kielenkäytöstä poikkeavaa merkitystä ilman riittävää perustetta, ja systemaattinen tulkinta, jossa lakitekstin ilmaisun tulkinnan apuna on huomioitava muut oikeusnormit, oikeudenalan yleiset opit sekä oikeusjärjestys kokonaisuudessaan. Lisäksi muita tulkintanormeja ovat historiallinen, vertaileva, supistava ja laajentava, analoginen, teleologinen, arvoperustainen sekä objektiivinen tulkinta. Tulkintanormien lisäksi tulkitsijan tulee tietää niiden etusijajärjestys, koska eri menetelmät usein johtavat erilaisiin tulkintakannanottoihin. Yleistä tulkintanormia ei siis ole, jolloin tulkintanormien käyttö on perinteisesti sitoutettu johonkin tiettyyn oikeudenalaan.¹⁰⁴ Normiristiriitojen ratkaisusäännöt ovat, kuten edellisessä luvussa esitettiin.

3.4. Kansainvälisen oikeuden taustateoriasta

Luonnonoikeus on alun perin yhdistetty uskontoon, jolloin oikeus on saanut sisältönsä suoraan Jumalalta. Luonnonoikeuteen liittyy täten tietty absoluuttisuus tarkoittaen sitä, että oikeus on ollut ja on edelleen.¹⁰⁵ Yleisesti kuitenkin ymmärretään, että luonnonoikeuden synty on seurausta ihmisten elämisestä yhteisöissä, joiden säilymiselle lain ja järjestyksen ylläpitäminen on välttämätöntä¹⁰⁶. Oikeus tai laki on ollut se elementti, joka on sitonut yhteisön jäsenet toisiinsa yhteisten arvojen ja normien kautta¹⁰⁷. Luonnonoikeuden säännöt ovat siis olleet johdettavissa ihmisestä itsestään ajattelevana ja sosiaalisena olentona, jolloin moraalinen ja oikeuden voidaan katsoa olevan olleen erottamattomasti yhteen kietoutuneita.¹⁰⁸ Nähdäänkin, että vetoaminen oikeuksien jumalalliseen alkuperään tai ikimuistoisuuteen on merkinnyt oikeuksien merkityksen korostamista suhteessa valtioon eikä niinkään niiden luonnonoikeudellista perustetta¹⁰⁹. Oikeutta ei tämän näkökulman mukaan voitaisi normistona erottaa yhteiskunnallisten tosiasioiden maailmasta, joka tapoineen ja käytäntöineen on muokannut myös oikeudellisia käytän-

¹⁰² Perusasioita oikeustieteestä. Helsingin yliopiston avoin yliopisto.

<http://www.avoin.helsinki.fi/kurssit/oikjohd/materiaali/osa1.html>. Viitattu 11.1.2013

¹⁰³ Karttunen et al. 2009, s.32

¹⁰⁴ Hirvonen 2011, s. 38–40

¹⁰⁵ Uoti, Kari *Euroopan ihmisoikeustuomioistuin – lainkäyttäjän oikeuden tekijänä*, Yliopistollinen väitöskirja, Helsingin yliopisto, Yliopistopaino, Helsinki 2004, s.56

¹⁰⁶ Hakapää 2010, s.3

¹⁰⁷ Shaw 2003, s.1

¹⁰⁸ Hakapää 2010, s.3; Tuori 2003, s.11

¹⁰⁹ Uoti 2004, s.58–59

töjä. Oikeusjärjestyksen muodostavia normeja on toteutettu ja kehitetty yhteiskunnallisten ja kansainvälisten käytänteiden mukaan ja mukana.¹¹⁰

Nykyaikana erityisesti kansainvälisen oikeuden oikeusjärjestelmässä vallitsevan positivistisen ajattelutavan mukaan luonnonoikeuden teoriapohja on kestävä, koska sitä ei voida kokemusperäisesti toteennäyttää. Positivismiin liittyvä empiristinen tieto-oppi ei suosi todellisuuden luonnetta koskevia filosofisia tai teleologisia pohdintoja. Katsotaankin, että vain tosiasialliset käytännöt voivat osoittaa ne lait ja velvoitteet, joita tulisi soveltaa. Positivistisen ajattelutavan mukana on kehittynyt ajattelutapa, jonka mukaan valtiot voivat tulla sidotuiksi vain sellaisiin sääntöihin, joihin ne itse haluavat sitoutua.¹¹¹

Tuori kirjoittaa, että Kelsenin ja Hartin traditionaalisen oikeuspositivismin mukaan asetettu oikeus eli positiivinen oikeus perustuu tietoiseen inhimilliseen toimintaan, kuten lainsäätäjien ja tuomareiden päätöksiin. Teoreettisen oikeuspositivismin mukaisesti kaikki oikeus tulisi ymmärtää asetetuksi, jolloin kiistetään ikuisten luonnonoikeudellisten periaatteiden olemassa oleminen. Oikeuspositivismin toisena ominaispiirteenä on kaksijakoinen ontologia. Tässä ontologiassa oletetaan kaksi maailmaa: tosiasioiden eli olemisen maailma ja normien eli pitämisen maailma. Oikeus sijoittuu normien maailmaan, jolloin oikeustieteen tulisi pysyttäytyä normien maailmassa eli yhteiskunnallisen olemisen ulkopuolella. Positiivinen oikeus ei kuitenkaan kiellä aivan kaikkia oikeuden ja moraalin yhteyksiä, koska katsotaan, että myös asetettu oikeus voi muodostua moraalinnormien pohjalta tarkoittaen, että oikeusnormit voivat olla ”maan tavan” pohjalta muodostettuja.¹¹²

3.5. Kansainvälisen oikeuden oikeusjärjestys

Kansainvälinen oikeus muodostuu erilaisten valtiosopimusten, tapaoikeuden ja yleisten oikeusperiaatteiden pohjalle. Kansainvälisen oikeuden muodostuminen ja muuttuminen on sidottu politiikkaan, koska valtiokäytännöt ja valtioiden väliset valtiosopimukset muokkaavat jatkuvasti kansainvälisen oikeuden rakenteita. Kansainvälisen oikeuden *rakentavana voimana* ovat välttämättömyys ja yhteinen suostumus. Kansainvälisen oikeuden *muodostajana* puolestaan ovat valtiot ja valtioyhteisöt. Valtiit voivat sopia kahden tai useamman välisistä asioista val-

¹¹⁰ Tuori 2003, s.13

¹¹¹ Hakapää 2010, s.3; Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa & Heinlahti, Kaisa *Mitä on tutkimus. Argumentaatio ja tieteenfilosofia*, Gaudeamus Kirja, Oy Yliopistokustannus University Press Finland Ltd, Tammer-Paino, Tampere 2006, s.133

¹¹² Tuori 2003, s.10–11

tiosopimuksilla, joihin joko liitytään, ne hyväksytään julkilausumalla tai sopimuksen kunnioittaminen osoitetaan valtiokäytännöillä.¹¹³

Kansainväliseen oikeuteen kuuluvat kaikki ne oikeussäännöt, jotka järjestävät valtioiden ja muiden kansainvälisten oikeussubjektien¹¹⁴ keskinäisiä oikeussuhteita.¹¹⁵ Näin sanottuna kansainvälisen oikeuden rakenne on laaja, monipuolinen ja hyvin erilainen kuin kansallinen oikeusjärjestys. Kansallisen oikeusjärjestyksen ollessa vertikaalinen, on kansainvälisen oikeuden järjestelmä puolestaan horisontaalinen. Tällä viitataan kansallisen oikeusjärjestelmän hierarkisen rakenteen ja kansainvälisen oikeuden subjektien yhdenvertaisuusperiaatteen väliseen eroavaisuuteen.¹¹⁶ Kansainvälisen oikeuden rakenne ei siis sovi aiemmin mainittuun kansallisen oikeusjärjestyksen lainsäädäntövalta, toimeenpanovalta ja tuomiovalta¹¹⁷ -kolminaisuuteen, vaan se rakentuu valtioiden yhdenvertaisuusperiaatteen pohjalta ja muuttuu valtioiden välisten käytänteiden ja valtiosopimusten kautta.

Kansainvälisellä oikeudella ei ole selkeää ylintä toimeenpanija- tai hallintoentiteettiä, jolloin keskusteltaessa kansainvälisen oikeuden rakenteista, velvoitteista ja niiden noudattamisesta keskiöön nousee oletus kansallisen oikeusjärjestyksen ja kansainvälisen järjestyksen samansuuntaisuudesta. Tällä tarkoitetaan valtiosopimusten velvoitteiden siirtämistä ja voimaansaatamista kansalliseen oikeusjärjestykseen. Tämä rinnakkaisrakenne muodostanee osaltaan kansainvälisen oikeuden järjestelmän sitovuuden ja sääntöjen noudattamisen periaatteen. Lisäksi valtiosopimusten sisältämien velvoitteiden noudattamisesta todetaan erikseen Wienin valtiosopimusoikeutta koskevassa yleissopimuksen 26 artiklassa¹¹⁸. Aika ajoin on epäilty kansainvälisen oikeuden merkitystä ja koko oikeudenalan oikeudellista luonnetta, koska järjestelmällä ei ole ylintä hallintoelintä tai auktoriteettia, jolloin valtiot voivat tulkita sopimuksia itselleen sopivalla tavalla. Valtiot luovat siis kansainvälistä oikeutta itse itselleen eivätkä ole velvollisia noudattamaan sääntöjä, joita ne eivät halua hyväksyä.¹¹⁹

¹¹³ Morgenthau, Hans J. ”The Main Problems in International Law”, teoksessa *International Law, Volume I*, Sage Library of International Relations, Zrinski, Croatia 2008, s.62; Shaw 2003, s.10–11

¹¹⁴ Kansainvälisen oikeuden subjekteja ovat valtiot, kansainväliset järjestöt ja organisaatiot sekä yksityiset henkilöt. Hakapää 2010, s.75, 114, 161; Bull, Hedley ”International Law and International Order”, teoksessa *International Law, Volume I*, Sage Library of International Relations, Zrinski, Croatia 2008, s.94; Shaw 2003, s.242–243

¹¹⁵ Hakapää 2010, s.15–18; Shaw 2003, s.1

¹¹⁶ Shaw 2003, s.6; Morgenthau 2008, s.69–70

¹¹⁷ Karttunen et al. 2009, s.26.

¹¹⁸ Shaw 2003, s.3, 6; Valtiosopimusoikeutta käsittelevä Wienin valtiosopimus, SopS 33/1980, artikla 26. ”Jokainen voimassaoleva valtiosopimus on sen osapuolia sitova, ja se on pantava täytäntöön vilpittömässä mielessä”.

¹¹⁹ Hakapää 2010, s.2, 9

Valtioiden on havaittu jättävän huomioimatta tai tulkitsevan edukseen niiden toimintaa rajoittavia *tulkinnanvaraisia* kansainvälisen oikeuden velvoitteita ja korostavan valtion omia tavoitteita edesauttavia kansainvälisen oikeuden tapoja. Tällä tavoin valtiot pyrkivät välttämään niitä kohtaavat haitalliset kansainvälisoikeudelliset velvoitteet. Vaikka kansainvälistä oikeutta on kodifioitu valtiosopimuksiin, ovat useat kansainvälisen oikeuden oikeussäännöt voimassa ainoastaan kirjoittamattomassa muodossa. Nähdään, että ne kansainvälisen oikeuden haarat, joiden sisältö on koonnettu sopimuksiksi, eivät kärsi huomattavasti näistä räikeistä hyväksikäyttöyrityksistä ja tulkinnallisuuksista.¹²⁰

Kirjoitetussakaan muodossa olevat oikeussäännöt eivät kuitenkaan ole aina yksiselitteisesti tulkittavissa, koska kansainvälisen oikeuden oikeussäännöt ovat usein poliittisten neuvottelujen kautta muodostettujen kompromissien tuloksia, joiden seurauksena sopimusten sanamuoto on jätetty tarkoituksella tulkinnanvaraisiksi¹²¹. Nähdään myös, että vaikka kansainvälisen oikeuden velvoitteita rikotaan, seuraavat valtiot kansainvälisen oikeuden kehitystä ja rikkeitä tapahtuu kohtuullisen harvoin. Näin siksi, koska valtiot pitävät suhteidensa oikeudellista säätelyä tarpeellisenä. Kansainvälisen oikeuden sopimukset ja käytänteet luovatkin yhteisen ”kielen” ja tiedostetut ”pelisäännöt” eri toimijoiden välille ja niiden välisiin kiistoihin.¹²² Suomen osalta nähdään, että valtiosopimuksia tulkitaan usein huomattavan paljon tiukemmin kuin sopimusten oikeussäännöt ja sopimusten tarkoitus velvoittavat¹²³.

Kansainvälinen oikeus asettaa siis valtioille velvoitteita, joiden mukaisesti niiden tulisi toimia. Kansainvälisen oikeuden sopimukset sitovat valtioita niin valtioiden välisissä suhteissa kuin myös valtioiden sisäisesti. Kansainvälinen oikeus myös edellyttää, että kansallinen tuomioistuin on valmis soveltamaan valtiota kansainvälisesti velvoittavia säännöksiä. Suomessa valtiosopimukset saatetaan voimaan blankettilaeilla ja -asetuksilla. Valtion sisäisen oikeuden vastatessa ulkoisia velvoitteita soveltamisongelmia ei pitäisi syntyä.¹²⁴

¹²⁰ Morgenthau 2008, s.64; Holopainen, Kero *Kansainvälinen tuomioistuin aseellista voimankäyttöä koskevien normien tulkinnan kehittäjänä*, Pro Gradu tutkielma, Oikeustieteiden tiedekunta, Lapin yliopisto, Rovaniemi 2007, s.14–15

¹²¹ Holopainen 2007, s.15

¹²² Shaw 2003, s.6–7

¹²³ Takamaa 2012, Tutkimuksen ohjauskeskustelu 31.5.2012 Maanpuolustuskorkeakoululla

¹²⁴ Hakapää 2012, s.21, 23–24

3.6. Kansainvälisen oikeusjärjestelmän oikeuslähteet ja tulkintasäännöt

Nykyaikaisessa valtioyhteisössä valtiosopimukset muodostavat kansainvälisen yhteistyön keskeisen välineen. Niillä luodaan uutta kansainvälistä oikeutta ja muutetaan vanhaa.¹²⁵ Kansainvälisen oikeuden ensisijaisia lähteitä ovat yleis- ja erityissopimukset (valtiosopimukset), kansainvälinen tapaoikeus sekä sivistyskansojen yleiset oikeusperiaatteet. Näitä täydentävät toissijaisina lähteinä tuomioistuinratkaisut. Lisäksi tuomioistuin voi soveltaa eri maiden etevimpien tutkijoiden oppeja oikeussääntöjen määrittelemiseksi.¹²⁶ Toissijaiset oikeuslähteet voivat myös täydentää ensisijaisia oikeuslähteitä niitä tulkittaessa¹²⁷. Lähteiden välinen ”luokkaero” voidaan esittää ensisijaisten lähteiden *lakia luovina* prosesseina ja toissijaisten lähteiden *voimassa olevan oikeuden soveltamisen ja tutkimisen* prosesseina. Tämä jako ei kuitenkaan ole täysin yksiselitteinen, koska myös kansainvälisen tuomioistuimen ratkaisut voivat luoda uutta lakia.¹²⁸

Tieteisopissa on esitetty, että valtiosopimukset olisivat ylempiarvoisia tapaoikeuteen ja yleisiin oikeusperiaatteisiin verrattuna, koska ne selkeästi heijastavat sopimukseen liittyneiden valtioiden tahtoa¹²⁹. Nämä ovat kuitenkin yhdenvertaisia¹³⁰. Valtiosopimuksella tarkoitetaan kansainvälistä välipuhetta, joka on tehty kirjallisesti valtioiden välillä ja joka on kansainvälisen oikeuden alainen¹³¹. Nämä valtiosopimukset tehdään oikeudellisesti sitoviksi ja osapuolten on pantava ne täytäntöön vilpittömässä mielessä. Valtioiden välisten sopimusten oikeudelliset vaikutukset perustuvatkin valtioiden yleisesti tunnustamiin periaatteisiin ja tapoihin sekä yleisen sopimussitovuuden periaatteeseen¹³².

Valtiosopimukset sitovat vain niitä valtioita, jotka ovat niihin sitoutuneet¹³³. Toisaalta valtiosopimusten artiklat, joilla vahvistetaan voimassaolevaa tapaoikeutta, sitovat näiltä osin kuitenkin myös niitä valtioita, jotka eivät ole liittyneet valtiosopimukseen¹³⁴. Kansainvälisen oikeuden velvoitteet tulee kuitenkin erottaa niin sanotuista kansainvälisistä kohteliaisuuksista (*comity*). Kansainvälisoikeudellisissa asioissa myös oikeus ja moraali tulee erottaa toisistaan. Vaikka näillä on joitakin kosketuspintoja, ensimmäinen on sekä sisällöltään että muodoltaan

¹²⁵ Hakapää 2010, s.27; Rosén & Parkkari 2004, s.10; Morgenthau 2008, s.63

¹²⁶ Kansainvälisen Tuomioistuimen peruskirja, SopS 1/1956, artikla 38(1)a–d; Hakapää 2010, s.25

¹²⁷ Rosén & Parkkari 2004, s.18

¹²⁸ Shaw 2003, s.67

¹²⁹ Ibid., s.89

¹³⁰ Takamaa, Kari T. Tutkimuksen ohjauskeskustelu 22.3.2013 Otto Hjelt -instituutissa.

¹³¹ SopS 33/1980, I osa, artikla 2(1)a

¹³² Hakapää 2010, s.2, 37; Shaw 2003, s.5–6

¹³³ Morgenthau 2008, s.63

¹³⁴ Shaw 2003, s.90

oikeudellinen kun taas jälkimmäinen liittyy etiikkaan.¹³⁵ Realistisen oikeuden koulukunta puolestaan nimenomaisesti vaatii sosiaalisten, moraalisten ja poliittisten tavoitteiden sisällyttämistä kansainväliseen oikeudelliseen prosessiin¹³⁶. Tämän nähdään kuitenkin riippuvan tarkasteltavasta oikeudenalasta¹³⁷.

Kansainvälisen tapaoikeuden sääntöjen tunnustaminen oikeudelliseksi lähteeksi on kirjattu sopimukseen Kansainvälisestä tuomioistuimesta¹³⁸. Toisin kuin kansallisen oikeuden kohdalla todettiin, kansainvälisen oikeuden saralla tapaoikeus on edelleen voimakas oikeuslähde, vaikka tässäkin yhteydessä sen merkityksestä keskustellaan. Onkin esitetty näkemys, jonka mukaan myös kansainvälisen oikeuden tasolla tapaoikeuden merkitys olisi heikkenemässä nykyaikaisessa kulttuurisesti, poliittisesti ja valtiokäytänteisesti nopeasti muuttuvassa maailmassa.¹³⁹

Tavan tunnustamiseen tapaoikeudeksi ei katsota tarvittavan kaikkien valtioiden hyväksyntää. Tapanormin vahvuus nähdään kuitenkin olevan suhteessa sen tunnustaneiden valtioiden määrään, koska tapaoikeus syntyy yhdenmukaisen ja säännöllisen käyttäytymisen pohjalta, jota ohjaa perinteiden ja tottumusten ohella myös oikeudellinen elementti. Tapaoikeuden sääntö voi siis olla havaittavissa sen syntyä edeltävien valtiokäytäntöjen ja *opinio juris*:n yhteisvaikutuksen myötä.¹⁴⁰ Toisin sanoen pääasiallinen näyttö tapaoikeuden olemassaolosta saadaan jokapäiväisistä valtiokäytännöistä, kuten valtiosopimuksista, hallitusten lausunnoista, kansainvälisissä konferensseissa annetuista lausunnoista ja lisäksi valtioiden sisäisestä lainsäädännöstä sekä tuomioistuinratkaisuksista¹⁴¹.

Tapaoikeuden käyttö kansainvälisen oikeuden lähteenä edellyttää siis, että valtiot tunnustavat tietyt yleiset käytännöt velvoittaviksi keskinäisissä suhteissaan¹⁴². Mikäli valtio päättäväisesti ja avoimesti vastustaa tiettyjä tapoja niiden kehittyessä kansainväliseksi tapaoikeudeksi, ei

¹³⁵ Shaw 2003, s.2

¹³⁶ Bull 2008, s.93

¹³⁷ Takamaa 2013. Ohjauskeskustelu 21.1.2013 Otto Hjelt -Instituutissa.

¹³⁸ Kansainvälisen Tuomioistuimen perussääntö, SopS 1/1956, artikla 38(1)b

¹³⁹ Shaw 2003, s.69

¹⁴⁰ Bill, Brian J. (ed.) *Law of War Deskbook*, International and Operational Law Department, The Judge Advocate General's Legal Center And School, U.S. ARMY, Charlottesville, Virginia 2010, s.3; Schmitt, Michael N. "Military Necessity and Humanity in International Humanitarian Law: Preserving the Delicate Balance", *Virginia Journal of International Law*, Vol 50, Issue 4, 2010. s.830. Tähän lähteeseen viitataan myöhemmin: *Preserving the Delicate Balance*; Shaw 2003, s.11, 70; Quéguiner, Jean-Francois "The Principle of Distinction: Beyond an Obligation of Customary International Humanitarian Law", teoksessa *The Legitimate Use of Military Force: The Just War Tradition and the Customary Law of Armed Conflict*, Ashgate Publishing Limited, 2008, s.162. *Opinio juris* tarkoittaa valtion käsitystä toimintavelvoitteen olemassaolosta.

¹⁴¹ Hakapää 2010, s.57

¹⁴² Leisman, Inka (toim.) *Yhdistyneet kansakunnat: Järjestelmä ja toiminta yksissä kansissa*, Suomen YK liitto, Sälékarin Kirjapaino Oy, Somero 2009, s.176

näiden sääntöjen voida katsoa sitovan valtiota joka niitä ei hyväksy. Nürnbergin tuomioistuin on kuitenkin todennut toisen maailmasodan aikana, että maasodankäyntiä koskevan Haagin IV sopimuksen määräykset olivat tuolloin voimassa ns. tapaoikeutena, jolloin niitä oli noudatettava huolimatta siitä, olivatko selkkauksen osapuolet liittyneet sopimukseen.¹⁴³ Tässä konkretisoituu aiemmin mainittu kohta tapaoikeuden vahvistamisesta valtiosopimuksella ja sen yleismaailmallinen soveltuvuus.

Punaisen ristin kansainvälinen komitea (International Committee of the Red Cross, ICRC) on suorittanut laajan tutkimuksen, jossa käsitellään kansainvälisen humanitaarisen tapaoikeuden sääntöjä ja niiden kehittymistä vuoden 1977 jälkeen. ICRC väittää kartoitettujen kansainvälisen humanitaarisen tapaoikeuden sääntöjen sitovan kaikkia valtioita ja aseellisen selkkauksen osapuolia ilman virallisen tunnustuksen tarvetta¹⁴⁴. Tutkimusraporttiin kirjattuja sääntöjä ei kuitenkaan voida pitää sinänsä tapaoikeutena, vaan ne ovat ennemminkin arvio siitä, mitä humanitaarinen tapaoikeus voisi olla¹⁴⁵. Nämä säännöt ovat edelleen valtioiden arvioitavissa, eikä myöskään Suomi ole erikseen tunnustanut niitä sääntöjä valtiota sitoviksi.¹⁴⁶ Tämän vuoksi näitä sääntöjä ei oteta huomioon tässä tutkimuksessa.

Yleisten oikeusperiaatteiden käsite ja normiluonne on osittain epäselvä. Eri koulukunnat kiistelevät niiden merkityksestä ja painoarvosta. Yhtäällä viitataan kansainvälisen oikeuden ja toisaalla kansallisen oikeuden yleisiin periaatteisiin. On myös puhuttu yleisten oikeusperiaatteiden tarkoittavan kansainvälisen oikeuden yleisiä periaatteita sekä sellaisia periaatteita, jotka ovat *yhteisiä* kansallisille oikeusjärjestelmille.¹⁴⁷ Yleisten oikeusperiaatteiden katsotaan vahvistavan luonnonoikeudellisia sääntöjä, joille kansainvälisen oikeuden sanotaan perustuvan, ja jotka luovat metodin positiivisen oikeuden pätevyyden tarkastelulle. Positivistit puolestaan viittaavat yleisten oikeusperiaatteiden olevan arvoton *oikeuden sivujuoni*, jolla ei ole mitään arvoa, ellei näistä periaatteista erikseen valtioiden välillä sovita.¹⁴⁸ Voidaan kuitenkin katsoa, että ne periaatteet, jotka valtiot tunnustavat sisäisessä oikeudenkäytössään, ovat sovellettavissa myös kansainvälisiin suhteisiin.¹⁴⁹

¹⁴³ Bill 2010, s.3; Ulkoasianministeriön julkaisu – *Sodan oikeussäännöt 1997*, s.5–6

¹⁴⁴ Hencakaerts, Jean-Marie & Doswald-Beck, Louise *Customary International Humanitarian Law*, Volume I: Rules, Cambridge University Press, Cambridge 2005, s.xvi

¹⁴⁵ Boothby 2011, s.38

¹⁴⁶ Takamaa 2013. Ohjauskeskustelu 21.1.2013 Otto Hjelt -Instituutissa; Juhani Parkkari, sotilaslakimies. Tiedoksianto 17.1.2012 Maanpuolustuskorkeakoululla.

¹⁴⁷ Hakapää 2010, s.61

¹⁴⁸ Shaw 2003, s.84

¹⁴⁹ Hakapää 2010, s.61

Tuomioistuinratkaisut ovat kansainvälisen oikeuden toisarvoisia lähteitä. Kansainvälisen oikeuden järjestelmässä tuomioistuinratkaisuilla ei kuitenkaan ole ennakkotapausvaikutusta eikä kansainvälisen oikeuden kehittäminen ole niiden varsinainen tehtävä, toisin kuin Korkeimmalla oikeudella on Suomen kansallisessa oikeusjärjestelmässä. Kansainvälisen tuomioistuimen ratkaisuilla voi olla oikeuskäytäntöä merkittävästi ohjaava vaikutus, koska kansainvälisen oikeuden oikeussäännöt ovat harvoin sisällöltään siinä muodossa, josta merkitys olisi suoraan ja yksiselitteisesti todettavissa. Tällöin kansainvälinen tuomioistuin antaa tulkinnallaan kansainvälisen oikeuden säännöille niiden merkityssisällön. Kansainvälisen tuomioistuimen tulkinnat kansainvälisen oikeuden normeista sekä tuomioistuimen ratkaisut voivat vaikuttaa myös tapaoikeuden syntymiseen ja mahdollisten uusien sopimusten sisältöön. Päätöksiin viitataan usein myös oikeuskirjallisuudessa (tieteisoppi), joka on myös kansainvälisen oikeuden toissijainen lähde.¹⁵⁰ Kansalliset tuomioistuinratkaisut puolestaan kuvastavat kansallista oikeuskäytäntöä, joka voi olla osoitus yleisten oikeusperiaatteiden toteamisesta¹⁵¹.

Tutkijoiden kirjoitusten nähdään olevan tärkeitä kansainvälisen oikeuden rakenteiden hahmotamisessa ja järjestämisessä sekä sen luonteen, historian ja käytänteiden kuvaamisessa. Kirjoitukset voivat tarjota apua oikeussääntöjen *tulkintaan*, mutta niillä ei ole auktoriteettia oikeuden *luomiseen*.¹⁵²

Kansainvälisen oikeuden lähdepohjan katsotaan laajentuneen ja edelleen laajentuvan kansainvälisten järjestöjen tekemien päätösten, päätöslauselmien ja julistusten kautta. Nämä eivät kuitenkaan ole oikeudellisesti sitovia sääntöjä¹⁵³. Myös oikeudellisesti sitoviin valtiosopimuksiin voidaan liittää osioita, jotka eivät ole oikeudellisesti velvoittavia. Mikäli tiukoilla sopimusehdoilla ei saavuteta konsensusta neuvotteluihin osallistuneiden valtioiden välille, voidaan joitakin kohtia sopimuksesta ”keventää” muuttamalla ne vapaaehtoisiksi. Tämän käytännön etuina voivat olla esimerkiksi konsensuksen saavuttamisen helpottuminen ja mahdollisten komplikaatioiden välttäminen kansallisessa ratifiointiprosessissa. Vaikka nämä vapaaehtoiset käytänteet eivät olekaan oikeudellisesti sitovia, vaan niin sanottuja *parhaita käytänteitä*, voivat ne vaikuttaa kansainvälisen oikeuden kehittymiseen ja sitovien säännösten muodostumiseen. Tätä käytäntöä kutsutaan *Soft Law* -prosessiksi.¹⁵⁴

¹⁵⁰ Hakapää 2010, s.62–63; Shaw 2003, s.103; Holopainen 2007, s.14

¹⁵¹ Hakapää 2010, s.64; Shaw, s.105

¹⁵² Hakapää 2010, s.64; Shaw, s.106

¹⁵³ Hakapää 2010, s.26

¹⁵⁴ Boothby 2011, s.24 ja 383; Hakapää 2010, s.26

Valtiosopimuksia on tulkittava vilpittömässä mielessä ja valtiosopimuksissa käytetyille sanonnoille tulee antaa niille kuuluvassa *yhteydessä* niiden tavanomainen *merkitys*, sekä valtiosopimuksen tarkoituksen että päämäärän mukaisesti. Yhteydellä tarkoitetaan valtiosopimuksen tekstiä mukaan lukien johdanto ja liitteet, jokaista valtiosopimuksen tekemisen yhteydessä tehtyä ja siihen liittyvää muuta sopimusta sekä jokaista asiakirjaa, jotka on laadittu valtiosopimuksen tekemisen yhteydessä ja jonka muut osapuolet ovat hyväksyneet valtiosopimusta koskevana asiakirjana. Yhteyden lisäksi tulee ottaa huomioon kaikki osapuolten väliset sopimukset, jotka koskevat valtiosopimuksen tulkintaa tai sen määräyksen soveltamista. Lisäksi on otettava huomioon jokainen käytäntö, joka osoittaa osapuolten välisen yhteisymmärryksen valtiosopimuksen tulkinnasta sekä kaikki osapuolten välisissä suhteissa sovellettavat asiaan vaikuttavat kansainvälisen oikeuden säännöt. Valtiosopimuksissa käytetyille sanonnoille *on annettava erityinen merkitys*, jos on osoitettavissa, että osapuolet ovat sitä tarkoittaneet.¹⁵⁵

Valtiosopimusten täydentäviä tulkintakeinoja ovat erityisesti valtiosopimusten valmistelutyöt ja valtiosopimusta tehtäessä vallinneet olosuhteet, joita voidaan käyttää pyrittäessä vahvistamaan se merkitys, johon edellisessä kappaleessa mainittuja ohjeita soveltamalla on päädytty. Näitä tulkintakeinoja käytetään myös määrittelemään oikeussäännön merkitys silloin, kun edellä mainitut tulkintakeinot jättävät merkityksen epäselväksi tai johtavat tulokseen, joka on selvästi mahdoton tai kohtuuton.¹⁵⁶

3.7. Kansainvälinen humanitaarinen oikeus ja asesopimukset kansainvälisen ja kansallisen oikeusjärjestelmän osana

Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) peruskirjaan on kirjattu ne periaatteet, joiden mukaisesti kansainväliset riitatilanteet pyritään ratkaisemaan. Nämä peruskirjan periaatteet eivät kuitenkaan sulje aseellisen voimankäytön mahdollisuutta pois itsepuolustustilanteissa tai Yhdistyneiden Kansakuntien pakkokeinona.¹⁵⁷ YK:n turvallisuusneuvostolla on oikeus määrätä pakotteita YK:n jäsenvaltioille. Niissä tilanteissa, joissa yleinen turvallisuustilanne on uhattuna ja peruskirjaan kirjatut pakkotoimenpiteiden soveltamisen ehdot täyttyvät, voidaan aseellista voimaa käyttää rauhaan pakottamiseen¹⁵⁸. Näin ollen voidaan katsoa, että aseellisten selkkauksen olemassaolo ja riitojen ratkaiseminen näillä keinoin on yleisesti ”hyväksyttyä”.

¹⁵⁵ SopS 33/1980, artikla 31

¹⁵⁶ Ibid., artikla 32

¹⁵⁷ Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirja, SopS 1/1956, luvut VI–VII.

¹⁵⁸ SopS 1/1956, artikkelat 2, 5

Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden säännöillä (The Law of War¹⁵⁹) pyritään lieventämään näiden aseellisten selkkausten laajoja vaikutuksia.¹⁶⁰ Nykyaikaiset kansainvälisen humanitaarisen oikeuden säännöt on muodostettu humanitaaristen ongelmien ja huolien ohjaamana¹⁶¹ ja niiden rinnalla vaikuttavat myös valtiosopimusperustaiset kansainväliset ihmisoikeudet, jotka ovat voimassa myös aseellisen selkkauksen aikana. Aseellisen selkkauksen aikana kansainvälisten ihmisoikeuksien sovellettavuus on kuitenkin osin rajoitettua, koska kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjen soveltaminen menee osin ihmisoikeuksia koskevien sääntöjen soveltamisen edelle aseellisen selkkauksen aikana *lex specialis* -säännön mukaisesti.¹⁶²

Sotarikokset ovat Suomessa kriminalisoidut Kansainvälisen rikostuomioistuimen määritelmien mukaan ja joiltain osin nämä Suomen rikoslakiin kirjatut periaatteet menevät jopa Kansainvälisen rikostuomioistuimen tarkoittamaa säätelyä pidemmälle, minkä nähdään myös olevan hyvin yleinen toimintatapa kansainvälisen oikeuden soveltamisen kohdalla Suomessa¹⁶³. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden periaatteiden noudattaminen Puolustusvoimissa käsitetään lain Puolustusvoimista 4§:ssä, jossa todetaan: *Sotilaallisten voimakeinojen tulee olla sopusoinnussa Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden kanssa*¹⁶⁴.

Sotarikoksista, niiden kaikissa asteissa, säädetään rikoslain 11 luvun 5–7§:ssä, siinä muodossa kuin ne ovat muutettuna laissa 11.4.2008/212¹⁶⁵. Kansallinen lainkäyttö on ensisijaista Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan nähden¹⁶⁶, mutta Kansainvälisellä rikostuomioistuimella on valtuudet hoitaa tehtäviään ja käyttää valtuuksiaan sopimusvaltion alueella. Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivalta rajoittuu vakavimpiin rikoksiin, joihin myös sotarikokset lukeutuvat.¹⁶⁷ Tietyissä tapauksissa kansallisessa tuomioistuimessa annetut tuo-

¹⁵⁹ Tunnetaan myös nimityksellä sodan oikeussäännöt, joka on nykyisin hieman vanhahtava ilmaisu, ja lisäksi termillä Law of Armed Conflict, (LOAC) eli aseellisen selkkauksen oikeussäännöt. Jälkimmäinen termi ei ole kuitenkaan vielä vakiinnuttanut paikkaansa Suomen kielessä. Nykyisin termi ”sota” nähdään ennemminkin kuvaavana terminä kuin oikeudellisena terminä. Tämä johtunee siitä, että IHL/LOAC on voimassa kaikissa aseellisissa konflikteissa. ”*Kaikki aseelliset konfliktit eivät ole sotia, mutta kaikki sodat ovat aseellisia konflikteja*”. Solis 2010, s.21–22 [Käännös kirjoittajan]

¹⁶⁰ Hakapää 2010, s.561

¹⁶¹ Solis 2010, s.7

¹⁶² Solis 2010, s.25; Takamaa 2008, s.216

¹⁶³ Hallituksen esitys Eduskunnalle sotarikoksia ja rikoksia ihmisyyttä vastaan koskevien rikoslain säännösten muuttamiseksi sekä eräksi niihin liittyviksi laeiksi, HE 55/2007, Yksityiskohtaiset perustelut, 1.1 Rikoslaki; Takamaa 2012, Tutkimuksen ohjauskeskustelu 31.5.2012 Maanpuolustuskorkeakoululla

¹⁶⁴ Laki puolustusvoimista (11.5.2007/551), 4§

¹⁶⁵ Rikoslain 11 luvun 5–7§ sellaisena kuin ne ovat muutettu 11.4.2008/212 lailla.

¹⁶⁶ Hallituksen esitys Eduskunnalle Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön hyväksymisestä sekä laeiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja rikoslain muuttamisesta, HE 161/2000, Yksityiskohtaiset perustelut, 8. artikla

¹⁶⁷ Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussääntö, SopS 56/2002, artiklat 4–5

miot voidaan kuitenkin käsitellä uudestaan Kansainvälisessä rikostuomioistuimessa *ne bis in idem* -periaatteen ehdollisen soveltamisen kautta¹⁶⁸.

Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden säännöt ovat osa kansainvälistä oikeutta ja noudattavat samaa lähdeoppia kuin muut kansainvälisen oikeuden erityislait¹⁶⁹. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjen katsotaan luovan huolellisesti mietityn tasapainon sotilaallisten ja humanisten tarpeiden välille ja ne ovatkin sovellettavissa missä tahansa kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa¹⁷⁰ myös niissä tilanteissa, joissa valtio käyttää aseellista voimaa toisen valtion alueella toimivaa ei-valtiollista aseellista järjestöä (Non-State Armed Group, NSAG) vastaan¹⁷¹. Kansainvälisten valtiollisten yhteistyöjärjestöjen tai koalitioiden sisällä valtioiden allekirjoittamat valtiosopimukset eivät välttämättä ole yhtenevät, jolloin kansainvälisen tapaoikeuden säännöt muodostavat koalition subjekteja yhteisesti velvoittavan kansainvälisen humanitaarisen oikeuden säännöstön.¹⁷²

Kansainvälinen humanitaarinen oikeus kehittyy sopimusten, mutta myös tapaoikeuden muutosten ja kehittymisen kautta. Kansainväliseen humanitaariseen oikeuteen liittyvä tapaoikeuden synty ei kuitenkaan rajoitu vain valtioiden käytäntöihin taistelukentällä, vaan se rakentuu monitahoisesti. Esimerkkinä mainittakoon armeijan ohjesäännöt ja toimintaohjeet, jotka muodostavat odotuksia tietynlaisesta toiminnasta, ja ovat osoitus armeijan hyväksytyistä periaatteista.¹⁷³

Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden toimivuus ja tehokkuus rakentuvat valtiosopimusoiden, vastavuoroisuuden periaatteen sekä valtioiden arvojen perustalle. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja asesopimusten noudattaminen, silloinkin kun vastapuoli niitä mahdollisesti rikkoo, on osoitus valtion arvoista ja kunnioituksesta näitä sopimuksia kohtaan.¹⁷⁴ Valtiollinen motiivi kansainvälisen humanitaarisen oikeuden noudattamiseen voi perustua myös yleisen sodan oikeutusta kannattavan mielipiteen säilyttämiseen omalla puolella.

¹⁶⁸ HE 161/2000, osa 2, 8. artikla

¹⁶⁹ Henckaerts, Jean-Marie ”The Development of International Humanitarian Law and the Continued Relevance of Custom”, teoksessa Hensel, Howard M. *The Legitimate Use of Military Force: The Just War Tradition and the Customary Law of Armed Conflict*, Ashgate Publishing Limited, 2008, s.117

¹⁷⁰ Bill 2010, s.5–6; Boohtby 2011, s.1; Geneven vuoden 1949 sopimusten yhteinen 2. artikla; Schmitt 2010, *Preserving the Delicate Balance*, s.798

¹⁷¹ Lubell, Noam *Extraterritorial Use of Force Against Non-State Actors*, Oxford University Press, Oxford 2010, s.236. Katso myös Lubell 2010, s.237–247

¹⁷² Henckaerts 2008, s.119–120

¹⁷³ Hayashi, Mika Nishimura ”The Principle of Civilian Protection and Contemporary Armed Conflict”, teoksessa *The Law of Armed Conflict: Constraints on the Contemporary Use of Military Force*, Ashgate Publishing Limited, England 2006, s.119

¹⁷⁴ Morrow, James D. ”The Laws of War, Common Conjectures, and Legal Systems in International Politics”, teoksessa *International Law, Volume V*, Sage Library of International Relations, Zrinski, Croatia 2008, s.249

Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden rikkomukset voivat vaikuttaa kansallisen ja kansainvälisen mielipiteen muuttumiseen ja kannatuksen vähenemiseen. Tämä puolestaan voi vaikuttaa kansalliseen tukeen armeijalle ja kansainväliseen tukeen valtiolle. Mahdolliset kuvatut vaikutukset ovat yhteydessä nykyaikaisen informaatioaikakauden aseellisten selkkausten ulottuvuuksien kasvamiseen informaation hallinnalla ja globaaleilla mielikuvilla, joilla pyritään vaikuttamaan poliittisiin päätöksiin.¹⁷⁵ Informaatioaikakaudella myös yksittäisten rivisotilaiden, ei pelkästään komentajien tai valtiojohdon, suorittamat rikkeet kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjä kohtaan voivat kääntää tämän yleisen mielipiteen¹⁷⁶. Tämän vuoksi onkin äärimmäisen tärkeää kouluttaa kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sisältö yksittäisille sotilaille sekä valvoa ja vaatia niiden noudattamista. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sisältämien sääntöjen noudattaminen edellyttää niiden tuntemista. Näiden sääntöjen koulutus- ja valvontavastuu on armeijalla ja valtiolla.¹⁷⁷

Aseiden käyttöä koskevan kansainvälisen oikeuden kontekstissa valtioita velvoittavien kirjallisten valtiosopimusten sisältämien sopimusehtojen kirjoitettu muoto on ”elintärkeä”. Valtiosopimuksissa käsiteltävien aseiden ja asioiden määrittelyyn pyritään kohdistamaan erityistä tarkkuutta, jotta tarkoitettu humanitaarinen tarve saavutetaan ja sopimuksen sovellettavuus rajoittuu selkeästi siihen, mihin sopimuksen osapuolet ovat sitoutuneet.¹⁷⁸ Jos valtiosopimusneuvotteluissa saadaan, usein ihmisoikeusjärjestöjen ajamien humanitaaristen tarpeiden avulla, luotua poliittisesti painostava ilmapiiri sopimukseen liittymisen suhteen, voi olla, että joidenkin valtioiden kansalliset turvallisuusintressit tulevat huomioiduksi valtiosopimuksessa hyvin huonosti jos lainkaan¹⁷⁹ ja tällöin valtiot voivat jättäytyä valtiosopimusten ulkopuolelle. Joillakin aseiden käyttöä koskevilla valtiosopimuksilla pyritään kieltämään aseiden ja niiden käytön kannalta välttämättömän laitteiston valmistaminen, varastointi sekä sijoittaminen joillekin alueille myös rauhan aikana¹⁸⁰. Tästäkin syystä sopimukset tulee muotoilla siten, että niiden oikeudellinen merkitys ilmenee tekstistä yksiselitteisesti eivätkä valtiosopimukset ole alttiina väärinkäytölle tai väärintulkinnalle. Tällöin oikeudellisten ratkaisujen muodostaminen on helpompaa. Muun muassa näiden syiden vuoksi valtiosopimusten kirjalliseen muotoon saattaminen on haastavaa.¹⁸¹

¹⁷⁵ Morrow 2008, s.259; Hirvelä, Arto. Maanpuolustuskorkeakoulu. *Informaatio-operaatioiden teoria ja toteutus*. Luento Maanpuolustuskorkeakoululla 9.8.2012

¹⁷⁶ Laaksonen, Marko *Merkkillinen strategia: Puolustushallinnon strategian semioottinen tarkastelu*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 1: Artikkelikokoelmat No 1, Edita Prima Oy, Helsinki 2009, s.28 alaviite 22

¹⁷⁷ Morrow 2008, s.258–259

¹⁷⁸ Boothby, s.34

¹⁷⁹ Takamaa 2013. Ohjauskeskustelu 21.1.2013 Otto Hjelt -Instituutissa.

¹⁸⁰ Rosén & Parkkari 2004, s.185

¹⁸¹ Gadamer, Hans-Georg *Hermeneutiikka: Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*, toinen painos, (Suom. Nikander, Ismo) Vastapaino, Tampere 2005, s.227

3.8. Asiakirja- ja kirjallisuustutkimus

Tutkimuksen johdanto perustuu tutkimusaiheeseen tutustumisen yhteydessä suoritettuun asiakirja- ja kirjallisuustutkimukseen. Materiaalia kerättiin laajasti Internetistä, joka on yksi ihmisoikeusjärjestöjen keskeisistä informaatiokanavista. Ihmisoikeusjärjestöjen näkemykset ja tulkinnat kansainvälisen humanitaarisen oikeuden säännöistä aseteltiin vastakkain muun asiakirja- ja kirjallisuusmateriaalin analyysin tulosten kanssa. Tällä käsittelytavalla rakennettiin tutkimuksen perusta, mihin tutkimuksen tuloksia peilataan.

Rypäleaseiden käyttötapoja ja käytön ohjausta Suomessa tutkitaan perehtymällä virallisiin puolustusvoimien ja muiden viranomaisten asiakirjoihin. Lisäksi perehdytään myös puolustusvoimien koulutusohjeisiin ja -oppaisiin, sekä niihin liittyviin kirjoituksiin, artikkeleihin ja puheenvuoroihin. Kyseessä on siis näitä lähteitä yhteen kokoava ja analysoiva asiakirjatutkimusosuus. Tutkimusaineistoa analysoidaan myös suhteessa oikeudellisiin velvoitteisiin. Tällä tutkimusosuudella rakennetaan yhteys Suomen oikeudellisten velvoitteiden ja niiden ohjaamisen toteuttamisen Puolustusvoimissa välille. Tätä tutkimusosuutta on tuettu ja täydennetty asiantuntijahaastattelulla sekä -kyselyllä.

3.9. Keskeiset havainnot

Kansallinen ja kansainvälinen oikeusjärjestys sekä niille rakentuvat oikeusjärjestelmät luovat selkeän rakenteen oikeusjärjestelmien sisältämien sääntöjen noudattamiselle, tulkitsemiselle ja tutkimiselle. Tulkintakannanottojen, oikeudellisten ratkaisujen ja oikeudellisten päätösten muodostaminen on kuitenkin aina tilannesidonnaista ja osin subjektiivista, jolloin oikeudellista punnintaa ja ratkaisua vaativien tilanteiden ratkaisumallit ja päätökset eivät aina ole yksiselitteisiä tai ilman muita ratkaisumahdollisuuksia.

Kansallinen ja kansainvälinen oikeus eroavat toisistaan sekä rakenteen että oikeussubjektien aseman suhteen. Molemmissa oikeusjärjestelmissä oikeudellisen päätöksen muodostaminen ja lähdepohja noudattavat samoja periaatteita. Molemmat oikeusjärjestelmät rakentuvat nykyisin kirjoitetun lainsäädännön ja oikeussääntöjen osalta positiivisen oikeuden teoriapohjalle. Oikeusjärjestelmien rakenteelliset erot tuovat kuitenkin esiin positiivisen oikeuden voimaansaattamistoimien eroavaisuuden sekä velvoittavuuden. Kansallisen oikeuden subjektit eivät voi päättää, mitä lakeja he noudattavat, eikä kansallinen oikeus enää rakennu juuri lainkaan tapaoikeuden sääntöjen vahvistamisen kautta. Kansallinen oikeusjärjestelmä sanelee alaisilleen

subjekteille säännöt, joita heidän on noudatettava, ja luo sanktioperusteet sääntöjen noudattamatta jättämiselle.

Kansainvälisen oikeuden velvoittavuus rakentuu puolestaan Wienin valtiosopimusoikeutta koskevassa valtiosopimuksessa ilmaistuille periaatteille: vastavuoroisuusperiaatteelle sekä sille periaatteelle, jonka mukaan valtiot itse näkevät tarpeelliseksi niiden välisten suhteiden oikeudellisen säätelyn ja ohjaamisen. Valtiot ja valtioyhteisöt päättävät itse, mitä periaatteita noudattavat ja mihin valtiosopimuksiin liittyvät. Kansainvälisellä oikeusjärjestelmällä ei ole yhtä ylintä hallintoentiteettiä kansallisen oikeusjärjestelmän tapaan. Toisaalta Yhdistyneiden Kansakuntien turvallisuusneuvostolla on oikeus asettaa Yhdistyneiden Kansakuntien jäsenvaltioille pakotteita, joiden avulla valtio pyritään saattamaan takaisin järjestykseen. Lisäksi esimerkiksi Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivalta ulottuu sopimusvaltion alueelle, mutta kansallisella lainkäytöllä on ensisija. Nämä tahot eivät kumpikaan ole kuitenkaan yksin kansainvälisen oikeuden ylin hallintoelin. Toisaalta Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan artikla 103 antaa turvallisuusneuvostolle mahdollisuuden käyttää ylintä toimivaltaa suhteessa kaikkiin valtioihin ja kansainvälisten valtiosopimusten sääntöjen ohitse¹⁸².

Tapaoikeuden rooli korostuu voimakkaammin kansainvälisen oikeuden puolella, jossa tapaoikeuden sääntöjen syntyminen ei vaadi kaikkien valtioiden myöntämielistä suhtautumista tiettyjen sääntöjen muodostumiseen. Näiden syntyvien sääntöjen vahvuuden voidaan kuitenkin katsoa olevan ”mitattavissa” suhteessa sääntöjä noudattavien tai ne hyväksyvien valtioiden määrään. Syntymässä olevien tapaoikeuden sääntöjen avoin vastustamisen katsotaan olevan merkki siitä, ettei tietyn säännön voida katsoa sitovan sitä vastustanutta valtiota tai valtioryhmää.

Kansainvälisellä tapaoikeudella on merkittävä rooli valtioyhteisöjen luodessa normipohjaa yhteisesti noudatettavista säännöistä silloin, kun valtioyhteisön subjektien välisessä valtiosopimus pohjaisessa normistossa on eroavaisuuksia tai ristiriitoja. Tämän voidaan katsoa tukevan nykyaikaista positiivisen oikeuden teoriapohjaa, koska valtioyhteisöjen subjektit sopivat tai tuovat esiin tulkintansa näissäkin tapauksissa niistä tapaoikeuden säännöistä, joilla säädelään yhteisen tavoitteen saavuttamiseen käytettäviä menetelmiä.

¹⁸² ”Jos Yhdistyneiden Kansakuntien jäsenten tähän peruskirjaan ja johonkin muuhun kansainväliseen sopimukseen perustuvat velvoitukset ovat ristiriidassa keskenään, on tämän peruskirjan velvoituksilla etusija”, SopS 1/1956, artikla 103.

Aseellinen voimakäyttö on kansainvälisen oikeuden saralla sallittua valtioiden itsepuolustustilanteissa sekä Yhdistyneiden Kansakuntien turvallisuusneuvoston mandaatilla suoritettavissa sotilaallisissa pakottamisoperaatioissa. Kansainväliset ihmisoikeudet ja kansainvälinen humanitaarinen oikeus ohjaavat niitä periaatteita, joihin kaikkien ihmisten perusoikeuksien toteuttamisen tulisi perustua aseellisten selkkausten aikana. Humanitaaristen tarpeiden ohjaamana muodostetut kansainvälisen humanitaarisen oikeuden säännöt ovat kuitenkin etusijalla aseellisen selkkauksen aikana *lex specialis* -säännön mukaisesti, mahdollistaen tehokkaan sotilaallisen toiminnan, mutta samalla rajoittaen aseellisen voimankäytön vaikutuksia.

Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden säännöt ovat osa kansainvälistä oikeutta ja niiden tulkinnan apuna käytetään samaa lähdeoppia kuin muidenkin kansainvälisen oikeuden sääntöjen tulkintaan. Lähdeoppi luo selkeän rakenteen oikeussääntöjen tulkitsemiselle, jolloin jyrkkiä tulkintaan johtaneiden perusteiden käytön ristiriitoja ei tulisi syntyä. On kuitenkin viitteitä siitä, että valtiosopimuksia sovelletaan toisinaan hyvin voimakkaasti kansallisten etujen mukaisesti poliittisten tavoitteiden ohjaamana, jolloin sopimuksia eri näkökulmasta tulkitsevien valtioiden välillä voi syntyä erimielisyyksiä esimerkiksi kansainvälisen humanitaarisen oikeuden säännöstöön sisältyvistä perusperiaatteista ja niiden soveltamisesta.

Suomen oikeusjärjestelmässä valtiosopimukset saatetaan voimaan lakien ja asetusten muodossa, jolloin sopimusvelvoitteiden välinen hierarkia on selkeä. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden lainsäädännölliset velvoitteet on Suomessa saatettu lainvoimaisena oikeusjärjestelmään, jolloin niiden velvoittavuus ja oikeudellinen asema aseellisen selkkauksen aikana on selkeä. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sisältämät säännöt ohjaavat lainvoimaisena Puolustusvoimien toimintaa normaalioloissa ja erityisesti aseellisen selkkauksen aikana.

Katsotaan, että kansainvälisten sopimusten kansallinen soveltaminen kehittää omalla tavallaan kansainvälistä tapaoikeutta. Suomessa on nähtävissä toimintamalli, jossa valtiosopimusvelvoitteita muokataan tiukemmiksi saatettaessa niitä osaksi kansallista oikeusjärjestelmää. Valtiosopimukset saatetaan kansainvälisissä neuvotteluissa yleisesti hyväksyttävään muotoon ja tietynlaisiksi kompromisseiksi erilaisten kansallisten intressien ohjaamina ja poliittisen konsensuksen kautta. Saavutetaanko valtiosopimusten soveltamisen ja tulkinnan sopimuksen tarkoitusta ”pidemmälle” viemiselle jotakin erityistä? Jos toimintatapa on samoja piirteitä noudattava useissa muissa valtioissa, voi toiminnalla olla jossain vaiheessa tapaoikeuden synty miseen vaikuttavaa voimaa. Muussa tapauksessa tällainen toimintatapa voi sitoa Suomen toimintaa kansainvälisellä kentällä siinä missä muut valtiot soveltavat valtiosopimuksia niiden väljempien sääntöjen tai todellisten tarkoituksien mukaisesti.

Sopimusten tiukempaan tulkitsemiseen liittyvä toimintatapa lieene yksi osoitus Suomen valtion arvoista ja kunnioituksesta näitä sopimuksia kohtaan tai sen halusta kehittää kansainvälistä oikeutta. Sotilaallisen toiminnan näkökulmasta tarkasteltuna, ottaen huomioon yleinen näkemys olemassa olevien kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjen ja humanitaaristen tarpeiden tasapainosta, ei tämä Suomen oikeusjärjestelmän yleinen tapa valtiosopimusten tiukemmasta tulkitsemisesta saisi ulottua liiaksi rajoittamaan tehokasta sotilaallista toimintaa esimerkiksi valmiuslain toimivaltuuksien käyttöönotosta päätettäessä tai poikkeusoloissa aseellisen selkkauksen aikana.

Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden kehittyminen tapahtuu valtiosopimusten ohella myös tapaoikeuden kehittymisen myötä, minkä katsotaan osittain syntyvän aseellisissa selkkauksissa havaittujen toimintatapojen kautta. Tässä mielessä näkemys siitä, että myös armeijoiden ohjesäännöt voivat kehittää tapaoikeutta, koska ne ohjaavat koulutusta ennen aseellista selkkausta sekä ohjaavat toimintaa aseellisen selkkauksen aikana, on ymmärrettävä. On kuitenkin huomioitava, että oppaat ovat ohjaavia asiakirjoja, joita sovelletaan aika-, paikka- ja tilanneperusteisesti subjektiivisten tilannearvioiden ohjaamana. Puolustusvoimien oppaiden sisältämien aseellisen voimankäytön toimintatapoja koskevien ohjeiden, tulee kuitenkin olla tarkasti linjassa Suomen oikeudellisten velvoitteiden kanssa.

Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja asesopimusten asettamien velvoitteiden rikkomukset vaikuttavat kansainväliseen mielipiteeseen aseelliseen selkkaukseen osallistuvista valtioista ja mahdollisesti myös valtiolliseen päätöksentekoon tämän poliittisen paineen alla. Tämän näkemyksen kautta voidaan edelleen vahvistaa aiemmin esitettyä kannanottoa kansainvälisen humanitaarisen oikeuden kouluttamisen tärkeydestä taisteleville joukoille, sillä mitä paremmin näitä sääntöjä noudatetaan, sitä pienempi uhka on sille, että tehokasta sotilaallista toimintaa aletaan tiukemmin rajoittaa paineenalaisen poliittisen päätöksenteon kautta. Kansainvälinen neuvotteluprosessi uuden valtiosopimuksen luomisesta käynnistetään havaitusta tarpeesta rajoittaa tietyn tai tiettyjen asetyyppien käyttämistä. Jo olemassa olevan kansainvälisen oikeuden ja humanitaaristen tarpeiden tulee ohjata uusien asesopimusneuvotteluiden tavoitteiden, joiden tulee liittyä kansainvälisen humanitaarisen oikeuden kehittämiseen rakentavalla tavalla, asettelua. Kansallisten turvallisuusnäkökohtien tulee kuitenkin olla keskeisimmässä asemassa asesopimusneuvotteluissa.

Tulevien valtiosopimusten kansainvälisen soveltamisen laajuuden kannalta on ensiarvoisen tärkeää hahmottaa ne tekijät, jotka edistävät eniten tavoiteltavan sopimuksen tavoitteita. Näiden tekijöiden analysointi ei saa olla pintapuolista ja ihmisoikeusjärjestöjen tavoitteiden oh-

jaamaa, koska tällöin riskinä ovat tunneperäinen virheanalyysi ja kansallisten turvallisuustarpeiden mahdollinen sivuuttaminen tai väheksyntä, sekä realismin katoaminen tavoiteltavien tulosten määrittelyssä.

4. RYPÄLEASEIDEN KÄYTTÄMISEEN LIITTYVÄN VALTIO- SOPIMUSOIKEUDEN VELVOITTEET SUOMESSA

War will always constitute suffering and personal tragedy, but rules of warfare are intended to prevent unnecessary suffering that brings little or no military advantage¹⁸³.

Professor Gary D. Solis

Tässä tutkimuksen pääluvussa vastataan tutkimuskysymykseen: *Miten Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset säätelevät ja rajoittavat rypäleaseiden käyttämistä?* Kysymykseen vastataan käsittelemällä sopimusten sisältöä tutkimuksen viitekehyksen ja tutkimustavoitteiden mukaisella tarkkuudella ja laajuudella. Luvussa käsitellään myös CCW-puitesopimuksen VI pöytäkirjaluonnoksen sekä CCM-sopimuksen keskeiset velvoitteet, minkä ansiosta näitä sopimuksia voidaan vertailla sekä käsitellä niiden mahdollisia vaikutuksia Suomelle.

4.1. Geneven vuoden 1949 yleissopimusten I lisäpöytäkirja

Geneven vuoden 1949 sopimusjärjestelmä koostuu neljästä yleissopimuksesta sekä kolmesta lisäpöytäkirjasta vuosilta 1977 (I ja II) ja 2005 (III)¹⁸⁴. Nämä sopimukset ja pöytäkirjat muodostavat keskeisen osan kansainvälisen humanitaarisen oikeuden säännöstöstä ja neljän yleissopimuksen katsotaankin olevan osa kansainvälistä tapaoikeutta. Myös argumentti ensimmäisen lisäpöytäkirjan väitetystä asemasta tapaoikeutena kasvattaa kannatustaan. Nämä sopimukset eivät sisällä mitään tiettyjä aseita koskevia rajoituksia tai kieltoja, vaan ne ohjaavat sodan käyntitapoja sekä asettavat siviilihenkilöiden ja -kohteiden suojelemiseen liittyviä velvoitteita.¹⁸⁵ I lisäpöytäkirjaa käsitellään tutkimuksen viitekehyksen, tavoitteiden ja asetettujen rajousten mukaisesti.

¹⁸³ Solis 2010, s.9

¹⁸⁴ Kansainvälisen punaisen ristin komitean viralliset kotisivut. <http://www.icrc.org/eng/war-and-law/treaties-customary-law/geneva-conventions/index.jsp> Viitattu 2.9.2012

¹⁸⁵ Hallituksen esitys Eduskunnalle tiettyjen sellaisten tavanomaisten aseiden käytön kielloista tai rajoituksista, joiden voidaan katsoa aiheuttavan tarpeettoman vakavia vammoja tai olevan vaikutuksiltaan umpimähkäisiä, tehdyn yleissopimuksen viidennen pöytäkirjan hyväksymisestä ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluviin määräysten voimaansaattamisesta (HE 203/2004 vp), Yleisperustelut, johdanto; Bill 2010, s. 13, 23; Boothby 2011, s.44; Hayashi 2008, s.164

Keskeisimmät kansainvälisen humanitaarisen oikeuden periaatteet ovat sotilaallinen välttämättömyys, inhimillisen kohtelun periaate, erotteluperiaate, suhteellisuusperiaate, tarpeettoman kärsimyksen aiheuttamisen välttäminen ja petollisuuden kieltö¹⁸⁶. I lisäpöytäkirja sisältää useita oikeussääntöjä, jotka heijastavat edellä mainittuja keskeisiä periaatteita,¹⁸⁷ ja joita on myös kehitetty I lisäpöytäkirjassa sodan kuvan muutoksen myötä. Lisäksi sopimus on uusin niistä sopimuksista, joissa näitä keskeisiä periaatteita käsitellään ja siten jäsenvaltioiden tulee soveltaa pöytäkirjassa esitettyjä periaatteita aseellisen selkkauksen aikana *lex posterior*-säännön mukaisesti.

4.1.1. Voimankäyttö ja sodankäyntimenetelmät

*...a weapon that can be used with precision can also be abusively used against the civilian population. In this case, it is not the weapon which is prohibited, but the method or the way in which it is used*¹⁸⁸.

Ensimmäisen lisäpöytäkirjan keskeisenä lähtökohtana on ollut se, että aseellisen selkkauksen osapuolten oikeus valita sodankäyntimenetelmät ei missään aseellisessa selkkauksessa ole rajoittamaton¹⁸⁹. Tämä ensimmäinen artiklan 35(1) sisältämä perusperiaate ei menetä sen sitovuutta missään tilanteessa, ei edes pakon edessä¹⁹⁰, ja se on voimassa kaikissa ja kaikenlaisissa aseellisissa selkkauksissa¹⁹¹. Edes valtion olemassaolon turvaaminen tai sotilaallinen välttämättömyys eivät aja tämän periaatteen edelle¹⁹², koska katsotaan, ettei sotilailla voi olla lain ylittävää auktoriteettia, joka alistaisi kansainvälisen humanitaarisen oikeuden säännöt

¹⁸⁶ Takamaa 2012. Tutkimuksen ohjauskeskustelu 31.5.2012 Maanpuolustuskorkeakoululla. Petollisuuden kiellon periaate perustuu sellaisen toiminnan kieltämiseen, joka on omiaan herättämään vastapuolen luottamus siihen, että toisen osapuolen toiminta liittyy sodan oikeussääntöjen mukaiseen toimintaan, mutta jonka todellinen tarkoitus onkin tavoitella sotilaallista hyötyä petoksen avulla. Sotapetos tulee kuitenkin erottaa sotajuonesta, jossa pyritään laillisia keinoja käyttäen harhauttamaan vihollista, ja näin saavuttamaan sotilaallista hyötyä. Sotapetos ei ole sallittu edes sotilaallisen välttämättömyyden edessä. Takamaa, Kari T. ”Sotajuoni vai sotapetos? – Oikeudellisesti sallitun ja kielletyn toiminnan rajankäyntiä”, *Tiede ja ase*, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu N:o 62, s. 89

¹⁸⁷ Periaatteet on kuvattu I lisäpöytäkirjan lisäksi ainakin Haagin 1907 maasodan sääntöjä koskevassa ohjesäännössä (SopS 11/1924), Geneven vuoden 1949 sopimuksessa sotavankien kohtelusta (SopS 8/1955), Geneven vuoden 1949 sopimuksessa siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana (8/1955) ja Geneven vuoden 1949 sopimuksessa maasotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamisesta (SopS 8/1955).

¹⁸⁸ *Commentary of The Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)*, 8 June 1977, section 1402. Myöhemmin viittauksessa käytetään merkintää: Additional Protocol I (1977) commentary, section N:o. Viittauksen kohta *section N:o*. liittyy kommentaarin sisältämään jaotteluun.

¹⁸⁹ Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirja kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta (I lisäpöytäkirja), SopS 82/1980, artikla 35(1)

¹⁹⁰ Bill 2010, s.6; Additional Protocol I (1977) commentary, section 1385

¹⁹¹ Additional Protocol I (1977) commentary, section 1382

¹⁹² Takamaa 2012, Tutkimuksen ohjauskeskustelu 31.5.2012 Maanpuolustuskorkeakoululla; Additional Protocol I (1977) commentary, section 1387

väärinkäytölle milloin tahansa niin olisi käytännöllistä¹⁹³. Jotta aseellisten selkkausten luonne säilyisi rajattuna verraten totaaliseen sotaan, on jokaisen aseellisen selkkauksen osapuolen luotava selvä tasapaino sotilaallisen välttämättömyyden ja humanisuuden välille¹⁹⁴. Tämä tasapaino luodaan kansainvälisen humanitaarisen oikeuden säännöillä ja asesopimuksilla.

Voimankäytön mitoittaminen on arvioitava aina tilanteen, tavoitteen ja *saavutettavan sotilaallisen hyödyn* mukaan. Artiklan 35 sisältämä sääntö ei salli tämän tarvittavan voimankäytön ylittämistä. Tämä periaate on kaiken aseellisen ja muun sotilaallisen voiman käyttöä ohjaavan kansainvälisen humanitaarisen oikeuden perustana. Puhuttaessa artiklassa 35 mainittavista sodankäyntimenetelmistä, on niiden ymmärrettävä käsittelevän tapaa siitä, miten tavoitteet voidaan saavuttaa aiheuttamalla mahdollisimman vähän *ihmishenkien* menetyksiä. Periaate pätee niin aseiden ja menetelmien käyttämiseen *vihollista vastaan* kuin myös *omien joukkojen* käyttöperiaatteisiin.¹⁹⁵ Aseellisen voiman käytöstä päättävän henkilön tulee siis punnita saavutettavan hyödyn, viholliselle aiheutettavien tappioiden ja omalle joukolle mahdollisesti aiheutuvien tappioiden välistä ”hyötysuhdetta”. Siviilien ollessa vaarassa loukkaantua aseellisen voimakäytön seurauksena, tulee punnintaan lisätä suhteellisuusperiaate.

Artikla 35(2) on rajoittava sääntö, jossa käsitellään aseellisella voimankäytöllä aiheutettavia tuloksia¹⁹⁶. Artiklassa kielletään käyttämästä sellaisia aseita, projektiileja, sodankäyntimenetelmiä ja aineita, jotka aiheuttavat liiallisia vammoja tai tarpeetonta kärsimystä. Säännön katsotaan käsittävän niin fyysisesti havaittavat kuin psykologisetkin vammat¹⁹⁷. Artiklan 35(2) sanamuodot *liiallisia* tai *tarpeetonta* viittaavat siihen, että näitä määritelmiä pitäisi pystyä vertailemaan johonkin mittariin tai taulukkoarvoon. Käsitteenä *liiallinen vamma* vaatii vertailevaa arviointia siitä, kuinka paljon ase tai menetelmä aiheuttaa kärsimystä ja voidaanko samat sotilaalliset tavoitteet saavuttaa siinä tilanteessa sellaisin eri menetelmin, jotka todennäköisesti aiheuttaisivat vähemmän kärsimystä. On myös tulkittu, että *tarpeeton kärsimys* paljastuisi myös saman ”testin” kautta. Käsitettä tarpeeton kärsimys ei kuitenkaan voida määrällisesti arvioida lääketieteellisin menetelmin, minkä vuoksi on esitetty, että tarpeeton kärsimys olisi käsitettävä aiemmin mainittuna psykologisena ulottuvuutena.¹⁹⁸

¹⁹³ Additional Protocol I (1977) commentary, section 1386

¹⁹⁴ Oeter, Stefan *Methods and Means of Combat. The Handbook of International Humanitarian Law*, Second Edition, Oxford University Press, Oxford 2008, s.127. ”Rajattu sota” tarkoittaa käsitteenä pyrkimystä voimankäytön rajoittamisesta siihen minimiin, jolla tarvittavat sotilaalliset tavoitteet saavutetaan.

¹⁹⁵ Additional Protocol I (1977) commentary, section 1395, 1397

¹⁹⁶ Ibid., section 1430

¹⁹⁷ SopS 82/1980, artikla 35(2); Boothby 2011, s.59–60; Oeter 2008, s.130

¹⁹⁸ Oeter 2008, s.130–131; Hulme 2004, s.164

Tulkinta säännön psykologisesta ulottuvuudesta lienee johdettu Geneven vuoden 1949 yleissopimusten I lisäpöytäkirjan kommentaarista, jossa käsitellään Haagin vuoden 1907 maasodan lakeja käsittelevän ohjesäännön ranskankielisestä valtiosopimuksesta johdetun virallisen englanninkielisen käännöksen eroavaisuutta vastaavan periaatteen käännökseen Geneven vuoden 1949 yleissopimusten I lisäpöytäkirjasta koskien tarpeettoman kärsimyksen kieltoa. Kommentaarissa lausutaan: ”...the French expression ‘*maux superflus*’ was translated in English no longer only by the words ‘*unnecessary suffering*’, as it had been formerly, but by the expression ‘*superfluous injury or unnecessary suffering*’, as the French expression covers ‘*simultaneously the sense of moral and physical suffering*’”.¹⁹⁹ Molemmat käsitteet nähdään vaikeaksi arvioida yhtämittaisesti eri henkilöiden kohdalla ja niiden voidaankin katsoa olevan arvioitavissa vain subjektiivisesti, eikä näin ollen koskaan yhteisesti sovitulla asteikolla tai mittarilla²⁰⁰.

Kummallekaan käsitteelle ei kuitenkaan ole mitään tarkempaa yhteisesti sovittua tarkkaa määritelmää. I lisäpöytäkirjan kommentaarissa asiasta lausutaan seuraavasti: ”*Vamma tai kärsimys ei saa olla suurempi kuin millä taistelija saadaan saatettua taistelukyvyttömäksi*”²⁰¹ (‘*hors de combat*’). *Kaikki tämän ’toimenpiteen’ jälkeen aiheutettu kärsimys tai vammojen tuottaminen sotilaallisen välttämättömyyden nimissä on laitonta*”.²⁰² Määritelmä on yhtäältä hyvin avoin, mutta toisaalta se on silti hyvin selkeä ja tarkkarajainen. Määritelmässä ”ymmärretään” aseellisen voimankäytön tilannesidonaisuus ja kompleksisuus, mutta samalla siinä asetetaan selvä raja voimankäytön mitoittamiselle. Määritelmässä ei myöskään mainita siviilejä millään tavalla. Jäljempänä esitetty tulkinta säännön soveltamisesta vain sotilaisiin lienee johdettu tästä kommentaarin kohdasta. Aseellisen voimankäytön ja tiettyjen aseiden laillisuutta arvioitaessa on siis huomioitava, että vaikka monet lailliset aseet voivat aiheuttaa vakavia vammoja, ovat ne edelleen laillisia ja vain niiden käyttötapa tietyssä tilanteessa sekä suhteellisuusperiaatteen noudattaminen voivat olla oikeudellisen tarkastelun kohteena. Jos aseita muokataan tai käytetään sellaisella tavalla, jonka takia taistelijalle aiheutuu normaalia enemmän kärsimystä ilman, että sillä saavutetaan suurempaa sotilaallista hyötyä, on toiminta laitonta.²⁰³

¹⁹⁹ Additional Protocol I (1977) commentary, section 1426

²⁰⁰ Boothby 2011, s.61–62; Schmitt 2010, *Targeting in Operational Law*, s.271; Additional Protocol I (1977) commentary, section 1429

²⁰¹ Henkilö on taistelukyvytön jos hän on vastapuolen vallassa, selvästi osoittanut aikovansa antautua, on tajuuton tai muuten haavoittumisen tai sairauden heikentämä ja sen vuoksi puolustuskyytön; edellyttäen kaikissa tapauksissa, ettei hän osallistu vihollisuuksiin eikä yritä paeta. SopS 82/1980, artikla 41. [Käännös kirjoittajan]

²⁰² Additional Protocol I (1977) commentary, section 1417–1418. [Käännös kirjoittajan]

²⁰³ Solis 2010, s.270

Samassa artiklassa tunnustetaan aseiden käyttämisen laillisuus aiheuttaessa vammoja ja kärsimystä taistelijoille sotilaallisen välttämättömyyden edessä ja tavoitteiden saavuttamiseksi²⁰⁴. Tämä huomioiden onkin esitetty, että säännön tarkoituksena on aina ollut suojata liiallisilta vammoilta ja tarpeettomalta kärsimykseltä *taistelijoita* eikä siviilejä,²⁰⁵ jotka nauttivat koskemattomuutta I lisäpöytäkirjan sääntöjen mukaan. Artiklan premissinä pidetäänkin sotilaallista välttämättömyyttä saada saatettua vastapuolen taistelijat taistelukyvyttömäksi²⁰⁶. I lisäpöytäkirjan kommentaarissa lausutaan kuitenkin seuraavasti: ”*The prohibitions on conflicting superfluous injury or unnecessary suffering on combatants and civilians...*”²⁰⁷. Tämä viittaa sopimuksen laatijoiden toisenlaiseen alkuperäistarkoitukseen, koska aseelliset selkkaukset aiheuttavat väistämättä kärsimystä sen vaikutuspiirissä oleville siviileille, ja koska tarpeeton kärsimys tulisi käsitellä psykologisena ulottuvuutena, kuten edellä kuvattiin. Siviilejä tulee siis suojella aseellisen selkkauksen äärimmäisiltä ulottuvuuksilta, jotka aiheuttavat voimakasta pakokauhun tunnetta ja huolen oman hengen säilymisestä.

Artikla 35(3) kieltää puolestaan sellaiset aseet ja sodankäyntimenetelmät, jotka on tarkoitettu aiheuttamaan tai joiden voidaan odottaa aiheuttavan laajaa, pitkäaikaista ja vakavaa vahinkoa luonnolliselle ympäristölle. Artiklan sääntö on voimassa myös mahdollisten oheisvaikutusten osalta käytettäessä aseellista voimaa sotilaskohteisiin. Sääntö pitää sisällään myös sodan räjähtämättömien jäänteiden sekä kemiallisten yhdisteiden aiheuttamat haitat luonnolliselle ympäristölle.²⁰⁸ Sääntö toistuu myös artiklan 55 sisällössä. Asiaa käsitellään myös erillisessä valtiosopimuksessa, joka kieltää käyttämästä tämänkin artiklan määritelmien mukaisia ympäristönmuuttamismenetelmiä, jotka vaikuttavat *toiseen* sopimusvaltioon²⁰⁹. Luonnollisella ympäristöllä tarkoitetaan yleisesti luonnollista ekosysteemiä, eikä sääntö koske ihmisten muokkaamia maa-alueita.²¹⁰ Artiklan sääntö kieltää luonnolliseen ympäristöön vaikuttamisen aseilla, myrkyillä tai haitallisilla menetelmillä. ”Luonnonmukaiset” taktiset ratkaisut, kuten jokien tulvitus omalla alueella vastustajan liikkeen estämiseksi tai hidastamiseksi, eivät ole kiellettyjä.²¹¹

²⁰⁴ Schmitt 2010, *Preserving the Delicate Balance*, s.803

²⁰⁵ Solis 2010, s.270

²⁰⁶ Schmitt 2010, *Targeting in Operational Law*, s.270; Additional Protocol I (1977) commentary, section 1410

²⁰⁷ Additional Protocol I (1977) commentary, section 1434

²⁰⁸ SopS 82/1980, artikla 35(3); Additional Protocol I (1977) commentary, section 1440–1443

²⁰⁹ SopS 82/1980, artikla 55; Yleissopimus ympäristönmuuttamismenetelmien sotilaallisen tai muun vihamielisen käytön kieltämisestä, SopS 60/1978, I artikla.

²¹⁰ Schmitt 2010, *Targeting in Operational Law*, s.266

²¹¹ Oeter 2008, s.132

4.1.2. Erotteluperiaate

Erotteluperiaatteen toimivuus perustuu vastavuoroisuuden periaatteelle. Jotta toinen osapuoli pystyy noudattamaan periaatetta ja erottelemaan taistelijat siviileistä, tulee toisen osapuolen tehdä se toiminnallaan mahdolliseksi.²¹² Siviiliväestön ja siviilikohteiden kunnioituksen sekä suojelun takaamiseksi selkkausten osapuolten on aina tehtävä ero siviiliväestön ja taistelijoiden sekä siviilikohteiden ja sotilaskohteiden välillä²¹³. Artiklan 52(1) mukaan siviilikohteet eivät saa joutua aseellisen toiminnan kohteeksi. Tämä sääntö ei kuitenkaan käsittele tarkoitamattomia vahinkoja, joita siviilikohteille voi syntyä hyökättäessä sotilaskohteeseen.²¹⁴ Tässä yhteydessä on myös huomioitava, että mikäli ei voida varmistua alun perin siviilikäyttöön tarkoitetun kohteen sen hetkisestä sotilaskäytöstä, on sen katsottava olevan siviilikohde²¹⁵. Mikäli kohde on sekä sotilaiden että siviilien käytössä, luetaan se sotilaskohteeksi, ja näin ollen siihen voidaan kohdistaa aseellista voimaa, jos sillä saavutetaan selvästi osoitettavissa olevaa sotilaallista hyötyä. Näissä tilanteissa on kuitenkin huomioitava myöhemmin käsiteltävä suhteellisuusperiaate.²¹⁶ Yleisen näkemyksen mukaan edellä kuvatuissa tilanteissa mahdollisesti tapahtuvat virhearvioinnit tulee tutkia pitäen mielessä päätöksentekotilanteessa käytössä ollut informaatio eikä jälkiviisauden ohjaamana²¹⁷.

Aseellinen toiminta on tarkoin rajattava sotilaskohteisiin. Sotilaallisia kohteita ovat sotajoukot, sen jäsenet, rakennukset, kalusto ja kuljetukset²¹⁸. Laajemmin ja tulkinnanvaraisemmin ilmaistuna, sotilaskohteiksi määritellään kohteet, a) joiden sijainti, luonne, tarkoitus tai käyttö muodostaa tärkeän osan sotilaallisesta toiminnasta ja b) joiden täydellinen tai osittainen tuhoaminen, haltuunotto tai vaarattomaksi saattaminen merkitsee kulloinkin vallitsevissa olosuhteissa ratkaisevaa sotilaallista hyötyä²¹⁹. Sotilaallisen kohteen määritelmää tarkentaen, kohteen *luonne* tarkoittaa kaikkia niitä kohteita, joita vastapuolen armeija käyttää sotilaallisiin tarkoituksiin. Tämä tarkoittaa siis kaikkea sotilasmateriaalia, koska sitä käytetään sotilaallisiin tarkoituksiin. *Sijainti* tarkoittaa aluetta, joka on tai saattaa olla sijainniltaan erityisen tärkeä sotilasoperaation kannalta. Tämän voidaan katsoa tarkoittavan kaikkia niitä tärkeitä maastonkohtia, joita käyttämällä vastapuoli saavuttaa sotilaallista hyötyä. *Tarkoitus* tarkoittaa huolta kohteen tulevista käyttömahdollisuuksista. Tähän riittää selvä varmistus siitä, että kohdetta

²¹² Additional Protocol I (1977) commentary, section 1695; SopS 82/1980, artikla 48

²¹³ SopS 82/1980, artikla 48

²¹⁴ Boothby 2011, s.45; Schmitt 2010, *Targeting in Operational Law*, s.249

²¹⁵ SopS 82/1980, artikla 52(3)

²¹⁶ Bill 2010, s.131; Schmitt 2010, *Targeting in Operational Law*, s.254–255

²¹⁷ Oeter 2008, s.189

²¹⁸ Additional Protocol I (1977) commentary, section 1951

²¹⁹ SopS 82/1980, artikla 52(2)

aiotaan käyttää sotilaallisiin tarkoituksiin. Kohteen ei siis tarvitse olla valmiina sotilaskäyttöön, kunhan tuleva sotilaallinen käyttö on selvästi osoitettavissa. *Käyttö* tarkoittaa huolta kohteen nykyisestä käytöstä. Kohteen ollessa sotilaallisessa käytössä, voidaan siihen kohdistaa aseellinen hyökkäys.²²⁰

Edellä mainittujen molempien kohtien (a ja b) tulee täyttyä, jotta kohde olisi *laillinen* sotilas-kohde²²¹. Kohteen valinnassa tulee siis ottaa huomioon, että vaikka kohde itsessään on selvästi sotilaallinen kohde, on siihen vaikuttamalla myös saavutettava *sotilaallista hyötyä*. Sääntö ei siis salli aseellista vaikuttamista kohteeseen, mikä tarjoaa vain *mahdollista* tai *määrittelemätöntä* hyötyä. Toisaalta saavutettavan sotilaallisen hyödyn ei myöskään tarvitse olla ”suuri”, kunhan se on selvästi osoitettavissa. Katsotaan, että käsitteen sotilaallinen hyöty ei pidä ymmärtää tarkoittavan ainoastaan eliminoituja vastustajan taistelijoita tai saavutettuja maa-alueita. Se tarkoittaa kaikkia saavutettuja etuja, joilla on jotakin sotilaallista merkitystä, kuten edellä määriteltiin.²²² Artiklan velvoitteet ovat hyvin suhteellisia ja molempien kohtien määritelmät voidaan realistisesti arvioida kussakin aseellisen voimankäytön tilanteessa erikseen²²³. Sotilaallista hyötyä pyritään kuitenkin arvioimaan ennalta, suhteessa subjektiivisesti tai kollektiivisesti muodostettuun arvioon vastapuolen toiminnasta tai tavoitteista.

Taistelijat saavat osallistua sotatoimiin eikä heitä voi rangaista suoritetuista taistelutoimista, elleivät he suorita sotarikoksia²²⁴. Kaikkien taistelijoiden on selvästi erottauduttava siviiliväestöstä niiden sääntöjen mukaan, jotka on kirjattu Haagin vuoden 1907 IV yleissopimuksen liitteenä olevan maasodan lakeja ja tapoja käsittelevään ohjesäännön ensimmäiseen artiklaan, kolmannen Geneven vuoden 1949 yleissopimuksen neljänteen artiklaan ja tässä käsiteltävän Geneven vuoden 1949 sopimusten I lisäpöytäkirjan artiklaan 44(3). Kahden ensin mainitun pöytäkirjan artiklojen sisällön katsotaan olevan paljon väljemmin ilmaistuna I lisäpöytäkirjassa. Tätä I lisäpöytäkirjan säännöstä 44(3) pidetään myös kiistanalaisena eikä sen katsota täysin heijastavan kansainvälistä tapaoikeutta.²²⁵ Tämä johtunee I lisäpöytäkirjaneuvotteluiden aikaisista näkemyseroista sissisodankäyntiä ja sen hyväksyttävyyttä kohtaan. Artikla 44 on

²²⁰ Bill 2010, s.131; Schmitt 2010, *Targeting in Operational Law*, s.254–255

²²¹ Additional Protocol I (1977) commentary, section 2018

²²² SopS 82/1980, artikla 52(3); Bill 2010, s.130–131; Schmitt 2010, *Targeting in Operational Law*, s.253; Additional Protocol I (1977) commentary, section 2024. Sääntö ei kuitenkaan tarkoita poliittisia, psykologisia tai taloudellisia hyötyjä, vaikka näillä saataisiinkin vastapuoli rauhanneuvotteluihin.

²²³ Oeter 2008, s.180

²²⁴ SopS 82/1980, artikla 43(2); Takamaa 2008, s. 242. Taistelijat saavat käyttää aseellista voimaa toisia taistelijoita, kohtaan eikä heitä voida tästä rangaista. Siviilien suorittama aseellinen vaikuttaminen aseellisen selkkauksen aikana on rikos, joista heidät on kansallisen oikeuden säännösten mukaisesti tuomittava. Takamaa 2008, s.230

²²⁵ Maasodan lakeja koskeva ohjesääntö, SopS 11/1924, artikla 1; Schmitt 2010, *Targeting in Operational Law*, s.248

nimenomaan suunnattu käsittelemään ja ottamaan kantaa taistelukentällä oleviin sissisodan-käyntiä (*guerilla warfare*) harjoittaviin taistelijoihin ja heidän käyttämiinsä sodankäyntimene- telmiin. Artiklan keskeisenä tavoitteena on lisätä sissitaistelijoiden lainsuojaa ja sen myötä saada heidät toimimaan kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjen mukaan.²²⁶

Taistelijoiden tulee siis erottautua siviiliväestöstä taistelujen tai muun aseellisen toiminnan ja niiden valmistelujen aikana²²⁷. Erotteluperiaatteen yleistä henkeä noudattaen sääntö ei koske vain ”tavallista” sodankäyntiä, vaan myös edellä käsiteltyä sissisodankäyntiä. Mikäli taistelija ei ole tunnistettavissa asepuvusta tai muusta erottuvasta vaatekappaleesta, tunnusmerkinä toimii aseistus, jota on kannettava avoimesti.²²⁸ Tällä säännöllä velvoitetaan ja kannustetaan sissitaistelijoita kantamaan aseistustaan näkyvillä, jotta heidät voidaan erottaa siviileistä ja kiinni otettaessa he saisivat sotavangin aseman, eikä heitä kohdeltaisi ”laittomina” taistelijoina²²⁹. Artiklassa 44(4) kuitenkin säädetään, että taistelija, joka ei täytä artiklan kolmannen kohdan vaatimuksia siviileistä erottautumisesta, menettää oikeutensa olla sotavanki, mutta hänelle on kuitenkin annettava sama suojelu kuin sotavangeille yleisesti on määrätty.²³⁰

Artiklassa 50(1) on siviiliväestölle ja -henkilöille lisämääritelmä, jossa viitataan aiemmin mainittujen yleissopimusten yhteiseen artiklaan. Tässä artiklassa 50(1) säädetään, että mikäli henkilön kohdalla nousee epäily hänen asemastaan, on hänen katsottava olevan siviilihenkilö. Tällä on haluttu nostaa siviiliväestön suojaa erityisesti sissisodassa.²³¹ I lisäpöytäkirjan kommentaarissa lausutaan kuitenkin myös, että epäilyihin sissitaistelijoihin, joiden asema aseelliseen vaikuttamiseen osallistuvana henkilönä paljastuu heidän toiminnastaan, voidaan kohdistaa aseellista vaikutusta, mikäli heidän toimintansa keskeyttämiseen ei ole muuta keinoja²³². On esitetty tulkinta, jonka mukaan artiklan 50(1) sääntöä ei voitaisi soveltaa sotilaisiin kiivaissa taisteluissa, koska epäily ja epätietoisuus leviävät sotilaiden keskuuteen usein taistelujen keskellä, jolloin sattumanvaraisten uhrien syntyminen on hyvin mahdollista.²³³

²²⁶ HE 14/1980 vp., 1.2 artiklat, s.7; Additional Protocol I (1977) commentary, section 1684–1685

²²⁷ SopS 82/1980, artikla 44(3)

²²⁸ Additional Protocol I (1977) commentary, section 1691–1693; SopS 82/1980, artikla 44(3)a–b, 49(1). I lisäpöytäkirjan kommentaarissa (kohta 1693) ei kuitenkaan mitenkään rajata henkilön aseistusta. ”...as long as he is armed, and whatever the nature of his arms”. Aseistuksen esillä kantamisen verrokkina voidaan käyttää, kuten I lisäpöytäkirjan kommentaarissa (kohta 1708) sanotaan: ”...he should carry his arms in the same way as a soldier of the regular army would in the same situation”, viitaten siihen ettei aseistusta piilotella siviilivaatetuksen alla.

²²⁹ Additional Protocol I (1977) commentary, section 1696–1697. Katso ”laiton taistelija” jäljempänä

²³⁰ SopS 82/1980 artikla 44(4). Katso myös artikla 45

²³¹ Ibid., artikla 50; HE 14/1980 vp., 1.2 artiklat, s.7

²³² Additional Protocol I (1977) commentary, section 1694

²³³ Schmitt 2010, *Targeting in Operational Law*, s.249; Katso myös Solis 2010, s.255

Artiklan 51 sisältö vahvistaa kansainvälisen tapaoikeuden sääntöä, jonka mukaan aseellinen vaikuttaminen ei saa ulottua siviiliväestöön, jonka mukaan siviiliväestö nauttii yleistä suojelua aseellisten selkkausten vaikutuksilta²³⁴. Artikla 51(2) kieltää kohdistamasta aseellista toimintaa siviileitä kohtaan. Tämä sääntö kieltää sananmukaisesti *suorat hyökkäykset* siviileitä kohtaan. Tällöin aikomus hyökätä siviileitä kohtaan on siis rangaistavaa, mutta sattumanvaraisten sivullisten vahinkojen syntyminen kohdistettaessa aseellinen hyökkäys sotilaalliseen kohteeseen ei ole välttämättä sopimusrikkomus.²³⁵

Vertailtaessa aseellista voimankäyttöä ohjaavia periaatteita, voidaan nostaa esiin Yhdysvaltojen käytännöissään noudattama muunnelmä artiklan 52(2) termistä *sotilaallinen toiminta*, jonka sijasta Yhdysvallat käyttää termiä *sotaa ylläpitävä kyvykkyys* (*war-sustaining capability*). Termin katsotaan mahdollistavan laajemman tulkinnan siviilikohteiden ja siviilien toiminnan liittymisestä sotaa ylläpitävään kyvykkyyteen, jolloin on helpompaa kohdistaa aseellista voimaa siviileihin ja siviilikohteisiin, tai tässä yhteydessä taistelijoihin ja sotilaskohteisiin.²³⁶ Termin tulkinnan mukanaan tuomat mahdollisuudet ovat kuitenkin ristiriidassa I lisäpöytäkirjan perimmäisten tarkoitusten kanssa. On tietenkin huomioitava, ettei Yhdysvallat ole ratifioinut Geneven vuoden 1949 sopimusten I lisäpöytäkirjaa. Pöytäkirjan kaikkien sääntöjen ei voida sanoa saavuttaneen tapaoikeuden asemaa, jolloin Yhdysvallat on velvollinen noudattamaan vain niitä I lisäpöytäkirjan sääntöjä, jotka ovat saavuttaneet tämän tapaoikeudellisen aseman²³⁷.

Artiklan 52(2) sääntöä tulee soveltaa vain sotilaskohteen ja siviilikohteen erottelun huomioimisvelvollisuuteen. Sääntö ei itsessään koske aiemmin mainittuja sivullisia vahinkoja, joita siviilikohteille tai -henkilöille saattaa syntyä sotilaskohteeseen suunnatun aseellisen toiminnan seurauksena. Edelleen on kuitenkin punnittava sivullisten uhrien ja sotilaallisen hyödyn välisestä suhteesta. Sääntö ei myöskään koske inhimillisiä tai teknisiä virheitä, jotka ovat voineet aiheuttaa asevaikutuksen kohdistumisen sotilaskohteen ohi.²³⁸

²³⁴ Additional Protocol I (1977) commentary, section 1923

²³⁵ SopS 82/1980, artikla 51(2); Schmitt 2010, *Targeting in Operational Law*, s.249; Additional Protocol I (1977) commentary, section 1938

²³⁶ Oeter 2008, s.179.

²³⁷ Rogers, A.P.V. "The Principle of Proportionality", teoksessa *The Legitimate Use of Military Force: The Just War Tradition and the Customary Law of Armed Conflict*, Ashgate Publishing Limited, 2008, s.191; U.S. Army Field Manual 27-10, *The Law of Land Warfare*, Department of the Army 1956. Lainausta ohjesäännön osasta Appendix A – 3, Section 7c. "The unwritten or customary law is binding upon all nations"; Takamaa 2012, ohjauskeskustelu 31.5.2012 Maanpuolustuskorkeakoululla

²³⁸ Boothby 2011, s.45; Additional Protocol I (1977) commentary, section 2028

Väkivaltaisuudet tai niillä uhkaaminen *päätarkoituksena* levittää kauhua siviiliväestön keskuudessa on kielletty.²³⁹ Käsiteltävän sopimuksen kommentaarissa todetaan edellisen lauseen jatkona ”...without offering substantial military advantage²⁴⁰”. Tämän sanamuodon mukaan väkivaltaisuudet siviilejä kohtaan ja niillä uhkaaminen olisi sallittua, mikäli toiminnalla saavutetaan merkittävää sotilaallista hyötyä. Siviilihenkilöitä ei kuitenkaan saa asettaa aseellisen toiminnan kohteeksi, paitsi heidän *osallistuessaan vihollisuuksiin suoraan ja välittömällä tavalla*. Tämä tarkoittaa toimenpiteitä, jotka ovat luonteeltaan ja tarkoitukseltaan sellaisia, että niistä voi aiheutua haittaa sotilasjoukolla tai sen kalustolle²⁴¹. Tällaisissa tilanteissa esiin nousee myös yhteys aseellisen vaikuttamisen kohdistamisesta henkilöön, jota voi hänen toimintansa perusteella epäillä sissitaistelijaksi, vaikka hänen aseistuksensa ei olisi näkyvillä. Tilanearvioon tällaisen henkilön kohdalla on sisällytettävä arvio aiheutetun vahingon ja toteutetun toiminnan välisestä yhteydestä, arvio toiminnan suunnitelmallisuudesta sekä arvio vastapuolen sotajoukolle tuotetusta suorasta tai epäsuorasta hyödystä.²⁴²

On myös huomioitava, ettei siviilin tarvitse olla aseistettu osallistuessaan vihollisuuksiin ja ”muuttuessaan” lailliseksi aseellisen voimankäytön kohteeksi²⁴³. Riittää, että henkilön toiminta on arvioitu edellä mainittujen arvioperusteiden mukaisesti. Tätä sääntöä ei kuitenkaan saa tulkita liian laveasti, koska taistelevien osapuolien taustalla vaikuttava siviiliyhteiskunta osallistuu jollakin tasolla sotatoimen kokonaisuuteen, mutta se säilyttää immuniteettinsa aseellisen vaikuttamisen kohteeksi joutumisesta. Erottelu tulee siis tehdä *suoraan ja välittömään taistelutoimintaa osallistumisen* ja yleiseen *sotatoimeen tukevaan toimintaan osallistumisen* välille, mitä käsiteltiin jo edellä.²⁴⁴

Suoraan ja välittömästi vihollisuuksiin osallistuvien siviilien statuksen nähdään olevan kyseenalainen. Yhden tulkinnan mukaan nämä yksilöt ovat luopuneet siviilin oikeuksistaan ja ovat näin ollen ”laittomia taistelijoita”. Käsitteellä viitataan yksilöihin, jotka ovat osallistuneet

²³⁹ SopS 82/1980, artikla 51(2). Pakokauhun aiheuttaminen *päätarkoituksena* on kielletty, mutta tämäkin koskee sananmukaisesti vain tarkoituksellista toimintaa, ja on näin määritelty myös Nürnbergin sotarikostuomioistuimessa. Schmitt 2010, *Preserving the Delicate Balance*, s.818 alaviite 95

²⁴⁰ Additional Protocol I (1977) commentary, section 1940

²⁴¹ SopS 82/1980, artikla 51(3); Bill 2010, s.133; Schmitt 2010, *Targeting in Operational Law*, s.248–249; Additional Protocol I (1977) commentary, section 1942

²⁴² Takamaa 2008, s.235–236

²⁴³ Additional Protocol I (1977) commentary, section 1943; Solis 2010, s.255. Solis käyttää esimerkkinä tilannetta, jossa siviilihenkilö osoittaa toiselle osapuolelle vastustajan joukon sijainnin toistuvasti ja näin osallistuu sotilaalliseen toimintaan. Taistelijat olivat rakennuksessa, jonne he olivat koonneet joukkoon kuuluvat haavoittuneet ja taistelukyvyttömät taistelijat. Siviilin osoittaessa rakennusta, sinne kohdistettiin toistuvasti aseellista vaikutusta. Taistelijat ampuivat välittömällä tavalla sotatoimeen osallistuneen laittoman taistelijan.

²⁴⁴ Additional Protocol I (1977) commentary, section 1945

taisteluun vaikka heillä ei olisi siihen oikeutta²⁴⁵. Näihin yksilöihin saa kohdistaa aseellista voimaa, mutta he eivät kuitenkaan ole oikeutettuja sotavangin oikeuksiin kiinni otettaessa, vaan heitä tulee kohdella rikollisina kiinniottajan valtiosäännösten mukaan. Toisen samansuuntaisen tulkinnan mukaan nämä yksilöt menettävät immunitaattinsa aseellisen vaikuttamisen kohteeksi joutumisesta, mutta he säilyttävät kuitenkin siviilin statuksensa kiinni otettaessa.²⁴⁶ I lisäpöytäkirjan kommentaarissa lausutaan: *aseelliseen toimintaan osallistuva siviili on laillinen aseellisen vaikuttamisen kohde niin pitkään kun hän suoraan ja välittömällä tavalla osallistuu vihollisuuksiin. Kiinni otettaessa tällaiseen toimintaan osallistuva siviili, tulee häntä kohdella artiklan 45 säästöjen mukaan.*²⁴⁷ Henkilön asema tulee selvittää ennen rikollisen teon johdosta käytävää oikeudenkäyntiä. Mikäli henkilöllä ei ole oikeutta sotavangin asemaan, nauttii hän vähintään I lisäpöytäkirjan artiklaan 75 sisältyvien perustakeiden mukaista suojelua.²⁴⁸

Henkilöiden erottelun tarve nousee esiin taistelijan henkilökohtaisen arvion pohjalta kussakin mainitussa tilanteessa. Arvion tekemisen tukena voidaan käyttää huomioita epäillyn henkilön käytöksestä, henkilön sijainnista ja vaatetuksesta sekä muista vaikuttavista tekijöistä. Epäily henkilöiden asemasta ei kuitenkaan ylitä tai poista sotilasjohtajan vastuuta alaistensa tai oman valtionsa kansalaisten turvallisuudesta. Se ei myöskään poista yksittäisen sotilaan vastuuta kantaa huolta muista joukkonsa jäsenistä. Tällä viitataan aiemmin mainittuun epätietoisuuden ja epävarmuuden tunteeseen kiivaissa taisteluissa, jotka voivat aiheuttaa vahinkotilanteita, mikäli vastapuolen taistelijat toimivat siviilien seassa. Taistelijoilla on oikeus puolustaa itseään uhkaavissa tilanteissa sekä velvollisuus suojella palvelustovereitaan taistelujen keskellä. Taistelijan on kuitenkin aina tehtävä kaikki sillä hetkellä mahdolliset toimet varmistaakseen epäillyn henkilön asema.²⁴⁹

Edellä käsiteltävät asiat nousevat esiin myös artiklassa 51(7), joka kieltää siviilien käyttämisen ihmiskilpenä kiinteille tai liikuteltaville sotilaskohteille. Tulkinnanvaraisuus nousee esiin erityisesti arvioitaessa sitä, ovatko sotilaskohteen läheisyydessä olevat siviilit pakotettuja jäämään sotilaskohteiden tai sotilaallisesti tärkeiden kohteiden lähelle vai ovatko he vapaaehtoisesti alueella ja näin suojaavat toista selkkauksen osapuolta aseellisilta hyökkäyksiltä. Vapaaehtoisten ihmiskilpien, jotka siis suojaavat omalla toiminnallaan sotilaskohdetta, nähdään

²⁴⁵ Selkkauksen osapuolten asevoimiin kuuluvat henkilöt ovat taistelijoita mikä tarkoittaa, että heillä on oikeus suoraan osallistua taisteluihin. SopS 82/1980, artikla 43(2); Katso lisäksi Hakapää 2010, s.571 ja Quéguiner 2008, s. 166

²⁴⁶ Bill 2010, s.132.

²⁴⁷ Additional Protocol I (1977) commentary, section 1942

²⁴⁸ Sops 82/1980, artikla 45

²⁴⁹ Sops 82/1980, artikla 50(1); Boothby 2011, s.43; Schmitt 2010, *Targeting in Operational Law*, s.249; Katso myös Solis 2010, s.255

yleisesti suoraan osallistuneen sotatoimeen, jolloin he menettävät siviilin statuksensa. Heihin saa tällöin kohdistaa suoraa aseellista vaikutusta, eikä näitä henkilöitä voida pitää sivullisina uhreina.²⁵⁰ Siviilityöntekijät, jotka työskentelevät sotilaskohteessa esimerkiksi ammustehtaassa tai sotilasmateriaalin eri korjaamoilla, tulee tulkita olevan yleisesti sotatoimea tukevaa väestöä, ja heidät on sisällytettävä arvioon kohtuullisesta määrästä mahdollisia sivullisia uhreja suhteutettuna arvioituun sotilaalliseen hyötyyn.²⁵¹ Tällä viitataan siihen, että edellä esimerkeinä mainitut kohteet ovat laillisia kohteita ja niihin saa kohdistaa aseellista voimaa, mutta alueella olevat siviilit ovat loukkaantuessaan sivullisia uhreja. Tällöin päätöksentekoprosessissa tulee punnita sotilaallisen hyödyn ja suhteellisuusperiaatteen välistä suhdetta.²⁵²

4.1.3. Umpimähkäisyyden kieltö ja suhteellisuusperiaate

Artikla 51(4) kieltää umpimähkäisen aseellisen toiminnan. Umpimähkäinen sotilaskohteeseen kohdistettu, mutta siviiliväestöön ja siviilikohteisiin vaikuttava aseellinen toiminta, tietäen sen aiheuttavan kohtuuttomia ihmishengen menetyksiä ja haavoittumisia siviiliväestön keskuudessa, määritellään törkeäksi rikokseksi Geneven I lisäpöytäkirjaa kohtaan.²⁵³ On erittäin tärkeää huomioida, etteivät siviilihenkilöiden joukossa olevat mahdolliset taistelijat muuta väestön asemaa siviiliväestönä²⁵⁴.

Umpimähkäiseksi toiminnaksi määritellään aseellinen toiminta, a) jota ei ole suunnattu määrättyyn sotilaskohteeseen, b) jossa käytettäviä taistelumenetelmiä ei voi suunnata määrättyyn sotilaskohteeseen tai c) jossa käytettävien taistelumenetelmien vaikutuksia ei voi I lisäpöytäkirjan vaatimusten mukaan rajoittaa ja joka tämän johdosta vaikuttaa sotilas- ja siviilikohteisiin erottelematta.²⁵⁵ Umpimähkäisen toiminnan periaate rajaa voimankäyttöä siinä suhteessa, että vaikka tietyllä menetelmällä hyökkäyksestä mahdollisesti aiheutuvat vahingot siviileille ja siviilikohteille olisivat hyväksyttäviä ja perusteltuja sotilaalliseen hyötyyn suhteutettuna, voi hyökkäys olla laiton, jos käytännössä olisi ollut mahdollista käyttää vähemmän vahinkoa aiheuttavaa menetelmää²⁵⁶.

²⁵⁰ SopS 82/1980, artikla 51(7); Schmitt 2010, *Targeting in Operational Law*, s.252–257

²⁵¹ Schmitt 2010, *Targeting in Operational Law*, s.259; Oeter 2008, s.187

²⁵² Solis 2010, s.253; Takamaa 2008, s.222–223

²⁵³ SopS 82/1980, artikla 85(3)a–b

²⁵⁴ Ibid., artikla 50(3)

²⁵⁵ Ibid., artikla 48, 51(4)

²⁵⁶ Oeter 2008, s.135

Artiklassa mainittava ensimmäinen esimerkki (a) viittaa aseelliseen toimintaan, jota ei kohdisteta tarkasti tiettyyn sotilaskohteeseen vaan alueella oleviin kohteisiin vaikutetaan niitä erottelematta²⁵⁷. Sotilaallisen välttämättömyyden ja suhteellisuusperiaatteen huomioiden, sotilaskohteisiin saa kuitenkin kohdistaa aseellista voimaa, olivat ne missä tahansa. Kohteiden luonne sekä laajuus tulee kuitenkin olla täysin aseellisen voiman käyttäjän tiedossa. Nämä sotilaalliset kohteet voivat olla myös vastapuolen oletettuja kulkureittejä, jotka voidaan sulkea esimerkiksi miinoittamalla.²⁵⁸

Toinen esimerkki (b) viittaa aseisiin ja menetelmiin, joita ei kyetä suuntaamaan sotilaskohteeseen, ja jotka tämän vuoksi vaikuttavat erottelematta siviili- ja sotilaskohteisiin tai siviili- ja sotilashenkilöihin.²⁵⁹ Sopimusneuvotteluissa 1970-luvulla ongelmallisiksi aseiksi katsottiin II Maailmansodan aikana käytetyt pitkän kantaman ohjukset, joita ei voitu ohjata suoraan kohteeseen, sekä maa- ja merimiinat. Miinojen osalta artiklan ja lain mukainen sotilaallisen vaikuttamisen kynnys ylittyy siinä vaiheessa, kun henkilölle aiheutuu niistä vaaraa.²⁶⁰

Artikla 51 kokonaisuudessaan ei käsittele aseiden laillisuutta, vaan se on keskeinen sääntö koskien kohteiden maalittamista²⁶¹. Tämän huomioiden, myös aluevaikutteisia aseita voidaan käyttää suppeisiin maaleihin, jos muita keinoja sotilaallisen välttämättömyyden ja tavoitteiden nimissä ei ole käytössä²⁶². Artiklaa on yhdessä lähteessä tulkittu siten, että ohjaamattomien tai ohjautumattomien kaukovaikutteisten ammusten käyttäminen rakennetuilla alueilla olevia yksittäisiä sotilaskohteita vastaan on laitonta, koska näillä saavutetaan harvoin sotilaallista hyötyä, mutta näistä iskuista aiheutuu usein sivullisia uhreja²⁶³. Artiklan 51(4)c sisältämän säännön²⁶⁴ muodon voidaan kuitenkin katsoa viittaavan siihen tosiasiaan, että vaikka tietynlainen aseellinen toiminta ja taistelumenetelmä sekä niiden vaikutukset voivat joissain olosuhteissa olla hallitsemattomia, toisissa olosuhteissa nämä voivat olla hallittuja ja näin ollen laillisia²⁶⁵. Tämän vuoksi jokaista epäiltyä tilannetta aseiden umpimähkäisestä käyttämisestä tulee artiklan hengen mukaisesti tarkastella yksittäisenä tapauksena valinneiden olosuhteiden valossa, eikä edellä mainitun tulkinnan kaltaisia yleistyksiä voida tehdä.

²⁵⁷ Additional Protocol I (1977) commentary, section 1951; SopS 82/1980, artikla 51(4)a; Schmitt 2010, *Targeting in Operational Law*, s.257

²⁵⁸ Additional Protocol I (1977) commentary, section 1953–1955

²⁵⁹ Schmitt 2010, *Targeting in Operational Law*, s.257

²⁶⁰ Additional Protocol I (1977) commentary, section 1959–1960

²⁶¹ Boothby 2011, s.44

²⁶² Schmitt 2010, *Targeting in Operational Law*, s.256

²⁶³ Oeter 2008, s.190–191

²⁶⁴ ”Aseellinen toiminta, jossa käytettävien taistelumenetelmien vaikutuksia ei voi tämän pöytäkirjan vaatimusten mukaisesti rajoittaa, ja joka tämän johdosta jokaisessa sellaisessa tapauksessa vaikuttaa sotilas- ja siviilikohteisiin erottelematta”.

²⁶⁵ Additional Protocol I (1977) commentary, section 1962

Esimerkkinä umpimähkäisestä sodankäyntimenetelmästä artiklassa mainitaan millä tahansa menetelmällä tai välineellä suoritettu pommihyökkäys,²⁶⁶ jossa pidetään yhtenä ainoana sotilaskohteena useaa selvästi erillistä ja toisistaan erottuvaa sotilaskohdetta kaupungissa, kylässä tai muulla siviilien keskittymäalueella. Jotta aseiden umpimähkäinen vaikutus pystytään välttämään, tulee käytettävä aseistus siis pystyä suuntaamaan tiettyyn sotilaskohteeseen ja sen vaikutus tulee pystyä rajaamaan juuri tähän sotilaskohteeseen²⁶⁷. Kohteiden välisten välimatkojen ollessa riittävät, tulee kuhunkin kohteeseen vaikuttaa yksittäin. Mikäli näin ei ole, tulee ennen aseellista vaikuttamista punnita sotilaallisen hyödyn ja tavoitteiden sekä sivullisten vahinkojen ja uhrien välistä suhdetta.²⁶⁸ Sääntöä on kuitenkin tarpeellista soveltaa vain silloin, kun on mahdollista, että isku voi vaikuttaa siviileihin tai siviilikohteisiin. Kun voidaan olla varmoja, ettei siviilihenkilöitä tai -kohteita ole vaarassa, ei umpimähkäisiä vaikutuksia tarvitse analysoida.²⁶⁹

Toinen esimerkki sisältää kansainvälisen humanitaarisen oikeuden keskeisen suhteellisuusperiaatteen. Aseellinen toiminta, joka *kohtuuttomissa määrin* saattaa aiheuttaa ihmishengen menetyksiä tai haavoittumisia siviiliväestön keskuudessa, vahinkoa siviilikohteille tai molempia verrattuna odotettavissa olevaan todelliseen ja välittömään sotilaalliseen hyötyyn, on kielletty. Kuitenkin se, mikä on aseiden laillista ja kohtuullista käyttöä, voidaan määritellä vain suhteessa hyökkäyksen kohteeseen, ajankohtaan, käytettyyn aseeseen ja hyökkäystapaan.²⁷⁰ Tällöin pienetkin sivulliset haitat voivat estää suorittamasta muuten laillista hyökkäystä, jos sotilaalliset hyödyt ovat pienet. Toisaalta säännön tulkitaan sallivan suurenkin määrän sivullisia uhreja ja haittoja, jos sotilaallisen hyödyn katsotaan olevan poikkeuksellisen merkittävä.²⁷¹ Tämä tulkinta on kuitenkin ristiriidassa pöytäkirjan peruseriaatteiden kanssa. Pöytäkirjaa ei saa tulkita siten, että se oikeuttaisi sellaisen aseellisen toiminnan, jonka seurauksena syntyy huomattava määrä siviiliuhreja tai vahinkoa siviilikohteille. Pöytäkirjan hengen mukaisesti sivullisten uhrien ja vahinkojen määrä eivät koskaan saa olla mittava.²⁷²

Sivullisten uhrien syntyminen aseellisen toiminnan seurauksena ei siis ole rikkomus kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjä kohtaan, jos sattumanvaraiset ihmishengen mene-

²⁶⁶ Neuvottelujen aikainen ymmärrys pommihyökkäyksestä oli II Maailmansodan aikaiset pommitukset, joita kuvaillaan seuraavasti: "...it is characteristic of such bombing that it destroys all life in a specific area and razes to the ground all buildings situated there". Additional Protocol I (1977) commentary, section 1968. Tällaista toimintaa voidaan pitää aiemmin kuvatun rajatun sodan vastakohtana – *totaalinen sota*.

²⁶⁷ SopS 82/1980, artikla 51(5)a; Boothby 2011, s.79

²⁶⁸ Additional Protocol I (1977) commentary, section 1975; Schmitt 2010, *Targeting in Operational Law*, s.256–257

²⁶⁹ Bill 2010, s. 140

²⁷⁰ Boothby 2011, s.44, 79; SopS 82/1980, artikla 51(5)b

²⁷¹ Schmitt 2010, *Preserving the Delicate Balance*, s.805; Schmitt 2010, *Targeting in Operational Law*, s.258

²⁷² Additional Protocol I (1977) commentary, section 1980

tykset tai haavoittumiset ovat kohtuullisia saavutettuun sotilaalliseen hyötyyn verrattuna. Aseellisella toiminnalla saavutettavien etujen täytyy kuitenkin olla suoraan yhdistettävissä ennakoituun mahdolliseen sivullisten uhrien määrään. Sananmukaisesti tulkittuna sääntö koskee siis kohtuutonta tai kohtuullista määrää kuolleita tai loukkaantuneita sekä vahinkoja siviilikohteille eikä sitä, aiheuttaako aseellisen voiman käyttäminen ylipäättään näitä uhreja.²⁷³

Suhteellisuusperiaatetta tulkitaan myös siten, että saavutettava sotilaallinen hyöty ja sen taistelun seurauksena syntyneet sivulliset uhrit sekä vahingot on ajateltava laajemman operaation lopputulokseksi, eikä suhteellisuusperiaatteen katsota koskevan yksittäisiä tähän kokonaisuuteen kuuluvia hyökkäyksiä²⁷⁴. Artiklassa oleva sanamuoto *välittömään sotilaalliseen hyötyyn* ei kuitenkaan tutkijan mielestä tue edellä mainittua tulkintaa, vaikka käsitettä *laaja operaatio* ei olekaan tarkennettu. Pohdintaan on lisättävä termin *aseellinen toiminta* käsittely. Termin pöytäkirjan mukaisen määritelmän mukaan *aseellinen toiminta tarkoittaa väkivallan käyttöä vastapuolta vastaan hyökkäyksessä tai puolustuksessa*²⁷⁵. Termi ei siis rajaa sotatoimen laajuutta millään tavalla. Valtion aseellisen puolustamisen näkökulmasta aseellinen toiminta rakentuu eri puolustushaarojen, useiden eri joukkojen ja aselajiyksiköiden yhteisoperaatioista laajoilla alueilla, jolloin on oikeutettua tulkita sopimuksen tekstiä kappaleen ensimmäisen esimerkin mukaisesti, eli sivulliset uhrit tulee käsitellä laajemman operaation lopputuloksena. Sotatoimea kokonaisuudessaan ei tule kuitenkaan käsittää yhdeksi operaatioksi.

4.1.4. Sotilaallinen välttämättömyys ja -hyöty sekä päätöksenteko

*”Military necessity means the necessity for measures which are essential to attain the goals of war, and which are lawful in accordance with the laws and customs of war”*²⁷⁶. *”Determining what constitutes military necessity is duty of the battlefield commander”*²⁷⁷. *”Destruction as an end in itself is a violation of international law”*²⁷⁸.

Jälleen vertailun vuoksi nostetaan esiin Yhdysvalloissa oikeuskäsittelyissä muodostettu raja, jonka mukaan siviilikohteiden tuhoaminen on sallittu *sotilaallisen välttämättömyyden* vuoksi, mutta suoraan siviileihin kohdistuvat iskut ovat aina tuomittavia.²⁷⁹ Tulkinta juontaa juurensa

²⁷³ Bill 2010, s.140

²⁷⁴ Schmitt 2010, *Targeting in Operational Law*, s.254, 259; Schmitt 2010, *Preserving the Delicate Balance*, s.813 alaviite 78

²⁷⁵ SopS 82/1980, artikla 49(1)

²⁷⁶ Additional Protocol I (1977) commentary, section 1389

²⁷⁷ Solis 2010, s.261

²⁷⁸ *The Joint Service Manual of the Law of Armed Conflict* 2004, s.22

²⁷⁹ Bill 2010, s.130; Solis 2010, s.253, 260; Maasodan lakeja ja tapoja koskeva ohjesääntö, SopS 11/1924, artikla 23(g).

vuoden 1863 *Lieber Code* -lakikokoelmaan, johon on kirjattu: ”...it allows of all destruction of property...does not admit of cruelty”²⁸⁰. I lisäpöytäkirjaan kirjattua periaatetta tulee kuitenkin tulkita siten, että sotilaallinen välttämättömyys voi olla tunnistettavissa oikeudellisesti vain silloin, kun voimankäytön kohteena on puhtaasti sotilaskohde²⁸¹. Siviilikohteiden ja vihollisen toiminnan välillä täytyy olla selvä yhteys²⁸², jolloin siviilikohde on siis tulkittavissa sotilaskohteeksi ja siihen saa kohdistaa aseellista voimaa. Toisaalta on tulkittavissa, että jos siviilikohteen tuhoamisen on arvioitu tarjoavan jotakin sotilaallista hyötyä, voidaan sen tulkita tällöin olleen laillinen sotilaskohde. Jos 1863 *Lieber Code* -lakikokoelman sääntö sallii kaiken omaisuuden tuhoamisen ilman tätä yhteyttä, voidaan sen katsoa olevan ristiriidassa I lisäpöytäkirjan periaatteiden kanssa.

Sotilaallisen välttämättömyyden käsite on kodifioitu I lisäpöytäkirjaan, sen käsitettä tarkennetaan I lisäpöytäkirjan kommentaarissa ja se on ja elää myös tapaoikeuden sääntönä, jolloin se on luonteeltaan kaikkia valtioita sitova ja yhtä sitova kuin kirjattu laki²⁸³. Sotilaallinen välttämättömyys tarkoittaa kaikkia niitä välttämättömiä keinoja, joilla turvataan haluttu aseellisen selkkauksen lopputulos, ja jotka ovat kansainvälisen humanitaarisen oikeuden puitteissa luvallisia. Sotilaallinen välttämättömyys siis mahdollistaa vamman ja kärsimyksen tuottamisen vihollistaistelijalle siinä määrin, että tämä on taistelukyvytön, ei enempää.²⁸⁴ Sotilaallinen välttämättömyys -näkökulmaa ei siis voida pitää kaikkia keinoja mahdollistavan sääntönä²⁸⁵. Se onkin yleisesti hylätty puolustuskeinona, mikäli sotilaallisen toiminnan seurauksena on päädytty rikkomaan kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjä²⁸⁶.

Kulttuuri- tai henkisen perinnön muodostaviin historiallisiin muistomerkkeihin, taideteoksiin tai uskonnonharjoituspaikkoihin ei saa kohdistaa aseellista toimintaa tai kostoiskuja. Kohteita ei myöskään saa käyttää sotilaallisen toiminnan tukemiseen. Mikäli näin tehdään, kohteesta tulee sotilaskohde, ja siihen saa tällöin kohdistaa aseellista voimaa. Siviiliväestön eloonjäämisen kannalta välttämättömien kohteiden, kuten viljelysalueiden, viljan tai karjan, hävittäminen, poistaminen tai käyttökelvottomaksi saattaminen, on kielletty. Jälkimmäisestä kiellosta voidaan poiketa, mikäli vastapuolen asevoimat käyttävät kohteiden tarjoamaa ravintoa elannoksi tai sotilaallisen toiminnan välittömäksi tueksi, jolloin säännöstä poikkeamisen voidaan

²⁸⁰ Solis 2010, s.260

²⁸¹ Oeter 2008, s.175.

²⁸² Schmitt 2010, *Preserving the Delicate Balance*, s.797; *The Joint Service Manual of the Law of Armed Conflict* 2004, s.22

²⁸³ SopS 82/1980, artiklat 54(5), 62(1) ja 67(4); Solis 2010, s.259

²⁸⁴ Solis 2010, s.258, 270; *The Joint Service Manual of the Law of Armed Conflict* 2004, s.21

²⁸⁵ Hayashi 2008, s.142–143

²⁸⁶ Solis 2010, s.258

tulkita olevan ehdottoman *sotilaallisen välttämättömyyden* sanelemaa²⁸⁷. Selkkauksen osapuolilla on siis oikeus turvautua poltetun maan taktiikkaan *oman valtionsa alueella*.²⁸⁸ Tällä toiminnalla pyritään estämään vastustajan voimavarojen ylläpito tai kasvattaminen, mikä puolestaan edesauttaa sotatoimen lopullisen päämäärän saavuttamista.

Aseelliseen toiminnan suunnittelijoiden ja siitä päättävien on tehtävä voitavansa, ettei kohteeksi joudu siviiliväestöä, siviilikohteita tai erityistä suojelua nauttivia kohteita²⁸⁹. Käytettävissä olevien tietojen analysointi ja hyödyntäminen on jokaisessa tilanteessa erilaista, samoin kuin tilanteiden laatu ja tilannetietoisuus ovat erilaisia eri tasoilla. Tämän vuoksi artikkelissa otetaan huomioon, ettei esimerkiksi alueellisen johtoportaan aseellisesta toiminnasta päättävillä henkilöillä välttämättä ole täysin selkeää tilannekuvaa tilanteesta, jota heidän täytyy johtaa, vaan heidän tulee luottaa päätöksenteon hetkellä saatavissa olevaan tietoon. Tämä ei kuitenkaan poista päättäjien vastuuta seurauksista. Artiklassa mainittavaa *päättäjää* ei ole sidottu sotilasarvoon tai organisaatiotasoon. Artiklan tarkoituksena onkin velvoittaa kaikki taistelijat, jotka päättävät aseellisesta toiminnasta, kuten henkilökohtaisen aseiden käyttämisestä, käyttämään *kaikkia mahdollisia* keinoja kohteiden tunnistamiseksi ja päätöksenteon tukena.²⁹⁰

Aseellisen toiminnan yhteydessä on myös ryhdyttävä kaikkiin mahdollisiin varotoimenpiteisiin aseellisen toiminnan *menetelmiä ja keinoja* valittaessa, jotta sattumanvaraiset ihmishengen menetykset ja haavoittumiset siviiliväestön keskuudessa sekä vahingot siviilikohteille voidaan välttää tai ainakin saada mahdollisimman vähäisiksi. Tilanne, joukon toimintakyky ja voimavarat sanelevat ne varotoimenpiteet ja -keinot, jotka ovat juuri sillä hetkellä käytännöllisiä ja käytännössä mahdollisia. Näihin voimavaroihin voidaan katsoa kuuluvan esimerkiksi taistelijoiden oma havainnointi, johtamisyhteyksien toimivuus ja sillä hetkellä joukolla käytössä olevat tiedustelu- ja valvontalaitteistot. Tilanteen arvioon on aina sisällytettävä humanitaariset näkökohdat sotilaallisten lisäksi.²⁹¹ Säännöllä otetaan siis kantaa menetelmän ja keinojen valintaan kussakin tilanteessa. Valintaan voi liittyä arvio esimerkiksi aseiden tarkkuudesta, kantamasta ja käytännöllisyydestä juuri siihen tehtävään. Nämä arviot tulee ottaa huomioon päätöksenteossa ja arvioitaessa lopputuloksia.²⁹²

²⁸⁷ SopS 82/1980, artikkelit 53, 54(2) ja 54(5)

²⁸⁸ HE 14/1980 vp., 1.2 artikkelit, s.7; Oeter 2008, s.135

²⁸⁹ SopS 82/1980, artikla 57(2)a/i

²⁹⁰ Additional Protocol I (1977) commentary, section 2194–2195

²⁹¹ SopS 82/1980, artikla 57(2)a/i-ii; Boothby, s.48 alaviite 48; Schmitt 2010, *Targeting in Operational Law*, s.260; Additional Protocol I (1977) commentary, section 2198–2199

²⁹² Additional Protocol I (1977) commentary, section 2200

Edelleen on pidättäydyttävä aloittamasta sellaista aseellista toimintaa, jonka voidaan olettaa aiheuttavan sattumanvaraisia ihmishengen menetyksiä tai haavoittumisia kohtuuttomissa määrin verrattuna odotettavissa olevaan *todelliseen ja välittömään sotilaalliseen hyötyyn*.²⁹³ *Sotilaallinen hyöty* tarkennetaan kommentaarissa. Se tarkoittaa saavutettavia maa-alueita ja vastustajan asevoimien taistelukyvyttömäksi saattamista²⁹⁴ tai heikentämistä. Lisäksi sen on tulkittu tarkoittavan myös kaikkia muita saavutettuja etuja, joilla on jotakin sotilaallista merkitystä, kuten jo aiemmin todettiin²⁹⁵. Sanamuodoilla *todellinen ja välitön* vahvistetaan artikkelissa 52 asetettuja velvoitteita siviilikohteiden suojelemisesta.²⁹⁶

Artiklan 57(2)a/iii sisällöllä vahvistetaan sopimuksen keskeistä suhteellisuusperiaatetta, minä tarkoituksena on jalkauttaa tämä keskeinen periaate strategiselta tasolta myös taktiselle tasolle. Tämä sääntö käsittelee siis keskeisesti taktista ja taisteluteknistä johtamista, joissa päätökset aseellisen voiman käyttämisestä voivat usein perustua joukon johtajan subjektiiviseen tilanteenarvioon.²⁹⁷ Suunniteltaessa aseellista toimintaa, jonka seurauksena siviilit tai siviilikohteet voivat asettua vaaraan, on huomioitava esimerkiksi siviilien sijainti suhteessa sotilaskohteeseen, mikä vaikutus käytettävällä aseistuksella on kohteen alueella vallitsevaan maastoon, käytettävän aseistuksen tarkkuus ja vaikutus, sääolosuhteet, sotilaskohteen laatu sekä taistelijoiden taistelutekniset taidot²⁹⁸. Jos vertailukohtien punnitseminen aiheuttaa epärointiä päätöksenteossa, tulee sääntöä soveltaa sopimuksen perimmäisessä hengessä, joka on siviilien suojeleminen ja säästäminen sotilaallisten toimien vaikutuksilta²⁹⁹.

Aseellinen toiminta on peruutettava tai keskeytettävä siitä päättävän henkilön toimesta, jos ilmenee, että kohde ei ole sotilaskohde tai se nauttii erityistä suojelua. Toiminta on peruutettava tai keskeytettävä myös silloin, jos sen seurauksena epäillään syntyvän enemmän kuin kohtuullisen verran sattumanvaraisia ihmishengen menetyksiä tai haavoittumisia siviiliväestön keskuudessa verrattuna välittömään sotilaalliseen hyötyyn. Tämän säännön on tulkittu koskevan vain niitä henkilöitä, joilla on riittävä auktoriteetti ja käskyvalta peruttaa tai keskeyttää aseellinen toiminta. Sääntö koskettaa kuitenkin yhtämittaisesti niin sotilaallisten toimien suunnittelijoita ja käskyjen antajia kuin näitä käskyjä toteuttavia henkilöitäkin³⁰⁰.

²⁹³ SopS 82/1980, artikla 57(2)a/iii

²⁹⁴ Vaikka kommentaarissa käytetään sanamuotoa tuhoaminen (*annihilating*), on sen tulkittava tarkoittavan taistelukyvyttömäksi saattamista (*hors de combat*) sopimuksen yleisen hengen mukaisesti.

²⁹⁵ SopS 82/1980, artikla 52(3); Bill 2010, s.130–131; Schmitt 2010, *Targeting in Operational Law*, s.253; Additional Protocol I (1977) commentary, section 2024.

²⁹⁶ Additional Protocol I (1977) commentary, section 2218

²⁹⁷ Ibid., section 2205–2207

²⁹⁸ Ibid., section 2212–2213

²⁹⁹ Ibid., section 2215

³⁰⁰ SopS 82/1980, artikla 57(2)b; Boothby 2011, s.49; Additional Protocol I (1977) commentary, section 2220

4.1.5. Aseellisesta toiminnasta varoittaminen

Aseellisesta toiminnasta tulee antaa tehokas varoitus etukäteen, jos toiminnalla epäillään olevan vaikutusta siviiliväestöön. Haagin IV sopimukseen on kirjattu: *paitsi milloin tehdään väkiryynnäkö* ja I lisäpöytäkirjan artiklassa 57(2)c puolestaan lausutaan: *jollei tämä ole olosuhteiden johdosta mahdotonta*. Näillä poikkeuksilla huomioidaan yllätyksen tuoma etu hyökkääjälle.³⁰¹ Kun varoituksen antaminen on olosuhteiden puolesta mahdollista, on se annettava vaikka mahdollisten sattumanvaraisten ihmishenkien menetysten tai haittojen siviilikohteille arvioitaisiin olevan *pienemmät kuin kohtuulliset* suhteessa arvioituun sotilaalliseen hyötyyn. Varoitus on annettava myös tilanteissa, joissa sen vaikutukset pienentää siviilisten uhrien määrää olisivat epätodennäköiset,³⁰² koska säännön keskeisenä tarkoituksena on antaa siviileille mahdollisuus suojella itse itseään³⁰³.

On tulkittu, että varoituksen antaminen vaaditaan vain hyökkäessä kiinteää kohdetta vastaan. Mikäli varoitus annettaisiin alueelle, jossa on liikuteltavia sotajoukkoja, voitaisiin olettaa niiden väistävän hyökkäyksen tieltä saadessaan tiedon tulevasta hyökkäyksestä. Tämä saattaisi johtaa epäonnistuneeseen operaatioon ja saattaisi asettaa hyökkääjän alttiiksi vastatoimille.³⁰⁴ Aseellisesta toiminnasta vastaavilla henkilöillä on siis velvollisuus yrittää siirtää siviilit sotilaskohteiden läheisyydestä ennen aseellisen vaikutuksen kohdistamista alueelle, mutta heidän ei vaadita riskeeraamaan hyökkäyksellä saavutettavaa etua tai omassa komennossaan olevia sotilaita. Kuten aiemmin todettiin, tulee arvion ihmishengen menetyksistä sisältää myös omien joukkojen tappiot. Tulee siis punnita, kummassa tilanteessa menetetään vähemmän ihmishenkiä varoitettaessa siviiliväestöä vai hyökkäessä ilman varoitusta. Sotilasviranomaisilla on Puolustustilalain 23§ mukaan velvollisuus siirtää siviilit hallinnassa olevalta alueelta³⁰⁵.

Varoitusmenettelyn ei voida kuitenkaan katsoa olevan kattava toimenpide, joka vapauttaisi muista sopimuksessa mainituista varmistusmenetelmistä tai vastuista. Kokonaisuutta ajatellen tulee myös huomioida, että mikäli on mahdollista valita usean sotilaskohteen väliltä saman sotilaallisen hyödyn saavuttamiseksi, on valittava se kohde, joka oletettavasti vaarantaa vähiten siviiliväestöä ja -kohteita. On otettava huomioon myös, ettei minkään artiklan 57 määräyksen saa katsoa oikeuttavan aseelliseen toimintaan siviileitä kohtaan. Kaikkeen edellä mai-

³⁰¹ SopS 82/1980, artikla 57(2)c; SopS 11/1924, artikla 26; Additional Protocol I (1977) commentary, section 2223; Oeter 2008, s.190

³⁰² Schmitt 2010, *Preserving the Delicate Balance*, s.828

³⁰³ Additional Protocol I (1977) commentary, section 2225

³⁰⁴ Schmitt 2010, *Preserving the Delicate Balance*, s.824

³⁰⁵ Puolustustilalaki (22.7.1991/1083), 23§, 28§. Sotilasviranomaisella tarkoitetaan aluevastuussa olevaa joukkoyksikön komentajaa, sotilasalueen päällikköä tai heitä ylemmän joukon komentajaa.

nittuun liittyvät myös artiklan 58 sisältämät velvoitteet siviilien poistamisesta sotilaskohteiden läheisyydestä, sotilaskohteiden sijoittamisen taajamien yhteyteen välttämisestä sekä muihin tarvittaviin varotoimenpiteisiin ryhtymisestä vallassa olevien siviilien ja siviilikohteiden suojelemiseksi sotilaallisen toiminnan aiheuttamilta vaaroilta. Siviilien suojelemiseen liittyvät velvoitteet koskevat siis kaikkia aseellisen selkkauksen osapuolia eivätkä vain tietyssä vaiheessa hyökkävää osapuolta.³⁰⁶

Artiklan 59 mukaan selkkauksen osapuolet eivät saa millään keinoin ryhtyä aseelliseen toimintaan puolustamattomia paikkakuntia vastaan. Lisäksi kaikki paikkakunnat taistelualueiden läheisyydessä ovat julistettavissa puolustamattomiksi paikkakunniksi. Ehtona julistukselle on, että a) kaikki taistelijat, liikuteltavat aseet tai muut liikuteltavat sotilasvarusteet täytyy olla evakuoitu paikkakunnalta, b) paikkakunnan alueella mahdollisesti olevia kiinteitä sotilaslaitteita tai -laitoksia ei saa käyttää vihollisuuksiin, c) paikkakunnan viranomaiset ja väestö eivät saa osallistua mihinkään vihollisuuksiin ja d) paikkakunnan väestö ei saa ryhtyä mihinkään sotatoimia tukeviin toimenpiteisiin. Sääntö käsittää myös kiellon sotilashenkilöiden ja -kaluston kuljettamisen puolustamattoman alueen läpi. Alueen läpi kulkevien ylilentojen katsotaan kuitenkin olevan sallittuja. Artiklan ehtojen tarkoituksena on estää puolustamattomien alueiden käyttäminen sotilaallisten toimien keskuksena, josta suoritetaan vastustajaan kohdistuvia iskuja, joiden jälkeen piiloudutaan jälleen siviiliväestön sekaan.³⁰⁷

4.1.6. Esimiehen ja taistelijan vastuut sekä niihin liittyvät sotarikokset

Geneven I lisäpöytäkirjaan on kirjattu, että sen sopimuspuolilla ja aseellisen selkkauksen osapuolilla on velvollisuus ehkäistä toimintavelvollisuuksien laiminlyönnistä johtuvat törkeät rikokset ja rikkomukset I lisäpöytäkirjaa vastaan. Tällä velvollisuudella viitataan lähinnä ylimmän sotilasjohdon velvollisuuksiin valvoa sopimusten velvoitteiden noudattamista.³⁰⁸ Valtiosopimusten sisältö tulee sisällyttää asevoimien koulutukseen ja valtion tulee edistää pöytäkirjan säännöksiin perehtymistä myös siviiliväestön keskuudessa³⁰⁹. Se seikka, että taistelija on tehnyt rikkomuksen I pöytäkirjaan kirjattuja sääntöjä vastaan, ei vapauta hänen esimiehiään rikosoikeudellisesta tai kurinpidollisesta vastuusta tai rangaistuksesta. Esimiehiä voidaan rangaista, jos he tiesivät tai heidän olisi saamiensa tietojen perusteella vallitsevissa olosuhteissa pitänyt voida päätellä, että alainen teki tai aikoi tehdä rikkomuksen pöytäkirjan

³⁰⁶ SopS 82/1980, artikkelit 57(3), 57(5) ja 58; Additional Protocol I (1977) commentary, section 2239

³⁰⁷ SopS 82/1980, artikla 59; Additional Protocol I (1977) commentary, section 2272, 2274–2275

³⁰⁸ SopS 82/1980, artikla 86(1); HE 14/1980 vp, 1.2 artikkelit, s.9

³⁰⁹ SopS 82/1980, artikla 83(1)

sääntöjä vastaan, eivätkä he siitä huolimatta ryhtyneet kaikkiin vallassaan oleviin toimenpiteisiin rikkomusten ehkäisemiseksi tai estämiseksi.³¹⁰

Rikoslain 11 luvun 12 §:n mukaan sotilasesimies voidaan tuomita sotarikoksesta vankeuteen, jos tosiasiallisesti hänen määräysvallassaan ja valvonnassaan ovat joukot tai alaiset ovat syyllistyneet sotarikokseen sen johdosta, että esimies on laiminlyönyt velvollisuutensa asianmukaisesti valvoa joukkojen tai alaisten toimintaa.³¹¹ Laiminlyönti valvoa alaisten toimintaa ei kuitenkaan sinänsä ole rangaistavaa muuten kuin virkavelvollisuuden rikkomisena tai palvelusrikoksena. Edellä mainitussa säädöksessä tarkoitettu *erityinen esimiehen vastuu* syntyy, jos laiminlyönti tekee mahdolliseksi sen, että alaiset tekevät sotarikoksen.³¹²

Sotilaspäällystöön kuuluvien henkilöiden on oltava tietoisia yleissopimusten ja I lisäpöytäkirjan heille asettamista velvollisuuksista. Sotilaspäällystön yhtenä velvollisuutena on ehkäistä ja puuttua havaitsemiinsa sopimusrikkomuksiin sekä ilmoittaa näistä asianomaisille viranomaisille. I lisäpöytäkirjan artiklassa 83 velvoitetaan jokainen sotilas- ja siviiliviranomainen, joka aseellisen selkkauksen aikana ottavat vastuun pöytäkirjan soveltamisesta, olemaan täysin perehtyneitä pöytäkirjan sisältöön³¹³. Sotilasviranomaisen asema on Puolustustilalain 28§ mukaan aluevastuussa oleva joukkoyksikön komentaja, sotilasalueen päällikkö tai heitä ylemmän joukon komentaja³¹⁴.

Siinä missä Geneven vuoden 1949 sopimuksen I lisäpöytäkirja asettaa velvollisuuden sotilaspäällystölle kansainvälisen humanitaarisen oikeuden tuntemisesta, noudattamisesta ja noudattamisen valvonnasta, laajentaa Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussääntö tätä vastuuta kaikkiin henkilöihin heidän virallisesta asemastaan riippumatta.³¹⁵ Suomessa nämä velvoitteet saatettiin voimaan rikoslakia muuttamalla hallituksen esityksen 55/2007 mukaisesti. Näillä säännöksillä halutaan jakaa alaisen ja esimiehen vastuuta kansallisessa oikeusjärjestelmässä Rooman perussäännön mukaisesti. Hallituksen esityksen tavoitteeksi oli myös asetettu Suomen paremmat mahdollisuudet käsitellä itsenäisesti Rooman perussääntöön kirjattuja erittäin vakavia rikoksia.³¹⁶

³¹⁰ SopS 82/1980, artikla 86(2)

³¹¹ Rikoslain (19.12.1889/39), 11 luku 12§ sellaisen kuin se on muutettu 11.4.2008/212 lailla.

³¹² HE 55/2007, Yksityiskohtaiset perustelut, 1.1 Rikoslaki

³¹³ SopS 82/1980, artikla 83(2), 87

³¹⁴ Puolustustilalaki (22.7.1991/1083), 28§

³¹⁵ SopS 56/2002, artikla 27

³¹⁶ Hallituksen esitys Eduskunnalle sotarikoksia ja rikoksia ihmisyyttä vastaan koskevien rikoslain säännösten muuttamiseksi sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi (HE 55/2007), Esityksen pääasiallinen sisältö.

Sotarikokset katsotaan rikoksiksi kansainvälisen oikeuden perusteella riippumatta siitä, onko vastaavaa kriminalisointia kirjattu kansalliseen lainsäädäntöön³¹⁷. Kuten edellä mainittiin, Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussääntöä sovelletaan kaikkiin henkilöihin heidän virallisesta asemastaan riippumatta³¹⁸. Taistelija voidaan rikoslain 45 luvun 26 b §:n mukaan tuomita rangaistukseen kuitenkin vain teosta, jonka hän on käsittänyt olevan laitton tai palvelusvelvollisuuden rikkova, tai jonka hänen olisi pitänyt ymmärtää olevan oikeudenvastainen³¹⁹.

Esimiehen käskynalaisena toimiminen voi vapauttaa taistelijan sotarikosvastuusta vain poikkeuksellisissa olosuhteissa³²⁰. Rikoslain 11 luvun 14§:ssä säädetään, että henkilö joka on suorittanut sotarikoksen *esimiehen antamasta määräyksestä*, vapautuu rangaistusvastuusta, jos: 1) hänellä on ollut oikeudellinen velvollisuus noudattaa esimiehen käskyjä, 2) hän ei tiennyt määräyksen tai käskyn olevan lainvastainen ja jos 3) määräys tai käsky ei ollut selvästi lainvastainen.³²¹ Hallituksen esityksen (HE 55/2007) mukaan pykälän lähtökohtana on, että esimiehen käsky ei poista rikoksentekijän vastuuta³²². Pykälän sisältö tarkoittaa siis sitä, että tekijä vapautuu rikosoikeudellisesta vastuusta sotilasesimiehen käskyä noudattamaan velvollisen taistelijan saadessa käskyn tai määräyksen, jonka lainvastaisuutta hän ei ymmärrä ja jonka lainvastaisuutta käskyn tai määräyksen muoto ei itsessään paljasta.

Myös taisteluvellvollisuuden rikkomisen luetaan sotarikokseksi. Taistelijan katsotaan rikkoen tämän velvollisuuden jos hän 1) rikkoo hänelle taistelutoimessa kuuluvan erityisen velvollisuuden, 2) jättää edellä mainitun velvollisuuden täyttämättä tai 3) muulla näihin rinnastettavalla tavalla vaarantaa taistelutoimen suorittamisen.³²³ Jos taisteluvellvollisuuden rikkomisen on omiaan aiheuttamaan erityisen vakavaa vaaraa joukolle tai sen toiminnalle tai on omiaan vaarantamaan erityisen tärkeän kohteen, on rikoksentekijä tuomittava vaarallisesta sotarikoksesta vankeuteen³²⁴.

³¹⁷ HE 161/2000, Yleisperustelut, 1.1 Kansainvälien rikosoikeus.

³¹⁸ SopS 56/2002, artikla 27

³¹⁹ Rikoslain (19.12.1889/39), 45 luku 26 b § sellaisena kuin se on muutettu 13.6.2003/551 lailla.

³²⁰ HE 161/2002, 2.2 Keskeiset ehdotukset

³²¹ Rikoslain (19.12.1889/39), 11 luku 14 § sellaisena kuin se on muutettu 11.4.2008/212 lailla.

³²² HE 55/2007, 3.2 Keskeiset ehdotukset

³²³ Rikoslain (19.12.1889/39), 45 luku 21 § sellaisena kuin se on muutettu 16.16.2000/559 lailla.

³²⁴ Ibid., 23 § sellaisena kuin se on muutettu 16.16.2000/559 lailla.

4.2. CCW-puitesopimus

Kuten johdannossa tuotiin esille, ovat ihmisoikeusjärjestöt ja muutamat valtiot tunnistaneet tarpeen rypäleaseiden käyttöä säätelevälle sopimukselle vuosikymmenten ajan. Seitsemän valtiota teki aloitteen rypäleaseet kieltävästä sopimuksesta vuonna 1974. Tämä aloite uusittiin kaksi vuotta myöhemmin kolmentoista valtion voimin.³²⁵ Myöhempi ehdotus johti neuvotteluihin, joiden tuloksena hyväksyttiin CCW-puitesopimus ja sen kolme pöytäkirjaa vuonna 1980. Samaan aikaan neuvoteltiin (1974–1977) ja hyväksyttiin (1977) myös Geneven vuoden 1949 yleissopimusten kaksi ensimmäistä lisäpöytäkirjaa.³²⁶

Rypäleaseiden käyttö Kosovossa, Afganistanissa ja Irakissa, johti uuteen aloitteeseen rypäleasesopimuksesta CCW-sopimuskehyksessä vuonna 2001. Aloitteen tehneet valtiot ja ihmisoikeusjärjestöt halusivat luoda CCW-sopimuskehyksessä pöytäkirjan, joka käsittelisi erityisesti rypäleaseita.³²⁷ Sopimusneuvottelut kohdistettiin kuitenkin koskemaan sodan räjähtämättömiä jäänteitä, mikä myös oli neuvotteluiden alkuperäinen tarkoitus. Ehdotus sodan räjähtämättömiä jäänteitä koskevasta CCW-pöytäkirjasta tehtiin ennen edellä mainittua ehdotusta vuonna 2000, valmistauduttaessa vuoden 2001 CCW-puitesopimuksen tarkastelukonferenssiin. Varsinainen neuvottelumandaatti hyväksyttiin vuonna 2002, ja neuvottelujen tuloksena syntyi CCW-puitesopimuksen V pöytäkirjaluonnos, joka hyväksyttiin marraskuussa 2003.³²⁸

Suoraan rypäleaseisiin liittyviä voimassa olevia valtiosopimuksia on yksi, CCM-sopimus, jossa määritellään ”sallitut rypäleaseet” sekä kielletään kaikkien muiden rypäleaseiden hankinta, myyminen, varastointi ja käyttäminen. Toinen rypäleasesopimus eli CCW-puitesopimuksen VI pöytäkirja on vielä luonnosasteella. Keskusteltaessa rypäleaseiden käsittelemisestä CCW-sopimuskehyksessä, on otettava huomioon sopimuskehyksen suhde CCM-sopimukseen, jonka ulkopuolella on arvioitu olevan noin 90 prosenttia maailman rypäleasevarastoista³²⁹.

³²⁵ Docherty 2009, s.939

³²⁶ Cave, Rosy ”Disarmament as Humanitarian Action? Comparing Negotiations on Anti-Personnel Mines and Explosive Remnants of War”, teoksessa Borrie, John & Martin Randin, Vanessa *Disarmament as Humanitarian Action: From Perspective to Practice*, UNIDIR/2006/8, 2006, s.52.

³²⁷ Docherty 2009, s.939. ICRC:n ehdotukseen tosin kuului, että sopimukseen sisällytettäisiin kohta jossa kielletäisiin rypälepommien ja muiden tytärammusten käyttäminen sotilaskohteisiin, jotka ovat siviilien tai siviilikohteiden lähettävillä. Sveitsi esitti myöhempien neuvottelujen aikana, että tytärammuksilta vaadittaisiin itsetuho- tai itseneutralisointiominaisuus. Rypäleaseisiin kohdistetut rajoitusehdotukset eivät saaneet kannatusta. Katso myös Maresca, Louis ”A new protocol on explosive remnants of war: The history and negotiations of Protocol V to the 1980 Convention on Conventional Weapons”, teoksessa *International Review of the Red Cross*, No. 856, 2004, s.822

³²⁸ HE 203/2004; Maresca 2004, s.818; <http://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/692f2w.htm>. Viitattu 10.2.2012

³²⁹ Barak 2010, s.436; Heikka 2010, s.4

CCW-puitesopimuksen V pöytäkirja käsittelee sodan räjähtämättömiä jäänteitä. Termi käsittelee kaiken maastoon jääneen räjähtävän materiaalin. CCW-yleissopimus hyväksyttiin vuonna 1980 ja se tuli Suomen osalta voimaan vuonna 1983. Sopimukseen kuuluva muutettu II pöytäkirja hyväksyttiin vuonna 1996 ja se astui Suomen osalta voimaan 1998. Yleissopimuksen viimeisin V pöytäkirja avattiin allekirjoituksille vuonna 2003, ja se astui Suomen osalta voimaan marraskuussa 2006. Suomi on ratifioinut CCW-puitesopimuksen ja kaikki sen viisi alkuperäistä pöytäkirjaa sekä muutetun yhteisen ensimmäisen artiklan ja muutetun toisen pöytäkirjan.³³⁰ Rypäleaseita CCW-kehyksessä koskevaa VI pöytäkirjaluonnosta käsittelevissä neuvotteluissa ei saavutettu konsensusta vuoden 2011 aikana. Rypäleaseita nimenomaisesti koskeva CCM-sopimus puolestaan avattiin allekirjoituksille Oslolla joulukuussa 2008 ja se astui voimaan elokuussa 2010. Suomi ei ole liittymässä CCM-sopimukseen uusimman turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa koskevan selonteon mukaan.³³¹

CCW-puitesopimukseen kuuluvien pöytäkirjojen voidaan sanoa olevan niin sanottuja hybridi-sopimuksia, jotka on jaettu sopimusehdoiksi ja ehdoiksi, joilla ei ole sopimusvelvoitteiden mukaista statusta. Tällä tarkoitetaan sopimuksen jaottelua sopimustekstiin, joka on oikeudellisesti sitova ja tekniseen liitteeseen, joka sisältää vapaaehtoiset parhaat käytännöt. Käytännöllä pyritään varmistamaan konsensuksen saavuttaminen sopimusneuvotteluissa, kuten V pöytäkirjan raivausvastuuta käsittelevien artiklojen 3 ja 4 kohdalla tehtiin. Menettely voi myös mahdollistaa mahdollisten oikeudellisten haasteiden välttämisen kansallisessa ratifiointiprosessissa. Sopimusten parhaat käytännöt eivät ole verrattavissa valtiosopimus oikeuden sitovuuteen, mutta niiden voidaan silti käsittää olevan pehmeää oikeutta (*Soft-law*)³³² ja niiden kehittyminen voi johtaa tapaoikeuden syntyyn. Vaikka ihmisoikeusjärjestöt vastustavat näitä vapaaehtoisia parhaita käytäntöjä ja pitävät niitä liian heikkoina välineinä kansainvälisessä oikeudessa, valtiot ovat kuitenkin niitä tahoja, jotka asioista sopivat ja määrittävät suunnan sekä laajuuden tapaoikeuden syntymiselle³³³.

4.2.1. II pöytäkirja

CCW-puitesopimukseen kuuluva muutettu II pöytäkirja käsittelee miinojen, ansojen ja muiden taisteluvälineiden käyttämistä koskevia kieltoja ja rajoituksia. Sopimuksella vastataan siihen ongelmaan, jonka miinojen vastuuton ja summittainen käyttö on erityisesti eräissä kehi-

³³⁰ Ulkoasiainministeriön lähete UM2007-01808.

³³¹ <http://www.formin.fi/Public/default.aspx?nodeid=42132&contentlan=1&culture=fi-FI>. Viitattu 6.12.2011; Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012, Valtioneuvoston selonteko, s.84

³³² Boothby 2011, s.29; HE 203/2004, s. 6

³³³ Boothby 2011, s.24, 383

tysmaissa aiheuttanut³³⁴. Pöytäkirjan tarkoituksena on estää miinojen jääminen maaperään ja näin vastata sopimuksessa esitettyjen taisteluvälineiden käytöstä aiheutuneeseen haittaan.³³⁵ Pöytäkirjan määräykset ovat voimassa kaikissa aseellisissa selkkauksissa sekä osin myös normaalioloissa³³⁶.

Koska Suomella käytössä olevien kaukomiinoitteiden rakennustapa on rypäleaseiden toimintatavan kaltainen ja panssarimiinojen käsittelynestolaitteisto on herättänyt samankaltaista keskustelua aseiden umpimähkäisistä vaikutuksista kuin mitä rypäleaseista on väitetty, on asejärjestelmän käsittely tässä tutkimuksessa perusteltua. CCW-puitesopimuksen II muutettu pöytäkirja käsittelee miinojen, ansojen ja muiden taisteluvälineiden käyttöä koskevia kieltoja ja rajoituksia. Osa II pöytäkirjan säännöistä liittyy Maavoimien raketinheittimillä suoritettavaan kaukomiinoittamiseen, mikä toimii sopimuksen liittymäpintana tähän tutkimukseen³³⁷.

Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sisältämän erotteluperiaatteen mukaisesti kaukolevitteisiä miinoja ei saa käyttää umpimähkäisesti. Miinan tulee olla levitetty yli 500 metriä kauemmaksi levitykseen käytetystä laitteesta, jotta sen luetaan olevan kaukolevitteinen.³³⁸ Miinojen umpimähkäinen käyttäminen tarkoittaa niiden käyttämistä muualle kuin sotilaskohteeseen tai siten, että niiden vaikutuksia ei voida suunnata sotilaskohteeseen. Miinojen käytön yhteydessä alue, jonne miinat sijoitetaan, on käsiteltävä myös sotilaskohteena, vaikka vihollinen ei vielä alueella olisikaan³³⁹. Sellainen levitystapa tai -menetelmä, jolla miinojen vaikutuksia ei voida suunnata tällaiseen yksilöityyn sotilaskohteeseen, on kielletty³⁴⁰. Yksilöity sotilaskohde voi siis kaukomiinoittamisen kontekstissa olla vihollisen arvioitu etenemisreitti tai alue. Miinoitteiden sisältämien miinojen ei myöskään välttämättä tarvitse vaikuttaa räjähdävaikutuksella vihollisen ajoneuvoihin tai panssarivaunuihin, jotta miinoite täyttäisi tarkoituksensa tai osan siitä³⁴¹.

³³⁴ HE 205/1997, luku 1. johdanto.

³³⁵ Ibid., luku 3, Muutetun II pöytäkirjan tavoitteet ja keskeinen sisältö

³³⁶ Tiettyjen sellaisten tavanomaisten aseiden käytön kiellosta tai rajoituksista, joiden voidaan katsoa aiheuttavan tarpeettoman vakavia vammoja tai olevan vaikutuksiltaan umpimähkäisiä, tehtyyn yleissopimukseen liittyvä muutettu pöytäkirja miinojen, ansojen ja muiden taisteluvälineiden käyttöä koskevista kielloista tai rajoituksista (II pöytäkirja niin kuin se on muutettu 3 päivänä toukokuuta 1996), SopS 91/1998, artikla 1(2); HE 205/1997, Yksityiskohtaiset perustelut, 1. Muutettu II pöytäkirja

³³⁷ Miinaraketti sisältää 28 panssarimiinaa. Miinaraketin sisältämät miinat on varustettu elektronisilla itsetuho- ja itseneutralisointitoiminnoilla. Räjähtämättä jääneet miinat ovat sodan räjähtämättömiä jäänteitä, jolloin ne kuuluvat käsiteltäväksi V pöytäkirjassa säädettyjen sääntöjen mukaisesti.

³³⁸ SopS 91/1998, artikla 2(2)

³³⁹ Aivan kuten sotilaskohteita käsittelevissä kappaleissa tuotiin esille.

³⁴⁰ SopS 91/1998, artikla 3(8)a–b

³⁴¹ ”Miinoitteen tarkoituksena voi olla vihollisen liikkeen hidastaminen tai alueen käytön estäminen. Tähän tavoitteeseen voidaan päästä jo miinoitteen pelotevaikutuksella sekä pakottamalla vihollinen käyttämään rai-vauskalustoa, ja näin hidastaa sen etenemistä”. Kostiainen 2012.

Pöytäkirjassa tuodaan esille tarvittavat varotoimenpiteet sekä huomioidaan siviiliväestön suojeleminen kaukolevitteisten miinojen vaikutuksilta. Mahdollisia varotoimia ovat ne varotoimet, jotka voidaan käytännössä tai mahdollisesti toteuttaa ottaen huomioon vallitsevat olosuhteet kokonaisuudessaan, mukaan lukien humanitaariset ja sotilaalliset näkökohdat. Esimerkkeinä huomioitavista asioista mainitaan a) miinojen lyhyt- ja pitkäaikaiset vaikutukset siviiliväestöön miinakentän olemassaolon aikana, b) siviilien suojelemiseksi tarkoitetut varotoimet, joita voivat olla aitaaminen, merkitseminen, varoittaminen ja valvonta, c) vaihtoehtojen käytettävyys ja soveltuvuus sekä d) miinoitteen lyhyt- ja pitkäaikaiset sotilaalliset vaatimukset. Niiden miinojen, jotka vaikuttavat siviiliväestöön, asentamisesta on annettava tehokas etukäteisvaroitus, jos olosuhteet sen sallivat.³⁴²

Pöytäkirjassa asetetaan tiettyjä erityisvaatimuksia kaukolevitteisille miinoille. Kaukolevitteisten miinojen käyttö on kielletty, jos niitä ei ole rekisteröity pöytäkirjan teknisen liitteen vaatimalla tavalla. Sellaisten kaukolevitteisten miinojen (pois lukien jalkaväkimiinat), joissa ei ole tehokasta itsetuho- tai itseneutralisointimekanismia, käyttäminen on kielletty. Kaikki miinoitteita ja miinoitettuja alueita koskeva tieto on rekisteröitävä teknisessä liitteessä esitettyjen vaatimusten mukaisesti³⁴³. Kaukolevitteisten miinojen arvioitu sijainti ja alue tulee määrittää kiinnityspisteiden koordinaateilla. Koordinaatit tulee varmistaa ja merkitä maastoon mikäli se on mahdollista. Kartat, kaaviot ja muut selosteet tulee laatia sellaisiksi, että niistä selviää miinoitettujen alueiden sijainti suhteessa kiinnityspisteisiin. Selosteista tulee selvitä myös miinoitteiden ulkorajat ja laajuus.³⁴⁴ Lisäksi miinojen yhteismäärä, tyyppi sekä asentamisen päivämäärä ja itsetuhoutumisajat on sisällytettävä rekisteritietoihin. Rekisteritietojen kopiot tulee säilyttää johtoportaassa, mikä riittää takaamaan niiden turvallisuuden niin pitkälle kuin mahdollista.³⁴⁵

Pöytäkirjan mukaan tallennetut tiedot tulee säilyttää ja raivaustoiminta aloittaa tallennettujen tietojen pohjalta välittömästi aktiivisten vihollisuuksien päättymisen jälkeen. Tiedot räjähteistä on luovutettava myös aseellisen selkkauksen toisille osapuolille sekä Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteerin käytettäväksi. Aseelliseen konfliktiin osallistuneiden joukkojen ollessa vielä mahdollisesti toistensa alueilla, ei tietoja tarvitse luovuttaa turvallisuusetujen nimessä. Raivaustoimintaan tarvittavat tiedot on kuitenkin esitettävä välittömästi sitten kun turvalli-

³⁴² SopS 91/1998, artikla 3(10–11), 6(4). Kuten aiemmin tuotiin esille: ”Miinojen osalta artiklan ja lain mukainen sotilaallisen vaikuttamisen kynnys ylittyy siinä vaiheessa kun henkilölle aiheutuu niistä vaaraa”.

³⁴³ Ibid., artikla 9(1)

³⁴⁴ Ibid., tekninen liite (1)a/ii

³⁴⁵ Ibid., artikla 6(1,3), tekninen liite (1)b. Teknisessä liitteessä vaadittavat tiedot uusille miinoille ovat a) alkuperämaan nimi, b) valmistuskuukausi ja -vuosi sekä c) sarjanumero tai eränumero.

suusedut sen sallivat.³⁴⁶ Pöytäkirjan osapuolet ovat vastuussa kaikista käyttämistään miinoista ja sitoutuvat poistamaan, raivaamaan tai tuhoamaan ne hallussaan olevalla alueella. Mikäli miinoja on käytetty ja niitä on jäänyt toisen osapuolen hallinnoimalle alueelle, on apua tarvitsevalle osapuolelle annettava tarvittavaa teknistä ja aineellista apua. Avunantovelvollisuus koskee apua siinä laajuudessaan kuin se on avunantajalle mahdollista.³⁴⁷

Sopimusvaltioiden tulee luovuttaa tietoja miinanraivausmenetelmistä ja niihin liittyvästä teknologiasta sekä asiantuntijoista ja asiantuntijaorganisaatioista jo normaaliolojen aikana. Tiedot tallennetaan Yhdistyneiden Kansakuntien miinanraivaustietokantaan. Tietojen luovuttaminen kolmannelle osapuolelle ilman tietojen antajan lupaa on kuitenkin kielletty. Toisen valtion alueella humanitaariseen miinanraivaustyöhön tarvittavien raivausvälineiden ja -teknologian käyttöön antamiselle ei tule asettaa perusteettomia rajoituksia. Jokaisen sopimuspuolen tulee avustaa avuntarvitsijaa kahdenvälisesti, Yhdistyneiden Kansakuntien järjestelmän tai muun kansainvälisen järjestön kautta. Avunanto voi olla myös pelkästään taloudellista tukea, joka osoitetaan Yhdistyneiden Kansakuntien miinanraivausrahaston kautta kriisi-alueelle.³⁴⁸ Sopimuspuolilla on velvollisuus vaatia ja valvoa, että niiden asevoimat julkaisevat asianmukaiset säännöt ja ohjeet sekä kouluttavat nämä henkilöstölleen tehtävän ja vastuun asettamien vaatimusten mukaan, jotta sopimuksen määräyksiä tulee noudatettua³⁴⁹.

4.2.2. V pöytäkirja

CCW-puitesopimuksen V pöytäkirja käsittelee sodan räjähtämättömiä jäänteitä ja toimenpiteitä, joihin on ryhdyttävä aseellisen selkkauksen aikana ja sen päätyttyä. Sopimus on CCW-puitesopimuksen II pöytäkirjassa asetettuja velvollisuuksia täydentävä. Suomessa pöytäkirjan nähdään olevan tarpeellinen humanitaarisen oikeuden kentällä, ja sen nähdään olevan hyvin tasapainotettu kokonaisuus, yhtäältä vastaamaan valtioiden legitiimejä puolustus- ja turvallisuusasetuja ja toisaalta siviiliväestön suojelemiseen tähtääviä humanitaarisia etuja. Pöytäkirjan määräysten katsotaan luovan selkeät ja yhteisesti hyväksytyt puitteet nopealle ratkaisulle sodan räjähtämättömien jäänteiden osalta.³⁵⁰ Sopimusvelvoitteet eivät koske takautuvasti sopimuspuolia on näkemys, jonka Suomi jakoi sopimusneuvotteluissa³⁵¹.

³⁴⁶ SopS 91/1998, artikla 9(2)

³⁴⁷ Ibid., artikla 3(2), 10(3–4)

³⁴⁸ Ibid., artikla 11(1–3), 12(6)

³⁴⁹ Ibid., artikla 14(3)

³⁵⁰ HE 203/2004, s.3

³⁵¹ SopS 85/2006, artikla 2; HE 203/2004, s.6

Ensimmäisessä artiklassa tuodaan esiin sopimuksen tavoitteet ja tarkoitus, joiden mukaan sopimusta on tulkittava. Sopimuspuolet sitoutuvat täyttämään velvoitteet sekä yksin että yhdessä muiden sopimuspuolien kanssa.³⁵² Keskeisenä ongelmakohtana sopimusneuvotteluissa oli sopimuspuolten ja aseellisen selkkauksen osapuolten yhteistyötä koskevien lausekkeiden laatiminen³⁵³. Pöytäkirjassa rajataan sopimuksen soveltamisala konventionaalisiin aseisiin jättäen II pöytäkirjassa käsiteltävät aseet sekä kemialliset-, biologiset-, radioaktiiviset ja ydinaseet (Chemical, Biological, Radiological, and Nuclear, CBRN) sopimuksen ulkopuolelle. Tämä rajaus on tehty alustavissa sopimusneuvotteluissa sovittujen tavoitteiden mukaisesti, eikä sopimuksen tarkoituksena ollut rajoittaa näiden aseiden käyttöä.³⁵⁴

Sopimuksen toisessa artiklassa määritellään käsite sodan räjähtämättömät jäänteet³⁵⁵. Kolmannessa artiklassa käsitellään raivausvastuuta sopimuspuolten ja aseellisen selkkauksen osapuolten kesken. Tämän artiklan nähdään kehittäneen kansainvälistä humanitaarista oikeutta sen asettaessa aseistuksen käyttäjälle vastuuta raivaamisesta myös alueilla, jotka eivät ole sen hallussa. Vastuussa räjähtämättömistä jäänteistä ovat valtio, jonka alueella räjähtämättömät jäänteet sodan jälkeen ovat, sekä myös se osapuoli, joka käytti ammuksia. Mikäli aseiden käyttäjä ei hallitse enää aluetta, jonne on muodostunut käytön seurauksena räjähtämättömiä jäänteitä, on sen annettava mahdollisuuksien mukaan teknistä-, taloudellista-, materiaalista tai henkilöapua kahdenvälisesti tai kolmannen osapuolen kautta. Sanamuodolla *antaa mahdollisuuksien mukaan* tunnustetaan, että kaikki listatut avunantotavat eivät ole välttämättä käytännössä mahdollisia toteuttaa.³⁵⁶ Se ei siis tarkoita aputoimien olevan vapaaehtoisia.

Aseellisen selkkauksen osapuolella tarkoitetaan ei-valtiollisia toimijoita tai aseellisia ryhmiä sopimusvaltion sisällä, jolloin myös näille toimijoille muodostuu velvollisuus merkitä ja raivata, poistaa tai hävittää räjähtämättömät jäänteet pöytäkirjan velvoittamalla tavalla. Se ei siis velvoita valtiota, joka ei ole sopimusosapuoli³⁵⁷, koska valtiosopimukset eivät koske kolmansia osapuolia ilman niiden virallista hyväksyntää³⁵⁸. Toimittaessa liittolaisten, jotka eivät ole sopimusjäseniä, kanssa, tulee yhteisistä pelisäännöistä raivausvastuun osalta sopia, koska kansainvälinen tapaoikeus ei sulje sisäänsä V pöytäkirjan velvoitteita.

³⁵² SopS 85/2006, artikla 1

³⁵³ HE 203/2004, s.4

³⁵⁴ Maresca 2004, s.825

³⁵⁵ ”Sodan räjähtämättömät jäänteet tarkoittavat räjähtämättömiä taisteluvälineitä ja hylättyjä räjähtäviä taisteluvälineitä. Olemassa olevat sodan räjähtämättömät jäänteet tarkoittavat räjähtämättömiä taisteluvälineitä ja hylättyjä räjähtäviä taisteluvälineitä, jotka ovat olleet olemassa ennen kuin tämä pöytäkirja on tullut voimaan sen korkean sopimuspuolen osalta, jonka alueella ne sijaitsevat”. SopS 95/2006, artikla 2(4–5)

³⁵⁶ Boothby 2011, s.306–307

³⁵⁷ SopS 85/2006, artikla 3; HE 203/2004, s.6; Boothby 2011, s.306; Maresca 2004, s.824

³⁵⁸ SopS 33/1980, artikla 35

Pöytäkirjassa käytettävä sanamuoto *aktiivisten vihollisuuksien päätyttyä* ei viittaa vaatimukseen virallisesta rauhan julistuksesta. Raivaustoimet tulee siis aloittaa välittömästi kun se on mahdollista. Kappaleessa velvoitetaan myös priorisoimaan räjähtämättömien jäänteiden raivaamisen työjärjestyksessä sellaiset alueet, joiden arvioidaan aiheuttavan vakavan humanitaarisen uhan. Tämä priorisointivelvollisuus vahvistaa pöytäkirjan humanitaarisia päämääriä ja tavoitteita.³⁵⁹

Sopimuspuolet ja aseellisen selkkauksen osapuolet velvoitetaan tallentamaan mahdollisimman paljon tietoa räjähtävien taisteluvälineiden käytöstä ja hylätyistä taisteluvälineistä. Tämän tarkoituksena on helpottaa räjähtämättömien jäänteiden nopeaa merkitsemistä ja raivaamista, poistamista tai hävittämistä. Lisäksi tietojen välittäminen helpottaa riskikoulutuksen aloittamista ja tiedottamista siviileille. Sopimus ei edellytä tietojen luovuttamista, jos se on vastoin sopimuspuolen tai osapuolen oikeutettuja turvallisuusetuja. Tämän mukaan sopimuspuolen tai osapuolen ei tarvitse luovuttaa tietoja esimerkiksi räjähtävien taisteluvälineiden varastoista tai kätköistä, jotka on hylätty ja jääneet toisen osapuolen alueelliseen hallintaan. Tällaisten tietojen luovuttamisen voidaan katsoa olevan epäedullista, mikäli aseellinen selkaus myöhemmin jatkuu.³⁶⁰ Teknisen liitteen ensimmäisessä osassa tuodaan esiin neuvotellut parhaat käytännöt koskien tietojen tallentamista. Sopimuksen neljännen artiklan tehokas täytäntöön paneminen edellyttää, että tiedot tallennetaan teknisen liitteen mukaisesti. Tässä epäonnistuminen ei kuitenkaan merkitse sopimusrikkomusta.³⁶¹

Pöytäkirja velvoittaa sopimuspuolia ja aseellisen selkkauksen osapuolia toteuttamaan kaikki mahdolliset varotoimet siviilien suojelemiseksi räjähtämättömien jäänteiden vaaroilta. Viides artikla jakaantuu neljännen artiklan tavoin laillisesti sitovaan osaan ja vapaaehtoiisiin parhaisiin käytäntöihin. Viidennessä artiklassa oleva sanamuoto *kaikki mahdolliset varotoimet* tarkoittaa niitä toimia, jotka ovat käytännössä mahdollisia ja tarkoituksenmukaisia huomioiden ajankohdan olosuhteet ja humanitaariset sekä sotilaalliset näkökulmat, ja jotka ovat muodoltaan pakollisia. Sopimuspuolten on varmistettava, että havaintoalueet merkitään, aidataan ja valvonta järjestetään mahdollisimman pian, jotta voidaan varmistua siviilien pysymisestä haitallisen alueen ulkopuolella. Merkintöjen tulee olla kansallisia tunnistettavia merkkejä, joista on selvästi luettavissa, kumpi puoli on vaarallinen ja kumpi turvallinen³⁶².

³⁵⁹ Maresca 2004, s.826; HE 203/2006, s.6–7.

³⁶⁰ SopS 85/2006, artikla 4(1–2); HE 203/2006, s.7; Boothby 2011, s.308

³⁶¹ SopS 85/2006, artikla 4(3); Maresca 2004, s.828; Boothby 2011, s.308–309

³⁶² SopS 85/2006, artikla 5 ja tekninen liite, kohta 2/h-j

Pöytäkirjan viidennessä artiklassa ei erikseen mainita *aktiivisten vihollisuuksien päätyttyä*. Artiklaa tulee siis tulkita sen tarkoituksen mukaan eli varotoiminta tulisi aloittaa ennakkoiden, ei reagoiden, huomioiden edellä mainitut tarkennukset. Siviiliväestön suojelua koskevat määräykset liittyvät Suomessa myös räjähdelainsäädännön alaan (räjähdeasetus 473/1993 84§ sekä laki vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta 390/2005 89§). Viides artikla edellyttää myös reaaliaikaista mekanismia, jonka avulla muille viranomaisille voidaan lähettää varoitus räjähddevaarasta.³⁶³

Varoitus- ja riskikoulutusohjelmia ohjataan kansallisilla ja kansainvälisillä standardeilla. Näistä yksi on kansainvälisen miinatoiminnan standardi (IMAS, International Mine Action Standards). Varoituksia ja riskikoulutusta tulee antaa riskeille altistuneelle siviiliväestölle räjähtämättömien jäänteiden sijaintialueella tai niiden ympäristössä, sekä näiden alueiden kautta kulkevalle siviiliväestölle. Varoitusohjelmasta tulee siirtyä riskikoulutusohjelman mukaiseen koulutukseen heti kun se on mahdollista. Jos aseellisen selkkauksen osapuolilla ei ole taitoa tai voimavaroja tehokkaan riskikoulutuksen järjestämiseen, niiden on käytettävä kolmansia osapuolia koulutuksen järjestämiseen. Osapuolia veloitetaan tukemaan järjestöjen toimintaa esimerkiksi logistisella ja taloudellisella tuella, riskikoulutusaineiston tuottamisella sekä topografisilla tiedoilla.³⁶⁴

Kuudennen artiklan velvoitteet on suunniteltu minimoimaan räjähtämättömien jäänteiden vaikutus humanitaarisille järjestöille. Artikla velvoittaa sopimuspuolia ja aseellisen selkkauksen osapuolia suojelemaan humanitaarisia valtuuskuntia ja -järjestöjä räjähtämättömien jäänteiden vaikutuksilta sekä luovuttamaan mahdollisuuksien mukaan tiedot kaikkien räjähtämättömien jäänteiden sijainnista. Suojelu voi olla esimerkiksi aseellista suojaustoimintaa, liikkeenedistämistä ja tiedonvälittämistä turvallisista kulkureiteistä. Tiedonannossa on jälleen huomioitava turvallisuustekijät, koska tiedot voivat liittyä julkisuuslain 24§:n 10 kohdan nojalla salassa pidettäviin asioihin.³⁶⁵ Pöytäkirjan mukaan sopimuspuolilla on oikeus pyytää ja vastaanottaa apua olemassa olevien räjähtämättömien jäänteiden raivaamiseen muilta sopimuspuolilta sekä Yhdistyneiltä Kansakunnilta. Sopimuspuolet antavat tarvittaessa ja mahdollisuuksien mukaan apua räjähtämättömien jäänteiden aiheuttamien ongelmien käsittelyssä.³⁶⁶

³⁶³ SopS 85/2006, artikla 5; HE 203/2006, s.8; Boothby 2011, s.309. Räjähdeasetuksen (473/1993) 84§ mukaan puolustusvoimien on otettava haltuun räjähdde, joka on kuulunut tai jonka sen laadun perusteella on syytä olettaa kuuluneen joko Suomen tai muun maan puolustusvoimille. Puolustusvoimien on huolehdittava sen asianmukaisesta ja turvallisesta kuljettamisesta, säilyttämisestä ja hävittämisestä.

³⁶⁴ SopS 85/2006, tekninen liite, kohta 2/c-g

³⁶⁵ SopS 85/2006, artikla 6; Maresca 2004, s.829; HE 203/2006, s.8

³⁶⁶ SopS 85/2006, artikla 7

Pöytäkirjassa keskitytään myös räjähtämättömien jäänteiden uhrien avustamiseen hoidon ja kuntoutuksen sekä sosiaalisen ja taloudellisen avustamisen muodossa. Apua kehoitetaan antamaan eri humanitaaristen järjestöjen kautta tai kahdenvälisesti. Avunantokeinoiksi luetellaan eri rahastot, varusteiden ja materiaalin sekä tieteellisten ja teknisen tiedon vaihto. Sopimuspuolet eivät saa asettaa kohtuuttomia rajoitteita humanitaarisiin tarkoituksiin tarkoitettujen raivauslaitteiden ja niihin liittyvien teknisten tietojen hankkimiselle. Lisäksi sopimuspuolet sitoutuvat luovuttamaan tietoja raivaamiseen liittyvistä keinoista ja tekniikoista Yhdistyneiden Kansakuntien ylläpitämään miinatietokantaan.³⁶⁷ Kahdeksannessa artiklassa tunnustetaan se tosiasia, että valtioiden varat ovat rajalliset ja näiden varojen käyttäminen on kiinni kansallisesta priorisoinnista. Samassa artiklassa huomioidaan myös, että kaikkien varusteiden, materiaalin ja tietojen luovuttaminen ei ole välttämättä kansallisen edun tai lainsäädännön kannalta mahdollista.³⁶⁸

Sopimuksessa kannustetaan toteuttamaan vapaaehtoisia ennalta ehkäiseviä toimia, joilla pyritään vähimmäistämään räjähtämättömien jäänteiden esiintyminen. Toimet ohjeistetaan teknisen liitteen kolmannessa osassa. Näitä toimia ovat muun muassa ampumatarvikkeiden valmistusta ohjaavien sertifioitujen laadunohjaustoimien ja laatustandardien noudattamisen valvonta ja ampumatarvikkeiden hyväksymistestauksen suorittaminen kovilla ampumatarvikkeilla useissa eri olosuhteissa tai muilla hyväksytyillä menetelmillä. Ampumatarvikkeet on kuljetettava ja varastoitava asianmukaisesti ja sopimuspuolten on noudatettava asianmukaisia räjähtävien taisteluvälineiden kirjaamis-, jäljitys- ja testausmenettelyjä. Varastoidut räjähtävät taisteluvälineet on tarvittaessa määrääjain testattava kovapanosammunnoin oikean toiminnan varmistamiseksi ja taisteluvälineiden osakokoonpanot on tarvittaessa testattava laboratoriossa oikean toimintatavan varmistamiseksi.³⁶⁹ Suomi on ilmoittanut tehneensä ”kaikki mahdolliset toimenpiteet” täyttääkseen teknisessä liitteessä asetetut vaatimukset. Ammukset ja raketit on myös varastoitettu tavalla, joka takaa niiden toiminnan vaatimusten mukaisesti.³⁷⁰ Varastointi- ja kunnossapitojärjestelmän vaatimukset esitetään luvussa 5.6.

Sopimuspuolet sitoutuvat vaatimaan asevoimiltaan ja asianomaisilta laitoksilta tai osastoilta julkaistut asianmukaiset ohjeet ja toimintamenettelyt viidennen pöytäkirjan noudattamiseen liittyen. Sopimuspuolet sitoutuvat myös siihen, että niiden henkilöstö saa pöytäkirjan määräysten mukaisen koulutuksen. Koko räjähtäviä taisteluvälineitä käsittelevän, kuljettavan ja käyttävän henkilöstön asianmukaisen kouluttamisen tärkeyttä korostetaan. V pöytäkirjan so-

³⁶⁷ SopS 85/2006, artikla 8

³⁶⁸ Boothby 2011, s.312

³⁶⁹ SopS 85/2006, tekninen liite kohta 3b

³⁷⁰ CCW Protocol V reporting form 2011, form G. Katso luku 5.6

pimuspuolten on otettava käyttöön ja ylläpidettävä sopivia koulutusohjelmia, joilla varmistetaan henkilöstön asianmukainen koulutus niiden räjähtävien taisteluvälineiden kohdalla, joita he käsittelevät.³⁷¹ Puolustusvoimat on julkaissut Pääesikunnan Standard Operating Instruction (SOI)- ja puolustushaarojen Standard Operating Procedures (SOP) -asiakirjat vuonna 2009. Nämä vaatimukset on implementoitu myös kriisinhallintajoukkojen koulutukseen. Vaatimukset otetaan huomioon myös tulevilla materiaalihankeissa.³⁷²

4.3. Valtiosopimusvelvoitteiden kouluttaminen Puolustusvoimissa

Valtiosopimusvelvoitteiden koulutuksen sotilaspäällystön sekä reserviläisten ja muutaman yhteistyötahon osalta järjestävät Maanpuolustuskorkeakoulun oikeudellinen sektori sekä eri ainelaitokset osana muuta opetusta³⁷³. Laajemmin tämän koulutus- ja yhteistyöjärjestelmän rakenteet esitellään tutkimuksen liitteessä 1. Varusmiesten osalta humanitaarisen oikeuden koulutus käsketään PEHENKOS:n normeissa PVHSMK KOULUTUS 021 - PEHENKOS VARUSMIESKOULUTUKSEN YLEISJÄRJESTELYT (HI657/4.10.2012) ja PVHSMK KOULUTUS 016 - PEHENKOS VARUSMIEHILLE YHTEISESTI KOULUTETTAVAT ASIAT (HI656/4.10.2012) sekä aselajikohtaisissa koulutusnormeissa. Humanitaarisen oikeuden yleiset koulutusjärjestelyt varusmiehille esitellään tutkimuksen liitteessä 2.

Pääesikunnan henkilöstöosasto vastaa CCW-puitesopimuksen II ja V pöytäkirjojen velvoitteiden mukaisten koulutusjärjestelmien tarkastamisesta, ohjeistamisesta sekä koulutuksen toteutumisesta Puolustusvoimissa. Maavoimien Esikunta on ohjeistanut nämä koulutusvelvoitteet CCW-puitesopimuksen V pöytäkirjan osalta asiakirjassa MAAVOHJE OPALA 005 - MAAVEOPOS ERW (HF1564/28.12.2009). CCW-puitesopimuksen II pöytäkirjan kaukoliinoitamista koskevia velvoitteita ei ole erikseen ohjeistettu Pääesikunnan tai Maavoimien Esikunnan toimesta, mutta näiden velvoitteiden noudattaminen on havaittavissa kaukoliinoittamisen toimintatavoissa³⁷⁴. CCW-puitesopimuksen II pöytäkirjan perusteella laadittu ohjeistus kosketi pöytäkirjan voimaantulon jälkeen pääasiassa jalkaväkimiinoja. Ottawan sopimuksen voimaantulon jälkeen tämän ohjeistuksen merkitys on ollut vähäisempi.³⁷⁵

³⁷¹ SopS 85/2006, artikla 11(1), tekninen liite, kohta 3c

³⁷² CCW Protocol V reporting form 2011, form H

³⁷³ Takamaa, Kari T. & Parkkari, Juhani K. *Kansainvälinen humanitaarisoikeudellinen toiminta Maanpuolustuskorkeakoulussa vuosina 2008–2009*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Oikeudellinen sektori, Helsinki 31.5.2010

³⁷⁴ Näitä toimintatapoja käsitellään pääluvussa 5. Rypäleaseiden käyttötavat Maavoimissa.

³⁷⁵ Kentala, Jukka. Suunnitteluosasto, Maavoimien Esikunta. Tiedoksianto 21.1.2013

Henkilökunnan varsinaisesta koulutuksesta vastaavat Pääesikunnan osastot ja sen alaiset laitokset, puolustushaaraesikunnat sekä Maanpuolustuskorkeakoulu henkilökunnan perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksen yhteydessä. Aselajikoulut vastaavat oman aselajinsa erityispiirteisiin liittyvästä koulutuksesta aselajihenkilöstölle. Muulle palveluksessa olevalle henkilöstölle sopimuksen sisältö koulutetaan joukko-osastoissa järjestettävillä täydennyskoulutus- ja infopäivillä.³⁷⁶ Osa Tykistökoulun aselajihenkilöstölle suunnatusta opetuspaketista esitellään tutkimuksen liitteessä kolme.

Varusmiehille ja reserviläisille pöytäkirjan keskeiset velvoitteet koulutetaan osana taistelukoulutusta ja kansainvälisen humanitaarisen oikeuden opetusta. Reserviläisten osalta koulutuksessa tulee huomioida sodan ajan tehtävässä tarvittava osaaminen.³⁷⁷ Koulutuksessa tulee korostaa asejärjestelmä- ja aselajikohtaisia erityispiirteitä, vaarallisten alueiden merkitsemistä sekä räjähteisiin liittyvää ilmoitusmenettelyä.³⁷⁸

Varusmiehille annettava humanitaarinen koulutus on käsketty hallinnollisessa määräyksessä tuntimäärinä, ja nämä tuntimäärät sisältävät myös muita koulutusaiheita³⁷⁹. Normi on tällöin hyvin avoimesti sovellettavissa. Kenttätykistön varusmieskoulutusta ohjaavassa hallinnollisessa ohjeessa kansainvälisen humanitaarisen oikeuden tai CCW-puitesopimuksen V pöytäkirjan velvoitteiden kouluttamisesta ei ole mitään mainintaa. Tässä ohjeessa luetellaan miehistön, aliupseerien ja upseerikokelaiden osalta Puolustusvoimien tavoitetaksonomian mukaiset tavoiteltavat osaamistasot. Yhdenkään henkilön kohdalla ei ole suoraa mainintaa tehtäväkohtaisista erityispiirteistä esimerkiksi CCW-puitesopimuksen V pöytäkirjan velvoitteiden tuntemisesta, osaamisesta tai hallitsemisesta omaan tehtäväänsä liittyen.³⁸⁰

Maavoimien Esikunta vastaa poikkeusoloissa siviileille, niin aikuisille kuin lapsillekin, erikseen suunnatun koulutusmateriaalin laatimisesta ja sen päivittämisestä. Siviiliväestön varoitamiseen valmistaudutaan käyttämään kaikkia käytössä olevia välineitä, kuten radio- ja televisiokanavia, sanomalehtiä, julisteita sekä jaettavia tiedotelehtisiä. Lisäksi Puolustusvoimien tulee tiedottaa muita viranomaisia mahdollisista räjähdevaaroista.³⁸¹ Poikkeusolojen aikana

³⁷⁶ MAAVOHJE OPALA 005 - MAAVEOPOS ERW (HF1564/28.12.2009), s.7; Maavoimien Esikunta, Suunnitteluosasto. Maavoimien esikunnan vastaus tietopyyntöön CCW-sopimuksen protokolla II osan päivitykseen ja CCW Compliance Mechanism -vuosiraporttiin. (MI28316).

³⁷⁷ PVOPO D.4.3: Sodan räjähtämättömät jäänteet. (HF1518/8.12.2009), s.4

³⁷⁸ MAAVEOPOS ERW (HF1564/28.12.2009), s.7

³⁷⁹ PVHSMK KOULUTUS 016 - PEHENKOS VARUSMIEHILLE YHTEISESTI KOULUTETTAVAT ASIAT (HI656/4.10.2012)

³⁸⁰ PVOHJE KOULUTUS 004 - MAAVEHENKOS VARUSMIEKOULUTUS KENTTÄTYKISTÖSSÄ (HF580/28.6.2010)

³⁸¹ PVOPO D.4.3 2009, s.5

aluevastuussa olevat johtoportaat vastaavat siviileille suunnatusta riskikoulutuksesta. Riskikoulutukseen käytetään ensisijaisesti räjähdde- ja pioneerialan kokemusta omaavaa, ei vakinaisessa palveluksessa olevaa henkilöstöä tai reserviläistä. Aluevastuussa oleva johtoporras on velvoitettu ylläpitämään henkilörekisteriä alueellaan käytettävissä olevista ja Maavoimien Esikunnan vaatimukset täyttävistä henkilöistä.³⁸²

Maavoimien Esikunta on toteuttanut seurantaan CCW-sopimuksen V pöytäkirjan koulutusvelvoitteiden suorittamisesta Maavoimien joukko-osastoissa sekä muissa laitoksissa vuosien 2010–2011 aikana. Maavoimien Esikunnan seurantaraportista selviää, että 24 joukko-osastosta tai laitoksesta 12 on järjestänyt koulutuksen, seitsemän ei ole sitä järjestänyt ja viisi ei ole edes vastannut kyselyyn määräaikaan mennessä. Koulutukseen osallistuneiden henkilöiden määrä yhteensä on ollut hieman yli 5600 henkilöä. Maavoimien Esikunnan lyhyenä johtopäätöksenä raporttiin on kirjattu, että sopimusvelvoitteen mukainen ERW-koulutus on jäänyt osin suorittamatta Maavoimissa.³⁸³ Operatiivisten suunnitelmien osalta mahdollisesti tapahtuvasta seurannasta ja sen tuloksista ei tässä tutkimuksessa voida raportoida.

4.4. Suomea velvoittamattomat kansainväliset rypäleasehankkeet

4.4.1. CCW-puitesopimuksen VI pöytäkirjaluonnos

Tutkimuksen johdannossa nostettiin esille laaja vastustus CCW-puitesopimuksen VI pöytäkirjaluonnoksen sisältöä kohtaan. Tässä luvussa tuodaan esiin viimeisimmän VI pöytäkirjaluonnoksen³⁸⁴ keskeinen sisältö, jotta sen suhdetta Suomessa voimassa olevaan valtiosopimusoi-keuteen voidaan käsitellä. Koska Suomikin on kannattanut VI pöytäkirjan tavoitteita, pyritään pöytäkirjaluonnoksen käsittelyn avulla hahmottamaan, mitä lisäarvoa VI pöytäkirja toisi Suomelle.

Pöytäkirjalla vastattaisiin johdannossa mainittuun ”vanhojen rypäleaseiden” mahdollisesti muodostamaan humanitaariseen uhkaan sopimalla, että sopimuspuolet pitäytyisivät käyttä-
mästä, hankkimasta, varastoimasta sekä säilyttämästä rypäleaseita, jotka on valmistettu ennen

³⁸² MAAVEOPOS ERW (HF1564/28.12.2009), s.6

³⁸³ ERWkoulutus MAAVssa 2010 ja 2011_V1 (HF40250)

³⁸⁴ CCW/CONF.IV/9. Draft Protocol on cluster munitions, 18 November 2011. Sopimusluonnoksen verkko-osoite: [http://www.unog.ch/80256EE600585943/\(httpPages\)/43FD798E7707CE5AC12578B20032B630?OpenDocument](http://www.unog.ch/80256EE600585943/(httpPages)/43FD798E7707CE5AC12578B20032B630?OpenDocument)

vuotta 1980³⁸⁵. Kielto ei koskisi sitä määrää rypäleaseita, joita hankittaisiin tai pidätettäisiin tuhoamiselta tunnistamis- ja raivauskoulutusta sekä uusien raivausmenetelmien kehittämistä varten. Kielto ei myöskään koskisi niiden rypäleaseiden varastointia ja säilyttämistä, jotka olisivat operatiivisesta käytöstä poistettuja ja olisivat määrättyjä tuhottavaksi sopimusvelvoitteiden mukaisesti.³⁸⁶

Pöytäkirja sallisi sellaisten rypäleaseiden käytön, jotka ovat sallittuja myös CCM-sopimuksessa sekä sellaisten rypäleaseiden käytön, joiden tytärammusten toimintavarmuus olisi vähintään 99 prosenttia kussakin vallitsevissa operaatio-olosuhteissa³⁸⁷. Tämä tarkoittaa, ettei käytettävien rypäleaseiden 99 prosentin toimintavarmuuden tarvitse toteutua kaikissa olosuhteissa. Rypäleaseita olisi tällöin luvallista käyttää silloin kun nämä edellytykset ovat olemassa. Sitä, kenen arvioon tämän edellytysten olemassa olemisen tulee perustua, ei ole mainittu. Pöytäkirjassa määrättäisiin, että tulevaisuudessa kaikki yli 40 vuotta vanhat rypäleaseet tulisi poistaa operatiivisista varastoista, paitsi jos niiden luotettava toiminta on vahvistettu asianmukaisilla testausmenettelyillä³⁸⁸. Tämän ei voida tulkita muodostavan ristiriitaa edellisessä kappaleessa esitetyn rajoituksen kanssa. Sääntö toimisi näennäisenä rajoituksena tulevaisuudessa, kun sopimusvelvoitteiden mukaiset rypäleaseet alkaisivat vanheta.

Sopimuspuolet voisivat edelleen hankkia ja valmistaa vain sellaisia 1.1.1980 jälkeen valmistettuja rypäleaseita, joiden tytärammuksissa olisi vähintään yksi seuraavista turvaominaisuuksista: a) itsetuho- tai itseneutralisointimekanismi, b) itsedeaktivointimekanismi tai c) kaksi tai useampia sytytysmekanismeja, joista vähintään toinen toimisi itsetuhomekanismina. Näiden turvaominaisuuksien tehtävänä olisi tehokkaasti varmistaa, etteivät räjähtämättömät tytärammukset toimisi enää räjähtävän tytärammuksen tavoin. Lisäksi voitaisiin hankkia sellaisia rypäleaseita, jotka olisivat suunniteltuja sotalaivojen vastaiseen sodankäyntiin. Toinen sallittu rypäleasetyyppi on rypälease, joka on suunniteltu ammuttavaksi suoraa tähtäyslinjaa pitkin yhtä tiettyä kohdetta vastaan ja joka sisältää alle kymmenen räjähtävää tytärammusta. Lisäksi sallittuja olisivat vielä sellaiset rypäleaseet, joiden tytärammukset painavat yli viisi kiloa ja ovat suunniteltuja käytettäväksi ainoastaan kovapintaisten kiitoratojen tuhoamiseen (*anti-runway munition*).³⁸⁹

³⁸⁵ CCW/CONF.IV/9., article 4(1). Tästä artiklaehdotuksesta on tulkittavissa määritelmä ”vanhoille ja epäluotettaville” rypäleaseille, joita olisivat ennen vuotta 1980 valmistetut rypäleaseet.

³⁸⁶ Ibid., article 4(2)

³⁸⁷ CCW/CONF.IV/9., Technical Annex A, Technical Annex B; Convention on Cluster Munitions, article 2(2).

³⁸⁸ CCW/CONF.IV/9., article 6(1)d.

³⁸⁹ Ibid., article 5(1), Technical Annex B

Sopimuksen voimaan astumisen hetkellä sopimuspuolilla hallussa olevien tytärarmusten tulisi täyttää edelliseen kappaleeseen kirjatusta kohdista (a–c) vähintään yksi ominaisuus. Rypäleaseita valmistavien sopimusvaltioiden tulisi sopimuksen voimaan astumisen jälkeen kehittää vain sellaisia tytärarmuksia, jotka sisältävät itseneutralisointimekanismin. Edellä kuvattuja rypäleaseita, pois lukien ensimmäisenä mainittu, saisi käyttää vain niihin kohteisiin, joita vastaan ne ovat erityisesti suunniteltuja.³⁹⁰

Mikäli valtio ei sopimukseen liittymishetkellä pysty noudattamaan täysin kieltoa olla käyttämättä, hankkimatta, varastoimatta tai säilyttämättä rypäleaseita, jotka on valmistettu 1.1.1980 jälkeen, valtio voi ilmoittaa käyttävänsä sallittua siirtymäaikaa sopimusvelvoitteen noudattamisen osalta. Siirtymäaika on kahdeksan vuotta, ja se on jatkettavissa neljällä vuodella. Tämän siirtymäkauden aikana sopimuspuolet eivät saa valmistaa tai kehittää sopimuksen teknisen liitteen B vastaisia rypäleaseita. Siirtymäkauden aikana sopimuspuolet voisivat kuitenkin käyttää kaikkia hallussaan olevia rypäleaseita puolustautuessaan valtioon kohdistuvalta hyökkäykseltä tai sen uhalta valtion omalla alueella sekä toimiessaan sopimuksen voimaan astumisen aikana voimassa olleiden turvallisuusyhteistyösopimusten mukaisesti. Näissä poikkeusoloissa rypäleaseita saa käyttää vain operaation johdossa olevan korkeimman komentajan valtuutuksella, jonka tulee perustua valtion sisäisen poliittisen neuvottelun kautta hyväksytyyn ja annettuun mandaattiin³⁹¹.

Jokainen sopimuspuoli olisi velvoitettu suunnittelun, hankkimisen tai tuottamisen yhteydessä sisällyttämään rypäleaseisiin lisäturvaa tarjoavia ominaisuuksia tai muilla tavoin pyrkimään räjähtämättömien tytärarmusten määrän minimoimiseen. Rypäleaseiden sisältämien tytärarmusten määrä tulisi pyrkiä minimoimaan sotilaalliset tarpeet huomioiden ja niiden tarkkuus tulisi kehittää ”äärimmilleen”. Sopimuspuolten tulisi arvioida hallussaan olevien rypäleaseiden säilyttämisen sotilaallinen välttämättömyys, ja luopua sekä osoittaa tuhottavaksi operatiivisissa varastoissa olevat ylimääräiset rypäleaseet. Lisäksi sopimuspuolet sitoutuisivat käyttämään vain niitä rypäleaseita, joilla on pienin mahdollinen räjähtämättömien tytärarmusten määrä ja jotka vastaavat sopimuspuolen sotilaallisiin tarpeisiin. Edelleen sopimuspuolet sitoutuisivat luomaan ja ylläpitämään järjestelmää, jolla valvotaan sopimuksessa sallittujen rypäleammusten säilyttämistä, turvallisuutta ja toimintakuntoa sekä niiden luotettavuutta.³⁹²

³⁹⁰ CCW/CONF.IV/9., article 5(6–7)

³⁹¹ Ibid., article 5. CCW VI pöytäkirjaluonnoksen tekninen liite B on sisällytetty tämän tutkimuksen liitteeksi neljä.

³⁹² Ibid., article 5(5)a–e, 6(1)c

Pöytäkirja kieltäisi kaikkien ennen 1.1.1980 valmistettujen rypäleaseiden fyysisen siirtämisen sopimuspuolen valtion alueelta tai alueelle sekä niiden omistussuhteen siirtämisen toiselle valtiolle³⁹³. Samoin pöytäkirja kieltäisi 1.1.1980–1.1.1990 välillä valmistettujen rypäleaseiden, joissa ei ole aiemmin kuvattuja ominaisuuksia, siirtämisen. Sallitun poikkeuksen tähän sääntöön loisivat mahdolliset puolustusyhteistyösopimukset, jotka olisivat voimassa tämän pöytäkirjan astuessa voimaan. Edelleen pöytäkirja kieltäisi kaikkien niiden 1.1.1990 jälkeen valmistettujen rypäleaseiden siirtämisen, joissa ei olisi edellä kuvattuja sopimuksessa määriteltäviä ominaisuuksia. Tuhottavaksi määrättyjen tai sopimusvelvoitteiden mukaisiksi muunnettavien rypäleaseiden omistussuhteen siirtäminen ei kuitenkaan olisi kiellettyä.³⁹⁴

Alueiden, joille olisi mahdollisesti jäänyt räjähtämättömiä tytärammuksia, raivaamisvelvoitteet ulottuisivat sopimusvaltioon sekä aseellisen selkkauksen osapuoleen niillä alueilla, jotka ovat toisen osapuolen hallinnassa³⁹⁵. Sopimus olisi siis voimassa myös valtion sisäisissä aseellisissa selkkauksissa ja koskisi kaikkia sen osapuolia³⁹⁶. Vaarallisten alueiden merkitseminen ja raivaaminen olisi aloitettava välittömästi aktiivisten vihollisuuksien päätyttyä tai heti kun mahdollista. Alueet tulisi priorisoida niiden luoman uhan mukaisesti³⁹⁷. Tässä kohdassa V pöytäkirjasta löytyvää velvoitetta *aktiivisten vihollisuuksien päätyttyä* ja tämän tulkintaa on tarkennettu lisäämällä artiklaan kohta *heti kun mahdollista (as soon as feasible)*, jolla korostetaan raivaustoiminnan nopean aloittamisen tärkeyttä.

VI pöytäkirja loisi valtioille sekä aseellisen selkkauksen osapuolille raivausvastuun niillä alueilla, jotka olisivat osapuolten hallussa aseellisen selkkauksen päätyttyä. Kaikki räjähtämättömien tytärammusten saastuttamat alueet tulisivat olla raivattuja kymmenessä vuodessa aktiivisten vihollisuuksien päättymisestä. Tälle määräajalle olisi kuitenkin erikseen anottavissa kerrallaan enintään viiden vuoden siirtymäaika, joka olisi edelleen uusittavissa määräämättömän monta kertaa.³⁹⁸ Tällä säännöllä huomioitaisiin valtioiden erilaiset valmiudet ja mahdollisuudet toteuttaa raivaamistoimintaa sekä se, että räjähtämättömät tytärammukset eivät välttämättä olisi ainoita sodan räjähtämättömiä jäänteitä eivätkä näin ollen myöskään aina korkeimmalla prioriteetilla raivaustoiminnassa. Alueiden raivaamisen ja vaarattomaksi saattami-

³⁹³ CCW/CONF.IV/9., article 7(1), 2(7). Kielto ei koske sellaisen maa-alueen omistussuhteen vaihtumista, jonka maaperässä on räjähtämättömiä tytärammuksia.

³⁹⁴ Ibid., article 7(2–3), 7(5)

³⁹⁵ Ibid., article 8(1)

³⁹⁶ Pöytäkirjan soveltamisala olisi, kuten se CCW-puitesopimuksen 21. joulukuuta 2001 muutetussa 1 artiklassa on sovittu. SopS 103/2004

³⁹⁷ CCW/CONF.IV/9., article 8(2)

³⁹⁸ Ibid., article 8(2–3), 8(6), 8(8)

sen tärkeysjärjestys tulisi edelleen muodostaa riskiarvion perusteella, ottaen huomioon myös muut sodan räjähtämättömät jäänteet³⁹⁹.

Pöytäkirjaluonnokseen on kirjattuna myös määräykset räjähtämättömien tytärammusten uhrien avustamisesta. Määräykset käsittävät asiaankuuluvan terveydenhuollon, sopeuttamisohjelman ja psykologisen avunannon. Avunanto sisältäisi myös sosiaalisen ja taloudellisen avunannon muodot. Avunanto olisi rajattu niihin henkilöihin, jotka ovat kunkin sopimuspuolen hallinnassa olevalla alueella. Sopimuspuolet eivät saisi suorittaa minkäänlaista syrjintää uhrien välillä, mukaan lukien muut sodan räjähtämättömien jäänteiden uhrit. Kaikki hoitopäätökset tulisivat olla tehtyinä lääkinnällisestä, kuntoutuksellisesta, psykologisesta tai sosio-ekonomisesta syystä, ottamalla huomioon uhrin iän ja sukupuolisensitiivisyyden.⁴⁰⁰

4.4.2. CCM-sopimus

CCM-sopimuksen keskeisin osa tämän tutkimuksen osalta on rypäleaseiden määrittely. CCM-sopimuksen mukaan rypäleaseet ovat tavanomaisia ammuksia, jotka on tarkoitettu levittämään tai vapauttamaan alle 20 kiloa painavia räjähtäviä tytärammuksia. Tämän määritelmän mukaiset aseet ovat siis kiellettyjä.⁴⁰¹ Tytärammuksen yläpainorajalla on haluttu huomioida ilma-aluksista levitettävien yläpainorajaa suurempien ammusten laillisuus⁴⁰². Rajoituksen sisältävän artiklan 2(2) alakohdissa tarkennetaan ne ominaisuudet, jotka ”sallituissa rypäleaseissa” tulee olla.

CCM-sopimus sallii valo-, savu- ja ilmatorjunta-ammukset sekä ajoneuvojen, laivojen ja ilma-alusten omasuojajärjestelmät, joiden vaikutukset perustuvat pyrotekniikkaan tai silppuvaikutukseen (*chaff*). Sallittuja ovat myös sellaiset ammukset ja tytärammukset, joilla on tarkoitus vaikuttaa vastustajaan elektronisesti sekä sellaiset ammukset, jotka sisältävät alle kymmenen räjähdevaikutuksellista tytärammusta. Räjähdevaikutukseen perustuvien tytärammusten tulee painaa yli neljä kiloa, niiden tulee olla suunniteltuja havaitsemaan ja vaikuttamaan (*detect and engage*) vain yhteen kohteeseen ja jokaisen tytärammuksen tulee sisältää sähköinen itsetuho- ja itsedeaktivointimekanismi.⁴⁰³

³⁹⁹ CCW/CONF.IV/9., article 8(4)

⁴⁰⁰ Ibid., article 11(1–2)

⁴⁰¹ Convention on Cluster Munitions, article 2(2). Viitteessä käytetään myöhemmin merkintää *CCM*, *article N:o*.

⁴⁰² Docherty, Bonnie; Maresca, Lou; Moyes, Richard & Reiterer, Markus ”Article 2. Definitions”, teoksessa Nystue, Gro & Casey-Maslen, Stuart (eds.) *The Convention on Cluster Munitions: A Commentary*, Oxford Commentaries on International Law, Oxford University Press, Oxford 2010, s.191.

⁴⁰³ CCM, article 2(2)a–c

Näillä rajoituksilla vastataan väitettyyn rypäleaseiden umpimähkäiseen vaikutukseen, joka on aiemmin tässä tutkimuksessa todettu virheelliseksi väittämäksi, sekä siihen uhkaan, jonka räjähtämättömät tytärammukset aiheuttavat. Sopimusneuvotteluissa on lisäksi vaadittu, että mikäli näiden sallittujen ammusten varo-ominaisuudet eivät toimi oikein, tulee ne silloin tulla kielletyiksi. Toimintavarmuudelle ei kuitenkaan ole asetettu mitään raja-arvoa.⁴⁰⁴ Tulisi-ko sopimuspuolen asettaa sallitut kuorma-ammukset käyttökieltoon yhden tytärammuksen toimiessa virheellisesti vai olisiko sallittu raja 95 prosentin toimintavarmuus, kuten tykistön tavallisilla sirpalekranaateilla?⁴⁰⁵

Erikoisen säännön sisällöstä tekee vaatimus siitä, että tytärammuksen sensori saisi havaita (*detect*) vain yhden kohteen. Tällä muotoilulla on haluttu vahvistaa itse ammuksen suorittaman autonomisen maalittamisen merkitystä ja korostaa sitä, että ammuksen tulee todellakin vaikuttaa vain yhteen kohteeseen⁴⁰⁶. Tämä ei liene ongelma uusille sallitun sotilaskohteen tunnistaville tytärammuksille (Sensor Fused Weapon, SFW), joihin nämä sotilaskohteet ohjelmoidaan ennalta ja joihin tytärammukset vaikuttavat välittömästi sen havaittuaan⁴⁰⁷.

Sopimuspuolet eivät saa käyttää, kehittää, valmistaa, muilla tavoin hankkia, varastoida, säilyttää tai siirtää sopimuksessa määriteltyjen rypäleaseiden omistussuhdetta kellekään. Kielto koskee suoraa ja epäsuoraa toimintaa, jotka ovat liitettävissä edellä listattuihin toimintoihin. Kielto ei kuitenkaan koske sellaisten tytärammusten säilyttämistä tai hankkimista, joita aiotaan käyttää tunnistamis- ja raivaamiskoulutuksessa. Tähän tarkoitukseen suunniteltujen tytärammusten omistussuhteen siirtäminen on tällöin luvallista. Sopimuspuolet eivät saa avustaa, rohkaista tai houkutella ketään sopimuksessa kiellettyjen toimintojen kanssa ristiriidassa olevaan toimintaan. Nämä kiellot koskevat myös tytärammuksia, jotka ovat suunniteltuja levitettäväksi ilma-aluksissa kiinni pysyvistä kaseteista (*dispenser*).⁴⁰⁸

Sopimuspuolten tulee tuhota kaikki hallinnassaan olevat rypäleaseet kahdeksan vuoden aikana sopimuksen voimaan astumisen jälkeen. Jos sopimuspuoli ei kykene tuhoamaan kaikkia rypäleaseita sovitussa määräajassa, voi se muilta sopimuspuolilta anomalla saada neljän vuoden lisäajan kaksi kertaa rypäleaseiden tuhoamiselle.⁴⁰⁹

⁴⁰⁴ Docherty et al. 2010, s.161–162

⁴⁰⁵ Dullum 2008, s.46

⁴⁰⁶ Docherty et al. 2010, s.201

⁴⁰⁷ Docherty et al. 2010, s.200; Dullum 2008, s.52–54

⁴⁰⁸ CCM, article 1(1)a–c, 1(2), 3(6–7)

⁴⁰⁹ Ibid., article 3(2–3)

Sopimuspuolten tulee kartoittaa hallussaan olevilla alueilla olevien räjähtämättömien tytärammusten luoman riskin laajuus ja vakavuus, minkä perusteella niiden tulee luoda kansallinen suunnitelma riskikoulutusohjelman järjestämisestä ja vaarallisten alueiden merkitsemisen, raivaamisen sekä muuten vaarattomaksi saattamisen osalta. Vaaralliset alueet on merkittävä kestäväillä ja selkeästi erottuvilla merkitsemisvälineillä.⁴¹⁰ Raivaustoiminta tulee suorittaa kymmenen vuoden kuluessa sopimuksen voimaan astumisen jälkeen niiden tytärammusten osalta, jotka ovat sopimuspuolen hallussa olevalla alueella tai kymmenen vuotta aseellisen selkkauksen aktiivisten vihollisuuksien päättymisestä niiden tytärammusten osalta, joita aseellisessa selkkauksessa on käytetty.⁴¹¹ Kymmenen vuoden raivausaika on jatkettavissa kerran viidellä vuodella muiden sopimuspuolten suostumuksella.⁴¹²

CCM-sopimus luo näennäisen takautuvan raivaustoiminnan avustusvastuun toiselle sopimuspuolelle. Jokaista sopimuspuolta *kannustetaan voimakkaasti* antamaan apua sille sopimuspuolelle, jonka hallussa oleville alueille se on hylännyt tai käyttänyt rypäleaseita, ja jotka vaativat raivaustoimintaa.⁴¹³ Sopimuspuolten tulee myös luoda laaja avustusjärjestelmä hallussaan olevilla alueilla olevien rypäleaseuhrien (*cluster munition victims*) kokemien fyysisten ja henkisten vammojen hoitamiseksi ja taloudellisen tilanteen parantamiseksi. Rypäleaseiden uhreja ei saa syrjiä, mutta heitä ei myöskään tule asettaa muiden apua tarvitsevien edelle.⁴¹⁴

CCM-sopimuksen keskeinen keskustelua herättänyt artikla on 21. artikla, jossa säädetään sopimuspuolten ja ei-sopimuspuolten välisistä suhteista⁴¹⁵. Tätä artiklaa on kritisoitu ja sen katsotaan olevan monitulkintainen ja poliittisten motivaatioiden pohjalta synnytetty⁴¹⁶. Artiklan mukaan jokainen sopimusvaltio on velvollinen rohkaisemaan ja kannustamaan muita valtioita liittymään CCM-sopimukseen sekä voimakkaammin kehottamaan ei-sopimusvaltioita olemaan käyttämättä siinä kiellettyjä rypäleasetyypppejä. Sopimusvaltiot voivat tästä huolimatta ryhtyä ja sitoutua sotilaalliseen yhteistyöhön sopimuksessa kiellettyjä rypäleaseita käyttävien ei-sopimusvaltioiden kanssa. Sopimusvaltio ei kuitenkaan saa kehittää, valmistaa tai muuten hankkia, varastoida, käyttää tai pyytää ei-sopimusvaltiota käyttämään rypäleaseita. Sopimusvaltiot eivät myöskään saa siirtää (*transfer*) rypäleaseiden omistussuhdetta toiselle ei-sopimusvaltiolle.⁴¹⁷

⁴¹⁰ CCM, article 4(2)a–e

⁴¹¹ Ibid., article 4(1)a–b

⁴¹² Ibid., article 4(5)

⁴¹³ Ibid., article 4(4)a–b

⁴¹⁴ Ibid., article 5

⁴¹⁵ Mines Action Canada; Action on Armed Violence; Handicap International; Human Rights Watch & Norwegian People's Aid *Cluster Munition Monitor 2010*, s.20

⁴¹⁶ *Cluster Munition Monitor 2012*, s.34

⁴¹⁷ CCM, article 21

Artiklan sisältämiä sääntöjä on tulkittu sopimusvaltioissa monella eri tavalla. Artiklan säännöt sallivat sopimusvaltioiden ja ei-sopimusvaltioiden yhteisoperaatiot, joissa ei-sopimusvaltioilla on edelleen oikeus käyttää rypäleaseita. Hollanti tulkitsee, että ei-sopimusvaltiot saavat kuljettaa ja säilyttää rypäleaseita sen hallinnoimalla alueella, koska omistussuhde ei vaihdu⁴¹⁸. Myös Saksa, Italia ja Espanja sallivat Yhdysvaltojen varastoida rypäleaseitaan valtioidensa alueella⁴¹⁹. Britannia on ilmoittanut voivansa johtaa (*facilitate*) sellaista operaatiota, jossa ei-sopimuspuoli aikoo käyttää rypäleaseita. Näiden katsantokantojen voitaisiin tulkita olevan tarkoituksellista rypäleaseiden käyttöä tukevaa toimintaa, jollaisen esimerkiksi Irlanti tuomitsee täysin, ja joka kielletään sopimuksen ensimmäisessä artiklassa. Itävalta on ilmaissut mahdollisen esteellisyytensä osallistua mihinkään sellaiseen yhteisoperaatioon, missä joku koalitiion osapuolista pidättää itsellään oikeuden käyttää rypäleaseita. Slovenia ei puolestaan missään tapauksessa aio osallistua tällaiseen operaatioon.⁴²⁰

4.5. Keskeiset havainnot

4.5.1. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden keskeisistä periaatteista

Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden periaatteiden voidaan katsoa olevan toimintaa sääteleviä, rajoittavia, velvoittavia sekä mahdollistavia. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sisältämien sääntöjen soveltaminen edellyttää usein keskeisten periaatteiden merkityksen vertailua ja punnitsemista suhteessa muihin keskeisiin periaatteisiin kussakin vallitsevassa tilanteessa.

Sotilaallisen välttämättömyyden periaate on syntynyt tunnustetusta tarpeesta sotilaalliselle voimankäytölle puolustauduttaessa aseelliselta hyökkäykseltä, turvattaessa valtion itsenäisyyttä tai ihmisten turvallisuutta ja käytettäessä sellaista voimaa, mikä on tavoitteiden saavuttamisen edessä välttämätöntä. Sotilaallisen välttämättömyyden periaate on ehdollisesti mahdollistava periaate, jonka myötä tavoitellaan sotilaallista hyötyä. Sotilaallinen välttämättömyys perustuu tarpeeseen saattaa aseellisen selkkauksen toinen osapuoli taistelukyvyttömäksi taisteltaessa valtion tai autonomisen alueen olemassaolosta.

⁴¹⁸ *Cluster Munition Monitor 2010*, s.167–168

⁴¹⁹ *Ibid.*, s.34

⁴²⁰ CCM, article 1; *Cluster Munition Monitor 2010*.s.75, 47, 21

Taistelukyvyttömyys voidaan saada aikaan sekä havainnoida ja todeta monessa eri yhteydessä monella eri tavalla. Sotilaallinen välttämättömyyden nimissä tehtyjen toimien tulee aina olla linjassa muiden tilanteessa sovellettavien kansainvälisen humanitaarisen oikeuden peruseriaatteiden kanssa. Vaikka sotilaallisen välttämättömyyden periaate on mahdollistava, ei se ole muita periaatteita kumoava.

Sotilaallinen hyöty on hyvin avoin käsite. Se on niin toimintaa rajoittava kuin myös mahdollistava käsite. Rajoittava siinä mielessä, että kaiken aseellisen vaikuttamisen tulee tuottaa väli­töntä ja selvästi osoitettavissa olevaa todellista sotilaallista hyötyä. Mahdollistava puolestaan siinä mielessä, että subjektiivisen arvion vihollisen toiminnasta perusteella voidaan aseellinen vaikuttaminen kohdistaa myös sellaisiin kohteisiin, jotka eivät vielä sillä hetkellä ole sotilaallisessa käytössä. Näissä tilanteissa kohteet tulee voida liittää vihollisen tulevaan toimintaan.

Sotilaallinen hyöty on kaikissa tilanteissa oltava selkeästi osoitettavissa. Vaikutettaessa aseellisesti suoraan vastustajan joukkoihin, tulee voimankäytön mitoittamisen edelleen olla linjassa saavutettavan sotilaallisen hyödyn kanssa. Sotilaallisen hyödyn rajoitetta ei kuitenkaan näissä tapauksissa tarvitse pohtia, koska sotilaallinen hyöty on silloin ilmeinen. Aseellisen voimankäytön tulee perustua myös sodankäyntimenetelmiä rajoittavan periaatteen tarkoitukseen pyrkiä aiheuttamaan mahdollisimman vähän ihmishenkien menetyksiä, oli kyseessä sitten vastapuolen taistelijoiden, omien joukkojen tai siviilien henki. Sotilaallisen hyödyn saavuttamisen periaatteen tulee ohjata aseellisesta vaikuttamisesta päättävien henkilöiden suunnittelutoimintaa ja rajoittaa taistelijoiden mielivaltaa taistelukykyisiä tai -kyvyttömiä taistelijoita tai siviilejä kohdattaessa. Sotilastoimintaa, joka ei tarjoa sotilaallista hyötyä, ei saa aloittaa tai suorittaa. Myös sellainen jo aloitettu sotatoimi, jonka havaitaan mahdollisesti aiheuttavan enemmän kuin kohtuullisen määrän sivullisia uhreja, on keskeytettävä. Tämä sääntö koskettaa jokaista taistelijaa läpi sotilasorganisaation hänen tehtävänsä edellyttämällä tavalla.

Sopimusperustainen erotteluperiaate perustuu tarpeeseen saattaa vastapuolen taistelijat taistelukyvyttömiksi sekä moraaliseen ja tapaoikeudelliseen velvollisuuteen suojella viattomia siviilejä ja heidän selviytymistään edesauttavia siviilikohteita sellaisen aseellisen voimankäytön vaikutuksilta, joka on välttämätöntä suoritettaessa ensin mainittua. Erotteluperiaatteen tarkoituksena on lisätä siviilien suojaa erityisesti niissä tilanteissa, joissa sissitaistelijat suorittavat sotilasoperaatioitaan siviiliyhteiskunnan seasta. Periaatteen noudattaminen voi olla haastavaa taisteltaessa sellaisia sissisodankäynnin menetelmiä käyttäviä taistelijoita tai joukkoja vastaan, jotka eivät noudata erotteluperiaatetta ja sen taustalla vaikuttavaa vastavuoroisuuden periaatetta. Sissitaistelijat saattavat tällaisella toiminnalla siviilit vaaraan asettamalla heidät mahdol-

lisen sivullisen uhrin asemaan ja mahdollisesti myös sissitaistelijoiden petolliseen toimintaan turhautuneiden taistelijoiden kostotoimenpiteiden kohteeksi (*reprisals*). Erotteluperiaate on periaatteena arvokas ja voimakas luoden suojaa siviiliväestölle ja -kohteille, mutta säännön toimivuus perustuu sen tuntemiselle, ymmärtämiselle ja kunnioittamiselle.

Umpimähkäisyyden kieltä on rajoittava sääntö. Sen voidaan kuitenkin katsoa taipuvan merkittävän sotilaallisen hyödyn edessä, jos käytössä olevan asejärjestelmän vaikutuksia ei täysin voida rajata sotilaskohteeseen tai jos muuta tehokasta asejärjestelmää ei ole ratkaisun hetkellä käytettävissä. Tällöin umpimähkäisyyden kieltä taivuttava periaate on suhteellisuusperiaate, jonka voidaan katsoa olevan sekä rajoittava että mahdollistava sääntö. Suhteellisuusperiaate asettaa vaatimuksen sotilaallisten ja humanitaaristen näkökohtien tasapainoon asettamiselle operaatioissa. Suhteellisuusperiaatteen ei kuitenkaan tule katsoa sallivan sivullisten uhrien syntymistä kaikissa aseellisen voimankäytön tilanteissa. Lisäksi on huomioitava, että edelleen on käytettävä sellaisia sodankäyntimenetelmiä, joilla tavoitteet saavutetaan pienimmällä määrällä ihmishenkien menetyksiä, olivat kyseessä sitten vihollisen taistelijat, omat joukot tai siviilit.

Umpimähkäisyyden kieltä velvoittaa aseellisesta toiminnasta päättäviä henkilöitä varmistamaan sotilaallisen kohteen laadun ja laajuuden sekä todellisen toiminnan ennen siihen vaikuttamista. Siviiliuhrien syntyminen näissä aseellisen voimankäytön tilanteissa ei kuitenkaan ole aina merkki siitä, että olisi suoritettu sotarikos. Sivullisten uhrien määrä tulisi käsitellä laajemman operaation sisältämien hyökkäystoimien yhteisenä lopputuloksena, ei eriteltynä pieniin kokonaisuuksiin. Tämä käsittelytapa ei luonnollisesti sulje pois sitä, ettei laajempaan operaatioon kuuluvissa hyökkäyksissä olisi voinut tapahtua laittomuuksia, eikä sitä, että nämä tapahtumat tulisi tutkia, mikäli niistä aiheutuu sivullisia uhreja. Epäilyt sotarikoksista on aina tutkittava. Edellä kuvatut tilanteet on tutkittava siksi, että saadaan selvyys, miten ja millaisen toiminnan seurauksena sivulliset uhrit ovat syntyneet, eikä pelkästään siksi, että sivullisia uhreja yleensäkin syntyi.

Siviilejä tulee suojella aseellisen toiminnan vaikutuksilta myös varoittamistoimilla ennen aseellisen vaikuttamisen aloittamista. Varoituksen antamisen tarkoituksena on antaa siviileille mahdollisuus suojella itse itseään. Tämä sääntö on myös ehdollinen sääntö, koska varoitusta ei vaadita annettavaksi, jos se ei olosuhteiden puolesta ole mahdollista. Näihin olosuhteisiin on luettava myös arvio siitä, mitä varoittamisen antaminen voi aiheuttaa omien joukkojen turvallisuudelle. Kokonaisuutta ajatellen on jälleen pohdittava, miten varoittaminen vaikuttaa

kokonaisuhrimäärään, jonka sotatoimi arvioiden mukaan tulee aiheuttamaan. Varoituksen antaminen ei sulje pois muiden periaatteiden soveltamisvelvollisuutta.

Sotilasesimiehen tulee valvoa, että hänen alaisensa noudattavat kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjä. Sotilasesimestä voidaan rangaista valvontavelvollisuuksiensa laiminlyömisestä, mikäli laiminlyönti on kiistattomasti todistettavissa. Valvontavastuun laiminlyönnistä tulee sotarikos vasta sitten, kun alaiset suorittavat sellaisia sotarikoksia, jotka olisivat olleet esimiehen toimin estettävissä. Rikoslain muoto esimiehen käskyn seurauksena suoritettujen sotarikosten rangaistavuutta koskevissa kohdissa (45 luku 26 b § ja 11 luku 14 §) tukee aiemmin esitettyä tulkintaa Geneven I lisäpöytäkirjan 50(1) artiklan⁴²¹ soveltamatta jättämisestä kiivaissa taisteluissa, joissa taistelijoiden ja siviilien erottaminen ei välttämättä aina ole tilanopeuden vuoksi mahdollista. Tämä koskee tilanteita, joissa suoritetaan aseellinen hyökkäys sotilaskohteeseen, taistelijat toteuttavat esimiehen laillista käskyä ja ennakoitu mahdollisesti syntyvien sivullisten uhrien määrä on linjassa sotilaallisen hyödyn kanssa.

4.5.2. CCW-puitesopimuksen pöytäkirjoista

CCW-pöytäkirjat luovat rajoitteita ja velvoitteita rypäleaseiden käyttämiselle, mutta monet niistä ovat ehdollisia tai vapaaehtoisia. II pöytäkirja vahvistaa kansainvälisen humanitaarisen oikeuden periaatetta umpimähkäisestä aseiden käytön kiellosta kaukomiinoitteiden rakentamisen yhteydessä. Toisaalta sotilaskohteen käsite on hyvin avoin, joten miinoitteiden yhteydessä tämä periaate ei ole kovin tarkkarajainen. Kaukomiinoitteet eivät kuitenkaan saa aiheuttaa uhkaa siviileille. II pöytäkirjassa tuodaan kansainvälisen humanitaarisen oikeuden säännöissä mainitut varoitustoimenpiteet kaukomiinoitteiden kontekstiin esimerkkien muodossa. Vaatimukset varoittamisesta on ilmaistu löyhemmin CCW-puitesopimuksen II pöytäkirjassa kuin Geneven vuoden 1949 sopimusten I lisäpöytäkirjassa.

Selkein kaukomiinoittamista koskeva II pöytäkirjan vaatimus on luotu miinoitteiden tietojen tallentamista koskeviin artikloihin. Nämä velvoitteet ovat selkeästi kirjattuja, eivätkä ne sisällä niitä selkeästi heikentäviä ehdollisuuksia. Tiedot miinoitteista on luovutettava toisille sopimuspuolille ja aseellisen selkkauksen osapuolille. Osapuolilla on kuitenkin oikeus pidättää nämä tiedot turvallisuusnäkökohtiin vedoten. Raivaustoiminta on aloitettava näiden tietojen pohjalta välittömästi aktiivisten vihollisuuksien päätyttyä. Aktiivisten vihollisuuksien päättymisen voidaan katsoa tarkoittavan taistelutaukoa, lyhyt- tai pitkäaikaista aselepoa, taisteluiden

⁴²¹ ”Jos jonkun henkilön kohdalla on epäilystä siitä, onko hän siviilihenkilö, on hänet katsottava siviilihenkilöksi”.

päättymistä tietyllä alueella, mutta niiden päätyminen ei tarkoita raivaustoiminnan aloittamisen venyttämistä sopimusperustaisen rauhansopimuksen voimaantuloon saakka. II pöytäkirja on kehittänyt kansainvälistä oikeutta luomalla velvollisuuksia sen sopimuspuolille raivausmenetelmien jakamisen sekä avunantovelvoitteiden kautta.

CCW-puitesopimuksen V pöytäkirja vahvistaa II pöytäkirjan vaatimuksia miinoitteiden merkitsemisestä, raivaamisesta, vaarattomaksi saattamisesta sekä siviilien suojelemisesta. II pöytäkirjan asettama vastuu miinoitteiden tietojen tallentamisesta puolestaan tukee V pöytäkirjan tavoitteiden saavuttamista aseellisen selkkauksen jälkeen. Vastuu räjähtämättömistä jäänteistä on neuvoteltu aseellisen selkkauksen osapuolten vastuulle myös niillä alueilla, jotka eivät ole osapuolen hallinnassa. Vaikka vastuu on olemassa eikä avunantovelvoite ole vapaaehtoinen, on se silti ehdollinen velvoite ja helposti kierrettävissä akuutimmassa avuntarpeen vaiheessa eli välittömästi aseellisen selkkauksen päätyttyä. Osapuolet voivat vedota kaikilta osin oman valtionsa turvallisuustilanteen vakauttamisen vaativan kaikki resurssit, jotka ovat pöytäkirjassa mainittuina.

V pöytäkirjan yksi keskeinen velvoite raivaustoiminnan ohella on velvoite tallentaa kaikki aktiivisten vihollisuuksien päättymisen jälkeisen raivaustoiminnan aloittamista edistävä tieto omasta tulitoiminnasta ja havainnot vastustajan tulenkäytöstä. Toinen keskeinen velvoite on varoitus- ja riskikoulutusohjelman tai jommankumman käynnistäminen siviilien turvallisuuden takaamiseksi. Nämä ohjelmat voivat osaltaan pienentää riskiä, joka aseellisen selkkauksen seurauksena syntyneistä sodan räjähtämättömistä jäänteistä voi aiheutua. V pöytäkirja luo myös velvoitteen viranomaisyhteistyölle tiedonvälitysmekanismin muodossa. Tiedonvälitysmekanismin avulla reaaliaikainen räjähdetieto saadaan välitettyä muille viranomaisille. Ampumatarvikkeiden ja räjähteiden kunnonvalvontaan liittyvät toiminnot on kirjattu sopimukseen parhaina käytäntöinä. Nämä eivät tällöin luo minkäänlaista velvoitetta sopimuspuolille.

CCW-puitesopimuksen VI pöytäkirjaluonnoksen säännöistä on tulkittavissa, että ennen vuotta 1980 valmistetut rypäleaseet olisivat kaikilta osin epäluotettavia ollessaan yli kolmekymmentä vuotta vanhoja ja sisältäen vanhoja teknisiä ratkaisuja. Pöytäkirja sallisi tietyt tarkkarajaisesti määritellyt rypäleaseet, joiden iällä ei tulevaisuudessa olisi merkitystä, kunhan niiden toimintavarmuus todennettaisiin. Tytärarmusten toimintavarmuus haluttaisiin rajata sellaiseksi, että alle yksi prosentti tytärammuksista saa jäädä räjähtämättä.

Sopimuspuolet sitoutuisivat luomaan ja ylläpitämään järjestelmää, jolla sallittujen rypäleaseiden säilyttämistä, turvallisuutta, toimintakuntoa sekä luotettavuutta testattaisiin ja valvottaisiin. Pöytäkirjaluonnoksessa ei ole erikseen mainittu, millä standardeilla näitä toimintoja ohjattaisiin tai valvottaisiinko toimintaa muuten kuin kansallisella raportoinnilla.

4.5.3. Valtiosopimusvelvollisuuksien kouluttamisjärjestelyistä

Valtiosopimusvelvoitteiden kouluttaminen on ohjeistettu Maavoimissa ja sitä valvotaan raportointimenettelyllä erikseen käskettäessä. Sopimusvelvoitteiden mukainen koulutus on sisällytetty kattavasti Maanpuolustuskorkeakoulun opetussuunnitelmiin sekä varusmiesten yleistä ja yhteistä koulutusta sääteleviin Puolustusvoimien hallinnollisiin normeihin. Ylin vastuu koulutuksen toteutumisesta on Pääesikunnalla, joka on käskenyt toteuttamisvastuun Maavoimien osalta Maavoimien Esikunnalle, sotilasopetuslaitoksille ja Maavoimien joukko-osastoille. Maavoimien osalta koulutuksen toteuttamista valvoo Maavoimien Esikunta, jonka havaintojen mukaan ainakin CCW-puitesopimuksen V pöytäkirjan mukaiset koulutusvelvoitteet on osin laiminlyöty.

Kadettien sekä jatko-opiskelijoiden⁴²² osalta kansainvälisen humanitaarisen oikeuden opetus on selkeästi jaoteltu eri oppikursseille. Laajin opintokokonaisuus sisältyy luonnollisesti ylempiin oppikursseihin, jotka valmistavat upseereita ylempiin komentajatehtäviin. Alempien tutkintojen kohdalla myös aselajikouluilla on velvollisuus antaa opetusta kansainvälisen humanitaarisen oikeuden erityispiirteistä kuhunkin aselajiin liittyen.

Varusmiesten koulutuksen osalta kansainvälisen humanitaarisen oikeuden koulutusjärjestelyt eivät ole kovinkaan selvästi esitettyinä koulutusta ohjaavissa normeissa, erityisesti jos vertailukohtana käytetään Maanpuolustuskorkeakoulun opetusjaottelua, joka on esiteltyä liitteessä yksi. Tykistöaselajin varusmiesten aselajikoulutusta ohjaavassa normissa tätä aihetta ei edes mainita. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden koulutus ja ERW-koulutus painottuvat siis täysin yleisen koulutuksen sisältöön, jossa ne ovat osana muuta koulutusta. Normissa ei ole painotettu sitä, mitkä ovat ne keskeiset asiat, jotka varusmiehille koulutetaan eri koulutuskauksilla. Tällöin vastuu sisällön valinnasta on varusmieskoulutusta antavilla joukko-osastoilla sekä sen alaisilla joukko- ja perusyksiköillä.

⁴²² Sotatieteiden maisterikurssin, Esiupseerikurssin sekä Yleisesikuntaupseerikurssin opiskelijat

Reserviläisten osalta koulutussuunnitelmien laadintavastuu on kertausharjoituksen järjestävällä joukko-osastolla. Koulutusohjeena kertausharjoituksia järjestävälle joukko-osastolle ERW-toiminnan osalta toimii aiemmin mainittu asiakirja MAAVOHJE OPALA 005 - MAAVEOPOS ERW (HF1564/28.12.2009), jonka mukaan reserviläisille on koulutettava ERW-toiminnan erityispiirteet kunkin aselajin kohdalla.

4.5.4. Rypäleasesopimuksista

CCW-puitesopimuksen VI pöytäkirjaluonnoksen lähtökohtana on, että ennen vuotta 1980 valmistetut rypäleaseet ovat vaarallisia tai epäkelpoja sotilaalliseen käyttöön huomioiden epävarmuudet niiden toimintavarmuudessa, eikä niitä saisi tästä syystä käyttää. Myöhemmin valmistettujen rypäleaseiden tulisi täyttää tietyt turvallisuutta parantavat tekniset ominaisuudet, jotta ne olisivat sallittuja. CCM-sopimuspuolet puolestaan taistelevat tätä ”sallivaa” lähestymistapaa vastaan väittämällä, että kaikki rypäleaseet ovat vaarallisia ja umpimähkäisiä, minkä takia ne tulisi kieltää täysin.

VI pöytäkirjaluonnos sisältää ”porsaanreiän” kaikkien rypäleaseiden käyttämiselle puolustaututtaessa valtioon kohdistuvalta hyökkäykseltä tai toteutettaessa sotilaallista operaatiota aiempien valtioiden välisten yhteistyösopimusvelvoitteiden mukaisesti. Vaikka nämä mahdollisuudet ovat olemassa, on CCM-sopimus luonut erittäin suuren kynnyksen ”vanhojen” rypäleaseiden käyttämiselle erityisesti oman valtion ulkopuolisissa operaatioissa. Kynnyksen voidaan katsoa olevan matalampi sellaisissa tilanteissa, joissa kyseessä on oman valtion puolustaminen. Silloinkin valtiojohto joutuu tekemään päätöksen näiden rypäleaseiden käyttämisestä valtion oman armeijan mahdollisesti luoman paineen ja sen kanssa vastakkaisena esiintyvän ulkopoliittisen paineen alla.

VI pöytäkirjaluonnokseen on kirjattuna varsin tarkkarajaiset kiellot ja rajoitukset rypäleaseiden hankkimiselle sekä omistussuhteiden siirtämiselle sopimuspuolten tai sopimuspuolen ja ei-sopimuspuolen välillä. VI pöytäkirjaluonnokseen kirjatut siirtymäaikasäännökset tukisivat tehokkaasti niitä valtioita, joilla on halu liittyä valtiosopimukseen, mutta ei vielä keinoja tai varallisuutta välittömästi toteuttaa kaikkia sopimusvelvoitteita. VI pöytäkirjaluonnokseen kirjatuilla säännöillä huomioidaan valtiontalouden vaihtelut ja mahdollisuus niiden myötä tapahtuvaan kansallisten puolustusmäärärahojen supistumiseen, joka voi vaikuttaa raivaustoiminnan määrärahoihin tai uusien, sopimusehdot täyttävien rypäleaseiden hankkimiseen. VI pöytäkirjaluonnoksen säännöillä ja poikkeussäännöillä huomioidaan tehokkaasti myös

valtioiden mahdolliset turvallisuustarpeet. Näiden poikkeussääntöjen ei tule katsoa olevan sopimusta heikentäviä tekijöitä, vaan sopimukseen liittymiseen kannustavia. Uhrien avunantovelvoitteen laiminlyönnit antaisivat yksilöille mahdollisuuden vedota Kansainväliseen ihmisoikeustuomioistuimeen niissä tapauksissa, joissa he eivät ole saaneet sopimusvelvoitteiden mukaista hoitoa.

CCM-sopimuksessa määritellään ”sallitut rypäleaseet”, joille on asetettu moniportainen kumulatiivinen ominaisuusasteikko yleisen turvallisuuden takaamiseksi. Nämä CCM-sopimusvelvoitteet eivät ole kuitenkaan täysin yksiselitteisiä. Sellaiset rypäleaseet, jotka ovat sopimusvelvoitteen mukaisia, mutta eivät aina toimi oikein, tulisi asettaa käyttökieltoon. Sopimus jättää epäselväksi sen, mikä on näiden ”sallittujen rypäleaseiden” toimintavarmuusvaatimus? Sopimuksessa sallitaan myös sotilaalliset yhteisoperaatiot sellaisten ei-sopimuspuolten kanssa, jotka aikovat käyttää CCM-sopimuksessa kiellettyjä rypäleaseita. Osa sopimusvaltioista suostuu yhteistyöhön ja osa ei. Tämä vastakkainasettelu saattaa tuoda joissakin tapauksissa haasteita tiettyjen valtioiden yhteisoperaatioille, mutta kynnys käyttää rypäleaseita esimerkiksi sotilaallisissa pakoteoperaatioissa toisen valtion alueella on erittäin suuri, kuten edellä todettiin.

5. RYPÄLEASEIDEN KÄYTTÄMISEEN LIITTYVÄT TOIMINNOT SUOMESSA

Tässä tutkimuksen pääluvussa vastataan kahteen tutkimuskysymykseen: ”Miten rypäleaseita on suunniteltu käytettävän ja miten niiden käyttämistä ohjataan Maavoimissa?” sekä ”Miten rypäleaseiden käyttämiseen liittyviä keskeisiä toimintoja ohjataan Puolustusvoimissa?”. Kysymyksiin vastataan alaluvuissa ja pääluvun havainnot ovat koostettuna viimeiseen alalukuun. Pääluku on osin rakennettu sopimusvelvoitteissa esiintyneiden keskeisten velvoitteiden mukaisesti. Alaluvuissa käsitellään näitä keskeisiä velvoitteita yleisellä tasolla tutkimuksen tavoitteiden, tarkoituksen ja rajausten mukaisesti.

5.1. Rypäleaseiden yleiset käyttöperiaatteet

Maavoimilla käytössä oleva rypäleasetyyppi on raskaan 155mm kenttätykin kuorma-ammus. Lisäksi raskaan raketinheitimen panssarimiinaraketti käsitetään tässä tutkimuksessa rypäleaseeksi. Raskaat raketinheitinpatterit ovat Maavoimien tuliyksiköitä, jotka voidaan alistaa sotilasalueelle tai prikaatille. Raskaita raketinheitimiä käytetään operatiiviseen tulenkäyttöön, kaukovaikuttamiseen ja kaukomiinoittamiseen.⁴²³ Raskaat 155 mm kenttätykit ovat valmiusprikaatien tykistöpatteristojen sekä alueellisten ylempien johtoportaiden alaisten patteristojen kalustoa. Näitä patteristoja käytetään operatiiviseen ja taktiseen tulenkäyttöön.⁴²⁴ Kaukovaikuttamisella ja operatiivisella tulenkäytöllä pyritään vaikuttamaan hyökkääjän voiman kasvuun koko taistelutilan syvyydessä⁴²⁵.

Kuorma-ammuksia käytetään ensisijaisesti operatiiviseen tulenkäyttöön taistelusta irti olevia sotilasjoukkoja sekä -järjestelmiä vastaan ja ne ovat merkittävä osa kauaskantoisen tykistön suorituskykyä tehokkuutensa vuoksi. Kuorma-ammukset luokitellaan erikoisampumatarvikkeiksi, jolloin niitä ammutaan tulenjohtajan käskemä kappalemäärä. Kuorma-ammuksin suoritettavat tulitehtävät toteutetaan yleensä tuliyksikön osalla. Tämä toimintatapa mahdollistaa halutun vaikutuksen määrittelyn ammuksen tarkkuudella sekä tuliyksikön muiden tykkien tulenkäytön vaihtoehtoiselle tulenkäyttöalueelle.⁴²⁶

⁴²³ Leppänen 2012, s.56; Soikkeli, Mikko. Tykistökoulu. *Kaukomiinoittaminen*. Esitysmateriaali kenttätykistön komentajiston neuvottelupäivillä 4.2.2009. Soikkeli tuo esiin, että kaukomiinoittaminen ei ole kaukovaikuttamista. Kaukomiinoittaminen viittaa vain miinojen levitystapaan. Kaukomiinoittamisen käsite tarkoittaa CCW V pöytäkirjan mukaan miinoitteita, jotka levitetään yli 500 metrin päähän niistä levittävästä laitteesta.

⁴²⁴ Purtonen, Pekka. Maavoimien Esikunnan suunnitteluosasto. Asiantuntijalausunto. ”Maapuolustuksen vaikuttamisen johtaminen”, teoksessa *Tykkimies 2012*, s.42

⁴²⁵ Leppänen 2012, s.67

⁴²⁶ Tauru 2008, s.68–69

Sirpaleammusten tulenteho eri maalityyppejä vastaan on ohjeellisesti kuvattu voimassaolevissa kenttätykistöoppaissa. Lisäksi niissä on määritelty haluttu vaikutus vastustajalle sekä tarvittava sirpalekranaattien määrä erilaisia maalityyppejä vastaan tietyillä ampumaetäisyyksillä. Halutut vaikutukset ovat lamauttaminen, joka tarkoittaa 20 prosentin tappioiden tuottamista, ja tuhoaminen, joka puolestaan tarkoittaa 50 prosentin tappioiden tuottamista vastustajalle.⁴²⁷ Oppaissa olevat tiedot perustuvat todennäköisyyslaskentaan ja koeammuntoihin. Vastaavaa kuvausta kuorma-ammusten tulentehosta ei ole kirjattu voimassa olevaan oppaaseen. Kuorma-ammusten käyttäjien tulee tällöin arvioida tarvittava vaikutus johdannossa mainitun tulentehovertailun mukaisesti, mikäli he sen tuntevat tai se on heille koulutettu.

Raskaan raketinheittimen kaukomiinoitustehtävät voivat liittyä yhtymän sulutussuunnitelmaan, reaaliaikaisen maalitietoon liittyvään tulenkäyttöön, eri ampumatarvikkeiden yhdistettyyn käyttöön tai häirintään. Panssarimiinaraketteja voidaan käyttää oman vastahyökkäyksen suojaamiseen, vihollisen läpimurron torjuntaan sekä vihollisen hetkelliseen pysäyttämiseen tai hidastamiseen muulla alueella. Tällöin voitetaan aikaa omille vastatoimille.⁴²⁸ Kuorma-ammusten käyttäminen liittyy oleellisesti panssarimiinoitteella pysäytetyn vihollisen lamauttamiseen tai tuhoamiseen.⁴²⁹

Yleisesti ajateltuna panssarimiinaraketteja käytetään kuten tavallisiakin miinoitteita. Erona on rakennustapa, joka mahdollistaa niiden käyttämisen nopeasti taisteluiden painopisteen vaihdellessa. Miinoitteiden käyttäminen puolustusaseman välittömään tukemiseen sekä toimeenpano tähytettynä tulenkäyttönä ei monissa tapauksissa ole mahdollista johtuen suuresta varmuusetäisyydestä, joka voi olla jopa 3000 metriä. Miinaraketein tapahtuva joukkojen välitön tukeminen ennakoimattomissa tilanteissa olisi myös ajankäytöllisesti haastavaa, koska valmistelemattoman tulitehtävän toteuttaminen kestää lähes poikkeuksetta noin puoli tuntia.⁴³⁰ Tässä ajassa tilanne voi muuttua ratkaisevasti, ja myöhässä rakennettu miinoite voi menettää merkityksensä heti sen valmistuessa. Suunnitelmallisuus ja vastustajan toiminnan ennakointi ovatkin keskeisessä osassa onnistuneen kaukomiinoittamistehtävän ja kuorma-ammusten käytön yhteensovittamisessa.

⁴²⁷ Kenttätykistöopas II osa (KTO II) *Tulenjohtotoiminta*, käsikirjoitus 1998, kohdat 149–150 ja liite 4. Oppaaseen viitataan myöhemmin lyhenteellä KTO II 1998

⁴²⁸ Sotatekninen arvio ja ennuste 2025, STAE 2025, osa 2. *Puolustusjärjestelmien kehitys*. Puolustusvoimien Teknillinen Tutkimuslaitos, Julkaisuja 15, Ylöjärvi 2008, Edita Prima Oy, Helsinki 2008, s.174; Kostiaainen 2012

⁴²⁹ Tauru 2008, s.65

⁴³⁰ Soikkeli 2009

5.2. Rypäleaseiden käyttöperiaatteiden kouluttaminen Puolustusvoimissa

Tykistöpäälliköt saavat kuorma-ammusten käyttämiseen liittyvää koulutusta Maanpuolustuskorkeakoulussa ylempien oppikurssien aikaisen taktiikan opetuksen yhteydessä. Opetus käsittelee lähinnä kuorma-ammusten resursoinnin periaatteet alaisille joukoille operaatioihin liittyen.⁴³¹ Oletuksena on, että Tykistökoulu vastaa muun henkilöstön osalta kuorma-ammusten käyttöperiaatteiden koulutuksen järjestämisestä, mutta tähän tarkoitukseen olevaa opetusmateriaalia ei Tykistökoululta löydy⁴³².

Maavoimien tulenjohtajat ovat pääsääntöisesti reserviupseereita. Olisi luonnollista, että heille koulutettaisiin myös kuorma-ammusten käyttöperiaatteet jo Reserviupseerikoulun Tulenjohtopatterissa tai Panssarikoulun Reserviupseeriosastolla. Nämä perusyksiköt antavat tulenjohtamisen peruskoulutuksen upseerioppilaille aliupseerikurssin ensimmäisen vaiheen jälkeen. Reserviupseerikoulussa kuorma-ammusten käyttöperiaatteita ei ole kuitenkaan opetettu osana normaalia koulutussuunnitelmaa⁴³³. Koulutus kuorma-ammusten käyttöperiaatteista voidaan antaa tulenjohtajille myös joukkokoulutuskaudella.

Panssarikoulun opetusmateriaalissa tulitehtävän toteuttaminen kuorma-ammuksilla ohjeistetaan seuraavasti: Mikäli tulitehtävää ei voida aloittaa vaikutuksena, ammutaan yksi tarkistuskuorma-ammus tai kolme kuorma-ammusta, joiden perusteella tuli korjataan maaliin ja tehtävää jatketaan vaikutusammuntana.⁴³⁴ Tarkistuskuorma-ammus on ballistisilta ominaisuuksiltaan kuorma-ammusta vastaava ja se on tarkoitettu ampuma-arvojen, lentoradan ja aikasytytymisen aikautuksen tarkistamiseen⁴³⁵. Tällä toimintatavalla voidaan varmistua siitä, että kuorma-ammus avautuu oikealla korkeudella, jolloin tytärammuksilla on parhaat edellytykset toimia oikein. Opetusmateriaalissa ei tosin mainita, mikä on kuorma-ammuksen optimaalinen avautumiskorkeus^{436 437}.

⁴³¹ Tauru, Mika. Maanpuolustuskorkeakoulu. Tiedoksianto 16.1.2013

⁴³² Tyrkkö, Riikka. Tykistökoulu. Tiedoksianto 18.3.2013

⁴³³ Mäkelä, Tuukka. Tulenjohtopatterin varapäällikkö, Reserviupseerikoulu. Tiedoksianto 12.3.2013

⁴³⁴ Panssarikoulun Reserviupseeriosaston kuorma-ammuksia koskeva opetusmateriaali. *Tulenjohto-oppi: 155K98 Kuorma-ammus*. Kyseessä voi olla tarkistusmaali tai muu sotilaallinen kohde.

⁴³⁵ Maavoimien Materiaalilaitoksen Esikunta. PVTOK AT 1_002 Ampumatarvikekuvasto 2012; AT 2:008 LIITE 1 155 K 98 JA 155 K 83-97 ATARV käsittelyohje, kranaatit, tarkistuskuorma-ammus DM662

⁴³⁶ Tulenjohtajille opetetaan niin sanotun piirukolmion tai tykkimiehen kolmion käyttäminen yleisesti tulitehtävän hajonnan laskemiseen sekä korkeushavaintojen tekemistä varten. Tulenjohtaja voi havaintojensa perusteella laskea kuorma-ammuksen avautumiskorkeuden, jonka perusteella korkeuskorjaus voidaan tehdä. Tytärammusten purkautumiskorkeuden tulee olla 300–500 metriä. Purkautumiskorkeuden ollessa 350 metriä, on tytärammusten hajontakuvion koko 100*150 metriä. Tulenjohtajat voivat siis vaikuttaa kuorma-ammusten vaikutusalaan niiden avautumiskorkeutta säätämällä. Tällöin tulisi ottaa huomioon myös mahdollinen varmuusetaisyyden kasvattamisen tarve. Tutkimuksen tekohetkellä voimassa olevan tulenjohtotoimintaoppaan mukaan, pienin mahdollinen korkeuskorjaus on kymmenen metriä. AT 2:008 LIITE 1 155 K 98 JA 155 K 83-97 ATARV käsittelyohje, kranaatit, kuorma-ammus DM662; KTO II, kohta 52

Varmuusetäisyyttä laskettaessa sirpale-etäisyytenä käytetään kaikissa tilanteissa 200 metriä⁴³⁸. Opetusmateriaalissa vertaillaan myös kuorma-ammusten tehoa sirpalekranaattiin. Pehmeisiin kohteisiin kuorma-ammusten tehon ilmoitetaan olevan viisinkertainen ja puolikoviin kohteisiin nelinkertainen sirpalekranaatin tehokkuuteen verrattuna⁴³⁹.⁴⁴⁰ Opetusmateriaalin mukaan tytärammuksista jää räjähtämättä yhdestä kolmeen prosenttia ja niistä osa on vaaratomia. Tällöin kuorma-ammusten käytön yhteydessä tulisi huomioida myös omien joukkojen tuleva toiminta ja liikesuunta suhteessa aiottuun käyttöalueeseen. Rypäleaseiden käyttöalueista on tehtävä ilmoitus, mutta opetusmateriaalissa sen todetaan olevan tuliyksikön velvollisuus.⁴⁴¹ Tämä kohta on tällöin ristiriidassa luvussa 5.5 esiin tuotavien Komppanian oppaassa opettavien toimintatapojen kanssa.

Edellä käsitelty opetusmateriaali perustuu Kainuun Prikaatissa vuonna 2007 laadittuun asiakirjaan, jossa ohjeistetaan kuorma-ammusten käyttäminen Pohjoisen Maanpuolustusalueen Peura 07 -harjoituksessa. Ohje on harjoitus- ja joukkokohtainen eikä sitä tule käyttää yleisenä opetusmateriaalina. Ohje on osin virheellinen tarkistus- ja harjoituskuorma-ammusten ominaisuuksien kuvaamisen osalta sekä ristiriidassa tässä tutkimuksessa esitettyjen kuorma-ammusten tehokkuuden ja ERW-toimintavelvoitteiden kanssa. Katsotaan myös, että useat asiakirjassa mainitut toimintatavat ovat epäkäytännöllisiä⁴⁴².

5.3. Rypäleaseiden käytön johtaminen

Raskaat raketinheitimet ja operatiivisen tulenkäytön tuliyksiköt ovat osa maapuolustuksen yhteisen vaikuttamisen suorituskykyä. Tykistön erikoisampumatarvikkeet liittyvät kiinteästi tähän suorituskykyyn ja niiden käyttöä ohjaavat Maavoimien Esikunnan (MAAVE) käskemät perusteet, alemman johtoportaan tehtävä sekä käyttämisestä vastaavan joukon komentajan vaatimukset.⁴⁴³

⁴³⁷ Panssarikoulun Reserviupseeriosaston kuorma-ammuksia koskeva opetusmateriaali. *Tulenojohto-oppi: 155K98 Kuorma-ammus*

⁴³⁸ Varmuusetäisyys muodostetaan ampumaetäisyyden ja tarkistusammuntojen perusteella huomioitavasta tuliyksikön ohjeellisesta hajonnasta sekä eri ampumatarvikkeiden ohjeellisesta sirpaleiden vaikutusalueesta. Varmuusetäisyyden säde huomioidaan maalin keskipisteestä. 200 metriä on yleinen sirpale-etäisyys ammuttaessa 155 mm tykistökranaatteja.

⁴³⁹ Tutkija olettaa vertailun kohdistuvan 155mm sirpalekranaattiin. Tällöin tehovertailu eroaa Maavoimien ilmoittamasta ja Dullumin esille tuomasta kolminkertaisesta tehosta verrattuna sirpalekranaattiin.

⁴⁴⁰ Panssarikoulun Reserviupseeriosaston kuorma-ammuksia koskeva opetusmateriaali. *Tulenojohto-oppi: 155K98 Kuorma-ammus*

⁴⁴¹ Ibid.

⁴⁴² Tauru, Mika. Maanpuolustuskorkeakoulu. Tiedoksianto 28.3.2013

⁴⁴³ Purtonen 2012, s.43–44

Tykistöpäällikkö koordinoi kaiken tulenkäytön yhtymässä. Hän johtaa kuorma-ammusten käyttämistä yhtymänsä vastuualueella laatimansa tykistösuunnitelman mukaisesti. Kuorma-ammusten käyttäminen liittyy tulen kokonaiskäytön suunnitelmaan, joka on yhdistelmä eri aselajien tulenkäytön suunnitelmista. Yhtymässä näiden suunnitelmien laatimisen, johon esikunnan aselajipäälliköt osallistuvat, johtaa esikuntapäällikkö. Tässä tulenkäytön suunnitelmassa käsketään kuorma-ammusten käyttäminen yhtymän alueella.⁴⁴⁴ Katsotaan, että kuorma-ammusten käyttöoikeutta ei tule antaa suoraan tulenjohtajille. Tulenjohtokomentajan tulee säilyttää kuorma-ammusten käyttöoikeus itsellään. Joissain tapauksissa käyttöoikeus voidaan antaa tulenjohtopäälliköille.⁴⁴⁵ Tällä tavalla tulenjohtokomentaja voi varmistua kuorma-ammusten oikeista käytötavoista.

Myös kaukomiinoittamisen johtaminen tapahtuu yhtymän esikunnassa. Tykistöpäällikkö koordinoi myös miinarakettien saatavuutta, niiden käyttämistä tulisuunnitelmiin liittyen ja muun tulenkäytön liittämistä kaukomiinoittamiseen. Miinarakettien käytön johtaminen tapahtuu esikäskeyjen ja ennakoivan suunnittelun perusteella. Näiden käskyjen ja suunnitelmien keskeinen sisältö välitetään esikunnan pioneerihenkilöstölle tarkastettavaksi. Miinoitteen toteuttamisen käskää valtuutettu komentaja. Ennen miinoitteen toteuttamista tuliyksikkö varmistaa, ettei omia joukkoja ole varmuusetaisyyden sisällä ja varoitus miinoitteen rakentamisesta on ollut joukkojen käytössä vähintään 30 minuuttia.⁴⁴⁶

Pioneeripäällikkö vastaa miinarakettien käytön huomioimisesta suluttamissuunnitelmassa. Hän arvioi tarvittavan miinatiheyden, esittää käytettävän itsetuhoajan, arvioi miinoitettavan maaston vaikutukset ja välittää tiedon miinoitetusta alueesta joukoille kun miinoite on toteutettu. Lisäksi hän laatii miinoitteen selosteen tai tarkastaa miinaraketteja käyttäneen joukon laatiman selosteen miinoitteesta. Myös tuliyksikkö laatii selosteen jokaisesta miinoitteesta ja lähettää tämän selosteen tuettavan yhtymän esikuntaan.⁴⁴⁷

Tulenkäyttöön ja sen johtamiseen liittyy oleellisesti myös tulenjohtajien käyttäminen maalin paikantamiseen sekä tulen korjaamiseen haluttuun kohteeseen. Vaatimuksena Maavoimien tulenjohtajille on, että he kykenevät johtamaan kaikkien maapuolustuksen asejärjestelmien tulta⁴⁴⁸. Yhtenä tulenjohtamisen pääperiaatteena voidaan pitää sitä lähtökohtaa, että tulenjoh-

⁴⁴⁴ Kenttätykistön taisteluohjesääntö. *Tykistöjoukkojen johtaminen ja tulenkäyttö* 1997, Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus, Ykkös-Offset Oy, Vaasa 1997, s.47. Oppaaseen viitataan myöhemmin lyhenteellä KTO 1997; Purtonen 2012, s.44

⁴⁴⁵ Tauru, Mika. Maanpuolustuskorkeakoulu. Tiedoksianto 28.3.2013

⁴⁴⁶ Soikkeli 2009

⁴⁴⁷ Ibid.

⁴⁴⁸ Purtonen 2012, s.45

tajat johtavat oman perus- tai joukkoyksikkönsä johdossa olevien tuliyksiköiden tulta täysimääräisesti. Ylemmän johtoportaan tykistöyksiköiden osalta tulenjohtamisen toimintatavat ovat mahdollisesti muuttumassa. Uusi taistelutapa on tuomassa raskaiden raketinheitinten toimintatavat⁴⁴⁹ käyttöön myös muiden operatiivisten tykistöyksiköiden tulenkäytön periaatteisiin. Tällä tarkoitetaan toimintatapaa, jossa tulenjohtajia voidaan käyttää yhtymän vaikuttamiskeskuksen johtamassa vaikuttamisen prosessissa enemmän tukevana kuin johtavana elementtinä. Tulenjohtajat paikantavat tulenkäytön kohteet, mutta tulen kokonaismäärästä päättää yhtymän vaikuttamis- tai tulenkäyttökeskus kuvatun maalin ja maalittamisprosessissa ennalta määritetyn tai tilanteen mukaan arvioidun tarvittavan vaikutuksen perusteella.⁴⁵⁰

Epäsuoraa tulta käytettäessä noudatetaan tiettyjä ohjeellisia varmuusetäisyyksiä, joiden metrimäärä määräytyy ampumasuunnan ja -etäisyyden sekä käytettävän ampumatarvikkeen mukaan. Lisäksi varmuusetäisyyteen vaikuttaa se, onko käytettävän tuliyksikön tarkistusammunta voimassa⁴⁵¹. Varmuusetäisyyden laskemisesta sekä oikeellisuudesta vastaa tulenjohtaja. Varmuusetäisyydet ovat kuitenkin sovellettavissa tulenjohtajan havaintojen perusteella. Tulenjohtajat voivat tarvittaessa ampua epäsuoraa tulta vain tuliyksikön osalla tai yksittäisellä tykillä ilmoittaen ampuvan osan tulikomennossa⁴⁵². Tämän menettelytavan avulla tulenjohtajat voivat edelleen säädellä varmuusetäisyyttä sekä aseellista voimankäyttöä.

Tuliyksiköille voidaan asettaa myös tiettyjä noudatettavia varmuusetäisyyksiä suojeltaviin kohteisiin tai omiin joukkoihin. Tuliyksiköille käsketään tulenkäytöltä kielletyt alueet, toisin sanoen suoja-alueet, jotka välitetään myös tulenjohtajille. Tuliyksiköt, jotka käyttävät manuaalista tasokalustoa ampuma-arvojen laskemiseen, piirtävät suoja-alueet tulitoimintatasolle. Suoja-aluetoiminto on ohjelmoitu myös ammunnanhallinta- ja johtamisjärjestelmään (AHJO⁴⁵³). Ohjelmisto ei estä tulitoimintaa suoja-alueelle, mutta tulitehtävän toteuttaminen vaatii varmistuksen päätöksestä ampua suoja-alueelle. Tulikomento on tällöin myös tulkittava uudelleen.⁴⁵⁴

⁴⁴⁹ Raskaan raketinheitinpatterin tulitoimintahenkilöstö päättää rakettien määrän, jolla se vaikuttaa tulikomennossa kuvattuun kohteeseen.

⁴⁵⁰ Yli-Perttula, Lauri. Tykistökoulu. Luento Tykistökoululla 25.9.2012. Vaikuttamiskeskukselta on puhuttu myös nimellä tulenkäyttökeskus, joka on sijoitettu prikaati tai sotilasaluetasolle. Hartikainen, Esko. Maavoimien Esikunta. ”Vaikuttaminen maavoimien uudistetussa taistelutavassa”, *Sotilasaikakausilehti*, marraskuu 11/2012, s.20

⁴⁵¹ KTO II 1998, liite 5. Tuleva sääpalvelukonsepti muuttaa periaatteita tarkistusammuntojen suorittamisesta.

⁴⁵² Ibid., kohdat 86–88, liite 2b

⁴⁵³ AHJO on tietokoneelle asennettava sovellus, jota käytetään tykistöjoukkojen tuliasematoiminnan suunnitteluun ja johtamiseen. AHJO:n keskeisimpiä toimintoja ovat tilannetietojen ja suunnitelmien käsittely karttapohjalla sekä ampuma-arvojen laskenta. AHJO-versio 1.9b ohjeet, yleiskuvaus.

⁴⁵⁴ Järvinen, Sami. Tykistökoulu. Tiedoksianto 18.3.2013

5.4. Maalittaminen

Maalittamisen prosesseja luodaan parhaillaan uuteen taistelutapaan liittyen. Epäsuoran tulen maalittamisprosessin avulla pyritään vaikuttamisen suorituskykyjen kustannustehokkaaseen ja optimoituun käyttöön. Maalittamisprosessissa valitaan ja priorisoidaan maaleja, minkä jälkeen näihin maaleihin vaikutetaan parhaiten sopivalla tavalla huomioiden operatiiviset vaatimukset ja mahdollisuudet.⁴⁵⁵ Maalittamisprosessin toteutus kuvataan kehänä, jonka vaiheet ovat *päättä – paikanna – vaikuta – arvioi vaikutukset*. Prosessi on olennainen osa operatiivista suunnittelua ja se on periaatteiltaan samanlainen kaikissa Maavoimien Esikunnan alaisissa johtoportaisissa.⁴⁵⁶

Maalittaminen voidaan jakaa valmisteltuun maalittamiseen ja tilanteenmukaiseen maalittamiseen. Valmistellulla maalittamisella tarkoitetaan maalittamisprosessissa ennakoituihin kohteisiin vaikuttamista. Valmistellut maalit voidaan edelleen jakaa suunniteltuihin ja tilattaviin maaleihin. Ensimmäiseen vaikutetaan tiettyä ajankohtana ja jälkimmäiseen erikseen määritettävänä ajankohtana. Tilanteenmukainen toiminta kohdistuu maaleihin, jotka paikannetaan maalin esiintyessä tai joita ei ole vielä analysoitu valmistellussa maalittamisprosessissa.⁴⁵⁷

Tilanteenmukaiset maalit jakaantuvat edelleen todennäköisiin ja ennalta arvaamattomiin maaleihin. Todennäköisten maalien ilmaantuminen on ennakoitu, mutta niitä ei ole havaittu, paikannettu tai otettu valmisteluun ajoissa. Arvaamattomat maalit ovat tuntemattomia tai niiden esiintyminen on epätodennäköistä. Tilanteenmukaisiin maaleihin vaikuttaminen edellyttää nopeampaa päätöksentekoa, jotta haluttu vaikutus saadaan kohdistettua ajoissa haluttuun maaliin. Maalittamisprosessin avulla analysoiduista maalityypeistä muodostetaan ainakin arvokkaiden maalien lista (High Value Targets, HVT) sekä erittäin arvokkaiden maalien lista (High Payoff Targets, HPT). Lisäksi näistä listoista voidaan nostaa aika-, paikka-, tilanne- ja operaatiovaihesidonnaisesti kriittisiä maaleja, joita ilman vihollinen ei kykene toteuttamaan tahtomaansa operaatiovaihetta tai tehtävää.⁴⁵⁸

Vastavalmistelut ja vastatykistötoiminta ovat osa operatiivista tulenkäyttöä eli joukkojen välillistä tukemista, jonka suorittamiseen kuorma-ammusten käyttäminen liittyy keskeisesti. Vastavalmisteluiden ja vastatykistötoiminnan suunnittelu liittyy edellä kuvattuun maalittamisprosessiin. Vastavalmistelun tarkoituksena on lamauttaa vihollisen taisteluun ryhtyvät

⁴⁵⁵ Leppänen 2012, s.57

⁴⁵⁶ Purtonen 2012, s.43

⁴⁵⁷ Leppänen 2012, s.58–59

⁴⁵⁸ Ibid., s.61–62

joukot ja tulitukiasheet ennen kuin ne vaikuttavat omien joukkojen toimintaan sekä lamauttaa tai häiritä vihollisen taistelusta irti olevia osia. Vastavalmistelumaalit paikannetaan vihollisen todennäköisiin hyökkäyssuuntiin alueille, joiden kautta vihollinen etenee ja joille se mahdollisesti ryhmittää joukkojaan tai johtamispaikkojaan.⁴⁵⁹ Vastatykistötoiminnan tarkoituksena on lamauttaa vihollisen tuliyksiköt. Vastatykistötoiminnan maalialueet suunnitellaan tällöin vihollisen todennäköisille tuliasema-alueille, joille tulenjohto järjestetään vastatykistösuunnitelman mukaisesti. Vastatykistösuunnitelma muuttuu toteuttamiskelpoiseksi vasta kun tuliasemiin ryhmittyvät tuliyksiköt on paikannettu.⁴⁶⁰

Tiedustelulennokkijärjestelmää voidaan myös käyttää operatiivisen tykistön tulenkäyttöön alueille, joille muun tiedustelun tai tulenjohtoon suuntaaminen on mahdotonta aikatekijöiden tai muiden syiden vuoksi. Kohteet voivat olla esimerkiksi johtamispaikkoja, tuhovoimaisten tuliyksiköiden tuliasemia, reservejä ja elektronisen sodankäynnin asemia. Suomalaisten toimintaperiaatteiden mukaan tiedustelumenetelmillä paikannettujen maalien tarkkuus tulee varmentaa. Tulenkäyttö voidaan aloittaa vasta kun maalin paikantajalla on varmuus siitä, että maalin koordinaatit ovat tarkkuudeltaan vähintään tyydyttävät.⁴⁶¹

5.5. ERW-tietojen tallentaminen, säilyttäminen ja jakaminen

Otsikon mukaiset toimenpiteet Puolustusvoimissa käsketään Pääesikunnan asiakirjalla PVO-PO D.4.3: Sodan räjähtämättömät jäänteet. Ohjeessa vastuu täydentävien ohjeistusten laatimisesta on käsketty Pääesikunnan osastoille ja sen alaisille laitoksille, puolustushaaraesikunnille sekä Maanpuolustuskorkeakoululle. Perusteet tälle käskylle tulevat suoraan CCW-puitesopimuksen V pöytäkirjasta, ja tällä asiakirjalla ”täytetään sopimuksen vaatimus siitä, että sopimuspuolten asevoimien on julkaistava asianmukaiset ohjeet ja toimintamenettelyt pöytäkirjan asettamista velvoitteista”.⁴⁶²

Maavoimien Esikunta vastaa vaarallisten alueiden kokonaiskoordinoinnista. Maavoimat käskää ERW-toimenpiteistä asiakirjassa MAAVOHJE OPALA 005 - MAAVEOPOS ERW, joka on voimassa normaali- ja poikkeusolojen aikana. Ilmoitus räjähtämättömistä jäänteistä tulee tehdä silloin, kun on saatu selvä havainto sodan räjähtämättömistä jäänteistä tai on vahva epäily sodan räjähtämättömien jäänteiden syntymisestä tietylle alueelle. Ilmoitus on tehtävä

⁴⁵⁹ KTO II 1998, kohta 188–189

⁴⁶⁰ KTO 1997, s.86

⁴⁶¹ Ibid., s.116, 120–121. Maalin koordinaatit ovat tyydyttävät kun paikannetun maalin koordinaattien eroavaisuus todellisiin koordinaatteihin on todennäköisesti pienempi kuin 60 metriä E tai N koordinaatissa.

⁴⁶² PVOPO D.4.3., s.1–2

myös hylättäessä räjähtäviä taisteluvälineitä. Tykistöaseiden tulta käytettäessä tiedot kaikesta tulitoiminnasta tulee tallentaa joko käyttäen ammunnanhallinnan tietojärjestelmää tai manuaalisesti tulikomentopöytäkirjoina.⁴⁶³ AHJO-järjestelmän osalta ERW-tietojen tallentaminen ohjeistetaan ohjelmaan sisältyvässä sähköisessä ohjeessa. Toiminnallisuus on kirjattu myös tulenkäytön tietojärjestelmien kehittämiseen liittyvään palvelukuvaukseen.⁴⁶⁴

Kaikki tiedot varmoista tai epäilyistä räjähtämättömistä jäänteistä tulee koota kaikilla tasoilla osana normaalia tilanneilmoitusmenettelyä ja välittää aluevastuussa olevalle johtoportaalle. Samalla on ilmoitettava myös vastustajan toiminnan seurauksena todennetut sodan räjähtämättömät jäänteet. Aluevastuussa oleva johtoporras vastaa kaiken tulitoimintaa ja sodan räjähtämättömiä jäänteitä koskevan tiedon tallentamisesta. Tiedot tulee tallentaa vaarallisten alueiden ja räjähteiden tietojärjestelmään. Puolustushaarojen esikunnat vastaavat oman puolustushaaransa räjähtävien taisteluvälineiden tietojen tallentamisesta ja säilyttämisestä. Pääesikunnan tehtävänä on arvioida kansalliset turvallisuusedut näiden tietojen luovuttamiseen liittyen sekä vastata näiden tietojen luovuttamisesta toiselle CCW-puitesopimuksen V pöytäkirjan sopimuspuolelle.⁴⁶⁵

Maavoimien ohjeessa asetetut velvollisuudet ovat jalkautuneet myös joukkojen toimintaperiaatteisiin ja uusimpiin oppaisiin. Kaukomiinoittamisen osalta tuliyksikkö vastaa miinoitteen keski- ja kulmapisteiden tallentamisesta ammunnanhallintajärjestelmän rekisteriin ja tietojen lähettämisestä tuettavalle alueelliselle johtoportaalle. Miinoitetun alueen koko määräytyy ammutun rakettimäärän muodostaman hajontakuvion laajuuden ja siihen lisättävän varmuusetäisyyden mukaisesti.⁴⁶⁶ Komppanian taisteluohjeeseen (2008) on puolestaan kirjattu vaatimus tulenkäytön dokumentoinnista niiltä osin kun se sisältää mahdollisesti räjähtämättömäksi jäävää materiaalia. Tätä materiaalia ovat muun muassa tykistön, kranaatinheittämistön, panssarintorjunta- ja panssariaseiden ampumatarvikkeet, kertakäyttöiset panssarintorjunta-aseet, käsikranaatit sekä kranaattikonekiväärin kranaatit ja panokset.⁴⁶⁷

⁴⁶³ MAAVEOPOS ERW (HF1564/28.12.2009), s.1–3

⁴⁶⁴ AHJO-versio 1.9b ohjeet; Maavoimien Esikunta, Johtamisjärjestelmäosasto. *Maapuolustuksen käsitemallin epäsuoran tulen paikkatietokohteet V.1.0.* (MI19569). ERW-alueista kirjattaviin tietoihin kuuluvat tuliyksikön tiedot, ampumatarviketyypit, ampumatarvikemäärä ja tulenjohtajan tunnus tai tulta johtaneen joukon tunnus.

⁴⁶⁵ MAAVEOPOS ERW (HF1564/28.12.2009), s.3–4; PVOPO D.4.3 2009, s.3

⁴⁶⁶ Soikkeli 2009

⁴⁶⁷ *Komppanian taisteluohje (KOTO 2008)*, Edita Prima Oy, Helsinki 2008, s.35

5.6. Käyttöalueiden merkitseminen ja raivaaminen sekä raivaamisen tukena käytettävät tietojärjestelmät

Yksityiskohtaista räjähdetietoa ylläpidetään aluevastuussa olevien johtoportaiden tilanteen-seurantajärjestelmissä⁴⁶⁸. Aktiivisten vihollisuuksien päätyttyä aluevastuussa oleva johtopor-ras on veloitettu arvioimaan vaaralliset kohteet ja alueet vastuualueellaan heillä olemassa olevan tiedon perusteella. Etusijalle on asetettava sellaiset alueet, joilla siviiliväestölle arvioi-daan aiheutuvan vakava humanitaarinen riski. Käytännön toimenpiteiden suunnittelussa tulee huomioida ERW-uhan lisäksi myös muut olosuhteet vaarantamatta sotilaallisia turvallisuus-näkökohtia.⁴⁶⁹ Mikäli aluevastuussa oleva joukko vaihtuu, tulee myös yksityiskohtainen rä-jähdetieto vaihtaa. Aluevastuussa olevat joukot ovat myös velvollisia jakamaan oman räjähdetietonsa tarvitsijalle.⁴⁷⁰

Vaaralliset alueet on pyrittävä aitaamaan ja mikäli tämä ei ole mahdollista, on ne vähintään merkittävä alueen ympärille sekä alueelle johtavien teiden ja kulku-urien tai yksittäisen koh-teen viereen sijoitetulla vaarakyltillä. Alueet on aidattava aina, mikäli alue on erityisen vaaral-linen siviiliväestölle esimerkiksi räjähtävän materiaalin herkkyyden vuoksi. Jokaisen alueella toimivan joukon on kyettävä opastamaan ihmiset turvalliselle kiertotielle. Opastuksen on ol-tava selkeä ja sen tulee estää tahaton joutuminen vaaralliselle alueelle.⁴⁷¹

Menetelmiä räjähtävien taisteluvälineiden turvallisen raivaamisen ja hävittämisen osalta yllä-pidetään puolustushaarakohtaisesti. Maavoimissa aluevastuussa oleva johtoporras suunnitte-lee ja koordinoi raivaamistoimintaa omalla vastuualueellaan Maavoimien Esikunnan kärke-mien perusteiden mukaisesti. Alueiden raivaaminen tulee priorisoida saman periaatteen mu-kaan kuin niiden merkitseminenkin, eli suurimman humanitaarisen uhan mukaisesti.⁴⁷²

Maavoimissa raivaamistoiminnan johtamista ja yhteistoimintaa raivaajakomppanioiden, -osastojen ja -partioiden sekä erikoisraivaajapartioiden⁴⁷³ osalta ohjataan Raivaajaosaston käsikirjalla (RAIVOSKÄSIK 2009), jossa korostetaan raivaamistehtävien ennakoimista ja suunnittelua jo normaaliolojen ja häiriötilanteiden aikana. Normaaliolojen ja häiriötilanteiden

⁴⁶⁸ Haukkamäki, Marko. *Raivaajaosaston käsikirja* (RAIVOSKÄSIK) Edita Prima Oy, Helsinki 2009, s.27. Jatkossa viitteessä käytetään oppaan lyhennettä RAIVOSKÄSIK 2009

⁴⁶⁹ MAAVEOPOS ERW (HF1564/28.12.2009), s.5

⁴⁷⁰ RAIVOSKÄSIK 2009, s.27

⁴⁷¹ MAAVEOPOS ERW (HF1564/28.12.2009), s.5

⁴⁷² PVOPO D.4.3 2009, s.3; MAAVEOPOS ERW (HF1564/28.12.2009), s.6

⁴⁷³ Raivaajaosasto on räjähteiden raivaamisen erikoisosasto. Raivaajaosastoja on operatiivisten sotilasläänien raivaajakomppanioissa sekä valmiusyhtymien pioneeripataljoonissa.

raivaamistoiminnan todetaan olevan jo olemassa olevien räjähteiden raivaamista Puolustusvoimien tai siviilien hallinnoimilla alueilla. Nämä raivaamistehtävät perustuvat Maavoimien Esikunnan hyväksymään ja käskemään virka-aputehtävään. Oppaan mukaan normaaliolojen suunnittelutoiminnassa tulisi kuitenkin keskittyä ylemmän johtoportaan tukemiseen poikkeusolojen aikana. Raivaajaosaston käyttämisen painopisteen kuvataan olevan strategisen iskun aikaisessa ja sen jälkeisessä raivaamistoiminnassa, jonka avulla pyritään turvaamaan tuettavan yhtymän johtamisedellytykset, huollon toteuttaminen sekä epäsuoran tulen yksiköiden toiminta.⁴⁷⁴

Räjähteiden raivaaminen ohjeistetaan yksityiskohtaisemmin Räjähteiden raivaamisen (EOD) käsikirjassa vuodelta 2002 (RRaivKäsik). Käsikirjassa kuvataan raivaamisvälineet ja ohjeistetaan niiden käyttäminen. Lisäksi käsikirjassa ohjeistetaan muun muassa raivaamisen järjestelyt, räjähteiden paikantaminen ja merkitseminen, räjähteiden tunnistaminen, räjähteiden siirtäminen ja kuljettaminen sekä vaurioiden estäminen.⁴⁷⁵ Käsikirjassa on kuvattu lyhyesti myös muutamien tytäkranaattien ja -pommien ominaisuudet sekä käyttöperiaatteet⁴⁷⁶. Raskaan raketinheittimen panssarimiinaraketin sisältämien AT-2 -panssarimiinojen suomalainen raivaamistaito ja -kyky on puolestaan luotu saksalaisen DIEHL BGT Defence -konsernin järjestämällä kurssilla Niinisalossa vuonna 2008⁴⁷⁷.

Kaikki tieto jo olemassa olevista räjähtämättömistä jäänteistä Suomen maa- ja vesialueilla on tallennettu Information Management System for Mine Action -järjestelmään (IMSMA). Puolustusvoimat tallentaa jatkossa kaikki vaarallisia alueita koskevat tiedot Engineer Information System -järjestelmään (ENGIS).⁴⁷⁸ Raivaamistoiminnan johtamiseen käytetään Explosive Ordnance Disposal International System Finland -järjestelmää (EOD IS FIN), jolla välitetään raivaajaosaston tehtävä sekä tarvittava informaatio räjähteen tunnistamiseen, raivaamismenettelyyn ja sen tuloksiin sekä raportointiin⁴⁷⁹. Lisäksi käytetään Kohdesuunnittelujärjestelmää (KOSU) ja Vaarallisten aineiden tietopankkia (TIPA), jotka tuottavat pioneeritoiminnassa tarvittavien tietojen järjestelmällisen maasto-olosuhteiden tiedonkeruutoiminnallisuuden sekä erilaisia laskenta- ja tietopalveluja raivaustoiminnan johtamisen tueksi⁴⁸⁰.

⁴⁷⁴ RAIVOSKÄSIK 2009, s.8–9, 10–14

⁴⁷⁵ *Räjähteiden raivaamisen (EOD) käsikirja* (RRaivKäsik). Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus, Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 2002, s.5. Jatkossa käsikirjaan viitataan lyhenteellä RRaivKäsik 2002.

⁴⁷⁶ RRaivKäsik 2002, s.65–66

⁴⁷⁷ Maavoimien Materiaalilaitoksen Esikunta. Asia 265/93.01/2008. Asiakirja BE7348, 5.9.2008. Kutsu 298 RSRAKH 06 ampumatarvikkeen AT-2 EOD-kurssille.

⁴⁷⁸ *CCW Protocol V reporting form 2011*, form B.

⁴⁷⁹ Pioneer- ja Suojelukoulu. Raivaajien neuvottelupäivät 22.–23.9.2010 kertomus, s.10–11 ja liite 1; Pv Asiarekisteri, asia 1513/52.01.02/2007, asian kuvaus; RAIVOSKÄSIK 2009, s.28

⁴⁸⁰ Maavoimien Esikunta, *Pioneeriaselajin sovellusten kokeilukäyttö keväällä 2012*, 1. Johdanto (MI5008)

5.7. Asejärjestelmien ja ampumatarvikkeiden hankinta, turvallisuus ja kunnonvalvonta

Tässä luvussa tuodaan esille ne keskeisimmät Puolustusvoimien hallinnolliset määräykset ja periaatteet, joilla vastataan CCW-puitesopimuksen V pöytäkirjan seuraaviin vaatimuksiin: *”Koko räjähtäviä taisteluvälineitä käsittelevän, kuljetavan ja käyttävän henkilöstön asianmukaisen kouluttamisen tärkeyttä korostetaan. CCW-sopimuksen sopimuspuolten on otettava käyttöön ja ylläpidettävä sopivat koulutusohjelmat, joilla varmistetaan henkilöstön asianmukainen koulutus niiden räjähtävien taisteluvälineiden kohdalla joita he käsittelevät”*.

Lisäksi tässä luvussa tuodaan esiin V pöytäkirjan keskeiset vapaaehtoiset toimenpiteet, joita ovat: *”...ampumatarvikkeiden valmistusta ohjaavien sertifioitujen laadunohjaustoimien ja laatustandardien noudattamisen valvonta ja ampumatarvikkeiden hyväksymistestauksen suorittaminen kovilla ampumatarvikkeilla useissa eri olosuhteissa tai muilla hyväksytyillä menetelmillä. Ampumatarvikkeet on kuljetettava ja varastoitava asianmukaisesti ja sopimuspuolten on noudatettava asianmukaisia räjähtävien taisteluvälineiden kirjaamis-, jäljitys- ja testausmenettelyjä. Varastoidut räjähtävät taisteluvälineet on tarvittaessa määräajoin testattava kovapanosammunnoin oikean toiminnan varmistamiseksi sekä taisteluvälineiden osakokoonpanot on tarvittaessa testattava laboratoriossa, oikean toimintatavan varmistamiseksi”*.

Puolustusmateriaalihankintojen toteuttamisessa käytetään pääsääntöisesti Naton laadunvarmistusmenettelyä Government Quality Assurance (GQA), joka on kuvattuna Allied Quality Assurance Publication (AQAP) -julkaisusarjassa⁴⁸¹. Maavoimille käyttöön hankittava materiaali käy läpi kattavan turvallisuuskatsauksen, joka ohjeistetaan MAAVMATLOHJEK JÄRJESTELMÄTURVALLISUUSMENETTELYT MAAVOIMIEN MATERIAALILAITOKSESSA -asiakirjassa. Asiakirja liittyy Maavoimien vastuulla olevan puolustusmateriaalin tekniseen hyväksyntään sekä sotilasräjähteiden turvallisuusvaatimusten toteutumisen osoittamiseen. Järjestelmäturvallisuusmenettelyn tavoitteena on varmistaa, että järjestelmään liittyvät vaaratekijät on tunnistettu ja niistä aiheutuvien vahinkojen tai onnettomuuksien riskit on arvioitu ja poistettu tai pienennetty hyväksyttävälle tasolle. Menettely aloitetaan materiaalin tuotantokehitysvaiheessa ja sitä täydennetään järjestelmän koko elinjakson ajan.⁴⁸²

⁴⁸¹ Puolustusministeriön osastrategia, Puolustushallinnon materiaalipolitiikka, s.12.

⁴⁸² Maavoimien Materiaalilaitoksen Esikunta. MAAVMATLOHJEK JÄRJESTELMÄTURVALLISUUSMENETTELYT MAAVOIMIEN MATERIAALILAITOKSESSA (HI27/10.4.2012), s.1–3

Puolustusvoimien sotilaalliseen toimintaan tarkoitettujen räjähteiden hankinta ja käsittely ohjeistetaan kattavasti asiakirjassa PVHSMK - PE SOTILASRÄJÄHDEMÄÄRÄYS 2013, joka perustuu vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta annettuun lakiin (390/2005) sekä sotilasräjähteitä koskevaan Puolustusministeriön asetukseen (772/2009)⁴⁸³. Räjähdeturvallisuudesta Maavoimissa käsketään määräyksellä MAAVHSMK - MAAVOIMIEN RÄJÄHDETURVALLISUUDEN TOIMINNANOHJAUSJÄRJESTELMÄ (JOHTAMISJÄRJESTELMÄ) (HI556/14.8.2012), joka on Maavoimien toiminnanohjausjärjestelmän ylin määräys⁴⁸⁴.

Puolustusvoimissa räjähteille määritetään varastointiolosuhtevaatimukset niiden hankinnan tai käyttöön hyväksynnän jälkeen. Tämä tieto syötetään Puolustusvoimien Systems, Applications and Products in Data Processing (SAP) -tietojärjestelmään. Varastointiolosuhtevaatimuksia ohjaa Naton asiakirja Allied Environmental Conditions and Test Publication 230, Edition 1 (AECTP-230 Ed1), jossa on esitetty maailmanlaajuisesti eri ilmastokategorioiden luokitteluperusteet. Asiakirja on erittäin tarpeellinen, koska räjähteitä rasittavat erityisesti korkea suhteellinen kosteus, kosteusvaihtelut, ääriämpötilat, käsittely ja kuljetus sekä kenttäolosuhteet.⁴⁸⁵

Maavoimissa sotilasräjähdemateriaalin varastoinnin olosuhtevaatimuksista käsketään MAAVMATLE:n PVTOK AT 3:005 -asiakirjassa. Asiakirja perustuu lakiin vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta (3.6.2005/390), Puolustusministeriön asetukseen sotilasräjähteistä (PLMa 772/2009), Sotilasräjähdemääräykseen 2011 (HH432/13.4.2011) sekä Maavoimien materiaaliosaston ohjeeseen Maavoimien vastuulla olevan materiaalin hyväksyminen käyttöön (HF1208/26.10.2009). PVTOK AT 3:005 -asiakirjalla annetaan perusteet varastorakentamiselle. Asiakirjalla ohjataan sotilasräjähteiden varastointia siten, että materiaali säilyy käyttökuntoisena ja varastointiturvallisena suunnitellun elinjakson ajan.⁴⁸⁶

Määräyksellä asetetaan Maavoimien vastuulla olevien sotilasräjähteiden varastointiolosuhtevaatimukset Suomessa tapahtuvalle pitkäaikaiselle, lyhytaikaiselle ja tilapäiselle varastoinnille sekä määritetään varastointiolosuhteet eri varastointiolosuhteluokissa. Lisäksi määräyksel-

⁴⁸³ PVHSMK - PE SOTILASRÄJÄHDEMÄÄRÄYS 2013, (HI1172)

⁴⁸⁴ MAAVHSMK - MAAVOIMIEN RÄJÄHDETURVALLISUUDEN TOIMINNANOHJAUSJÄRJESTELMÄ (JOHTAMISJÄRJESTELMÄ) (HI556/14.8.2012), **Käyttö rajoitettu: ST IV**, s.2

⁴⁸⁵ PVTOK AT 3:005 Sotilasräjähteiden varastointiolosuhtevaatimukset (HH1070/8.12.2011). **Käyttö rajoitettu: ST IV**; NATO International Staff, Defence Investment Division. *Allied Environmental Conditions and Test Publication: Climatic Conditions, Edition 1, May 2009.*

⁴⁸⁶ Maavoimien Materiaalilaitoksen Esikunta. PVTOK AT 3:005 (HH1070/8.12.2011). **Käyttö rajoitettu: ST IV**

lä ohjeistetaan varastointiolosuhtevaatimusten kirjaaminen ja ylläpitäminen tietojärjestelmissä. Standardien mukaisella varastoinnilla pyritään eliminoimaan osa edellä mainituista rasitteista ja pienentämään muiden rasitteiden vaikutuksia.⁴⁸⁷ Tykin tuliasemassa ampumatarvikkeet säilytetään voimassa olevien tuliasemaoppaiden mukaisesti⁴⁸⁸.

Räjähteiden kuljettaminen Puolustusvoimien kuljetusvälineillä käsketään määräyksellä PVHSM KULJETUS 006 - PETEKNTARKOS, joka perustuu yleisten määräysten osalta vaarallisten aineiden kuljetuksesta annettuun lakiin (719/1992, viimeksi muutettu 1402/2011). Tarkennetut määräykset tiekuljetusten osalta on kirjattu asetukseen vaarallisten aineiden kuljettamisesta tiellä (194/2002, viimeksi muutettu 399/2011) ja Liikenne- ja viestintäministeriön asetukseen vaarallisten aineiden kuljetuksesta tiellä (369/2011).⁴⁸⁹

Raskaan raketinheittimen elinjakson aikaisen ylläpidon toimenpiteet, käyttöturvallisuuden vaatimukset ja järjestelyt sekä käytöstä poistaminen ohjeistetaan PVTOK ASE 3:4:002 -asiakirjassa⁴⁹⁰. Vastaavat asiakirjat kuorma-ammusten ampumiseen tarkoitettujen raskaiden kenttätykkien osalta ovat PVMATLE TOK ASE 05:09.01 155 K 83-97 Huolto- ja kalustokirja sekä PVTOK ASE 3:2:004 Asejärjestelmä 155 K 98. Kaikkien aseiden varastointiin liittyvät asekohtaiset toimenpiteet on ohjeistettu PVTOK ASE 3:1:004 Kenttä- ja rannikkotykkien sekä raketinheittimien varastointi -asiakirjassa.⁴⁹¹ Näiden asejärjestelmien kunnossapidosta ja osittaisesta varastoinnista vastaa myös Puolustusvoimien strateginen kumppani Millog Oy omissa toimipisteissään. Millog Oy osallistuu PVTOK-ohjeistuksen laadintaan teknisen asiantuntijan ominaisuudessa ja suorittaa tykistökaluston huollot sekä varastoinnin näiden ohjeiden mukaisesti. Varastoinnin laatua valvotaan materiaalin valvontatarkastuksilla. Prosessien toimivuutta valvotaan puolestaan laatuauditointien avulla. Kokonaisjärjestelmää auditoivat sekä ulkopuolinen auditoija että Puolustusvoimien AQAP-auditoijat.⁴⁹² Puolustusvoimat AQAP-sertifioi ainoastaan strategisten kumppaneiden laadunhallintajärjestelmiä. Sertifikaatit myöntää Puolustusvoimien sotavarustepäällikkö.⁴⁹³

⁴⁸⁷ PVTOK AT 3:005 (HH1070/8.12.2011). **Käyttö rajoitettu: ST IV**

⁴⁸⁸ Maavoimien Materiaalilaitoksen Esikunta. PVTOK AT 2:008 155 K 98 ja 155 K 83-97 -kenttätykkien ampumatarvikkeiden käyttö- ja käsittelyohje. (HI155); Kenttätykistöopas VI osa. *Tuliasematoiminnan koulutusopas*, Pääesikunnan koulutusosasto. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1991. s.99–100

⁴⁸⁹ PVHSM KULJETUS 006 - PETEKNTARKOS (HI1166/14.12.2012)

⁴⁹⁰ Maavoimien Materiaalilaitoksen Esikunta. PVTOK ASE 3:4:002 Raskas raketinheitin 298 RSRAKH 06, 31.5.2012 (HI474)

⁴⁹¹ Maavoimien Materiaalilaitoksen Esikunta. PVMATLE TOK ASE 05:09.01 155 K 83-97 Huolto- ja kalustokirja; PVTOK ASE 3:2:004 Asejärjestelmä 155 K 98; PVTOK ASE 3:1:004 Kenttä- ja rannikkotykkien sekä raketinheittimien varastointi

⁴⁹² Saarenketo, Pertti. Materiaalipäällikkö, Millog Oy Lievestuoreen toimipiste. Asiantuntijalausunto 30.11.2012.

⁴⁹³ PVHSM JÄRJESTELMÄAUDITOINNIT 001 - PEMATOS JÄRJESTELMÄAUDITOINNIT PUOLUSTUSVOIMISSA (HG1657/28.12.2010), s.3

Tykistön kuorma-ammuksen ja sen osien käsittelytavat, lataaminen, tulitoiminta, ammusten lajittelu ja varastointi sekä ammusten evakuointi käsketään PVTOK AT 2:008 -asiakirjassa ja sen liitteissä. Asiakirja perustuu PVTOK YL 001 - Järjestelmävastuun ja materiaallisen suorituskyvyn hallinta Maavoimissa ja MAAVMATLOHJE JOHT 001 - Normiohjaus Maavoimien materiaalilaitoksessa -asiakirjoihin. Käyttöön hyväksytyt ampumatarvikeyhdistelmät on koottu valtakunnalliseen Sallitut laukausyhdistelmät -tietokantasovellukseen (SALSY), jossa ylläpidetään tietoja Maavoimien Materiaalilaitoksen vastuulla olevista käyttöön hyväksytyistä aseista, ampumatarvikkeista, ohjuksista ja laukaisuyhdistelmistä sekä niiden rajoituksista.⁴⁹⁴

Koeampumalaitos toteuttaa kuorma-ammusten kunnonvalvonta-ammunnat Maavoimien Materiaalilaitoksen toimintakäskyn ja erillisten koeammuntamääräysten perusteella⁴⁹⁵. Viimeisin koeampumalaitoksen vuosityösuunnitelman mukainen kuorma-ammusten kunnonvalvonta-ammunta on suoritettu vuonna 2009 Katajaluodon koeammunta-alueella⁴⁹⁶.

5.8. Keskeiset havainnot

Suomessa rypäleaseiden käyttäminen perustuu poikkeusolojen lainsäädännön mukaisiin Puolustusvoimien toimivaltuuksiin valtakunnan puolustamiseen liittyvän aseellisen selkkauksen yhteydessä. Kuorma-ammuksia käytetään pääasiallisesti operatiivisen tulenkäytön tehtävissä, joille on ominaista, että tulta johdetaan tai kohteet paikannetaan vastustajan etulinjan selustassa toimivien taistelijoiden toimesta tai muilla tiedustelumenetelmillä. Kuorma-ammuksia voidaan käyttää myös taistelevien joukkojen välittömään tukemiseen, josta tulenjohtajat vastaavat. Kuorma-ammusten käyttökoulutus on tämän tutkimuksen havaintojen mukaan erittäin heikolla tasolla. Tutkimuksessa ei kuitenkaan käsitelty kaikkien tykistöjoukko-osastojen antamaa koulutusta, joten havainto ei ole kattava ja se vaatii lisäselvitystä.

On tärkeää, että kuorma-ammusten käyttäjät tietävät niiden tehokkuuden eri maalityyppejä vastaan, jotta valtiosopimusvelvoite voimankäytön mitoittamisesta sekä johdannossa esitetty suomalainen periaate kuorma-ammusten käyttämisestä vain sellaisiin kohteisiin, joita vastaan kuorma-ammukset ovat tehokkaita, täyttyisivät. Osaltaan tähän vastataan yhtymän vaikuttamiskeskusjohtoisella tulenkäytöllä, jonka toimintatapoihin kuuluu jo ennalta määrittää tarvittava vaikutus sekä mahdollisesti myös ampumatarvikemäärä tiettyjen maalityyppien taistelukyvyttömäksi saattamista varten.

⁴⁹⁴ PVTOK AT 2:008 (HI155)

⁴⁹⁵ Koeampumalaitoksen toimintakäsky 2009 (BE13365/16.12.2008), s.1

⁴⁹⁶ Koeampumalaitoksen toimintakäsky 2009 (BE13365/16.12.2008), Liite: Vuosityösuunnitelma, koeammunnat 2009.xls

Panssarimiinaraketteja käytetään pääosin ennalta valmistellun tulenkäytön suunnitelman, jonka tekemiseen osallistuu myös pioneeriaselajin erikoisosaja, sekä tiedusteluresurssien avulla tehtyjen havaintojen perusteella. Kaukomiinoitteiden valvonta ja merkitseminen on suunniteltava tehtäväsuunnittelun yhteydessä, mikäli havaitaan, että siviilit voivat joutua vaaraan. Kaukomiinoitteiden käyttöalueet voidaan paikantaa ja valvoa myös tiedustelulennokkijärjestelmällä. Näissä tilanteissa yhteistoiminta alueella olevan alaisen joukon kanssa on avainasemassa siviilien sekä omien joukkojen turvallisuuden takaamiseksi. Miinoitteet toteutetaan operatiivkohtaisesti ja taisteluvaiheittain tietyn alueellisen johtoportaan vastuualueelle. Tällöin raketinheitinpatterin toimintatapoihin kuuluva tiedotusmenettely miinoitteen toteuttamisesta tukee valvonta- ja merkintätehtävien aloittamista hyvinkin nopeasti miinoitteen rakentamisen jälkeen siinä tapauksessa, jos se on mahdollista ja nähdään tarpeelliseksi.

ERW-toiminta on ohjeistettu selkeästi Maavoimien Esikunnan toimesta. Tulenkäytön seurantaan ja ERW-alueiden ilmoittamiseen liittyvät toiminnot ovat selkeät niiden ollessa osa ammunnanhallintaan liittyvän tietojärjestelmän toiminnallisuutta, osa perinteisempää manuaalista tulenkäytön tietojen tallentamismenetelmää sekä osa normaalia tilanneilmoitusmenettelyä. Tietojen kokoamisen vastuu on käsketty läpi Puolustusvoimien. Nämä toiminnot on sisällytetty myös Puolustusvoimien oppaisiin ja koulutusohjeisiin. Täten voidaan olettaa, että nämä asiat ovat sisällytettynä myös normaaliolojen aikaiseen koulutukseen kaikilla tasoilla. Tätä asiaa ei kuitenkaan selvitetty tässä tutkimuksessa.

Puolustusvoimien kattavan turvallisuustoiminnan tavoite räjähteiden osalta on turvata kaikkien tätä räjähtävää materiaalia käsittelevien henkilöiden turvallisuus. Materiaalin hankinnassa noudatetaan kansainvälisiä standardeja laadunvarmistusmenettelyjen osalta. Tällä varmistetaan hankittavan materiaalin osien ja kokonaisuuden turvallinen sekä tarkoituksenmukainen toimivuus. Puolustusvoimien hallinnolliset määräykset perustuvat lainsäädäntöön ja siten niiden oikeudellinen asema ja velvoittavuus ovat selkeitä. Ohjeet sotilasräjähteiden varastointiturvallisuudesta luovat hyvät edellytykset rypäleaseiden toimintakunnon säilymiselle ja turvalliseen testaamiselle. Räjähteiden kuljettamista käsittelevät hallinnolliset määräykset täydentävät turvallisuuden hallintaa.

Tykistöaseiden kunnossapito ja varastointi ovat käyttäjien, varuskuntien huolto-organisaation, huoltoa ohjaavien organisaatioiden sekä Puolustusvoimien strategisen kumppanin vastuulla. Nämä toiminnot on ohjeistettu yksityiskohtaisesti asekohtaisissa hallinnollisissa määräyksissä, joiden tarkoituksena on taata käyttäjäturvallisuus sekä aseiden oikea toiminta ja epäsuoran tulen tarkkuus. Millog Oy:n osalta toimintojen laatua valvotaan valvontatarkastuksilla ja laa-

tuauditointien avulla. Varuskunnalliset toiminnot ovat puolestaan riippuvaisia varuskuntakohtaisista ohjaus- ja valvontatoimista sekä kalustosta vastaavien henkilöiden kyvystä, halusta ja velvollisuudentunnosta toteuttaa kunnossapitoon liittyviä toimenpiteitä.

Puolustusvoimien hallinnolliset määräykset ulottuvat ammusten käsittelyn, varastoinnin ja tulitoiminnan osalta myös kuorma-ammusten loppukäyttöihin. Puolustusvoimat toteuttaa sopimusvelvoitteiden mukaisia kunnonvalvonta-ammuntoja kuorma-ammuksilla erillisten toimintasuunnitelmien mukaisesti.

6. TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä tutkimuksen pääluvussa vastataan tutkimuksen pääkysymykseen: ”*Miten rypäleaseiden käyttämiseen liittyvien valtiosopimusten keskeisiä velvoittavia periaatteita tulisi tulkita ja soveltaa käytettäessä rypäleaseita sekä miten nykyiset ja kehitteillä olevat Suomalaiset toimintatavat vastaavat näitä keskeisten periaatteiden velvoitteita?*”. Vastaus johdetaan tutkimuksen muissa pääluvuissa käsiteltyjen asiakokonaisuuksien kautta. Tavoitteena on myös hahmottaa mahdolliset lisätutkimustarpeet tutkimuksen aihealueen sisällä.

Tutkimuksen johdannossa tuotiin esiin ihmisoikeusjärjestöjen väittämiä rypäleaseiden kansainvälisen oikeuden vastaisesta luonteesta ja ominaisuuksista. Ihmisoikeusjärjestöjen väitteille esitettiin vastakommentit eriävien mielipiteiden ja tulkintojen kautta. Havainnot tutkimuksessa käsiteltyjen valtiosopimusten periaatteista tukevat ihmisoikeusjärjestöjen väitteiden vastaisia tulkintoja. Geneven vuoden 1949 sopimuksen I lisäpöytäkirjassa luodaan aseiden käyttäjille väistämättömät velvoitteet, joiden perusteella aseellisen vaikuttamisen keinot tulee valita ja niiden seuraamuksia tulee arvioida. Lisäksi CCW-puitesopimuksen pöytäkirjat tukevat Geneven sopimuksen I lisäpöytäkirjan humanitaarisia tavoitteita asettamalla selkeitä velvoitteita rypäleaseita käyttäville sopimusjäsenille.

Kuorma-ammukset ja panssarimiinaraketit ovat aluevaikutteisia aseita. Niiden soveltuvuutta ja käyttötapaa tietyissä aseellisen voimankäytön tilanteissa tulee arvioida tämän mukaan. Rypäleaseet ovat yleisesti suunniteltuja monivaikutteisiksi aseiksi, jolloin niiden käyttömahdollisuudet ja -tavat eivät rajoitu kapea-alaisesti tai vain tiettyihin tilanteisiin sopivaksi. Tällöin on aiheetonta leimata ja yleistää Suomella käytössä olevia kuorma-ammuksia tai panssarimiinaraketteja umpimähkäisiksi ampumatarvikkeiksi. Aseiden käyttötavat ovat aina ratkaisevassa asemassa niiden mahdollisesti aiheuttamia kielteisiä vaikutuksia pohdittaessa. Suuri osa ihmisoikeusjärjestöjen ilmoittamista rypäleaseiden käytöstä johtuneista siviilien loukkaantumisista on tapahtunut rakennetuilla alueilla. On huomioitava, etteivät mahdollisesti Suomeen kohdistuvan aseellisen selkkauksen kaikki aseellisen vaikuttamisen kohteet tule sijaitsemaan rakennetuilla tai asutetuilla alueilla.

Kuorma-ammusten käyttämistä rakennetuille alueille ei tulisi Suomessa täysin kieltää. Kuorma-ammusten käyttäjille tulee käskää tarkat perusteet kuorma-ammusten käytöstä ja niiden käytön rajoitteista. Tämä on perusteltua, koska tykistön yksioamukset aiheuttavat suurempaa tuhoa rakennetuilla alueilla kuin kuorma-ammukset. Kuorma-ammuksilla voidaan joissain

tapauksissa saavuttaa enemmän sotilaallista hyötyä ja aiheuttaa vähemmän tuhoa siviilikohteille. Näissä tilanteissa on sovellettava seuraavaksi käsiteltäviä kansainvälisen humanitaarisen oikeuden keskeisiä periaatteita.

Erotteluperiaate rakentuu sopimusperustaisen- ja tapaoikeuden sekä vastavuoroisuusperiaatteen pohjalle. Näiden periaatteiden mukaan taistelijoiden on itse yhtämittaisesti erottauduttava siviiliväestöstä samoin kuin he odottavat vastapuolen taistelijoiden tekevän. Taistelijoiden tulee suojella siviiliväestöä erottautumalla siviiliväestöstä, mikä vahvistaa siviilien mahdollisuuksia suojella itse itseään. Erotteluperiaatteen noudattamisessa vastuu on aina ihmisillä eikä asejärjestelmillä, kuten johdannossa rypäleaseiden käyttöä vastustavat tahot asian esittävät. Erotteluperiaatteen noudattaminen on jokaisen taistelijan velvollisuus heidän asemastaan ja sotilasarvostaan riippumatta. Se, miten ja millä tarkkuudella tätä erotteluperiaatteen henkeä noudatetaan, voi olla kiinni useasta tekijästä niin yksilö- kuin valtiotasollakin, kuten tässä tutkimuksessa aiemmin tuotiin esiin. Erotteluperiaatteen noudattaminen on aina tilannesidonnaista ja sen noudattamisen arvioinnin tulee aina perustua tilanteessa käytettävissä olleeseen informaatioon, joukkoon kohdistuneeseen uhkaan ja joukon kykyyn havainnoida vastustajaa. Tämä listaus ei ole muita tilanteeseen liittyviä asianhaaroja poissulkeva.

Tarvittavat aseellisen vaikuttamisen kohteet ovat helposti luokiteltavissa sotilaskohteiksi Geneven vuoden 1949 sopimuksen I lisäpöytäkirjan sekä vihollisen oletettua toimintaa koskevien subjektiivisten tai kollektiivisten arvioiden perusteella. Ennen aseellisen voimankäytön aloittamista on arvioitava myös sotilaallisen kohteen aiheuttama uhka sekä siihen rinnastettu saavutettavan sotilaallisen hyödyn merkittävyys. Kaiken aseellisen voimankäytön tulee tuottaa sotilaallista hyötyä ja sen tulee olla selvästi osoitettavissa. Kuorma-ammukset ovat tehokkaita monia maalityyppejä vastaan ja niitä käyttämällä voidaan saavuttaa sotilaallista hyötyä usealla eri tavalla. Käyttämällä kuorma-ammuksia yksiöammusten sijasta, voidaan joissain tapauksissa siviilikohteille mahdollisesti aiheutuvaa tuhoa pienentää. Tällöin suhteellisuusperiaatteen noudattamisvelvoite täyttyy.

Umpimähkäisyyden käsitteen yhdistäminen rypäleaseisiin on aiheetonta erotteluperiaatteen velvoittaessa taistelijoita suuntaamaan aseellisen vaikuttamisen vaikutukset vain sotilaskohteisiin. Maasta laukaistavien tykistön kuorma-ammusten ja miinarakettien mahdollisiin osumapoikkeamiin vaikuttavat samat ulkoiset tekijät kuin yksiöammustenkin kohdalla. Kuten johdannossa tuodaan esiin, sään vaikutukset eivät ole sen merkittävämpiä vapaasti putoavien tytärammusten kuin yksiöammustenkaan kohdalla. Näiden ammustyyppien osumatarkkuus on tällöin samaa luokkaa. Eroavaisuutena ovat ammusten kineettiseen vaikuttamiseen liittyvät

ominaisuudet ja tehokkuus. Maasta ammuttavat rypäleaset kyetään siis toimittamaan ampu-malla tarkasti tarkoitettulle alueelle. Tärkeintä on kyetä rajaamaan ammusten vaikutukset tar-koitettuun sotilaskohteeseen. Mahdollisten sodan räjähtämättömien jäänteiden suhteen CCW-puitesopimuksen V pöytäkirja vahvistaa Geneven vuoden 1949 sopimuksen I lisäpöytäkirjan velvoitteita siviilien suojelemisesta aseellisen selkkauksen seurauksilta, olivat kyseessä niin tykistön yksiöammukset, tytärammukset kuin mitkä tahansa muutkin sodan räjähtämättömät jäänteet.

Aseellisen voimankäytön vaikutusten arvioinnin tulee keskittyä aina vain tiettyyn tilanteeseen liittyviin vaikutuksiin ja siihen, miten arvioitu sotilaallinen hyöty saavutetaan mahdollisim-man vähäisin ihmishenkien menetyksin. Arvioituun ihmishenkien menetysten määrään on sisällytettävä arvio omista tappioista vihollisen aseellisen toiminnan seurauksena. On siis ar-vioitava, mikä toimintavaihtoehto aiheuttaa pienimmän riskin omien tappioiden syntymiselle suhteessa tavoiteltavaan sotilaalliseen hyötyyn. Näissä tilanteissa saatetaan joutua käyttämään subjektiivisen tilanteenarvion perusteella sellaista aseellista voimaa, joka saattaa päätösperus-teista tietämättömälle taholle heijastua liiallisena voimankäyttönä. Kuten jo monesti on todet-tu, jokainen aseellisen voimankäytön tilanne on kuitenkin erilainen ja kaikkia tällaiset tilan-teet pitää arvioida omina yksittäisinä tapahtuminaan, vaikka ne olisivatkin osa laajempaa ope-raatiota. Suhteellisuusperiaatetta voidaan kuitenkin soveltaa laajan operaation puitteissa.

Sotilaallinen välttämättömyys ja sotilaallinen hyöty ovat tekijät, joilla jokainen aseellisen voimankäytön tilanne tulee perustella. Sotilaallinen hyöty tulee siis aina olla osoitettavissa aseellisen voimankäytön yhteydessä. Aseellisen voiman käyttäminen ja sen seurauksena soti-laskohteille tai sivullisille uhreille syntyneet vahingot, vammat tai kuolemantapaukset arvioi-daan myös suhteessa saavutettuun sotilaalliseen hyötyyn. Sotilaallinen välttämättömyys on puolestaan liitettävissä suhteellisuusperiaatteeseen ja arvioituun uhkaan, kuten edellä kuvat-tiin. Taistelijat voivat joutua hyvin vaikeiden valintojen eteen kiivaissa taisteluissa, joissa pää-tös aseellisesta voimankäytöstä tehdään sekunneissa taistelijan itsensä tai oman joukon selviy-tymisen turvaamiseksi tai ilman harkintaa nopeaa vaistomaista toimintaa vaativaan uhkatilan-teeseen reagoiden. Ensimmäisenä kuvattu tilanne voi liittyä myös tykistötulen käyttämiseen.

Uhka on subjektiivinen käsite, jonka arvioimiseen vaikuttavat monet henkilökohtaiset ja ti-lannesidonnaiset asiat. Tällöin aseellisen voimankäytön suhteellisuuden arvioiminen voi han-kaloitua entisestään. Sotilaallista välttämättömyyttä arvioitaessa jälkikäteen on huomioitava, että taistelijoilla on oikeus puolustaa itseään sekä velvollisuus puolustaa ja suojella palvelus-tovereitaan taisteluissa. Jokainen taistelija käyttää velvollisuksiensa täyttämiseen sellaista

aseellista voimaa, mikä hänellä on käytettävissään. Taistelijoita ei voida rangaista tämän velvollisuuden suorittamisesta paitsi silloin, jos he suorittavat tietoisesti sotarikoksen. Rypäleasideen käyttämiseen liittyen luvussa 4.1.3 mainitaan ”*myös aluevaikutteisia aseita voidaan käyttää suppeisiin maaleihin jos muita keinoja sotilaallisen välttämättömyyden ja tavoitteiden nimissä ei ole käytössä*”. Suppea maali voidaan tässä yhteydessä käsittää yksittäiseksi aseeksi tai laitteeksi, jonka tuhoamisella on suuri merkitys joukon selviytymisen tai taistelukyvyyn säilyttämisen kannalta.

Aseellisen voiman käytöstä päättävä henkilö on kuka tahansa taistelija, jolla on mahdollisuus käyttää aseellista voimaa vihollisen taistelijoita vastaan tavoiteltaessa sotilaallista hyötyä. Jokaisella sotilasesimiehellä on velvollisuus estää aseellinen voimankäyttö jos on nähtävissä, että se on rikkomus kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjä vastaan. Sotilasesimiestä voidaan rangaista, jos hän ei ole tehnyt näin vaikka hänellä olisi siihen ollut mahdollisuus. Aseellisen voiman käyttäjä voi itse selvittää rangaistuksetta, jos hän ei tiennyt toimivansa vastoin kansainvälisen humanitaarisen oikeuden periaatteita. Toisaalta aseellisen voiman käyttäjä voidaan myös tuomita sellaisesta taisteluvellvollisuuden laiminlyönnistä, joka vaarantaa taistelutoimen suorittamisen. Aseellisesta voimankäytöstä kieltäytyminen on yksi taisteluvellvollisuuden laiminlyönnin muoto. Oikeudelliset asiat eivät ole yksioikoisia näissäkään tilanteissa, mutta se, että tietämättömyys olemassa olevista säännöistä voi pelastaa henkilön rangaistukselta rikottaessa kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjä, on erikoista.

Tarpeeton kärsimys ja liiallinen vamma ovat käsitteitä, joita ei voida yhtämittaisesti määritellä eri yksilöiden kohdalla. Siviileihin eriteltynä tämä I lisäpöytäkirjan periaate velvoittaa suojelemaan siviileitä kaikilta aseellisen selkkauksen seurauksilta, joista heille voi aiheutua liiallisia fyysisiä vammoja tai tarpeetonta kärsimystä. Siviilien suojeleminen tarpeettomalta kärsimykseltä ja liiallisilta vammoilta liittyy inhimillisen kohtelun periaatteeseen, jonka mukaisesti heille tulee pyrkiä tarjoamaan ruokaa, vettä ja muuta suojaa aseellisen selkkauksen vaikutuksilta sekä muuta tarvittavaa humanitaarista apua valtion tai valtion tukemien ihmisoikeusjärjestöjen toimesta. Sotilaallinen suojelutoiminta voi olla esimerkiksi vaarallisten alueiden merkitsemistä ja aseellisesta toiminnasta varoittamista.

Aseellisen voimankäytön välittömänä seurauksena mahdollisesti tapahtuvia siviilien loukkaantumisia ja kuolemantapauksia tulee käsitellä erotteluperiaatteen, suhteellisuusperiaatteen ja umpimähkäisen aseiden käytön kiellon kautta, mutta ei tarpeettoman kärsimyksen tai liiallisen vamman käsitteiden kautta kuten monet ihmisoikeusjärjestöt esittävät. Lailliset aseet ai-

heuttavat samanlaisia vammamekanismeja sotilaille kuin siviileillekin, joskin sotilaiden vammamekanismit riippuvat joissakin tapauksissa heidän suojavaarusteistaan.

Siviilien suojeleminen sodan räjähtämättömien jäänteiden vaaroilta tuli-iskujen jälkeen on valtion armeijan tai aseellisen selkkauksen osapuolen vastuulla tämän hallinnoimilla alueilla. Tämä toiminta liittyy myös edellä kuvattuun yleiseen siviilien suojelemiseen aseellisen selkkauksen aiheuttamilta vaaroilta. Se ei liity umpimähkäiseen aseiden käyttämiseen, suhteellisuusperiaatteeseen tai erotteluperiaatteeseen millään tavalla, kuten ihmisoikeusjärjestöt ovat näidenkin sääntöjen kohdalla väittäneet. Sodan räjähtämättömien jäänteiden aiheuttamat laajat, pitkäaikaiset ja vakavat vahingot luonnolliselle ympäristölle tulee käsitellä rikkomuksena I lisäpöytäkirjan 35(3) artiklaa sodankäyntimenetelmistä kohtaan. Nämä kohdat vaativat puolestaan tulkintaa siitä, mitä ovat laaja, pitkäaikainen ja vakava tässä kontekstissa. CCW-puitesopimuksen V pöytäkirjalla vastataan tähän haasteeseen jakamalla raivausvastuut niin saastuneiden alueiden hallitsijalle kuin aseiden käyttäjällekkin.

Kansainvälinen humanitaarinen oikeus ei salli sellaisia aseiden käyttötapoja, joiden tarkoituksena on tuottaa aseensa normaalisti tuottamaa vammaa suurempia vammoja tai kärsimystä vastapuolen taistelijoille. Laillisten aseiden tai ampumatarvikkeiden ominaisuuksia ei myöskään saa muokata sellaisiksi, että ne aiheuttaisivat vakavampia vammoja kuin ne normaalisti aiheuttavat. Aseiden käyttö on myös mitoitettava tilanteen mukaisesti. Mikäli tavoitteet ovat saavutettavissa keinoilla, joiden seurauksena mahdollisesti menetetään vähemmän ihmishenkiä ja saavutetaan vastaava sotilaallinen hyöty, on niitä käytettävä vaikka tämä olisi tilanteessa epäkäytännöllistä. Omien joukkojen turvallisuutta ei tule kuitenkaan vaarantaa. Vastapuolen taistelijat on saatettava taistelukyvyttömäksi sotilaallisen välttämättömyyden nimissä. Tämän jälkeen heihin ei tule kohdistaa enempää väkivaltaa ja heitä on kohdeltava heidän asemansa edellyttämällä tavalla valtiosopimusten ja tapaoikeuden periaatteiden mukaisesti.

Suomella käytössä olevien kaukolevitteisten panssariamiinien ja kuorma-ammusten sisältämien tytärammusten kohdalla keskustelua voitaisiin käydä näiden aseiden sisältämien ontelopanosten vaikutuksista taistelijoihin. Näille räjähteille ominaiset, elollista voimaa vastaan suunnatut paine- ja sirpalevaikutukset, ovat vakiintuneita aseellisen vaikuttamisen keinoja. Ontelopanoksen tarkoituksena puolestaan on läpäistä ajoneuvojen tai panssarivaunujen kylki, pohja, tela, katto tai kansi, ja näin aiheuttaa kohteen taistelukelvottomaksi saattaminen kokonaan tai osittain. Panssariteräksen läpäisevä, ontelopanoksen räjähdysvaikutuksen muodostama sula metalli voi aiheuttaa ajoneuvon tai vaunun sisällä oleville taistelijoille moninaisia vammoja.

Keskustelua voitaisiin siis käydä siitä, ovatko ontelopanoksen mahdollisesti aiheuttamat vammat taistelijoille liiallisia suhteessa saavutettuun sotilaalliseen hyötyyn. Ne räjähteet, jotka sisältävät ontelopanoksen, ovat myös tavanomaisia aseita ja niiden käyttäminen on vakiintunutta taistelukentällä. Ontelopanosten vaikutuksen kohde on ajoneuvo tai panssarivaunu, joka saadaan ontelopanoksen muodostaman vaikutuksen myötä mahdollisesti tuhottua tai saatettua toimintakyvyttömäksi. Tällöin ajoneuvon tai panssarivaunun sisällä kuljetettavien tai sen ulkopuolella, ontelopanoksen vaikutuspiirissä, olevien taistelijoiden vammat eivät voi olla tarkastelun kohteena, koska ontelopanoksen ensisijainen vaikuttamisen kohde on ollut ajoneuvo tai panssarivaunu.

Tämän havainnon myötä keskustelua ei tarvitse jatkaa. Myöskään Suomella käytössä olevien panssarimiinarakettien sisältämien panssarimiinojen käsittelynestolaitteiston ei voida katsoa tekevän miinaa umpimähkäiseksi, koska käsittelynestolaitteiston ensisijaisena tehtävänä on estää tai hidastaa sotilaiden suorittamaa miinojen raivaamista miinojen aktiivisen toimintavaiheen ajan. Siviileille aiheutuva uhka tulee torjua varoitusohjelmilla, tiedottamisella ja miinoitteiden merkinnällä. Näiden havaintojen myötä voidaan todeta, ettei panssarimiinaraketin ominaisuuksien tai käyttötapojen oikeudellista pohdintaa tarvitse jatkaa uuden tutkimuksen muodossa, koska nämä asiat on käsitelty tässä tutkimuksessa.

Suhteellisuusperiaatteen soveltaminen rypäleaseiden kohdalla ei poikkea muista asejärjestelmistä. Rypäleaseet on erityisesti suunniteltu kevyesti panssaroituja ajoneuvoja, kevyitä panssarivaunuja ja elollista voimaa vastaan. Näitä maalityyppejä voi esiintyä taistelukentällä useassa erilaisessa tilanteessa ja erikokoisina osastoina. Rypäleaseiden käyttäjä vastaa suhteellisuusperiaatteen noudattamisesta havaintojensa, tietojensa ja ammattitaitonsa puitteissa. Päätöksentekoprosessin tulee sisältää pohdintaa voimankäytön mitoittamisesta. Kuormaammusten käyttämisen yhteydessä tulenjohtajalla sekä hänelle epäsuoran tulen käytön vaatimuksia antavalla jalkaväkijohtajalla on vastuu erotteluperiaatteen noudattamisesta ja voimankäytön mitoittamisesta. Tässä yhteydessä pohdinnan tulee sisältää ainakin arvio siitä, millä käytettävissä olevalla ampumatarvikkeella ja millä ampumatarvikemäärällä päästään parhaiten haluttuun lopputulokseen ja saavutetaan tavoiteltava sotilaallinen hyöty. Samoin tulee huomioida edellä esille tuotu tulenjohtajien mahdollisuus säädellä haluttavaa vaikutusta käyttämällä tuliyksikön osaa tai jopa yksittäistä tykistöasetta.

Epäsuoran tulen käyttämisen yhtenä keskeisenä periaatteena on pyrkimys käyttää tulta aina tähystetysti, jolloin tulenjohtajan tulisi pystyä tekemään päätös tulenkäytöstä omien näköhavaintojensa perusteella. Jos tähystetty tulenkäyttö ei ole mahdollista siviilikohteiden lähetty-

ville, ei kuorma-ammuksia tai tykistöaseita yleensäkään tulisi käyttää, koska ei voida varmistua niiden osuvuudesta ja vaikutusalueesta. Tulenjohtajien tulee varmistua kuorma-ammusten osuvuudesta käyttämällä tarkistuskuorma-ammuksia silloin, kun heillä ei ole perusteita aloittaa tulenkäyttöä vaikutusammuntana.

Maavoimien maalittamisprosessin toimintatavoilla pyritään vastaamaan keskeisten kansainvälisen humanitaarisen oikeuden periaatteiden velvoitteisiin arvioimalla vastustajan keskeisiä ja kriittisiä voimavaroja, priorisoimalla näitä kohteita operaatiokohtaisesti ja suunnittelemalla jo ennalta niihin tarvittava vaikutus. Tällä toiminnalla vastataan siis sodankäyntimenetelmiä koskevaan rajoitteeseen, jonka on tässä tutkimuksessa esitetty ”*käsittävän tapaa miten tavoitteet voidaan saavuttaa aiheuttamalla mahdollisimman vähän ihmishenkien menetyksiä. Periaate pätee niin aseiden ja menetelmien käyttämiseen vihollista vastaan kuin myös omien joukkojen käyttöperiaatteisiin*”. Maalittamisprosessin avulla kyetään tehokkaasti priorisoidaan joukko- ja operaatiokohtaisia resursseja, joihin myös kuorma-ammukset ja panssari-miinaraketit kuuluvat, koska suunnitteluprosessi on yhdenmukainen kaikissa Maavoimien Esikunnan alaisissa johtoportaissa. Maalittamisprosessissa suoritettavan analyysin perusteella toteutettava rypäleaseiden jakaminen joukkojen käyttöön mahdollistaa myös tarkan operaatiokohtaisen ohjeistuksen käskemisen kuorma-ammuksia käyttävälle joukolle.

Maalittamisprosessi ei yhtäältä vastaa suhteellisuus- ja erotteluperiaatteen velvoitteisiin, joiden noudattaminen on kuorma-ammusten loppukäyttäjän eli tulenjohtajan tai vaikuttamiskeskuksen henkilöstön velvollisuutena. Toisaalta maalittamisprosessi auttaa kuitenkin tulenjohtajia sekä vaikuttamiskeskuksen henkilöstöä päätöksenteossa suhteellisuusperiaatteen soveltamisen osalta rypäleaseiden käytön yhteydessä. Maalittamisprosessissa tuotetaan lista tärkeistä kohteista. Tämä luokittelu paljastaa niiden tärkeyden operaatiokohtaisesti. Jos tulenjohtajalla on tarkka käsitys kohteen tuhoamisen tai taistelukyvyttömäksi saattamisen tärkeydestä, maalien luokittelu auttaa punnitsemaan suhteellisuusperiaatteen velvoitteita epäsuoran tulen käytön tilanteissa mikäli se on tarpeellista.

Mikäli myös kuorma-ammusten käyttämisestä on annettu operaatiokohtaisia ohjeita tai niiden käyttö on muuten tarkkarajaisesti ohjeistettu, on tulenjohtajalla hyvät perusteet toimia kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sisältämien sääntöjen mukaisesti. Toimintatapamalli, jonka mukaan tulenjohtokomentaja pidättää kuorma-ammusten käyttöoikeuden itsellään ja antaa kuorma-ammuksia tulenjohtajien käyttöön vain erikseen pyydettyäessä, tukee kuorma-ammusten tarkoituksen- ja oikeudenmukaista käyttöä. Tämä ei kuitenkaan poista tulenjohtajan velvollisuutta olla tietoinen kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjen sisältämistä

velvoitteista ja kuorma-ammusten oikeista käyttötavoista. Kuorma-ammusten käyttöperiaatteiden kouluttamisjärjestelyt nykyisessä koulutusjärjestelmässä tulisikin tarkastaa, koska nähtävissä on viitteitä siitä, ettei kuorma-ammusten käyttöperiaatteita kouluteta tehokkaasti edes Puolustusvoimien omalle henkilöstölle, joka puolestaan kouluttaa reservin tulenjohtajat.

Vaikuttamiskeskuksen johtaessa tulenkäyttöä ja tulenjohtajan toimiessa tähystäjänä, vastuu erotteluperiaatteen noudattamisesta jakautuu näiden kahden toimijan kesken. Tulenjohtajan tulee antaa tilanne- ja maalitiedot siinä muodossa kuin ne alueella ovat. Vaikuttamiskeskus tekee päätöksen voimankäytön mitoittamisesta, ottaen huomioon muut tiedossa olevat tulenkäyttöön vaikuttavat tilannetiedot. Lisäksi vaikuttamiskeskuksen tulee soveltaa suhteellisuusperiaatetta ja punnita saavutettavan sotilaallisen hyödyn merkitystä, jos on olemassa uhka aseellisen voimakäytön vaikutuksien ulottumisesta siviileihin tai siviilikohteisiin.

Kaukomiinoittamisen osalta vastuu erotteluperiaatteen noudattamisesta siirtyy täysin vaikuttamiskeskukseen tilanteissa, joissa päätös kaukomiinoitustehtävästä tehdään vaikuttamiskeskuksessa analysoitavan ja tiedustelujärjestelmien kautta saadun informaation perusteella. Tällöin päätöstä tulenkäytöstä on pohdittava informaation tarkkuuden, alueella olevien siviilien, vihollisen arvioidun toiminnan ja sen nopeuden, informaation varmennus- tai täydennysmahdollisuuksien sekä raketinheitinpatterin käytettävyyden kautta.

Kaukolevitteisiä miinoja voidaan käyttää vain sotilaskohteisiin, joiden määrittäminen tässä yhteydessä perustuu havaittuun tai arvioituun vihollisen toimintaan tai oman toiminnan suojaamiseen. Erityisin huomioitava asia kaukomiinoittamisen osalta on I lisäpöytäkirjassa esiin tuotu oikeudellinen linjanveto miinojen sotilaallisen vaikuttamisen kynnyksestä. Kuten luvussa 4.1.3 mainitaan, *”miinojen osalta artiklan ja lain mukainen sotilaallisen vaikuttamisen kynnys ylittyy siinä vaiheessa kun henkilölle aiheutuu niistä vaaraa”*. Aseellisesta toiminnasta päättävien henkilöiden tulee estää vaaran syntyminen I lisäpöytäkirjan edellä mainittujen periaatteiden sekä CCW-puitesopimuksen pöytäkirjojen asettamien velvoitteiden mukaisesti. Tämä tarkoittaa velvollisuutta estää pääsy vaarallisille alueille aseellisen selkkauksen aikana, mikäli mahdollista, sekä velvollisuutta tehdä nämä alueet vaarattomiksi aktiivisten vihollisuuksien päätyttyä tai niin nopeasti kuin mahdollista.

CCW-puitesopimuksen pöytäkirjat vahvistavat kansainvälisen humanitaarisen oikeuden periaatteita tarkentamalla ja ohjaamalla tarvittavia toimenpiteitä kaukomiinoittamiseen ja ERW-uhkan torjumiseen liittyen. Miinoitteet on merkittävä heti kun se on mahdollista resurssien ja taistelutoiminnan suomien mahdollisuuksien mukaan jos on oletettavissa, että niistä aiheutuu

vaaraa omille joukoille tai siviileille. Raskaan raketinheitinpatterin ilmoittamismenettely miinoitteen rakentamisesta sekä miinoitteen yksityiskohtaisista tiedoista tukee tätä toimintaa. ERW-uhan torjumiseen liittyvät varoitus- ja riskikoulutusohjelmat siviileille tulee aloittaa ennakoiden, ei reagoiden. Suomessa siviileille suunnattujen varoitus- ja riskikoulutusohjelmien välittömään aloittamiseen on varauduttu ohjeistamalla poikkeusolojen aikaiset alueelliset johtoportaat pitämään yllä henkilörekisteriä tähän toimintaan ammattitaidon omaavista henkilöistä kunkin alueellisessa johtoportaassa toiminta-alueella sekä laatimaan siviileille suunnattu koulutusmateriaali jo normaalioloissa.

ERW-tietojen alueellisen ylläpidon ja päivittämisen kautta edellä mainittu vaarallisten alueiden merkintä ja raivaaminen on mahdollista aloittaa jo aseellisen selkkauksen aikana resurssien niin salliessa. Näiden tietojen välittäminen on osin ohjeistettu sopimusvelvoitteita tarkemmin. Maavoimien pioneerijoukkojen koulutukseen käytettävät oppaat tukevat hyvin ERW-toiminnan kouluttamista. Pioneerijoukoilla on käytössä myös kattavat tietojärjestelmät, jotka tukevat tarvittavan raivaustoiminnan suorittamista ja mahdollistavat sujuvan tiedonsiirron Maavoimien alaisten joukkojen kesken. Osa järjestelmistä on myös kansainvälisessä käytössä, jolloin ERW-tietojen välittäminen on helppoa sopimuspuolten tai aseellisen selkkauksen osapuolten välillä silloin kun näillä osapuolilla on käytössä sama tietojärjestelmä.

Tulenkäytön johtamisjärjestelmän toiminnallisuudet, manuaalista tulitoimintaa ohjaavat toimintatavat ja tulenjohtajille koulutettavat velvollisuudet tukevat myös ERW-toiminnan aloittamista sekä suojeltujen ja muiden kohteiden suojelua epäsuoran tulen vaikutuksilta valtiosopimusvelvoitteiden mukaisesti. Voidaan kuitenkin olettaa Suomea vastassa olevan aseellisen selkkauksen osapuolen käyttävän rakennettuja alueita vähintään huolto-organisaationsa tukialueena. Näitä rakennettuja alueita ei tällöin voida kokonaisuudessaan rajata tulenkäytöltä kielletyiksi alueiksi. Epäsuoran tulen käyttämistä rakennetuille alueille ei siis voitane täysin estää Suomen alueella mahdollisesti käytävässä aseellisessa selkkauksessa.

Näille vihollisen valtaamille ja käyttöön ottamille rakennetuille alueille joudutaan mahdollisesti keskittämään huomattavaa tulivoimaa, jotta omien joukkojen tappiot saataisiin minimoitua alueelle kohdistettavan hyökkäyksen yhteydessä. Tällöin on pohdittava tarkkaan, millä asejärjestelmällä tai keinolla viholliseen vaikutetaan, jotta sen taistelukykyä saadaan heikennettyä siten, että suhteellisuusperiaatteen ja umpimähkäisyyden kieltävän periaatteen velvoitteet täyttyvät. Pohdinnan sodan räjähtämättömien jäänteiden määrästä ja laadusta on tällöin oltava sivuosassa eikä suhteellisuusperiaatteen soveltamisen osana, kuten rypäleaseita vastustavat ihmisoikeusjärjestöt haluaisivat sen olevan.

7. POHDINTAA

7.1. Tutkimuksen tuloksista ja rypäleasesopimusten vaikutuksista

Johtopäätöksenä voidaan sanoa, että esitetyt tutkimustulokset osoittavat kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja asesopimusten velvoitteiden sekä niiden toteuttamisen Suomessa luovan selkeät raamit rypäleasideen turvalliselle käyttämiselle. Tällöin tutkimus tukee johdannossa esille tuotua Kansainvälisen Punaisen ristin komitean näkemystä siitä, että kansainvälisen oikeuden järjestelmässä nämä raamit ovat olemassa. Suuren ongelman ovat luoneet rypäleasideen käyttötavat asutetuille alueille. Käyttötapoja ei kuitenkaan voida tuomita laittomiksi ilman tarkempaa tarkastelua. Toisen suuren ongelman ovat luoneet räjähtämättömät tytärammukset. Itse rypäleasideen väittäminen laittomaksi on kuitenkin virheellinen väite ja tarkoitushakuinen vaikuttamisen väline.

Tulisiko edellä mainitut havainnot huomioiden rypäleasideen käyttäminen asutetuille alueille kieltää kaikissa tilanteissa? Ei, jos katsotaan, että niiden vaikutukset pystytään kohdistamaan ja rajaamaan tarkoitettuun sotilaskohteeseen, jolloin tilanteessa saavutetaan suurempaa sotilaallista hyötyä rypäleaseita käyttämällä kuin muita asejärjestelmiä käytettäessä. Tulisiko rypäleaseita käyttää pistemaaleiksi katsottaviin sotilaallisiin kohteisiin, jotka sijaitsevat siviili-kohteiden lähellä? Ei, jos tarkempia menetelmiä on mahdollista ja tarkoituksenmukaista käyttää. Tulisiko rypäleaseita yleensäkin käyttää pistemaaleiksi katsottavia sotilaskohteita vastaan? Kyllä, jos niiden katsotaan olevan paras ja tehokkain aseellisen vaikuttamisen väline juuri siinä tilanteessa. Ihmisoikeusjärjestöt ovat tehneet leimanneet kaikki rypäleaseet laittomiksi ja väittäneet kaikkien iskujen, joissa siviilejä on loukkaantunut, olevan laittomia. Oikeudellisessa pohdinnassa ei voida tehdä tällaisia yleistyksiä.

Keskeistä aseellisissa selkkauksissa on kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjen ymmärtäminen, oikein soveltaminen ja kunnioittaminen. Samalla kun kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjen tarkoituksena on rajoittaa aseellisesta selkkauksesta siviiliyhteiskunnalle aiheutuvia haittoja, on niiden tarkoituksena myös mahdollistaa tehokas aseellinen voimankäyttö, jota Suomessa säädellään valmiuslain nojalla Puolustusvoimille annettavilla lisätoimivaltuuksilla. Tarvittavat toimivaltuudet on annettava Puolustusvoimille joustavasti ennakkoiden, ei reagoiden, jolloin Puolustusvoimat kykenee toimimaan tehokkaasti kansainvälisen humanitaarisen oikeuden asettamien rajoitteiden puitteissa.

Suomen lainsäädäntö on linjassa valtiosopimusten velvoitteiden kanssa ja se luo Puolustusvoimille selvät velvoitteet lakien ja osin näihin lakeihin perustuvien sisäisten hallinnollisten määräysten mukaisesti toimimiseen. Näiden lakien ja määräysten mukaisella toiminnalla turvataan rypäleaseiden käsittelijöiden ja käyttäjien sekä siviiliyhteiskunnan turvallisuus rypäleaseiden varastointiin ja käyttämiseen liittyvien toimintojen yhteydessä. CCW-puitesopimuksen pöytäkirjojen vapaaehtoiset toimet on keskeisiltä osin otettu huomioon ja monet näitä vapaaehtoisia toimintoja ohjaavat määräykset ovat myös voimassa lainvoimaisina. Pöytäkirjojen keskeiset velvoitteet siviilien suojelemisesta miinoitteiden ja sodan räjähtämättömien jäänteiden uhilta on huomioitu hyvin Pääesikunnan ja Maavoimien Esikunnan antamissa määräyksissä sekä joissakin joukkojen koulutusta ohjaavissa oppaissa ja toimintaohjeissa. Puolustusvoimat on myös jalkauttanut ERW-toiminnan kouluttamisen koko organisaatioon. Tämän toiminnan valvontaa ja ohjausta on kuitenkin tiukennettava.

Parhaina esimerkkeinä siviilien suojelemiseen liittyvistä toimintatapamalleista Suomessa mainittakoon ohjeet miinoitteiden ja sodan räjähtämättömien jäänteiden tietojen keräämiseen liittyvistä vakioiduista toimenpiteistä sekä alueellisen henkilörekisterin ylläpito sodan räjähtämättömien jäänteiden uhkaan liittyvien varoitus- ja riskikoulutusohjelmien järjestämiseen soveltuvista ammattihenkilöistä. Edelleen nostettakoon esiin kuorma-ammusten jakaminen operaatiokohtaisesti niitä keskeisesti tarvitseville joukoille sekä maalittamisprosessin tuottama tuki tulenjohtokomentajille, tulenjohtopäälliköille, tulenjohtajille ja vaikuttamiskeskukselle keskeisten arvokkaiden maalien tunnistamiseen ja kansainvälisen humanitaarisen oikeuden tulkitsemiseen. Näiden toimintatapamallien jalkauttaminen ja korostaminen Puolustusvoimien harjoitustoiminnassa ovat keskeisiä asioita luotaessa tulenjohtajien suorittaman epäsuoran tulen käytön ja vaikuttamiskeskusjohtoisen tulenkäytön toimintatapamalleja liittyen uuteen taistelutapaan, jossa sotilasesimiesten vastuu etenkin alimmilla tasoilla tulee lisääntymään huomattavasti hajautetun toiminnan myötä.

Vaikuttamiskeskusjohtoinen tulenkäyttö herättää kysymyksiä sille suunniteltujen tehtävien luonteesta sekä toimintatapamalleista kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjen noudattamiseen liittyen. Kysymykset kumpuavat siitä, millaisen tilannetiedon avulla päätöksiä tulenkäytöstä tullaan tekemään. Onko vaikuttamiskeskuksella mahdollisuutta ajantasaisen tilannetiedon käsittelyyn jatkuvalla kuvayhteydellä? Käyttääkö vaikuttamiskeskus pelkästään tulevien taistelunjohto- ja tietojärjestelmien paikkatieto-ominaisuuksia tunnistessaan omien joukkojensa sijainnin suhteessa tulenkäytön kohteeseen? Miten vaikuttamiskeskus käyttää tulenjohtajia kohteiden paikantamiseen ja tuleeko tulenkäytöstä päättävien henkilöiden luottaa kohteen paikantaneen henkilön havaintoihin kohteen alueella tapahtuvasta toiminnasta vai

varmennetaanko nämä havainnot muilla resursseilla, kuten tiedustelulennokeilla? Miten ja millä resursseilla tiedustelulennokkien paikantamien maalien koordinaatit puolestaan varmennetaan? Millaisen päätöksentekoprosessin kautta päätökset tulenkäytöstä nopeita ratkaisuja vaativissa tilanteissa tehdään? Kuuluuko tai tulisiko vaikuttamiskeskukseen organisaatioon kuulua operaatiolakimies? Tutkijan näkemyksen mukaan tulisi. Nämä kysymykset tulevat olemaan keskeisiä asioita pohdittaessa vaikuttamiskeskusjohtoista tulenkäyttöä ja sen kykyä toimia läpinäkyvästi kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sisältämien periaatteiden mukaisesti.

Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että ihmisoikeusjärjestöjen väitteet rypäleaseiden yleisestä laittomuudesta ja monet tulkinnat kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sisällöstä kuvaavat ennemminkin heidän tahtotilaansa kuin todellisuutta. Ihmisoikeusjärjestöt ovat käyttäneet keräämäänsä informaatiota valikoiden tukemaan heidän tavoitteitaan, jotka ovat kuitenkin ymmärrettäviä ja siviilien suojelun osalta kunnioitettavia. Käytetyt keinot tavoitteiden saavuttamiseksi ovat kuitenkin kyseenalaisia, koska ne on usein perusteltu virheellisten kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjen tulkinnan ja puutteellisen rypäleaseiden käyttämistä koskevan informaation pohjalta. Edellä kuvatuilla perusteilla rakennettua informaatiota on käytetty myötämieliseen kohdeyleisöön vaikuttamiseen sekä sellaisten valtioiden painostamiseen, jotka ovat käyttäneet rypäleaseita tai eivät ole vielä liittyneet CCM-sopimukseen.

CCM-sopimus on saavuttanut laajan kannatuksen tämän kansainvälisen kampanjoinnin seurauksena. CCM-sopimuksen avulla on saatu aikaiseksi painostava ilmapiiri varsinkin niitä valtioita kohtaan, jotka katsovat kansallisten turvallisuusetujen vaativan edelleen rypäleaseiden säilyttämistä operatiivisissa varastoissaan ja varautumista niiden käyttämiseen. CCM-sopimukseen liittyneiden valtioiden suuri määrä selittyy kuitenkin osaltaan sillä, etteivät monien sopimusvaltioiden uhkakuvat ole vaatineet varautumista sellaisia maalityyppejä vastaan, joihin rypäleaseet ovat tehokkaita. Moni sopimusvaltio ei ole koskaan edes omistanut rypäleaseita. Näiden sopimusvaltioiden kohdalla turvallisuusetujen miettiminen ei välttämättä ole ollut etusijalla, vaan sopimukseen on liitytty mahdollisesti solidaarisuudesta muita sopimusta kannattavia valtioita kohtaan.

Tässä yhteydessä tulee myös pohtia olisiko CCW-puitesopimuksen VI pöytäkirja turha ja ”ylimääräinen osa” kansainvälistä oikeutta nyt kun CCM-sopimus on jo voimassa? Onko VI pöytäkirja enää tarpeellinen? Sen voidaan katsoa olevan tarpeellinen kun ajatellaan rypäleaseiden käyttämistä siten, miten Israel niitä käytti oman kyseenalaisen *Dahiya* -doktriininsa

ohjaamana vastatessaan siviiliväestön seasta toimineen aseellisen ryhmän aseelliseen toimintaan. Jäljelle jää ainakin kysymys siitä, millaiseen VI pöytäkirjaan suurimmat rypäleaseita valmistavat ja varastoivat valtiot liittyisivät, kun jo neuvoteltu hyvin avoin VI pöytäkirjaluonnoskaan ei saavuttanut konsensusta?

CCW-puitesopimuksen VI pöytäkirjaluonnoksen mukaan Suomessa käytössä olevat kuorma-ammukset kuuluisivat kiellettyjen rypäleaseiden listalle, jos tytärammusten toimintavarmuus ei täytä 99 prosentin vaatimusta. Jos puolestaan pystytään osoittamaan, että tämä vaatimus voisi täyttyä joissain operaatio-olosuhteissa, olisivat Suomen kuorma-ammukset edelleen sallittuja. Mikäli nämä vaatimukset eivät täyty, tulisi tytärammukset korvata tai modifioida toimintavarmuudeltaan sopimusvelvoitteen mukaiseksi. Tytärammuksia voitaisiin edelleen käyttää vain edellä mainituissa, edullisissa olosuhteissa. Säännön noudattaminen vaatisi erillistä kansallista ohjeistusta käyttöperiaatteista. Olosuhdearvion tekeminen jäisi loppukäyttäjien vastuulle. Muuten pöytäkirjan merkitys olisi suurimmaksi osaksi Suomelle muodostuvien velvollisuuksien osalta merkityksetön, koska velvollisuudet on otettu huomioon jo nykyisessä lainsäädännössä sekä Puolustusvoimien toimintaohjeissa.

CCM-sopimuksen syntymisen yhteydessä edelleen kehittynyt painostava ilmapiiri on varmasti myös nostanut rypäleaseita varastoivien valtioiden kynnystä käyttää rypäleaseita tulevissa aseellisissa selkkauksissa, ainakin muissa yhteyksissä kuin oman valtion puolustamisessa. Sopimuksella on luultavasti myös vaikutusta rypäleaseiden myyntiin ja hankintaan niiden valtioiden välillä, jotka eivät ole sopimukseen liittyneet. Tämä painostava ilmapiiri ei saa kuitenkaan aiheuttaa sellaista tilannetta, jossa kansallisiin turvallisuusetuihin vaikuttavia ulottuvuuksia käytetään valtion sisäisen poliittisen päätöksenteon ”pelinappulana” oman kannatuksen kasvattamiseen.

CCM-sopimus on vaikuttanut Suomeen jo monella tavalla. Raskaan kranaatinheittimen kuorma-ammusten hankintasopimus Espanjan kanssa peruuntui Espanjan liittyttyä CCM-sopimukseen. Myös Saksan liittyminen CCM-sopimukseen aiheutti esteen tuleville kuorma-ammushankinnoille Saksasta. Hollannilta hankittujen raskaiden raketinheittimien lisäksi olisi ollut mahdollisuus hankkia edullisesti suuria määriä tytärammuksia sisältäviä M-26-raketteja. Näitä raketteja hankittiin kuitenkin hyvin maltillinen määrä ja kaikki nämä raketit on muutettu tai tullaan muuttamaan harjoitusraketeiksi, jotka eivät sisällä tytärammuksia. Sopimus tulee vaikuttamaan keskeisesti myös mahdollisiin tuleviin rypäleasehankintoihin. CCM-sopimusneuvottelut johtivat myös CCW-puitesopimuksen VI pöytäkirjaneuvotteluiden aloittamiseen. Kuten aiemmin mainittiin, mahdollinen CCW-puitesopimuksen

VI pöytäkirja, siinä muodossa kuin sitä tässä tutkimuksessa käsiteltiin, estäisi Suomelta nykyisten tykistön kuorma-ammusten käyttämisen, mikäli Suomi liittyisi sopimukseen sen ollessa viimeisimmässä muodossaan.

CCM-sopimuksen ja CCW-puitesopimuksen VI pöytäkirjan sopimusneuvottelut ovat johtaneet muutokseen ja kehitykseen asekehityksen saralla. CCM-sopimuksen ulkopuolisista valtioista ehkä näkyvimmin VI pöytäkirjaluonnoksen linjoja on lähtenyt tavoittelemaan Yhdysvallat, joka pyrkii saavuttamaan tytärammuksilleen 99 prosentin toimintavarmuuden. Lisäksi Yhdysvallat pyrkii Alternative Warhed Program -ohjelmallaan (AWP) kehittämään MLRS-järjestelmän kuormaraketteihin sellaisen aluevaikutteisen hyötykuorman, joka on CCM-sopimuksen velvoitteet täyttävä. CCM-sopimusvaltioista Saksa ja Ruotsi ovat puolestaan jo kehittäneet uudentyyppisiä tykistön kuorma-ammuksia, joiden käyttämistä CCM-sopimus ei kiellä ja joiden yhteen kohteeseen vaikuttavien tytärammusten ei katsota aiheuttavan uhkaa siviileille.

Myös Suomessa keskustellaan näiden CCM-sopimuksessa sallittavien tykistön kuorma-ammusten hankinnasta, jotka yleisimmin sisältävät kaksi tytärammusta. Ammuksissa olevien sensoreiden avulla nämä tytärammukset vaikuttavat vain yhteen tiettyyn sotilaskohteeseen ylhäältä suunnatulla (*top attack*) panssarin läpäisevällä ontelopanoksella. Näiden täsmäammusten katsotaan olevan tykistöaseiden osalta tehokkain vaihtoehto kovia kohteita eli taistelupanssarivaunuja vastaan. Tällaisten täsmäammusten hankkiminen Suomeen vahvistaisi huomattavasti tykistön roolia ja kykyä kovien maalien tuhoamisessa. Nämä ammuksit eivät kuitenkaan poistaisi tällä hetkellä käytössä olevien rypäleaseiden tarpeellisuutta tai muuttaisi niiden merkitystä, koska maalityypit, joihin näitä eri ammustyyppejä on hyödyllistä käyttää, ovat erilaisia.

Nykyisten kuorma-ammusten tehokkuus ja käytettävyys pysyisi siis edelleen ennallaan, koska myös maalityypit, joita vastaan ne ovat tehokkaimpia, ovat säilyneet lähes ennallaan nykyisissä Suomen uhka-arvioissa. Panssariamiinarakettien käytettävyyteen uudet tykistön täsmäammukset eivät vaikuttaisi millään tavalla. Itse asiassa panssariamiinaraketit tukisivat tehokkaasti tykistön täsmäammusten käyttämistä, aivan kuten ne tukevat myös nykyisten kuorma-ammusten käyttämistä luomalla vastustajalle pysäyttävän tai sen toimintaa hidastavan esteen. Tykistötulen tehokkaimman käytön edellytyksenä on kohteen pysäyttäminen tai sen liikkeen huomattava hidastaminen.

Suomen tulee edelleen jatkaa nykyisellä linjalla kansallisten turvallisuusetujen varjelemisessa rypäleaseiden käyttövalmiuden osalta. Ulkopuolinen poliittinen paine ei saa vaikuttaa kansallisen turvallisuuden ja puolustuskyvyn kehittämisen linjauksiin, eikä se varsinkaan saa johtaa kansallista turvallisuutta tai puolustuskykyä heikentäviin poliittisiin päätöksiin. CCW-puitesopimuksen VI pöytäkirjaluonnosta tullaan tuskin kansainvälisesti hyväksymään tulevisakaan neuvotteluissa sen viimeisimmässä muodossa. Suomen ei myöskään tulisi liittyä sopimukseen sen ollessa tässä luonnosmuodossa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että Suomen ei tulisi osallistua tuleviin neuvotteluihin ja kannustaa mahdollisesti tulevan pöytäkirjan humanitaarisia tavoitteita. Tähän valtiosopimukseen liittyminen tämän tai seuraavan vuosikymmenen aikana merkitsisi kuitenkin Suomelle velvoitetta tuhota yksi keskeinen tykistöjärjestelmän osa suurin kustannuksin ja tarvetta vielä suuremmin kustannuksin hankkia suorituskykyä korvaavia järjestelmiä, kuten jalkaväkimiinoista luopumisen yhteydessä on jouduttu tekemään.

7.2. Tutkimuksen tekemisestä, lähdemateriaalista ja jatkotutkimustarpeista

Tutkimuksen johdanto kuvaa niitä aihealueita, joihin tutkijan tuli perehtyä aihealueen kompleksisuuden ymmärtämiseksi. Johdannon tarkoituksena on tuoda esille rypäleaseiden käyttämiseen liittyvän kansainvälisen keskusteluun osallistuvien osapuolten näkemykset ja tällä tavoin rakentaa tutkimusaiheelle perustaa sekä saattaa lukija sisään tähän ongelmalliseen tilanteeseen. Tässä on tutkijan mielestä onnistuttu.

Tutkimuksen oikeustieteellisen tutkimusosuuden tulokset on johdettu oikeuslähdeopin mukaisen materiaalin analyysin ja tulkinnan kautta. Tutkimuksessa käytetty lähdemateriaali on kattava ja sitä on pyritty käyttämään objektiivisesti. Luvussa 2.4 tuotiin esille, että tutkimuksessa käytetyt oikeustieteelliset kirjallisuus- ja artikkelilähteet ovat pääosin arvostettujen Oxfordin ja Cambridgen yliopistojen julkaisemia. Näitä lähteitä voidaan siis pitää luotettavina. Tässä yhteydessä on kuitenkin huomioitava, että Yhdistynyt kuningaskunta on laajemmin ”sotaa käyvä” valtio kuin Suomi. Tämä on saattanut vaikuttaa tutkimuksessa käytetyn materiaalin sisältämiin, kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjä koskeviin näkemyksiin, jotka taas suomalaisessa tutkimuksessa esille tuotaessa saattavat vaikuttaa ”äärimmäisiltä”.

Tutkija ei kuitenkaan löytänyt voimakkaita ristiriitoja oikeustieteellisen kirjallisuus- ja artikkelimateriaalin sekä valtiosopimusten ja Geneven vuoden 1949 yleissopimusten I lisäpöytäkirjan kommentaarin välillä. Se oikeustieteellinen materiaali, jonka ihmisoikeusjärjestöjä tu-

kevat oikeusoppineet ovat tuottaneet, edustaa puolestaan toista ääripäätä kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjen sisällöstä ja rajoittavuudesta. Valtiosopimuksia käsittelevä tutkimusvaihe ja siitä johdetut tulokset ovat tutkijan mielestä tutkimuksen vahvuusalueita. Tutkijan mielestä tutkimuksen pääluvuissa vastataan alatutkimuskysymyksiin ja nämä vastaukset tukevat pääkysymykseen vastaamista sekä tutkimuskokonaisuutta.

Tutkimusosuuden, jossa käsitellään rypäleaseiden käyttämistä ja siihen liittyviä toimintoja Suomessa, lähdemateriaali on hyvin laaja ja sisältää osin myös sekundäärlähteitä. Sekundäärlähteet ovat kuitenkin suomalaisten asiantuntijoiden lausuntoja ja artikkeleita. Näistä osa liittyy tulenkäytön toimintatapojen kehittämiseen Puolustusvoimissa ja osa rypäleaseita koskevaan kansainväliseen keskusteluun, johon kirjoittajat ovat henkilökohtaisesti osallistuneet Suomen edustajina. Näitä lähteitä voidaan tällöin pitää luotettavina, mutta tutkimuksen julkisuus asetti tiettyjä rajoitteita lähdemateriaalin käyttämiseen ja tiettyjen käsiteltävien asioiden tarkkuuteen. Tietoa pyrittiin kuitenkin keräämään kattavasti julkisista lähteistä ja toiminnot pyrittiin kuvaamaan selkeästi.

Edellä kuvattua tutkimusosuutta heikentää tarkan ohjesääntötekstin puuttuminen keskeisten toimintojen, kuten vaikuttamiskeskuksen ja maalittamisprosessin, osalta. Ohjesääntöteksti puuttuu siitä syystä, että näitä toimintoja ollaan parhaillaan vasta kehittämässä. Myös kuormamusten ja miinarakettien käyttöperiaatteiden käsittely nojasi reserviupseereita kouluttavien perusyksiköiden sekä henkilökuntaa kouluttaviin oppilaitosten opetusmateriaaliin, joka oli käytännössä olematonta. Lisäksi tukeuduttiin tulevan tulenkäytön käsikirjan kirjoittamista ohjaaviin puheenvuoroihin ja luonnoksiin. Nämä asiat eivät kuitenkaan rikkoneet tutkijan mielestä tutkimuksen kokonaisuutta. Tutkimuksen tulokset ovat tutkijan mielestä selkeästi ja johdonmukaisesti jäsenneltyjä sekä hyvin päätutkimuskysymykseen vastaamiseen keskittyviä.

Tutkimuksessa tuotiin esiin kansainvälisen humanitaarisen oikeuden säännöt ja periaatteet, CCW-puitesopimuksen pöytäkirjojen ERW-toimintaa ohjaavat periaatteet ja Puolustusvoimien ERW-toimintaa ohjaavat ohjeet ja sisäiset hallinnolliset määräykset sekä osittaiset laiminlyönnit näitä velvollisuuksia kohtaan. Koulutuksen todelliseen toteuttamiseen ja sen laatuun ei tässä tutkimuksessa voitu kuitenkaan seikkaperäisesti ottaa kantaa. Tämä luo tutkimustarpeen tässä tutkimuksessa esitettyjen valtiosopimusvelvollisuuksien kouluttamisesta. Erityisen mielenkiinnon kohteena ovat tykistö- ja kranaatinheitinaselajin tulitoimintahenkilöstön sekä tulenjohtajien ERW-toimintaan liittyvä tieto- ja osaamistaso varusmiespalvelusajan loppuvaiheissa. Tulenjohtajien, tulenjohtopäälliköiden ja tulenjohtokomentajien tiedon tasoa kuormamusten käyttämisestä olisi ehkä myös syytä tutkia, koska opetusta ei välttämättä anneta tai

opetusmateriaali on heikkoa. Myös vaikuttamiskeskuksen päätöksentekoprosesseihin liittyvät oikeudelliset näkökulmat sekä varsinainen vaikutuskeskusjohtoinen tulenkäyttö ovat myös keskeisiä tutkimuskohteita juuri tällä hetkellä kun uutta tulenkäytön johtamisen resurssia ollaan kehittämässä. Aiemmin pohdinnan yhteydessä esitetyt kysymykset tuovat esiin joitakin näkökulmia uusiin tutkimusongelmiin. Erityisesti minilennokkijohtoiseen tulenkäyttöön liittyvät perusteet ovat kiinnostavia niin oikeudellisesta kuin myös operaatiotaidon ja taktiikan näkökulmasta.

TUTKIMUKSEN LÄHDELUETTELO

Aarnio, Aulis *Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta*, Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Helsinki 2011

AHJO-versio 1.9b tekninen ohje. Ohje on osana ohjelmistoa.

Barak, Eltan ”None to be Trusted: Israeli’s Use of Cluster Munitions in the Second Lebanon War and the Case for Convention on Cluster Munitions”, *American University International Law Review*, Volume 25, no.3, 2010, s. 423–483

Bill, Brian J. (ed.) *Law of War Deskbook*, International and Operational Law Department, The Judge Advocate General’s Legal Center And School, U.S. ARMY, Charlottesville, Virginia 2010.

Bjorseth, Annette *The Case For a New Treaty*. Expert Meeting on Humanitarian, Military, Technical and Legal Challenges of Cluster Munitions, Montreux, Switzerland 18 to 20 April 2007

Boothby, William H. *Weapons and the Law of Armed Conflict*, Oxford University Press, Oxford 2011 (First published 2009)

Bull, Hedley ”International Law and International Order” teoksessa *International Law*, Volume I, Sage Library of International Relations, Zrinski, Croatia 2008, s. 93–119

Cave, Rosy ”Disarmament as Humanitarian Action? Comparing Negotiations on Anti-Personnel Mines and Explosive Remnants of War”, teoksessa Borrie, John & Martin Randin, Vanessa, *Disarmament as Humanitarian Action: From Perspective to Practice*, United Nations Institute for Disarmament Research, Geneva, Switzerland. United Nations Publications 2006, UNIDIR/2006/8, 2006, s.51–78

CCW Protocol V reporting form 2011, Ministry for Foreign Affairs of Finland, Political Department, Unit for Arms Control, 31.3.2011.

Closing Comments by the ICRC. Expert Meeting on Humanitarian, Military, Technical and Legal Challenges of Cluster Munitions, Montreux, Switzerland 18 to 20 April 2007

Convention on Cluster Munitions. CCM-sopimuksen verkko-osoite:
[http://www.unog.ch/80256EE600585943/\(httpPages\)/F27A2B84309E0C5AC12574F70036F176?OpenDocument](http://www.unog.ch/80256EE600585943/(httpPages)/F27A2B84309E0C5AC12574F70036F176?OpenDocument)

Denber, Rachel (ed.)/Human Rights Watch. *Up In Flames: Humanitarian Law Violations and Civilian Victims in the Conflict over South Ossetia*. Human Rights Watch, New York 2009

Dinstein, Yoram, alkusanat (*foreword*), teoksessa Boothby, William H., *Weapons and the Law of Armed Conflict*, First published 2009, Oxford University Press, Oxford 2011, s. vii–ix

Docherty, Bonnie ”Breaking New Ground: The Convention on Cluster Munitions and the Evolution of International Humanitarian Law”, *Human Rights Quarterly* 31, s.934–963

Docherty, Bonnie ”The Time Is Now: A Historical Argument for a Cluster Munition Convention”, *Harvard Human Rights Journal*, Vol.20, 2007, s.53–87

Docherty, Bonnie/Human Rights Watch. *A Dying Practise: Use of Clustert Munitions by Russia and Georgia in August 2008*, New York 2009

Docherty, Bonnie; Garlasco, Marc; Goose, Steve; Hiznay, Mark; Becker, Thomas & Humes-Schulz, Stacy *Flooding South Lebanon: Israeli’s Use of Cluster Munitions in Lebanon in July and August 2006*, Human Rights Watch, New York 2008

Douchet, Ian & Lloyd, Richard (eds.) *Alternative anti-personnel mines: The next generation*, Landmine Action, London, UK and German Initiative to Ban Landmines, Berlin, Germany 2001

Draft Protocol on cluster munitions, 18 November 2011, CCW/CONF.IV/9. CCW VI pöytäkirjan verkkosivusto: [http://www.unog.ch/80256EE600585943/\(httpPages\)/43FD798E7707CE5AC12578B20032B630?OpenDocument](http://www.unog.ch/80256EE600585943/(httpPages)/43FD798E7707CE5AC12578B20032B630?OpenDocument)

Dullum, Ove *Cluster weapons – military utility and alternatives*, Forsvarets forskningsinstitutt/Norwegian Defence Research Establishment (FFI), 1 February 2008

ERW-koulutus MAAV:ssa 2010 ja 2011_V1 (HF40250)

Feickert, Andrew & Kerr, Paul K. *Cluster Munitions: Background and Issues for Congress*, Congressional Research Service, 27 June 2012

Filipinno, Eric (Project manager) *Guide to Cluster Munitions*, Second Edition, GICHD, Geneva, June 2009

Finley, Robbin & Sanders, Jeff *Future Ground Targets: 2012 and Beyond*, US Army, Targets Management Office, Redstone Arsenal, AL 2012.

Fleck, Dieter (ed.) *The Handbook of International Humanitarian Law*, Second Edition, Oxford University Press, Oxford 2008

Gadamer, Hans-Georg *Hermeneutiikka: Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*, toinen painos, (Suom. Nikander Ismo) Vastapaino, Tampere 2005

Geneva International Centre for Human Demining. *Land Release and Cluster Munitions 2011*

Geneven sopimus maasotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamisesta 12 päivänä elokuuta 1949, SopS 8/1955

Geneven sopimus merisotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoutuneiden aseman parantamisesta 12 päivästä elokuuta 1949, SopS 8/1955

Geneven sopimus siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana 12 päivästä elokuuta 1949, SopS 8/1955

Geneven sopimus sotavankien kohtelusta 12 päivästä elokuuta 1949, SopS 8/1955

Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirja kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta (I lisäpöytäkirja), SopS 82/1980

Grip, Lina ”Limiting conventional arms for humanitarian reasons: the case of cluster munitions”, teoksessa *SIPRI yearbook 2012*, s.417–424

Hakapää, Kari. *Uusi kansainvälinen oikeus*, 3.painos, Kariston kirjapaino Oy 2010

Hallituksen esitys eduskunnalle Kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta tehdyn, vuonna 1949 tehtyjen Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä (HE 14/1980 vp). Asiakirja ei löydy sähköisestä valtion säädöspankista ([www.finlex.fi/Hallituksen esitykset](http://www.finlex.fi/Hallituksen_esitykset)). Asiakirja on saatu käyttöön Maanpuolustuskorkeakoulun sotilaslakimies Juhani Parkkarilta. Materiaali on Parkkarin hallussa.

Hallituksen esitys Eduskunnalle Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön hyväksymisestä sekä laeiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja rikoslain muuttamisesta (HE 161/2000)

Hallituksen esitys Eduskunnalle miinojen, ansojen ja muiden taisteluvälineiden käyttöä koskevista kielloista ja rajoituksista tehdyn muutetun pöytäkirjan hyväksymisestä (HE 205/1997)

Hallituksen esitys Eduskunnalle sotarikoksia ja rikoksia ihmisyyttä vastaan koskevien rikoslain säännösten muuttamiseksi sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi (HE 55/2007)

Hallituksen esitys Eduskunnalle tiettyjen sellaisten tavanomaisten aseiden käytön kielloista tai rajoituksista, joiden voidaan katsoa aiheuttavan tarpeettoman vakavia vammoja tai olevan vaikutuksiltaan umpimähkäisiä, tehdyn yleissopimuksen viidennen pöytäkirjan hyväksymisestä ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta (HE 203/2004 vp)

Hartikainen, Esko. Maavoimien Esikunta. ”Vaikuttaminen Maavoimien uudistetussa taistelutavassa”, *Sotilasaikakauslehti*, marraskuu 11/2012, s.14–23

Hayashi, Mika Nishimura ”The Principle of Civilian Protection and Contemporary Armed Conflict”, teoksessa Hensel, Howard M. *The Law of Armed Conflict: Constraints on the Contemporary Use of Military Force*, Ashgate Publishing Limited, England 2006, s.105–130

Heikka, Riina-Riikka *Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden työryhmä: toimintakertomus vuodelta 2009*, Ulkoasiainministeriö, Oikeuspalvelu 21.6.2010

Hencaerts, Jean-Marie & Doswald-Beck, Louise *Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules*, Cambridge University Press, Cambridge 2005

Henckaerts, Jean-Marie ”The Development of International Humanitarian Law and the Continued Relevance of Custom”, teoksessa Hensel, Howard M. *The Legitimate Use of Military Force: The Just War Tradition and the Customary Law of Armed Conflict*, Ashgate Publishing Limited 2008, s.117–134

Hirvelä, Arto. Maanpuolustuskorkeakoulu. *Informaatio-operaatioiden teoria ja toteutus*. Luento Maanpuolustuskorkeakoululla 9.8.2012. Muistiinpanomateriaali tutkijan hallussa

Hirvonen, Ari *Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan*, Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17, Helsinki 2011

Hiznay, Mark *Operational and technical aspects of cluster munitions*, UNIDIR Disarmament forum 2006

Holopainen, Kero *Kansainvälinen tuomioistuin aseellista voimankäyttöä koskevien normien tulkinnan kehittäjänä*, Pro Gradu -tutkielma, Oikeustieteiden tiedekunta, Lapin yliopisto, Rovaniemi 2007

Hulme, Karen. "Of Questionable Legality: The Military Use of Cluster Bombs in Iraq in 2003", *The Canadian Yearbook of International Law* 2004, s. 143–195

Human Rights Watch, Landmine Action, Landmine Monitor, International Campaign to Ban Landmines & Cluster Munition Coalition. *Banning Cluster Munitions: Government Policy and Practice*, Canada 2009

Järvinen, Sami. Tykistökoulu. Tiedoksianto 18.3.2013.

Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa & Heinlahti, Kaisa *Mitä on tutkimus. Argumentaatio ja tieteenfilosofia*, Gaudeamus Kirja, Oy Yliopistokustannus University Press Finland Ltd, Tammer-Paino, Tampere 2006

Kansainvälinen Tuomioistuimen perussääntö, SopS 1/1956

Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussääntö, SopS 56/2002

Karttunen Timo; Koivunen Kari; Laasanen Hanna; Sippel Liisa; Uitto Tero & Valtonen, Marjo *Juridiikan perusteet*, 1. painos, WSOY Oppimateriaalit Oy 2009

Kentala, Jukka. Maavoimien Esikunnan suunnitteluosasto. Tiedoksianto 21.1.2013

Kenttätykistön taisteluohjesääntö. *Tykistöjoukkojen johtaminen ja tulenkäyttö*, Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus, Ykkös-Offset Oy, Vaasa 1997

Kenttätykistöopas I osa. *Ampumaoppi*, Pääesikunnan koulutusosasto. Sisälähetysseuran Kirjapaino Raamattutalo, Pieksämäki 1990

Kenttätykistöopas II osa. *Tulenjohtotoiminta*, käsikirjoitus 1998

Kenttätykistöopas VI osa. *Tuliasematoiminnan koulutusopas*, Pääesikunnan koulutusosasto. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1991

King, Colin; Dullum, Ove & Oster, Grethe *M85 An analysis of reliability* 2007

Kivelä, Heikki & Nordell, Reijo *Jokaisen oikeustiede*, 21. uudistettu painos, WS Bookwell Oy, Porvoo 2003

Koeampumalaitoksen toimintakäsäsky 2009 (BE13365/16.12.2008)

Koeampumalaitoksen toimintakäskyn 2009 (BE13365/16.12.2008) liite: Vuosityösuunnitelma, koeammunnat 2009.xls

Komppanian taisteluohje (KOTO 2008), Edita Prima Oy, Helsinki 2008

Kostiainen, Keijo. ATK-erikoisasiantuntija, Tykistökoulu. Asiantuntijahaastattelu, 20.12.2012

Küchenmaister, Thomas *Anti-vehicle mines with anti-personnel capabilities, Alternative anti-personnel mines: The next generations 2001*

Laaksonen, Marko *Merkkillinen strategia: Puolustushallinnon strategian semioottinen tarkastelu*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 1: Artikkelikokoelmat No 1, Edita Prima Oy, Helsinki 2009

Laki puolustusvoimista (11.5.2007/551)

Leisman, Inka (toim.) *Yhdistyneet kansakunnat: Järjestelmä ja toiminta yksissä kansissa*, Suomen YK liitto, Sälökarin Kirjapaino Oy, Somero 2009

Leppänen, Marko. Tykistökoulu. Asiantuntijalausunto. ”Ajatuksia ja käsitteitä kaukovai-
kuttamisen ja operatiivisen tulenkäytön kriittisistä maaleista”, teoksessa Lehtisalo, Petri
(päätoim.) *Tykkimies 2012*, Suomen kenttätykistön säätiön vuosikirja nro 29, s.54–72

Lubell, Noam *Extraterritorial Use of Force Against Non-State Actors*, Oxford University Press, Oxford 2010

Maasodan lakeja ja tapoja koskeva ohjesääntö, SopS 11/1924

MAAVHSMK - MAAVOIMIEN RÄJÄHDETURVALLISUUDEN TOIMINNANOH-
JAUSJÄRJESTELMÄ(JOHTAMISJÄRJESTELMÄ) (HI556/14.8.2012). **Käyttö rajoitet-
tu: ST IV**

MAAVMATLOHJEK JÄRJESTELMÄTURVALLISUUSMENETTELYT MAAVOIMI-
EN MATERIAALILAITOKSESSA (HI27/10.4.2012)

MAAVOHJE OPALA 005 - MAAVEOPOS ERW (HF1564/28.12.2009)

Maavoimien Esikunta, Johtamisjärjestelmäosasto. *Maapuolustuksen käsitellin epäsuo-
ran tulen paikkatietokohteet V.1.0.* (MI19569)

Maavoimien Esikunta, *Pioneeriaselajin sovellusten kokeilukäyttö keväällä 2012*, 1. Joh-
danto (MI5008)

Maavoimien Esikunta, Suunnitteluosasto. *Maavoimien esikunnan vastaus tietopyyntöön
CCW-sopimuksen protokolla II osan päivitykseen ja CCW Compliance Mechanism
-vuosiraporttiin.* (MI28316).

Maavoimien Esikunta. MAAVOHJE OPALA 005 - MAAVEOPOS ERW
(HF1564/28.12.2009)

Maavoimien Materiaalilaitoksen Esikunta. Asia 265/93.01/2008. Asiakirja
(BE7348/5.9.2008). Kutsu 298 RSRAKH 06 ampuatarvikkeen AT-2 EOD-kurssille.

Maavoimien Materiaalilaitoksen Esikunta. Asia 265/93.01/2008. Asiakirja BE7348,
5.9.2008

- Maavoimien Materiaalilaitoksen Esikunta. PVMATLE TOK ASE 05:09.01 155 K 83–97 Huolto- ja kalustokirja
- Maavoimien Materiaalilaitoksen Esikunta. PVTOK ASE 3:1:004 Kenttä- ja rannikkotykkien sekä raketinheittimien varastointi.
- Maavoimien Materiaalilaitoksen Esikunta. PVTOK ASE 3:2:004 Asejärjestelmä 155 K 98
- Maavoimien Materiaalilaitoksen Esikunta. PVTOK ASE 3:4:002 Raskas raketinheitin 298 RSRAKH 06, 31.5.2012 (HI474)
- Maavoimien Materiaalilaitoksen Esikunta. PVTOK AT 1_002 Ampumatarvikekuvasto 2012.
- Maavoimien Materiaalilaitoksen Esikunta. PVTOK AT 2:008 155 K 98 ja 155 K 83-97 -kenttättykkien ampumatarvikkeiden käyttö- ja käsittelyohje. (HI155)
- Maavoimien Materiaalilaitoksen Esikunta. PVTOK AT 2:008 LIITE 1 155 K 98 JA 155 K 83-97 käsittelyohje, kranaatit
- Maavoimien Materiaalilaitoksen Esikunta. PVTOK AT 3:005 Sotilasräjähteiden varastointiolosuhtevaatomukset (HH1070/8.12.2011). **Käyttö rajoitettu: ST IV**
- Maresca, Louis ”A new protocol on explosive remnants of war: The history and negotiations of Protocol V to the 1980 Convention on Conventional Weapons”, *International Review of the Red Cross*, No. 856, 2004, s.815–835
- Mikkonen, Riku *Sotilaan eettinen toimintakyky ja päätöksenteko – Teoreettinen ja empirinen tutkimus kriisinhallintaympäristössä*. Yleisesikuntaupseerikurssi 53 diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2007.
- Mines Action Canada, Action on Armed Violence, Hadicap International, Human Rights Watch & Norwegian People’s Aid (eds.). – *Cluster Munition Monitor 2010*, Canada 2010
- Mines Action Canada, Action on Armed Violence, Hadicap International, Human Rights Watch & Norwegian People’s Aid (eds.). – *Cluster Munition Monitor 2011*, Canada 2011
- Mines Action Canada, Action on Armed Violence, Hadicap International, Human Rights Watch & Norwegian People’s Aid (eds.). – *Cluster Munition Monitor 2012*, Canada 2012
- Morgenthau, Hans J. ”The Main problems in international Law” teoksessa Simmons, Beth A (ed.), *International Law, Volume I*, Sage Library of International Relations, Zrinski, Croatia 2008, s. 59–73
- Morrow, James D. ”The Laws of War, Common Conjectures, and Legal Systems in International Politics”, teoksessa Simmons, Beth A (ed.), *International Law, Volume V*, Sage Library of International Relations, Zrinski, Croatia 2008, s. 249–266
- Mäkelä, Tuukka. Tulenjohtopatterin varapäällikkö, Reserviupseerikoulu. Tiedoksianto 12.3.2013.
- NATO International Staff, Defence Investment Division. *Allied Environmental Conditions and Test Publication: Climatic Conditions, Edition 1*, May 2009.

Docherty, Bonnie; Maresca, Lou; Moyes, Richard & Reiter, Markus "Article 2. Definitions", teoksessa Nystuen, Gro & Casey-Maslen, Stuart (eds.) *The Convention on Cluster Munitions: A Commentary*, Oxford Commentaries on International Law, Oxford University Press, Oxford 2010

Oeter, Stefan *Methods and Means of Combat. The Handbook of International Humanitarian Law*, Second Edition, Oxford University Press, Oxford 2008

Ojanen, Tuomas *Suomen valtiosäännön perusteita*, Hakapaino Oy, Helsinki 2001

Olin, Pentti. Erikoisasiantuntija, Puolustusministeriö. Asiantuntijalausunto. "Rypäleaseet kansainvälisissä neuvotteluprosesseissa", teoksessa Huhtala, Jouko (päätoim.) *Tykkimies 2008*, Suomen kenttätukikunnan säätiön vuosikirja nro 27, s.55–64

Ovaska, Olli *Israelin tykistön käyttöperiaatteet vuoden 2006 Libanonin sodassa*, Esiupseerikurssi 64 tutkimusraportti, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2012

Panssarikoulun Reserviupseeriosaston kuorma-ammuksia koskeva opetusmateriaali. *Tulentojohto-oppi: 155K98 Kuorma-ammus*

Parkkari, Juhani. Sotilaslakimies, Maanpuolustuskorkeakoulu. Tiedoksianto 17.1.2012 Maanpuolustuskorkeakoululla.

Parliamentary Assembly. *Ban on cluster munitions – Report by Political Affairs Committee*, Document 11909, 7. May 2009, C/IV/45

Petrova, Margarita H. *Banning Obsolete Weapons or Reshaping Perceptions of Military Utility: Discursive Dynamics in Weapons Prohibitions*, Institut Barcelona d'Estudis Internacionals (IBEI), CiDOP edicions, Barcelona 2010

Pioneer- ja Suojelukoulu. Raivaajien neuvottelupäivät 22.–23.9.2010 kertomus, s.10–11 ja liite 1; Pv Asiarekisteri, asia 1513/52.01.02/2007

Price, Richard "Gun Sights: Transitional Civil Society Targets Land Mines", *International Organization Foundation, International Organization*, vol.52, No 3, MIT Press 1998, s.613–644

Puolustusministeriö. *Ehdotus puolustusvoimalaiksi, Puolustusvoimalakitoimikunnan mietintö 2006:3*. Verkko-osoite: http://www.defmin.fi/files/729/Puolustusvoima_lakitoimikunnan_mietinto.pdf

Puolustusministeriö. *Yhteiskunnan turvallisuusstrategia, Valtioneuvoston periaatepäätös 16.12.2010*. Verkko-osoite: http://www.yhteiskunnanturvallisuus.fi/fi/component/docman/doc_details/22-yhteiskunnan-turvallisuusstrategia

Puolustusministeriö. Puolustusministeriön *osastrategia, – Puolustushallinnon materiaali-politiikka*. Verkko-osoite: http://www.defmin.fi/julkaisut_ja_asiakirjat/strategia-asiakirjat/puolustusministerion_strateginen_suunnitelma_2030/puolustushallinnon_materiaalipolitiikka

Puolustustilalaki (22.7.1991/1083)

Purtonen, Pekka. Maavoimien Esikunnan suunnitteluosasto. Asiantuntijalausunto. ”Maa-puolustuksen vaikuttamisen johtaminen”, teoksessa Lehtisalo, Petri (päätoim.) *Tykkimies 2012*, Suomen kenttätykistön säätiön vuosikirja nro 29, s.39–46

PVHSM JÄRJESTELMÄAUDITOINNIT 001 - PEMATOS JÄRJESTELMÄAUDITOINNIT PUOLUSTUSVOIMOISSA (HG1657/28.12.2010)

PVHSM KULJETUS 006 - PETEKNTARKOS (HI1166/14.12.2012)

PVHSMK KOULUTUS 016 - PEHENKOS VARUSMIEHILLE YHTEISESTI KOULUTETTAVAT ASIAT (HI656/4.10.2012)

PVHSMK KOULUTUS 021 - PEHENKOS VARUSMIESKOULUTUKSEN YLEISJÄRJESTELYT (HI657/4.10.2012)

PVHSMK - PE SOTILASRÄJÄHDEMÄÄRÄYS 2013, (HI1172)

PVOHJE KOULUTUS 004 - MAAVEHENKOS VARUSMIEKOULUTUS KENTTÄTYKISTÖSSÄ (HF580/28.6.2010)

Pääesikunta. PVOPO D.4.3: Sodan räjähtämättömät jäänteet (HF 1518/8.12.2009)

Pöytäkirja sodan räjähtämättömistä jäänteistä, SopS 85/2006

Quéguiner, Jean-Francois ”The Principle of Distinction: Beyond an Obligation of Customary International Humanitarian Law”, teoksessa Hensel, Howard, M. *The Legitimate Use of Military Force: The Just War Tradition and the Customary Law of Armed Conflict*, Ashgate Publishing Limited, 2008, s.161–188

Raivaajaosaston käsikirja (RAIVOSKÄSIK) Edita Prima Oy, Helsinki 2009

Rikoslaki (19.12.1889/39)

Rogers, A.P.V. ”The Principle of Proportionality”, teoksessa Hensel, Howard M. *The Legitimate Use of Military Force: The Just War Tradition and the Customary Law of Armed Conflict*, Ashgate Publishing Limited, 2008, 189–218

Rosén, Gunnar ja Parkkari Juhani *Sodan lait -käsikirja*, 3. painos, Edita Prima Oy, Helsinki 2004

Räjähdeasetus (473/1993)

Räjähteiden raivaamisen (EOD) käsikirja (RRaivKäsik). Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus, Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 2002

Saarenketo, Pertti. Materiaalipäällikkö, Millog Oy Lievestuoreen toimipiste. Asiantuntijalausunto 30.11.2012.

Salminen, Ari *Julkisen toiminnan johtaminen: Hallintotieteen perusteet*, Edita Publishing Oy, Edita Prima Oy, Helsinki 2004

Schmitt, Michael N. "Military Necessity and Humanity in International Humanitarian Law: Preserving the Delicate Balance", *Virginia Journal of International Law*, Vol 50, Issue 4, 2010, s.795–839

Schmitt, Michael N. "Targeting in Operational Law", teoksessa Gill, Terry & Dieter, Fleck (eds.) *The Handbook of the International Law of Military Operations*, Oxford University Press, Oxford 2010

Shaw, Malcolm N. *International Law*, Fifth Edition, Cambridge University Press, Cambridge 2003

Soikkeli, Mikko. Tykistökoulu. *Kaukomiinoittaminen*. Esitysmateriaali kenttätäkistön komentajiston neuvottelupäivillä 4.2.2009

Soininen, Marjaana *Tieteellisen tutkimuksen perusteet*, Nide 43 / Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja, Turun yliopisto, Painosalama Oy, Turku 1995

Solis, Gary D. *The Law of Armed Conflict – International Humanitarian Law In War*, Cambridge University Press, Cambridge 2010

Sotatekninen arvio ja ennuste 2025, STAE 2025, osa 2 - Puolustusjärjestelmien kehitys. Puolustusvoimien Teknillinen Tutkimuslaitos, Julkaisuja 15, Ylöjärvi 2008, Edita Prima Oy, Helsinki 2008

Suomen perustuslaki (11.6.1999/731)

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012, Valtioneuvoston selonteko. Valtion kanslian julkaisusarja 5/2012

Sutela, Marja, Määttä, Tapio & Myrsky, Matti. – *Ohjeita oikeustieteellisen tutkielman laatimiseen*, Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja, Publications in Law / N:o 5, Joensuu 2003.

Takamaa, Kari T. "Sotajuoni vai sotapetos? – Oikeudellisesti sallitun ja kielletyn toiminnan rajankäyntiä", teoksessa Vehviläinen, Aarno (toimituskunnan puh.joht.) *Tiede ja ase*, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu N:o 62, s.87–107

Takamaa, Kari T. "Taistelukenttä, toimintaympäristö ja sodan oikeussäännöt", teoksessa Raitasalo, Jyri & Sipilä, Joonas (toim.) *Sota - Teoria ja todellisuus, näkökulmia sodan muutokseen*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 24. Edita Prima Oy, Helsinki 2008, s. 215–250

Takamaa, Kari T. & Parkkari, Juhani K. Maanpuolustuskorkeakoulun oikeudellisen sektorin vastaus Ulkoasianministeriön pyyntöön: *"Kansainvälishumanitaarisoikeudellinen toiminta Maanpuolustuskorkeakoulussa vuosina 2008–2009"*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Oikeudellinen sektori, Helsinki 31.5.2010

Takamaa, Kari T. (OTL) Tutkimuksen ohjauskeskustelu 31.5.2012 Maanpuolustuskorkeakoululla

Takamaa, Kari T. (OTL) Ohjauskeskustelu 21.1.2013 Otto Hjelt -Instituutissa.

Takamaa, Kari T. (OTL) Ohjauskeskustelu 22.3.2013 Otto Hjelt -Instituutissa.

Tauru, Mika. Maavoimien Esikunta. Asiantuntijalausunto. ”Kuorma-ammuksista ja käytöperiaatteista”, teoksessa Huhtala, Jouko (päätoim.) *Tykkimies 2008*, Suomen kenttätökytön säätiön vuosikirja nro 27, s.65–71

Tauru, Mika. Maanpuolustuskorkeakoulu. Tiedoksianto 16.1.2013

Tauru, Mika. Maanpuolustuskorkeakoulu. Tiedoksianto 28.3.2013

The Joint Service Manual of the Law of Armed Conflict, Joint Service Publication 383, 2004 Edition, The Joint Doctrine & Concepts Centre, Ministry of Defence, Shrivenham, Swindon 2004

Tiettyjen sellaisten tavanomaisten aseiden käytön kiellosta tai rajoituksista, joiden voidaan katsoa aiheuttavan tarpeettoman vakavia vammoja tai olevan vaikutuksiltaan umpimähkäisiä, tehtyyn yleissopimukseen liittyvä muutettu pöytäkirja miinojen, ansojen ja muiden taisteluvälineiden käyttöä koskevista kielloista tai rajoituksista (II pöytäkirja niin kuin se on muutettu 3 päivänä toukokuuta 1996), SopS 91/1998

Tuori, Kaarlo *Oikeusjärjestys ja oikeudelliset käytännöt*, Hakapaino Oy, Helsinki 2003

Tyrkkö, Riikka. Tykistökoulu. Tiedoksianto 18.3.2013

U.S. Army Field Manual 27–10, *The Law of Land Warfare*, Department of the Army 1956.

Ulkoasiainministeriön lähete UM2007-01808.

Ulkoasianministeriön julkaisu. *Sodan oikeussäännöt 1997*

UNGA. *Report of the Commission of Inquiry on Lebanon pursuant to Human Rights Council resolution S-2/1*, 23. Nov 2006

Unit for Security Policy and Crisis Management, Political Department, Ministry for Foreign Affairs. *Annual Information Exchange on the Implementation of the Code of Conduct*. Section 3.2 13.huhtikuuta 2011.

Uoti, Kari *Euroopan ihmisoikeustuomioistuin – lainkäyttäjä oikeuden tekijänä*. Yliopistolinen väitöskirja, Helsingin yliopisto, Yliopistopaino, Helsinki 2004

Valtiosopimusoikeutta koskeva Wienin yleissopimus, SopS 33/1980

Whitson, Sarah Leah (ed.)/Human Rights Watch *Fatal Strikes: Israel's Indiscriminate Attacks Against Civilians in Lebanon*, Human Rights Watch, New York 2006

Wiebe, Virgil ”Footprints of Death: Cluster Bombs as Indiscriminate Weapons Under International Humanitarian Law”, *Michigan Journal of International Law*, Vol. 22:85, 2000, s.85–167

Vaara, Ilkka *Hybridisodankäynti Libanonin sodassa 2006*, Yleisesikuntaupseerikurssi 55 diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2011. **Käyttö rajoitettu: ST IV**

Valmiuslaki (29.12.2011/1552)

Vlaskamp, Martijn *The Role of the European Union in the process to ban cluster munitions, School on Management and Governance*, University of Twente, The Netherlands and Institute of Political Sciences, Westphalian Wilhelm's University of Münster, Germany. Written in Barcelona, Spain 2009

Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirja, SopS 1/1956

Yleissopimus ympäristönmuuttamismenetelmien sotilaallisen tai muun vihamielisen käytön kieltämisestä, SopS 60/1978

Yli-Perttula, Lauri. Tykistökoulu. Luento Tykistökoululla 25.9.2012

Internet-sivustot

American University Washington College of Law:

<http://digitalcommons.wcl.american.edu>

Euroopan oikeudellinen verkosto:

http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_order/legal_order_fin_fi.htm.

Euroopan parlamentti:

Joint motion for a resolution on banning cluster munitions, 16.11.2011.

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=P7-RC-2011-0588&format=XML&language=EN>

Geneva International Centre for Humanitarian Demining:

<http://www.gichd.org/international-conventions/convention-on-certain-conventional-weapons-ccw/motapm/>.

Helsingin yliopiston avoin yliopisto:

Perusasioita oikeustieteestä.

<http://www.avoin.helsinki.fi/kurssit/oikjohd/materiaali/osa1.html>.

Kansainvälisen punaisen ristin komitean verkkosivut:

<http://www.icrc.org>

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/COM/470-750044?OpenDocument> – *Commentary of The Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)*, 8 June 1977.

<http://www.icrc.org/eng/war-and-law/weapons/cluster-munitions/overview-cluster-munitions.htm>

Cluster Munition Coalition:

<http://www.stopclustermunitions.org/>.

<http://www.stopclustermunitions.org/the-coalition/>.

Korkein oikeus:

Tehtävät. <http://www.kko.fi/27078.htm>.

Ennakkopäätökset. <http://www.kko.fi/27083.htm>

Landmine & Cluster Munition Monitor:

http://www.the-monitor.org/index.php/cp/display/region_profiles/theme/1795

Sadankomitea:

<http://www.sadankomitea.fi/toiminta/rypalepommit>

Ulkoministeriö:

<http://www.formin.fi/Public/default.aspx?nodeid=42132&contentlan=1&culture=fi-FI>

Valtion säädöstietopankki:

www.finlex.fi

KANSAINVÄLISHUMANITAARISOIKEUDELLINEN TOIMINTA MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULUSSA VUOSINA 2008–2009

Liite perustuu Kari T. Takamaan (Oikeudellisen sektorin johtaja, OTL, Sotilaslakimies) ja Juhani K. Parkkarin (VT, Sotilaslakimies) laatimaan vastaukseen Ulkoasiainministeriön kansainvälisen humanitaarisen oikeuden työryhmälle Helsingissä 31. päivänä toukokuuta 2010. Liitteessä käytetään muusta tekstistä poiketen käsitettä sodan oikeussäännöt.

1. JOHDANTO

Maanpuolustuskorkeakoulun oikeudellinen sektori lausuu ohessa Maanpuolustuskorkeakoulun toiminnasta kansainvälisen humanitaarisen oikeuden alalla vuosina 2008–2009.¹

Sodan oikeussääntöjen opetus ja niistä tiedottaminen, niiden harjoittaminen sekä ottaminen osaksi operatiivisia toimintoja kuuluvat puolustusvoimille jo puolustusvoimien sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävien takia. Lisäksi sodan oikeussääntöjen disseminaatiovelvoite kuuluu kaikille valtion viranomaisille, mukaan lukien puolustusvoimat. Disseminaatiovelvoite perustuu mm. seuraaviin sopimusartikloihin: IV H 1 art.; IGC 47 art., II GC 48 Art.; III GC 127 Art.; IV GC 144 Art., I AP Art. 83 & 87 Arts.; II AP 19 sekä CCW 6 art.² Geneven I lisäpöytäkirjan 83 artiklan 1 kappale nimenomaisesti velvoittaa sisällyttämään asevoimien koulutusohjelmiin Geneven vuoden 1949 yleissopimuksia sekä niiden 1997 ja 2005 lisäpöytäkirjojen velvoitteet. Lisäksi saman artiklan 2 kappale velvoittaa sotilas- ja siviiliviranomaiset, jotka vastaavat aseellisen selkkauksen aikana yleissopimusten ja niiden lisäpöytäkirjojen soveltamisesta, olemaan ”täysin perehtyneitä niiden sisältöön.” Kansainvälisen rikosoikeuden sekä sodan oikeussääntöjen esimiehen ja komentajien vastuuta koskevien oikeussääntöjen nojalla tämä vastuu seuraa komentoketjua myöten aina alatasolle kullekin tosiasiallista toimintaa millä tasolla tahansa johtavaan henkilöön asti.³

¹ Maanpuolustuskorkeakoulu ei työkiireiden takia voinut antaa vuonna 2008 omaa osiotaan työryhmäraporttiin, mistä syystä työryhmälle annetaan entiseen tapaan kaksi toimintavuotta, vuodet 2008 ja 2009, käsittelevä raportti.

² Lyhenteillä GC tarkoitetaan vuoden 1949 Geneven sopimuksia sodan urien suojelemiseksi ja lyhenteellä AP näiden myöhempiä lisäpöytäkirjoja vuodelta 1977 sekä 2005. Järjestysnumero osoittaa mistä sopimuksista tai lisäpöytäkirjasta on kyse. Lyhenteellä H tarkoitetaan vuoden 1907 edelleen voimassa olevia Haagin yleissopimuksia. CCW-lyhenteellä tarkoitetaan epäinhimillisten aseiden puitesopimusta.

³ Eli sotilasarvoissa tämä voi tarkoittaa ketä tahansa amiraalin/kenraalin ja korpraalin/ylimatrausin väliltä sodan ajan organisaatiossa.

Lisäksi puolustusvoimilla on oltava omassa organisaatioissaan sodan oikeussääntöjä syvästi hallitsevia oikeudellisia neuvonantajia, joihin kuuluvat myös operatiiviset sotilaslakimiehet, mikä velvoite perustuu I lisäpöytäkirjan 82 artiklaan. Tämä velvoite ei luonnollisesti-kaan poista eikä rajoita sotilaalta virkamiehenä edellytettävää sodan oikeussääntöjen osaamista ja hallintaa.

Velvoite kouluttaa ja ottaa osaksi toimintoja näiden yleissopimusten velvoitteet siis perustuu useisiin Suomea velvoittavien valtiosopimusten artikloihin. Näiden velvoitteiden voidaan myös katsoa velvoittavan Suomea ja sen viranomaisia kansainvälistapaoikeudellisesti. (Lisäksi jo Henri Dunant teoksessaan Solferinon muisto asetti sotilasopetuslaitoksille sodan oikeussääntöjen disseminaatiotehtävän, jota Maanpuolustuskorkeakoulu pyrkii eri tavoin omassa toiminnassaan toteuttamaan).

2. ERI TUTKINTOTASOILLA ANNETTU KANSAINVÄLISEN HUMANITAARISEN OIKEUDELLINEN OPETUS 2008–2009

2.1 Sotatieteen kandidaatin tutkinto

2.1.1 Oppitunnit

Pääosa oikeudellisesta opetuksesta annetaan sotatieteellisen pääoppiaineen johtaminen osana. Johtamisen toimintaympäristöjen rauhan ajan toimintaympäristön (RA) ja sotilaallisen kriisinhallinnan (KRIHA) toimintaympäristön yhteydessä oikeudellisella opetuksella on riittävä osuutensa, joissa RA-osiossa viitataan lyhyesti sodan oikeussääntöihin ja KRIHA-osion osuus on jäljempänä erikseen selostettu. Tämän ohella strategian oppiaineen alla ensimmäisen vuosikurssin kadeteille annetun ”Rauhan strategiat” -opintojakson opetuksen yhteydessä olevalla ”Kansainvälinen oikeus- väline vakauden ja ennustettavuuden lisäämiseksi” -luennolla on yleisesti tarkasteltu kansainvälisen oikeuden (mukaan lukien kansainvälinen humanitaarinen oikeus) merkitystä valtioiden ja niiden asevoimien toiminnalle. Lisäksi etiikan opetukseen liittyvien opintojaksojen yhteydessä on ensimmäiselle vuosikurssille annettavasta luennossa suppeasti viitattu sodan oikeussääntöjen merkitykseen ja toisen vuosikurssin luennossa on otsakkeesta hieman poiketen melkoisen laajalti käsitelty sodan oikeussääntöjen asemaa.

Vuonna 2008 nämä luennot piti sotilaslakimies Kari T. Takamaa. Vuonna 2009 tämän luennon (2 h) sodankäynnin etiikasta piti sotilaslakimies Juhani Parkkari. Luennossa sivuttiin ja hyödynnettiin laajalti sodan oikeussääntöjä. Lisäksi Juhani Parkkari piti myös sotahistorian oppiaineessa 3 oppitunnin luennon teemasta: ”*Solferinon taistelu sekä Punaisen Ristin ja Geneven sopimusten synty*”.⁴

Taktiikan oppiaineen alla perustutkinto-opiskelijat ovat myös jonkin verran laatineet ryhmätöinä alustuksia, joista osa on käsitellyt sodan oikeussääntöjä. Näiden valmistelussa on sotilaslakimiesten toimesta tuettu alustusten valmistelijoita materiaalin, neuvoin ja ohjein.

⁴ Näissä Juhani Parkkarin luennoissa hyödynnettiin ja edelleen kehitettiin Suomeen Punaisessa Ristissä ja Maanpuolustuskoulutusyhdistyksessä pitämiä luentoja ja hänen niitä varten kehittämäänsä aineistoa.

2.1.2 Kansainväliset harjoitukset

Kadettien kansainvälinen harjoitus 1 (nyt sotatieteen kandidaatin opinnoissa) ja 2 (jatkossa sotatieteen maisterin tutkinnossa) sisältävät johdantoluennot kansainvälisen sotilaallisen kriisinhallinnan kansainvälisoikeudellisista kysymyksistä. Näiden yhteydessä on myös jonkin verran käsitelty toimintaan liittyviä kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksien kysymyksiä. Lisäksi kansainvälinen harjoitus 1 sekä kansainvälinen harjoitus 2 rastitehtävien oikeudellisilla rasteilla on myös pohdittu näitä kysymyksiä erityistehtävien yhteydessä. Pääpaino kansainvälisen harjoitus 1 oikeudellisella rastilla on ollut operaatio- ja tilannekohtaisten voimankäyttösäännösten opettamisessa sekä soveltamisessa, jolloin varsinaiset sodan oikeussäännöt ovat olleet mukana osittain näillä rasteilla.

2.1.3 San Remon kansainvälisen humanitaarisen oikeuden instituutin kilpailu kadeteille kansainvälisessä humanitaarisessa oikeudessa

Vuosittain kolme–neljä sotatieteen kandidaatin tutkinnon opiskelijaa (valinta tapahtuu huomioiden eri puolustushaarat ja menestys opinnoissa) on vuosittain valmennettu osallistumaan tähän merkittävään kansainväliseen kadeteille tarkoitettuun tapahtumaan. Tämä on mahdollistanut osallistujien lyhyen, mutta tehokkaan opiskelun näistä kysymyksistä pienryhmäopiskeluna. Erityisesti viimeisten kolmen vuoden aikana tulokset oppimisessa sekä osallistumisessa ovat olleet erittäin hyviä, opetukseen ja harjoitteluun käytössä olevasta liian niukasta ajasta huolimatta. Opetus ja opiskelu ovat tapahtuneet opetuksen, omaehtoisen opiskelun, soveltavien tehtävien sekä pienryhmätoiminnan sekä videoleikkeiden analysoinnin avulla, mikä on osin aluksi tapahtunut suomen, mutta pääosin englanninkielisenä vuorovaikutteisena opetuksena ja keskusteluna. Kokemukset ja oppiminen ovat olleet tämän toiminnan kautta varsin tehokkaita.

Valmentautumista varten laaditut opetuspaketit ja kilpailuista saadut kokemukset ovat mahdollistaneet annettavan opetuksen täydentämisen vuonna 2009 operatiivisen sotilaslakimiehen kilpailun seurannasta tekemien havaintojen ja kilpailijoiden toiminnasta saatujen kokemusten perusteella.⁵ Suomalaiset kadetit ovat olleet useamman kerran aktiivisina jäseninä palkituissa joukkueissa viime vuosina.

⁵ Valmentautumista varten on onnistuttu kehittämään valmennusryhmä, johon kuuluvat Maanpuolustuskorkeakoulun molemmat sotilaslakimiehet ja San Remon sotilaslinjan entinen johtaja, ev.ltn.(evp.) Juhani Loikkanen.

Perusajatuksena tässä osallistumisessa on ollut perehdyttää kunnolla ainakin kolme kadettia, jokainen eri puolustushaaroista, sodan oikeussääntöihin ja näiden ongelmiin, jotta nämä valmistuttuaan ja siirryttyään tämän jälkeen virkauralle eri puolustushaaroihin muodostaisivat sodan oikeussääntöjen erityisosaamistahoja. Näiden erityisosaajien varaan tietämys sodan oikeussäännöistä kentällä voisi rakentua nykyistä paremmin. Kolmen–neljän viime vuoden aikana on saavutettu erittäin hyviä tuloksia, kun valmentautumiseen on saatu järjestymään kohtuullisesti aikaa ja sen tuottamat opintopisteet ja kurssien korvaavuudet on saatu järjestettyä.

2.1.4 Yhtymän ja johtamisyksikön taisteluharjoitus (YJT- eli kadettien ns. pieni esikunta- ja johtamisharjoitus) 2004–2008

Sotatieteen kandidaatin ja sotatieteen maisterin tutkintoihin on aiemmin kuulunut ns. pieni esikunta ja johtamisharjoitus, jossa valmiuden kohottamisen ohella on pelikeskuksesta syötetty myös sodan oikeussääntöihin liittyviä kysymyksiä ja pulmia. Harjoituksen sotaharjoitusvaihe kesti noin viikon ja sitä edelsi kertaussopitunteja, myös oikeudellisista kysymyksistä. Tämä harjoitus kuitenkin järjestettiin viimeisen kerran vuonna 2008. Tämän opintojakson toteuttaminen on kokonaisuudessaan päättynyt ja harjoitus korvautuu uudella SM-tutkinnon loppuun sijoitettavalla harjoituksella vuonna 2011.

2.2 Sotatieteen maisterin tutkinto

SM-tutkinnon johtamisen oppiaineen opetussisältöjä laadittiin ja uudistettiin vuosina 2008–2009. Opintojaksoon ”*Joukkoyksikön johtaminen sodan ajan toimintaympäristössä*” sisältyy kuitenkin muun oikeudellisen opetuksen yhteyteen, valmiuden kohottamiseen liittyvien oikeudellisten kysymysten luentojen jälkeen myös, neljän oppitunnin opetuspaketti sodan oikeussäännöistä ja niiden merkityksestä.

Kurssin yhteydessä on tämän hetkisen suunnitelman mukaan tarkoitus tarkastella (OT 1) taistelijan, sotavangin, siviilin, taisteluun osaa ottavan siviilin käsitteitä ja oikeudellista asemaa; (OT 2) sotilaskohteen käsitettä, varotoimivelvoitteita, kollateraalivahinkojen käsitettä ja suhteellisuusperiaatetta; (OT 3) välineitä ja menetelmiä koskevia sääntöjä; (OT 4) esimiehen ja komentajan rikos- sekä kansainvälisrikosoikeudellista vastuuta peruskysymysten osalta.

Sotatieteen maisteritutkinnon opiskelijoiden kansainvälinen harjoitus 2 oppitunneilla ja harjoituksessa käsitellään myös sodan oikeussääntöjen merkitystä sotilaallisessa kriisinhallinnassa. Harjoituksen pääpaino oikeudellisten kysymysten osalta on kuitenkin mandaattia ja voimankäyttöä sekä operatiivista toimintaa koskevissa oikeudellisissa kysymyksissä, joissa sodan oikeussäännöillä on oma, muttei kovin keskeinen asemansa, koska operaatioissa toimitaan operaatio- ja tilannekohtaisten voimankäytösääntöjen (*rules of engagement*) nojalla, vaikkakin näiden sääntöjen on aina oltava yhdenmukaisia sodan oikeussääntöjen asettamien vaatimusten kanssa.

2.3 Upseerin jatkotutkinto: Yleisesikuntaupseerin tutkinto:

2.3.1 Esiupseerikurssi

Tämän tutkintotason oikeudellisten opintojen pääpaino on valmiuden kohottamisen ohella (RA-osio) sodan ajan oikeudellisissa kysymyksissä (SA-osio), johon myös luento-opetuksen pääpaino on suunnattu. Vuonna 2008 esiupseerikurssi 61 sodan ajan johtaminen -opintojaksossa annettiin seuraava luento-opetus:

1. Valmiuden kohottamisesta aseelliseen selkkaukseen (Kari Takamaa)
2. A Sotavanki, taistelija ja siviili. Käsitteiden ja kohtelun perusteet (Jouko Lehti)
3. B Lisäksi analysoitiin videoleikkeiden avulla sotilaskohteen, taistelijan ja voimankäytön suhteellisuuden kysymyksiä (Kari Takamaa)
3. Välineet ja menetelmät (Juhani Parkkari)
4. Sotarikoksista, johdantoluento (Kari Takamaa)
5. Taistelukenttä, toimintaympäristö ja sodan oikeussäännöt (sotilaskohde, varotoimenpiteet, suhteellisuusperiaate) (Kari Takamaa)
+ Elokuva. Fighting by the Rules
6. Kansainvälinen rikostuomioistuin (Sari Mäkelä)
- 7–8. Merisotaoikeus (Jouni Honkala)
9. Ilmasodankäynnin oikeudellisen säätelyn ajankohtaisia kehityskulkuja (Kari Takamaa)⁶

Opiskelun tukena toimii puolustusvoimien koulutusportaalin asianomainen sivusto, jonka osalta on pyritty vuorovaikutteisuuteen tarjoamalla lisätietoja aiheista myös linkkien avulla. Lisäksi kurssilaisten tuli lukea teos Gunnar Rosén & Juhani Parkkari, *Sodan lait -käsikirja*,

⁶ Näissä luennoissa on hyödynnetty ja osin edelleen kehitetty Takamaan Tampereen ja Turun yliopistoissa pitämiä luentoja. Verkottuminen ja opettaminen muissa yliopistoissa tukee myös Maanpuolustuskorkeakoulun opetuksen kehittämistä tätäkin kautta. Aiempina vuosina EUK:n luentopakettiin on myös kuulunut Karim Peltosen luento kulttuuriomaisuuden suojelemisesta. Tämä luento on jouduttu siirtämään koulutusportaalin aineistoon omaehtoista perehtymistä varten oppituntien niukkuuden takia.

3.p. sekä perehtyä artikkeliin Kari T. Takamaa, ”Taistelukenttä, toimintaympäristö ja sodan oikeussäännöt [1: Taistelukentän toimijoita]” (teoksessa Joonas Sipilä & Jyri Raitasalo, toim., *Sota, teoria ja todellisuus*) sekä perehtyä näiden avulla sodan oikeussääntöjen keskeisimpiin valtiosopimuksiin. Nämä tentittiin osana johtamisen tenttiä ja sen oikeudellisia kysymyksiä.

Tämän kurssin jälkeen annettava opetus tarkistettiin ja osin uudelleen kohdennettiin painopisteitä hyödyntäen luovasti EUK 61 ansioituneen johtamisen opettajan, joka osallistui kurssille, kokemuksia opetustilanteesta. Samalla otettiin huomioon GSÖ-harjoituksessa saatu kokemus siitä, kuinka paljon enemmän kurssilaisten tulisi siinä vaiheessa osata suunnatun myös aiemmin suunnitelluin tavoin painopistettä enemmän maalittamiseen liittyvien kysymysten opettamiseen. Samalla otettiin huomioon opiskelijan rajallinen vastaanottokyky ja karsittiin opetusaineistoa näyttöesitysten sisällön osalta. Tämän seurauksena vuonna 2009 esiupseerikurssi 62 oikeudellisten asioiden sodan ajan oikeudellisia kysymyksiä käsittelevässä osiossa annettiin seuraava luento-opetus:

OT 7 Puolustustilalaki (oppitunnin yhteydessä viittaukset sodan oikeussääntöjen vaikutuksiin suunnitteluvälvoitteisiin),

OT 8 Sotilaskohteen käsitteestä,

OT 9–10 Kansainvälinen humanitaarinen oikeus: johdatus peruskäsitteisiin

OT 11 Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden perusperiaatteet

OT 12 Taistelijat, siviilit ja sotavangit (+osanotto taistelutoimiin)

OT 13 Sotilaskohde ja maalittaminen (sekä varotoimenpidevelvoitteet)

OT 14 Komentajan oikeudellinen vastuunalaisuus

OT 15 Sotarikokset (ja niiden tutkinta)

OT 16 Välineitä ja niiden käyttöä säätelevä kansainvälinen humanitaarinen oikeus

OT 17 Sodan oikeussääntöjen harjoitustapaus, joka oli edellisen vuoden tenttitapaus, valmisteltiin ryhmissä ja purettiin oppitunnilla yhdessä

Oppitunteihin sisältyi myös elokuva. ICRC: Fighting by the Rules

Lisäksi analysoitiin videoleikkeiden avulla sotilaskohteen, taistelijan ja voimankäytön suhteellisuuden kysymyksiä.

Opiskelun tukena toimi koulutusportaalin asianomainen laajennettu sivusto linkkeineen. Lisäksi kurssilaisten tuli lukea teos Gunnar Rosén & Juhani Parkkari, *Sodan lait -käsikirja*, 3.p. sekä perehtyä artikkeliin Kari T. Takamaa, ”Taistelukenttä, toimintaympäristö ja sodan oikeussäännöt 1: Taistelukentän toimijoita” (teoksessa Joonas Sipilä & Jyri Raitasalo, toim., *Sota, teoria ja todellisuus*). Muodostettu painopiste osoittautui onnistuneeksi ja kurssin tentti muodostettiin myös opetusta ja opiskelua tukeväksi haastavaksi oppimistapahtumaksi. Opetuspa-

kettien osalta jatketaan edelleen maalittamiseen liittyvien kysymysten syventämistä. Vuonna 2009 jatkettiin lisäksi merisodankäyntiä ja ilmasodankäyntiä käsittelevien opetuspakettien laadintaa.

2.3.2 Yleisesikuntaupseerikurssi

Kurssin osioon, joka käsittelee arvojen, etiikan ja juridiikan merkitystä rauhan ajan johtamisessa, on tähän opintojaksoon annettu lukulistalla Kari T. Takamaan artikkeli ”Upseerin moraalinen vastuu kansainvälistyvässä maailmassa” (*Tiede & Ase*), jossa käsitellään oikeussääntöjen, ml. myös kansainvälinen humanitaarinen oikeus, merkitystä upseerin toiminnalle ja johtamiselle.

Kurssin opintojakso ”*Komentajuus*” (2 op) on sisältänyt luennoissaan myös kansainvälistä humanitaarista oikeutta ja kansainvälistä rikosoikeutta tarkastelevan osion nimeltä komentajan oikeudellinen vastuu, jossa esimiehen ja komentajan kansainvälisrikosoikeudellista vastuuta on käsitelty kahden luentotunnin verran. Jälkimmäisellä oppitunnilla on käsitelty komentajan ja esimiehen vastuuseen liittyneitä kansainvälisiä oikeustapauksia

2.4 Maanpuolustuskorkeakoulun esikunta- ja johtamisharjoitus

Maanpuolustuskorkeakoulun esikunta- ja johtamisharjoitus sisältää aina oikeudellista aineistoa merkittävän määrän harjoituksen osana. Aines pelataan eri tavoin ja sitä kehitetään reaktiivisesti koko sotapelin aikana reagoiden erityisesti tehtyihin toimenpiteisiin ja toteutettuihin operaatioihin. Oikeudellinen aines koordinoidaan informaatio- ja viranomaisyhteistyö- ja harjoituksen toimintaympäristöstä (RA-VAKO-SA) riippuen sodan oikeussäännöt painottuvat jokaisessa harjoituksessa eri tavoin ollen kaikkein merkityksellisimpiä luonnollisesti SA-tilanne -vaiheessa. Oikeudellisessa sotapelissä tuotetaan myös harjoituksen oikeudellinen taustakonteksti sekä toimivaltuustausta.

2.5 GSÖ/CJSE -harjoitus Ruotsissa

Maanpuolustuskorkeakoulun jatkotutkinto-osasto opiskelijoineen sekä huomattava osa jatkotutkinnon opettajista on jo useamman vuoden ajan osallistunut Ruotsin puolustusvoimien toiseen pääsotaharjoitukseen, ns. GSÖ/CJSE⁷-harjoitukseen. Tämä harjoitus jatkaa vuosittain

⁷ CJSE = Combined Joint Staff Exercise, joka järjestetään Ruotsin Enköpingin varuskunnan pysyvissä harjoitusrakenteissa.

eteenpäin siitä peliskenaariosta, johon edellisenä vuonna oli edetty ja harjoitus toimii reaktiivisesti esikunta- ja johtamistasoilla tehtyihin ratkaisuihin nähden. Tähän harjoitukseen ensimmäistä kertaa vuonna 2008 osallistui kahdensadan jatkotutkinto-opiskelijan ohella myös suomalaisena operatiivisena sotilaslakimiehenä Maanpuolustuskorkeakoulun operatiivinen sotilaslakimies Kari T. Takamaa. Harjoituksessa hyödynnetään NATO-suunnittelu- ja toimintaprosesseja.

Harjoituksesta saatujen kokemusten perusteella on Maanpuolustuskorkeakoulun sodan oikeussääntöjen opetusta hieman kohdennettu siten, että se tukee tässä harjoituksessa sotilaiden toimimista kansainvälisissä tehtävissä, huomioiden erityisesti maalittamiseen (*targeting*) liittyviä kysymyksiä. Harjoitus on nykyään myös kiinteä osa esiupseerikurssin ja yleisesikunta-kurssin opintoja.

3. MUUT LUENNOT, KOULUTUSTAPAHTUMAT JA ULKOVERKKOSIVUSTOT

Maanpuolustuskorkeakoulun johtamisen laitoksen järjestämissä eri tilaisuuksissa kuin myös eri tutkintojen eri opetuspakettien yhteydessä on eri aikoina käsitelty erityisluennoin myös sodan oikeussääntöihin liittyneitä erityiskysymyksiä. Ohessa *mainitaan yleiskuvan antamiseksi esimerkinomaisesti luentoja, jotka eivät sisälly enää tutkinto-opetukseen*, mutta joita on tutkinnoissa sekä erityistilaisuuksissa pidetty näistä kysymyksistä. Luennoijana on ollut sotilaslakimies Kari T. Takamaa. Näitä ovat olleet mm. asevalvonta (1 h); taistelukenttä, toimintaympäristö ja sodan oikeussäännöt. tietoverkko-operaatiot ja sodan oikeussäännöt (2 h, lukuisissa eri yhteyksissä, luennot olivat osa informaationsodankäynnin opetusta 2004–2007); sotarikosten oikeuslääketieteellinen tutkimus ja sotarikosprosessit (1 h, lukuisissa eri yhteyksissä), Corfu Channel -tapaus ja valtioiden välinen voimankäyttö (1 h), joukkohautoista kansainvälisiin rikostuomioistuimiin (1 h), ympäristösodankäynnin oikeudellisia kysymyksiä (1 h); ilmasodankäynnin oikeudellisen säätelyn kehittäminen (1 h); Haagin rauhankonferenssi 1907 (1 h); ja Haag Kansainvälisen oikeuden keskuksena (1 h); sodan oikeussäännöt ja sotilaallinen kriisinhallinta (1 h); II MS jälkeisiä sotarikosprosesseja (1 h); kollateraali vahingot ja suhteellisuusperiaate (1 h); väkivaltaisuuksissa kuolleiden siviilivainajien ja joukkohautojen tutkiminen konfliktialueilla; komentajan vastuun oikeustapauksia (1 h); sotapetos ja sotajuoni kansainvälisessä humanitaarisessa oikeudessa (1 h); Ahvenanmaan erityisasemasta seuraavat kansainvälisoikeudelliset vaikutukset (1 h) jne.

Lisäksi puolustusvoimain henkilöstön täydennyskoulutukseen sisältyvillä maanpuolustuksen opintokokonaisuus (MPOK) 1 ja 2 -kursseilla on oikeudellisten luentojen, erityisesti valmiuden kohottamisen yhteydessä, käsitelty lyhyesti sodan oikeussääntöjen suhdetta näihin toimintoihin, mutta varsinaisia sodan oikeussääntöjen luentoja ei ole ollut mahdollista sisällyttää näihin luentoihin.

4. TUTKIMUS JA OPINNÄYTTEET

4.1 Opinnäytteet

Tämä osio on vain *esimerkinomainen* katsaus. Esiupseerikurssi 61:n aikana kaksi opiskelijaa laati johtamisessa opinnäytteensä merisodankäyntiin keskeisesti kuuluvista aiheista. Nämä opinnäytteet tarkastelivat *merikuljetuksen suojaamiseen* liittyviä oikeudellisia kysymyksiä⁸ sekä *merimiinoittamista* koskevia oikeussääntöjä⁹. Molempien töiden osalta on tarkoitus jatkaa niitä yleisesikuntaupseerikurssin diplomitöiksi seuraavan yleisesikuntaupseerikurssin aikana. Esiupseerikurssi 62:n yhteydessä yksi opiskelijaa laatii parhaillaan opinnäytettään lentotukikohtien perustamiseen liittyvistä oikeudellisista kysymyksistä, joihin myös pieneltä osin liittyvät sodan oikeussääntöihin liittyvät kysymykset.

SK Niko Aalto laati vuonna 2008 sotatieteen kandidaatin tutkielmansa aiheesta *Ilmasodankäyntiä* sääntelevät kansainvälisen humanitaarisen oikeuden säännöt.

Aiempina vuosina on laadittu SK ja SM -tutkinnoissa opinnäytetöitä mm. tietoverkkosodankäyntiin liittyvistä eri erityiskysymyksistä.

Lisäksi on eri tavoin pyritty tukemaan mahdollisuuksien rajoissa eri yliopistoissa laadittuja opinnäytetyöntekijöitä (verkottumis- ja disseminaatiovelvoite) näiden opinnäytteiden liittyessä sodan oikeussääntöjä käsitteleviin kysymyksiin. Näistä parhaimmasta päästä mainittakoon Pia Palojärven Helsingin yliopistolle laatima oikeustieteen maisterin opinnäyte, jonka hän myöhemmin muokkasi tutkimukseksi Erik Castrén -instituutille, nimellä *Battle in Bits and Bytes: Computer Network Attacks and the Law of Armed Conflict*. Ulkoasiainministeriön oikeudellinen osasto rahoitti tämän tilaustutkimuksen.¹⁰ Muutoin tähän ryhmään kuuluvat opinnäytteet ovat käsitelleet mm. valtioiden voimankäyttöä, sotavankien asemaa, tietoverkkosodankäyntiä, propagandaa, sotakorvauksia, rauhan rakentamista, naisiin aseellisten selk-

⁸ Mäkilä, Mika. *Merikuljetuksen suojaustehtävän oikeudelliset perusteet eri merialueilla*, Esiupseerikurssin tutkielma 2009.

⁹ Lehtimäki, Juhani. *Merimiinoitustoimintaa eri toimintaympäristöissä säätelevät oikeussäännöt*. Esiupseerikurssin tutkielma 2009.

¹⁰ Aiemmin tätä yhteistyötä tässä asiassa on tehty ulkoasiainministeriön oikeudellisen osaston kansainvälisen oikeuden yksikön kanssa yhteistyönä, jonka tuloksena ovat Maanpuolustuskorkeakoulussa syntyneet seuraavat artikkelit: Kari T. Takamaa, "Valtion vastuusta tietoverkkosodankäyntitoimista ja -operaatioista", Aki-Mauri Huhtinen & Jari Rantapelkonen, toim., *Sirpaleita sotilaskulttuurin rajoilta*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos, julkaisusarja 2, Artikkelikokoelmat n:o X, Helsinki 2006, s. 233–271. [38 s.]

Kari T. Takamaa, "Verkkosodankäyntiin liittyviä kansainvälisoikeudellisia ongelmia – oikeudellisen sääntelyn perusteiden kartoitusta", *Juhlajulkaisu professori Kari Hakapää 60 vuotta*, toim. Timo Koivurova. Lapin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Sarja C, s. 517–550. [33 s.]

Kari T. Takamaa, "Sotapetos vai sotajuoni? Oikeudellisesti sallitun ja kielletyn toiminnan rajankäyntiä", *62 Tiede ja Ase* (2004), Suomen sotatieteellisen seuran julkaisuja, s.87–121. [34 s.]

kauksien yhteydessä kohdistuvaa seksuaalista välivaltaa yms. kysymyksiä. Tässä yhteydessä lienee aiheutta korostaa, että sodan oikeussääntöihin liittyvät tutkimustyöt eivät ole ainoita ohjattavia ja tuettavia oikeudellisia töitä Maanpuolustuskorkeakoulussa, vaan nämä pikemmin muodostavat toistaiseksi turhan suppean osan eri ohjattujen töiden kokonaisuudesta.

4.2 Tutkimukset ja artikkelit

4.2.1 Julkaistut tutkimukset

Sodan oikeussääntöjen ja asevalvonnan alalta on Maanpuolustuskorkeakoulun piirissä julkaistu seuraavat kirjoittajien omalla tutkimusajallaan työajan ulkopuolella kirjoittamat artikkelit: Kari T. Takamaa, ”Taistelukenttä, toimintaympäristö ja sodan oikeussäännöt I: Taistelukentän toimijoita”, teoksessa Jyri Raitasalo & Joonas Sipilä, toim., *Sota, teoria ja todellisuus. Näkökulmia sodan muutokseen*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, julkaisusarja 1, Strategian tutkimuksia No 24, Helsinki 2008, s. 215–250 [35 s.]

Vuonna 2009 valmisteltiin Maanpuolustuskorkeakoulun strategian laitoksella Juha-Antero Puistolán toimesta eri viranomaistahoja edustavien kirjoittajien kirjoituksista koostuvaa julkaisua, joka käsittelee merirosvoukseen ja meriterrorismiin liittyviä oikeudellisia ja poliittisia kysymyksiä.

Maanpuolustuskorkeakoulun vanhemman sotilaslakimiehen virKatehtäviin kuuluu myös kansainvälisoikeudellinen tutkimus. Jokainen Maanpuolustuskorkeakoulun johtamisen laitoksella laadittu sotilaslakimies Takamaan oikeudellinen erityistutkimus on joko suoraan tai välillisesti johtanut Maanpuolustuskorkeakoululla hyödynnetyn opetus- tai luentopaketin laadintaan ja tukenut myös osittain Puolustusvoimien koulutusportaaliin eri kurssien yhteyteen sisällytettyjen materiaalien laadintaa.

4.2.2 Informatiiviset artikkelit ja rinnastuvat asiakirjat

Vuonna 2009 Maanpuolustuskorkeakoulun *Defensor Patriae* -lehdessä (DP 3/2009) julkaistiin Juhani K. Parkkarin artikkeli Solferinon taistelun jälkeisestä humanitaarisen oikeuden sekä humanitaaristen toimijoiden kehityksestä.¹¹

¹¹ Juhani Parkkari, ”Punaisen Ristin idea syntyi Solferinossa”, DP 3/2009 s. 38–41.

Ruotuväki ja reserviläinen -lehdissä on käytetty myös Maanpuolustuskorkeakoulun molempia sotilaslakimiehiä tukena sodan oikeussääntöjä käsittelevissä artikkeleissa.¹² Lisäksi Sotatie-teellisen seuran ja Maanpuolustuskorkeakoulun yhdessä julkaisemassa *Tiede ja Ase* -aikakauskirjassa on julkaistu myös oikeudellisia tutkimuksia.

4.2.3 Vireillä olevia tutkimushankkeita

Operatiivinen sotilaslakimies Takamaalla on vireillä eri tutkimus- ja kirjoitusprojekteja, jotka ovat tuottaneet jo useampia opetuspaketteja. Nyt käynnissä olevat liittyvät sotarikosten oikeuslääketieteellisiin tutkimuksiin, tietoverkko-operaatioiden tutkimuksen mahdolliseen jatkamiseen (mahdollisesti yhdessä Pia Palojärven kanssa), sotilaskohteen ja maalittamisen oikeudellisten kysymysten tarkasteluun sekä sodan räjähtämättömiä jäänteitä, miehitystä sekä merirosvouden torjuntaa koskeviin oikeudellisiin tutkimustöihin. Kaikista näistä tutkimuskohteista on myös tutkimuksen valmistumisen jälkeen valmistumassa tuloksena myös opetuspaketti.

4.2.4 Muut julkaisut

Johtamisen laitoksella on myös tehty julkaisuyhteistyötä Pääesikunnan oikeudellisen osaston kanssa ja saatettu alkuun sota- ja operatiivisoikeudellisen käsikirjaston teosten laadinta. Näistä ensimmäisenä Johtamisen laitoksen julkaisusarjassa ilmestyi vuoden 2009 lopussa Mika Lundelinin toimittama teos: *Johdatus sotilaslakimiehen toimintaan kriisinhallintaoperaatiossa*¹³, jonka yhteydessä tarkastellaan myös soveltuvilta osiltaan sodan oikeussääntöjen soveltamista kriisinhallintaoperaatiossa ja sen voimankäytössä. Teoksesta on jo toimittaja valmistellut uudistetun toisen painoksen, mutta tämän julkaiseminen on lykkääntynyt toistaiseksi kustannusten leikkaussyistä.

Koulutuksessa käytettävän kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sopimuskokoelman pitkäjänteinen laadinta on myös käynnissä. Hanketta viedään eteenpäin Maanpuolustuskorkeakoulun oikeudellisen sektorin toimesta.

¹² Viimeisin tällainen artikkeli on ilmestynyt lehdessä no 22/2009 pääotsakkeen ”Avun armeija”, joka tällä kertaa oli osahaastattelu.

¹³ Mika Lundelin, toim., *Johdatus sotilaslakimiehen toimintaan kriisinhallintaoperaatiossa*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos, Julkaisusarja 1, Tutkimuksia N:o 37. Helsinki 2008. *Operaatio- ja sotaioikeudellinen käsikirjasto I*.

4.2.5 Teos tietoja kokonaismaanpuolustuksesta

Valtakunnallisten maanpuolustuskurssien neuvottelukunta päätti vuonna 2009, että Maanpuolustuskorkeakoulussa julkaistavaan valtakunnallisten maanpuolustuskurssien perusoppikirjana käytettävään julkaisuun *Tietoja kokonaismaanpuolustuksesta*¹⁴ tulee palauttaa sodan oikeussääntöjä käsittelevä luku, joka on perustelematta ilmeisen vahingossa pudonnut teoksesta kolme painosta sitten pois. (Valtakunnalliset maanpuolustuskurssit hallinnoidaan Maanpuolustuskorkeakoulun yksikössä valtakunnalliset maanpuolustuskurssit).

4.2.6 Sotilaan käsikirja

Maavoimien esikunnan toimittama ja Maanpuolustuskorkeakoulun TKKK:n tuottama jokaiselle varusmiehelle jaettavan *Sotilaan Käsikirjan* vuoden 2009 painokseen saatiin sisällytetyksi päivitykset uusimpien valtiosopimusten ja suojatunnusten osalta. Päivitetyt osat laati vuonna 2009 Maanpuolustuskorkeakoulussa Juhani Parkkari.

4.2.7 Sotilaan säännöt

Suomalaista sotilasta velvoittavat kymmenen sotilaan sääntöä tarkistettiin ja päivitettiin Maanpuolustuskorkeakoulu oikeudellisella sektorilla loppuvuonna 2009 samalla kun Maanpuolustuskorkeakoulu antoi lausuntonsa pääesikunnan lausuntopyyntöön puolustusvoimien eettisten periaatteiden kehittämisasiassa. Nämä päivitetyt säännöt on tarkoitus käsitellä vuoden 2010 aikana puolustusvoimien oikeudellisella sektorilla ja sisällyttää mm. seuraavaan sotilaan käsikirjan päivitykseen kun tämä tulee ajankohtaiseksi. Komentajan sääntöjen osalta tämä arviointi ja päivitystyö ovat tällä hetkellä kesken.

¹⁴ Tietoja Suomen kokonaismaanpuolustuksesta 2006. Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki 2005.

5 VERKOTTUMINEN JA YHTEISTYÖ

5.1 Puolustusvoimien muiden tahojen toiminnan tukeminen

5.1.1 ERW-koulutuksen valmistelu ja asiakirjojen laadinnan tuki sekä opetuspaketit.

Epäinhimillisiä aseita käsittelevään ns. CCW-puitesopimukseen lisättiin vuonna 2003 uusi ERW-pöytäkirja. Tämän kansalliseen täytäntöönpanoon puolustusvoimissa liittyen Maanpuolustuskorkeakoulun johtamisen laitoksella tuotettiin ensimmäinen laaja opetuspaketti asiasta puolustusvoimien käyttöön nimellä: *Sodan räjähtämättömät jäänteet*. Tämä opetuspaketti käännettiin myös ruotsiksi kielitoimialan toimesta. Paketin perustalta käytännön tarpeet huomioiden sekä sitä edelleen kehittäen on sittemmin MAAVE laatinut mainion tiivistetyn opetuspaketin, joka hiljattain on jaettu käytettäväksi puolustusvoimien eri yksiköissä. Vastaavasti kyseisen pöytäkirjan täytäntöönpanoon liittyvät operatiivisen ohjeet on saatettu ajan tasalle PE:OP-OS:n johtamassa laajassa ja erittäin hyvin onnistuneessa vuosina 2008–2009 käynnissä olleessa prosessissa, jonka jälkeen on puolustusvoimien kaikilla tasoilla vuorossa sopimuksen koulutus ja opetus. Jotta ERW-asia kohdistuisi oikeaan kontekstiin tutkinto-opetuksessa, on Maanpuolustuskorkeakoulun johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitoksella laadittu myös omaan opetuskäyttöön opetuspaketti kansainvälisen humanitaarisen oikeuden välineiden käyttöä, rajoituksia ja kieltoja käsittelevästä osiosta (*international weapons law*), joka opetettiin ensimmäisen kerran osittain marraskuussa 2009 esiupseerikurssille 62. Muille tutkintotasoille annettavan opetuksen osalta on Maanpuolustuskorkeakoulun hallintojohtaja ohjeistanut menettelyt, jotka toteutetaan niissä tapauksissa, joissa asianomaisille opiskelijoille ei enää sisälly oikeudellista opetusta jäljellä olevassa tutkinnossaan. Muun henkilöstön osalta asia on valmistavana ja toteutettaneen yksikköesimiesten toimesta yksikköpalaverien yhteydessä.

Muutoin, kuten edellä on jo selostettu, koko humanitaarisen oikeuden luento-opetuspaketti tarkistettiin ja karsittiin paremmin luento-opetusta tukevaksi tälle esiupseerikurssille.

5.2 Muiden viranomaisten tukeminen ja asetetut työryhmät

Maanpuolustuskorkeakoulun operatiivinen sotilaslakimies on harjoittanut läheistä yhteistyötä Ulkoasiainministeriön kansainvälisen oikeuden yksikön kanssa myös sodan oikeussääntöihin kuuluvien kysymysten osalta.

Lisäksi Maanpuolustuskorkeakoululla on ollut kutsuttu edustajansa ulkoasiainministeriön oikeudellisen osaston (nyt oikeudellinen palveluyksikkö) kansainvälisen humanitaarisen oikeuden työryhmässä. Maanpuolustuskorkeakoulun edustajana 2004–2009 sekä 2009 alkaneella uudella kaudella on toiminut OTL Kari T. Takamaa. Alkavalla uudella kaudella hänen varamiehenään toimii jatkotutkinnon opetusryhmän pääopettaja kapteeni Jami Virta. Tosiasiallisesti Maanpuolustuskorkeakoulu on työryhmässä myös laajemmin edustettuna, sillä Suomen humanitaarisen oikeuden seuran edustajan tässä työryhmässä toimii myös Maanpuolustuskorkeakoulun hallinnollinen sotilaslakimies VT Juhani K. Parkkari. (Työryhmässä on myös pääesikunnan oikeudellisen osaston edustajia).

Lisäksi ulkoasiainministeriön oikeudellisen osaston muodostamaan tietoverkkosodankäynnin asiantuntijaryhmään kuuluvat Maanpuolustuskorkeakoululta prof. Aki-Mauri Huhtinen ja OTL Kari T. Takamaa. (Asiantuntijatyöryhmään kuuluu myös pääesikunnan asiantuntijoita, mutta saattaisi olla aiheellista harkita sen täydentämistä seuraavalla päivityskerralla myös PE:OIK-OS:n asiaan perehtyneellä edustajalla).

5.3 Muiden yliopistojen ja yliopistollisten korkeakoulujen kanssa harjoitettava yhteistyö

5.3.1 Luennointi

Vuonna 2009 on OTL Kari Takamaa toimesta annettu opetusta Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan syventävien opintojen opiskelijoiden luentosarjassa 4 h, joista 1 h käsiteli verkkosodankäynnin oikeudellisia ongelmia, 1 h kansainvälistä kriisinhallintaa ja 2 h muita sodan oikeussääntöihin liittyneitä kysymyksiä (1 h sotilaskohteen käsitettä ja maalittamista sekä 1 h taisteluun osallistumisen oikeudellisia ongelmia).

Takamaa on luennoinut useita kertoja Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitoksen koulutustilaisuuksissa eri teemoista, erityisesti liittyen sotarikosten tutkintaan ja niihin liittyvistä oikeusprosesseista. Lisäksi Takamaa on laatinut vuodesta 2009 väitöskirjaa oikeuslääketieteen laitoksen (vuoden 2010 alusta Otto Hjelt -Instituutin) suojissa aiheesta: *Forensic Fact Finding Teams in International Law – The Case of Finnish Forensic Expert Team*.

5.3.2 Helsingin yliopiston Finnish Forensic Fact Finding Team

OTL Takamaa on toiminut Finnish Forensic Fact Finding Team -hankkeiden johtajien vanhempana neuvonantajana vuosina 1996–2000 sekä edelleen tämän jälkeen ryhmien oikeudellisenä vanhempana neuvonantajana vuodesta 2000. Tämän toiminnan ansiosta sotarikostutkinnasta on saatu kadettien kansainvälinen harjoitus 2 yhteyteen ulkopuolisia sotarikostutkijoita kertomaan joukkohautojen tutkimuksesta ja niihin liittyneestä yhteistyöstä Suomen kriisinhallintajoukkojen kanssa.¹⁵

5.3.3 Huhtiniemen arkeologiset tutkimukset

Huhtiniemen arkeologisten kenttätutkimusten yhteyteen oli akkreditoitu vuosina 2005–2007 kaksi oikeudellista asiantuntijaa, oikeusasiamies, OTT Jukka Lindstedt sekä sotilaslakimies, OTL Kari T. Takamaa, joita ryhmä konsultoi, ja jotka olivat valmiudessa antamaan oikeudellisia arvioita tutkimusten löydöksistä liittyen erityisesti II MS:n aikana Suomessa voimassa olleeseen sodan oikeussääntöihin. Takamaa on jatkanut tämän jälkeen tässä tehtävässä ryhmään osallistuneiden Finnish Forensic Expert Teamin jäsenten neuvonantajana esim. vuonna 2009 suoritettujen 4. kaivausvaiheen osalta.

5.4 Reserviläisten ja muiden kansalaistahojen vapaaehtoinen kouluttaminen

Hallinnollinen sotilaslakimies, VT Juhani K. Parkkari on puolustusvoimain palvelukseen siirtyttyään edelleen antanut useilla Maanpuolustuskoulutus-yhdistyksen alaisissa reserviläisten koulutustapahtumissa sodan oikeussääntöjen koulutusta. Parkkari on myös kehittänyt oman peruskoulutuspaketin tätä sekä SPR:n vapaaehtoistyön parissa tapahtuvaa sodan oikeussääntöjen kouluttamista varten. Hän myös edelleen opettaa SPR:n vapaaehtoistyön parissa sodan oikeussääntöjä. Tätä koulutusta on myös annettu Suomen humanitaarisen oikeuden seuran taholta reserviläisille, jolloin Juhani Parkkari on ollut näissä tilaisuuksissa pääkouluttajana.

Suomen Punainen Risti on järjestänyt täydennyskoulutusta sodan oikeussäännöistä puolustusvoimille nykyisin n. 2 kertaa vuodessa. Näillä kursseilla perinteisesti ovat opettaneet joko molemmat tai ainakin toinen Maanpuolustuskorkeakoulun sotilaslakimiehistä. Juhani Parkkari ja Kari Takamaa ovat luennoineet useista eri teemoista kursseilla ja Juhani Parkkari on myös

¹⁵ Tähän yhteistyöhön liittyen Milosevic-oikeudenkäynnin rikostuomioistuimen todistaja, prof. Helena Ranta, valmennettiin oikeudenkäyntiä varten Maanpuolustuskorkeakoulun johtamisen laitoksen tiloissa korkeakoulun johdon suostumuksella, minkä johdosta osa oikeudenkäyntiaineistossa on ollut opetus- ja tutkimuskäytössä Maanpuolustuskorkeakoulussa.

vastannut kurssien oikeustapausharjoituspäivästä vuoden 2009 alun kurssiin asti. Lisäksi kursseilla ovat välillä opettaneet muutkin puolustusvoimien sotilaslakimiehet muutamana viime vuotena (esim. Jouko Lehti/IVE).

5.5 Verkottuminen ja kansainvälinen yhteistoiminta

San Remon kansainvälisen humanitaarisen oikeuden instituutin sotilaslinjan johtajan, ev.ltn. (evp.), VTM Juhani Loikkasen (2004–2009), kanssa on vuorovaikutus sodan oikeussääntöjen tutkimuksen ja opetuksen osalta ollut välitöntä ja varsin merkityksellistä kuluvan vuosikymmenen aikana. San Remossa pidettyä opetusmateriaalia on tätä kautta saatu arvioitavaksi ja kommentoitavaksi, mikä on antanut mahdollisuuden seurata osaa tästä opetuksesta käymättä paikan päällä. Lisäksi yhteistyössä Loikkasen kanssa on Maanpuolustuskorkeakoulun oikeudellinen sektori kommentoinut eri tiedotusvälineille sodan oikeussääntöihin ja niiden soveltamiseen liittyviä kysymyksiä. Juhani Loikkasen siirryttyä San Remon instituutista pois, tämä yhteistyö on hänen avullaan ja kauttaan voinut vielä jatkua loppuvuonnakin vuonna 2009.

Brysselissä sijaitsevan kansainvälisen sota- ja sotilasoikeuden instituutin – *Institute for Military Law and Law of War – Société Internationale de Droit de Droit Militaire et Droit de Guerre* kanssa yhteistyö lähtenyt hyvin käyntiin, mutta sen jatkaminen on saavutettujen hallituspaikkojen (*Board of Directors*) hyödyntämisen osalta lähes mahdotonta. OTL Takamaa on ollut 2006–2009 instituutin hallituksen jäsen. Hänen edeltäjänään toimi, ev ltn. (evp) Juhani Loikkanen. Vuonna 2009 kyseisen yhteisön hallintoneuvostoon tälle paikalle valittiin kaudeksi 2009–2012 Juhani K. Parkkari, joka toimii myös samalla Suomen humanitaarisen oikeuden seuran puheenjohtajana.

OTL Takamaa on myös toiminut American Society of International Law -järjestön sodan oikeussääntöjen erityistyöryhmän Lieber Societyn jäsenenä sekä pitänyt yhteyksiä myös muihin sodan oikeussääntöjä tutkiviin yliopistollisiin instituutioihin (esim. Harvard IIHL-initiative, Crimes of War Org., jne) sekä tutkijoihin nähden.

HUMANITAARISEN OIKEUDEN KOULUTUS VARUSMIESKOULUTUKSEN AIKANA

Tämä liite on tehty Pääesikunnan henkilöstöosaston asiakirja AF26545 liitteen pohjalle (9.12.2009), jossa PEHENKOS vastaa Pääesikunnan oikeudellisen osaston (PEOIKOS) tietopyyntöön humanitaarisen oikeuden koulutuksesta. Liite on päivitetty tutkijan toimenpitein, koska normeja joihin alkuperäinen asiakirjan liite perustui, on päivitetty. Liitteessä käytetään muusta tekstistä poiketen termiä sodan oikeussäännöt.

Tähän liitteeseen on koottu varusmiesten humanitaarisen oikeuden koulutukseen liittyvät asiat koulutuskausittain eriteltynä sisältäen myös ihmisoikeuksien ja tasa-arvo kysymyksiin liittyvän koulutuksen.

Tiedot on koottu PEHENKOS:n varusmieskoulutusta ohjaavista normeista:

- PVHSMK KOULUTUS 021 – PEHENKOS VARUSMIESKOULUTUKSEN YLEISJÄRJESTELYT HI657/4.10.2012
- PVHSMK KOULUTUS 016 – PEHENKOS VARUSMIEHILLE YHTEISESTI KOULUTETTAVAT ASIAT HI656/4.10.2012

PERUSKOULUTUSKAUSI

Yleisen sotilaskoulutuksen tavoitteissa peruskoulutuskaudella on, että sotilas *tuntee* sotilaan oikeudet ja velvollisuudet ja tehtävän täyttämisen tärkeyden.

Kansalaiskasvatuksen tavoitteissa peruskoulutuskaudella on, että sotilas *tuntee* sodan keskeisimmät oikeussäännöt.

Yleisessä sotilaskoulutuksessa yleisiin palvelusasioihin sisältyy yhtenä aiheena oppitunti/-tunnit aiheesta *sotilaan käyttäytyminen, tasa-arvo ja yhden vertaisuus*. Varusmiesten yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus perustuu yhdenvertaisuuslakiin (21/2004) ja lakiin naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986). Tarkempi ohjeistus yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisestä löytyy asiakirjasta PVHSM SOSIAALIALA PEHENKOS TASA-ARVO JA YHDENVERTAISUUSSUUNNITTELU PUOLUSTUSVOIMISSA.

Yleisen sotilaskoulutuksen oikeudenhoito osaan on *sotilaan oikeuksiin ja velvollisuuksiin* liittyvään oppituntiin varattu kaiken kaikkiaan 2 tuntia sisältäen myös muita aiheita oikeudenhoidosta.

Kansalaiskasvatuksessa turvallisuuspolitiikkaan kuuluvissa asioissa on *sodan oikeussääntöjen perusteet* (ml. CCW-sopimuksen V:n lisäpöytäkirjan (ERW) edellyttämät asiat) aihe.

Ohessa aihieryhmät ja tuntimäärät taulukkona:

AIHERYHMÄ	TUNNIT	HUOM.
4 Yleinen sotilaskoulutus 4.1 Yleiset palvelusasiat - sotilasarvot, suoranaiset esimiehet, sotilaan käyttäytyminen, <i>tasa-arvo ja yhdenvertaisuus</i>	41 (27)	Yleisten palvelusasioiden tunnit suunnitellaan paikallisten koulutusolosuhteiden edellyttämällä tavalla. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskoulutus on kirjattu PVHSMK KOULUTUS 021 -asiakirjaan.
4.3 Oikeudenhoito - sotilaan oikeudet ja velvollisuudet	(2)	Oikeudenhoidon tuntimäärä sisältää myös muita aiheita kuin edellä mainitut.
5. Kansalaiskasvatus 5.1 Turvallisuuspolitiikka - sodan oikeussääntöjen perusteet (ml. CCW-sopimuksen V:n lisäpöytäkirjan (ERW) edellyttämät asiat)	16 (2)	Turvallisuuspolitiikan tuntimäärä sisältää myös muita aiheita kuin edellä mainitut.

JOUKKOKOULUTUSKAUSI

Taistelukoulutuksen tavoitteissa joukkokoulutuskaudella on, että taistelija **hallitsee** voimankäytön säännökset. Yleisen Sotilaskoulutuksen kohdalla vaatimustasoksi on kirjattu **osaa**.

Yleisen sotilaskoulutuksen tavoitteissa joukkokoulutuskaudella on, että taistelija **hallitsee** sotilaan oikeudet ja velvollisuudet sekä sotilasoikeudenhoidon perusteet.

Kansalaiskasvatuksen tavoitteissa joukkokoulutuskaudella on, että taistelija **osaa** sodan keskeisimmät oikeussäännöt tehtävänsä liittyen.

Yleisessä sotilaskoulutuksessa oikeuden hoitoon **sisältyy sotilaan oikeudet ja velvollisuudet oppitunti kertauksena** (toistetaan J -kauden alussa).

Kansalaiskasvatuksen turvallisuuspolitiikkaan kuuluvissa asioissa on **sodan oikeussäännöt** (ml. CCW-sopimuksen V:n lisäpöytäkirjan (ERW) edellyttämät asiat) oppitunti.

Ohessa aihieryhmät ja tuntimäärät taulukkona:

AIHERYHMÄ	TUNNIT	HUOM.
1. Taistelu- ja marssikoulutus 1.1 Taistelukoulutus - voimankäytön säännökset	12 (12)	Min 12 - max 44 Voimankäytön säännösten koulutus kuuluu osana taistelu- ja marssikoulutukseen.
4. Yleinen sotilaskoulutus 4.3 Oikeudenhoito - sotilaan oikeudet ja velvollisuudet (kertaus) - voimankäytön säännökset	16 (2)	Toteutetaan J -kauden alussa. Oikeudenhoidon tuntimäärä sisältää myös muita aiheita kuin edellä mainitut.
5. Kansalaiskasvatus 5.1 Turvallisuuspolitiikka - sodan oikeussäännöt (ml. CCW-sopimuksen V:n lisäpöytäkirjan (ERW) edellyttämät asiat)	7 (4)	Turvallisuuspolitiikan tuntimäärä sisältää myös muita aiheita kuin edellä mainitut.

ALIUPSEERIKURSSI

Taistelukoulutuksen tavoitteissa aliupseerikurssilla on, että aliupseerioppilas *osaa* voimankäytön säännökset.

Yleisen sotilaskoulutuksen tavoitteissa aliupseerikurssilla on, että aliupseerioppilas *osaa* soti-
laan oikeudet ja velvollisuudet sekä sotilasoikeudenhoidon perusteet.

Kansalaiskasvatuksen tavoitteissa aliupseerikurssilla on, että aliupseerioppilas *osaa* sodan
oikeussäännöt tehtävänsä liittyen.

Aliupseerikurssilla yleisessä sotilaskoulutuksessa oikeuden hoitoon on varattu kolme (3) tun-
tia (AUK I), joiden aiheita ei normissa ole tarkemmin määritelty.

Kansalaiskasvatuksen turvallisuuspolitiikkaan (AUK II) kuuluvissa asioissa on *sodan oikeus-
säännöt* (ml. CCW -sopimuksen V:n lisäpöytäkirjan (ERW) edellyttämät asiat) oppitunti.

Ohessa aiheryhvät ja tuntimäärät taulukkona:

AIHERYHMÄ	TUNNIT	HUOM.
1. Taistelu- ja marssikoulutus 1.1 Taistelukoulutus - voimankäytön säännökset	37 (19)	Voimankäytön säännösten koulutus kuuluu osana taistelu- ja marssikoulutukseen.
4. Yleinen sotilaskoulutus 4.4 Oikeudenhoito	207 (3)	AUK I. Oikeudenhoidon aiheita ei normissa ole tarkemmin määritelty.
5. Kansalaiskasvatus 5.1 Turvallisuuspolitiikka - sodan oikeussäännöt (ml. CCW - sopimuksen V:n lisäpöytäkirjan (ERW) edellyttämät asiat)	14 (6)	AUK II. Turvallisuuspolitiikan tuntimäärä sisältää myös muita aiheita kuin edellä mai- nitut.

RESERVIUPSEERIKURSSI

Taistelukoulutuksen tavoitteissa reserviupseerikurssilla on, että reserviupseerioppilas *osaa* voimankäytön säännökset.

Yleisen sotilaskoulutuksen tavoitteissa reserviupseerikurssilla on, että reserviupseerioppilas *osaa* sotilaan oikeudet ja velvollisuudet sekä sotilasoikeudenhoidon perusteet.

Kansalaiskasvatuksen tavoitteissa reserviupseerikurssilla on, että reserviupseerioppilas *osaa* sodan keskeisimmät oikeussäännöt tehtävänsä liittyen.

Reserviupseerikurssilla yleisessä sotilaskoulutuksessa oikeuden hoitoon on varattu kolme (3) tuntia, joiden aiheita ei normissa ole tarkemmin määritelty.

Kansalaiskasvatuksen turvallisuuspolitiikkaan kuuluvissa asioissa on *sodan oikeussäännöt* (ml. CCW -sopimuksen V:n lisäpöytäkirjan (ERW) edellyttämät asiat) oppitunti.

Ohessa aiheryhvät ja tuntimäärät taulukkona:

AIHERYHMÄ	TUNNIT	HUOM.
1. Taistelu- ja marssikoulutus 1.1 Taistelukoulutus - voimankäytön säännökset	28 (18)	Voimankäytön säännösten koulutus kuuluu osana taistelu- ja marssikoulutukseen.
4. Yleinen sotilaskoulutus 4.6 Oikeudenhoito	179 (3)	Oikeudenhoidon aiheita ei normissa ole tarkemmin määritelty.
5. Kansalaiskasvatus 5.1 Turvallisuuspolitiikka - sodan oikeussäännöt (ml. CCW -sopimuksen V:n lisäpöytäkirjan (ERW) edellyttämät asiat)	16 (5)	Turvallisuuspolitiikan tuntimäärä sisältää myös muita aiheita kuin edellä mainitut.

ALIUPSEERIEN JA RESERVIUPSEERIEN JOHTAJAKAUSI

Yleisen sotilaskoulutuksen tavoitteissa aliupseerien ja reserviupseerien johtajakaudella on, että johtaja *hallitsee* sotilaan oikeudet ja velvollisuudet sekä sotilasoikeudenhoidon perusteet.

Kansalaiskasvatuksen tavoitteissa aliupseerien ja reserviupseerien johtajakaudella on, että johtaja *hallitsee* sodan keskeisimmät oikeussäännöt tehtävänsä liittyen.

Kansalaiskasvatuksen turvallisuuspolitiikkaan kuuluvissa asioissa on *sodan oikeussäännöt* (ml. CCW -sopimuksen V:n lisäpöytäkirjan (ERW) edellyttämät asiat) oppitunti.

Ohessa aihieryhmät ja tuntimäärät aliupseerien johtajakauteen liittyen taulukkona:

AIHERYHMÄ	TUNNIT	HUOM.
1. Taistelu- ja marssikoulutus 1.1 Taistelukoulutus - voimankäytön säännökset		Miehistön P-, E- ja J -kauden opetussuunnitelman ja erillisen toimintasuunnitelman mukaan. Voimankäytön säännösten koulutus kuuluu osana taistelu- ja marssikoulutukseen.
4. Yleinen sotilaskoulutus 4.3 Oikeudenhoito	671	Miehistön P-, E- ja J -kauden opetussuunnitelman ja erillisen toimintasuunnitelman mukaan.
5. Kansalaiskasvatus 5.1 Turvallisuuspolitiikka - sodan oikeussäännöt (ml. CCW -sopimuksen V:n lisäpöytäkirjan (ERW) edellyttämät asiat)	9 (8)	Turvallisuuspolitiikan tuntimäärä sisältää myös muita aiheita kuin edellä mainitut.

Ohessa aihieryhmät ja tuntimäärät reserviupseerien johtajakauteen liittyen taulukkona:

AIHERYHMÄ	TUNNIT	HUOM.
1. Taistelu- ja marssikoulutus 1.1 Taistelukoulutus - voimankäytön säännökset		Miehistön P-, E- ja J -kauden opetussuunnitelman ja erillisen toimintasuunnitelman mukaan. Voimankäytön säännösten koulutus kuuluu osana taistelu- ja marssikoulutukseen.
4. Yleinen sotilaskoulutus 4.3 Oikeudenhoito	671	Miehistön P-, E- ja J -kauden opetussuunnitelman ja erillisen toimintasuunnitelman mukaan.
5. Kansalaiskasvatus 5.1 Turvallisuuspolitiikka - sodan oikeussäännöt (ml. CCW -sopimuksen V:n lisäpöytäkirjan (ERW) edellyttämät asiat)	9 (8)	Turvallisuuspolitiikan tuntimäärä sisältää myös muita aiheita kuin edellä mainitut.

TYKISTÖASELAJIN KESKEISIÄ ERITYISPIIRTEITÄ ERW-TOIMINNASSA

Liite perustuu Tykistökoulun laatimaan Sodan räjähtämättömät jäänteet -opetuspakettiin

TULENKÄYTÖN ILMOITUS

- Tuliyksikön tulenkäytön ilmoitukseen kuuluu:
 - Tulikomentopöytäkirja(t) tai AHJO:stä tulitoimintailmoitus
 - Ampumatarvikelaput, tiedot ampumatarvikkeista (KTA tai JVA –numerot) tai kuormakirja
 - Tulenjohtajan ilmoittama hajonta tai aiemmin todettu tuliyksikön hajonta
 - Maaliluettelo, mikäli ammuttu tulisuunnitelman maaleja

PUOLUSTUSVOIMAT | KOSKAMMAKAT | THE FINNISH DEFENCE FORCES

TULENKÄYTÖN ILMOITUS 2

- Ilmoitus laaditaan yhdeksi nipuksi, jonka kansilehdelle kirjoitetaan
 - Tuliyksikkö
 - Tulenkäytön ilmoitus ajalta x.x.xxxx klo xx.xx – x.x.xxxx klo xx.xx
 - Tiedot käytetyistä ampumatarvikkeista, mikäli a-tarvikelappuja tai kuormakirjaa ei ole käytettävissä
 - Todettu hajonta, mikäli ei ilmoitettuja havaintoja tulenjohtajalta (ilmoitetut havainnot suoraan tukom-pöytäkirjaan)

PUOLUSTUSVOIMAT | KOSKAMMAKAT | THE FINNISH DEFENCE FORCES

ESIMERKKI ILMOITUKSESTA

PUOLUSTUSVOIMAT RAJÄHTÄMÄTTÖMÄN JÄÄNTEEN ILMOITUSLOMAKE
PVM 15.10.2010 / KLO 1600 YKSIKKÖ: RSPSTO10 NUMERO 3 / 2010

AIKA Pvm/ Klo	MAALITIEDOT TULIA SEMA				AMPUMASUUNNITUS KTA	AMPUMATARVIKETIEDOT				HAJONTA	HUOM
	Kalsta	E	N	H		Sytytin	Ammu	Panos	Lauka uunsa ra		
15.10.2010 klo 06.10	34VEP	6670	6422	120		90-460 mali V- 38A KTA 7982	162 ltr- 61 A- 38A po KTA 6621	162 H 55 pepiv04 27K vir KTA 6308	24	Ellipeli; Suunta P x L metriä	A-CAR/ROKAT tulimaasta-alueista, ryöstettyä kirkon kirkkomaasta, ampumapaista
15.10.2010 klo 10.00	34VEP	6180	3315	110		90-460 mali V- 38A KTA 7982	162 ltr- 61 A- 38A po KTA 6621	162 H 55 pepiv04 27K vir KTA 6308	120	ympyrä, säde 60 m	A-CAR/ROKAT ampumapaista, ajoneuvoja, joutui hävityksiköiden kirkkomaasta ja tulimaasta, osa rakennuksista

PUOLUSTUSVOIMAT | KOSKAMMAKAT | THE FINNISH DEFENCE FORCES

CCW VI PÖYTÄKIRJALUONNOKSEN TEKNINEN LIITE B

CCW/CONF.IV/9

Technical Annex B

The following cluster munitions are not subject to the prohibitions in paragraphs 1 and 2 of Article 5 of this Protocol:

1. A cluster munition whose explosive submunitions possess at least one of the following safeguards that effectively ensure that unexploded submunitions will no longer function as explosive submunitions:

- (a) a self-destruction mechanism or a self-neutralisation mechanism;
- (b) a self-deactivating feature; or
- (c) two or more initiating mechanisms, at least one of which functions as a self-destruction mechanism;

2. A cluster munition that is designed exclusively to engage ships that are at sea;

3. A cluster munition that is designed exclusively to be fired along a line of sight and to engage single target objects, and disperses or releases fewer than 10 explosive submunitions;

4. A cluster munition that disperses or releases explosive submunitions each of which weighs more than five kilograms, and is designed exclusively as an anti-runway munition against hard-surfaced runways, constructed from mass concrete, reinforced concrete, asphalt or a combination of these, or from an equivalent material which yields the same compressive strength;

5. A cluster munition that incorporates a mechanism or design which, after dispersal, results in no more than 1% unexploded ordnance across the range of intended operational environments.
